

**Smurtas artimoje aplinkoje: prevencija,
apsauga, pagalba, bendradarbiavimas**

KOKYBINIO TYRIMO ATASKAITA

Giedrė Purvaneckienė

Vita Venslovaitė

Irena Stonkuvienė

Rūta Žiliukaitė

2019

Vilnius

TURINYS

Turinys

ĮVADAS	2
1. TYRIMO METODOLOGIJA.....	11
2. ĮSTATYMAI IR KITI TEISĖS AKTAI, REGULIUOJANTYS PAGABĄ NUKENTĖJUSIEMS NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE.....	15
3. PAGALBOS KOKYBĖ, PRIEINAMUMAS IR EFEKTYVUMAS	39
4. SMURTAS ARTIMOJE APLINKOJE PRIEŠ NEĮGALIUOSIUS.....	73
5. TARPINSTITUCINIS BENDRADARBIAVIMAS.....	80
6. SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE PREVENCIJA.....	88
IŠVADOS	106
REKOMENDACIJOS	111
LITERATŪRA	114
1 PRIEDAS. Interviu gairės – nukentėję nuo smurto artimoje aplinkoje.....	119
2 PRIEDAS. Interviu gairės ekspertams:.....	123
3 PRIEDAS. Laiškas SPC dėl atrankos	147
4 PRIEDAS. Nukentėjusiųjų atrankos protokolas	148
5 PRIEDAS. Informacija informantams	149
6 PRIEDAS. Apklaustų nukentėjusiųjų sąrašas.....	150
7 PRIEDAS. Apklaustų ekspertų sąrašas.....	152
8 PRIEDAS. Grupinės diskusijos gairės.....	153
9 PRIEDAS. Grupinių diskusijų dalyvių sąrašas.....	154

ĮVADAS

Smurtas artimoje aplinkoje – vienas iš labiausiai paplitusių nusikaltimų mūsų visuomenėje. Statistikos departamento duomenimis, 2018 m. Lietuvoje jie sudarė 17,8 % visų užregistruotų nusikaltimų (Smurtas artimoje aplinkoje, 2019). Lietuvoje nėra finansinės žalos, kurią atneša smurtas artimoje aplinkoje, tyrimų. 2014 m. ES Lyčių lygybės institutas atliko tokius tyrimus Jungtinėje Karalystėje. Jų rezultatus ekstrapoliavo Lietuvai, naudojant atitinkamus Lietuvos statistinius rodiklius. Apskaičiavus paaiškėjo, kad vien sutuoktinių, sugyventinių ir partnerių smurtas prieš moteris kasmet padaro maždaug 650 milijonų EUR žalos, o visų vyrų smurtas prieš moteris – virš 1,5 milijardo (Estimating the costs, 2014, 142 p.). Vien jau šie du skaičiai – 17% visų nusikaltimų ir daugiau kaip pusantro milijardo nuostoliai iš biudžeto verčia mus „skambinti visais varpais“ ir kovoti su smurtu artimoje aplinkoje.

2018 m. buvo registruoti 9 529 smurtiniai nusikaltimai artimoje aplinkoje, t.y. 13 % mažiau nei 2017 m., kai buvo užregistruoti 10 968 (Smurtas artimoje aplinkoje, 2019). Šiuo sumažėjimu ankstoka džiaugtis. Gali būti, kad pranešimų apie smurtą artimoje aplinkoje žymiai sumažėjo dėl to, kad po Vaiko teisių apsaugos įstatymo naujos redakcijos įsigaliojimo buvo sukurtas Vaiko teisių apsaugos tarnybų „baubas“, ir moterys nebepranešdavo apie patirtą smurtą, bijodamos prarasti vaikus.

90% įtariamųjų/kaltinamųjų smurtautojų buvo vyrai (ten pat). Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos (2019) duomenimis, 2018 m. 78 % nukentėjusių nuo smurto artimoje aplinkoje buvo moterys. Iš šių palyginimų matome, kad dauguma smurto artimoje aplinkoje yra vyrų smurtas prieš moteris, t.y. smurtas lyties pagrindu. Taigi jis didžiąja dalimi yra kultūrinio pobūdžio, paremtas blogiausiomis tradicijomis. O jeigu jis yra kultūrinio pobūdžio, tai tą kultūrinį palikimą galima panaikinti – pakeisti santykių tarp lyčių kultūrą ir kovoti prieš smurtą prevencinėmis priemonėmis.

2018 m. iš 10557 asmenų, nukentėjusių nuo smurto artimoje aplinkoje, daugiau kaip pusė - 5 987 (56,6 %) - jį patyrė nuo sutuoktinio, sugyventinio arba partnerio (ten pat), t.y. nuo intymaus partnerio. Iš to išplaukia, kad daug sutuoktinių ir partnerių nėra pasirengę normaliam šeiminiam gyvenimui, ir šioje srityje trūksta smurto prevencijos..

Dažnai smurtas vyksta alkoholio ar narkotikų vartojimo fone – 2018 m. 63% smurtautojų buvo apsvaigę (Smurtas artimoje aplinkoje, 2019). Žinoma, kovojant su alkoholio ir narkotikų vartojimu, galima pasiekti geresnių rezultatų nusikalstamumo mažinimo srityje,

tačiau pagrindinė smurto artimoje aplinkoje priežastis – netinkami santykiai tarp moterų ir vyrų. Ją visų pirma ir reikia naikinti.

Nagrinėjant statistiką iš įvairių šaltinių, galima pastebėti didesnių ar mažesnių neatitikimų tarp skaičių. Taip tikriausiai atsitinka dėl to, kad vieni remiasi išankstiniais, kiti – galutiniais duomenimis. Tačiau kovos su smurtu artimoje aplinkoje sėkmę galėtų nusakyti statistika nuo skambučio pagalbos telefonu 112 arba į policiją ir galutinių nuosprendžių šiose bylose. Deja, su šia statistika jau sunkiau.

Pradžią yra skambučiai į 112 arba policiją. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (2019) pateikia 41 531 užregistruotų policijoje skambučių skaičių 2018 m., 47 941 – 2017 m. Matome skambučių skaičiaus mažėjimą, bet išvadas daryti dar anksti, kaip jau aukščiau minėjome. Kitas žingsnis turėtų būti – pradėti ikiteisminiai tyrimai. 2018 m. pradėtų ikiteisminių tyrimų skaičiaus nepavyko rasti, o 2017 m. – jų pradėta 10 968. Tuo tarpu tame pačiame šaltinyje kitoje lentelėje skelbiama, kad 2017 m. užregistruota tik 8 189 asmenų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje. Atrodo, taip negalėtų būti, negalėtų būti pradėtų tyrimų tiek daug daugiau, nei užregistruota nusikalstamų veikų (nedidelė dalis galėtų būti užregistruota prokuratūroje). Tačiau šis skaičius (10 698) sutampa su Statistikos departamento skelbiamu užregistruotų nusikaltimų skaičiumi (Smurtas artimoje aplinkoje, 2018). Taigi, galėtume daryti išvadą, kad Statistikos departamento duomenimis, užregistruotų nusikaltimų skaičius lygus pradėtų ikiteisminių tyrimų skaičiui. Policijos departamento ataskaitose (Ataskaitos, 2018) vartojami terminai „policijoje užregistruota“ ir „ištirta nusikalstamų veikų“, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje. Pagal šiuos duomenis, 2018 m. buvo užregistruota 9 523 ir ištirta 8 809 šių veikų. Palyginus duomenų atitikimą įvairiuose šaltiniuose, atrodo, kad tas pats rodiklis vienuose šaltiniuose įvardijamas kaip „užregistruotas nusikalstamų veikų skaičius“, kituose – „pradėtų ikiteisminių tyrimų skaičius“.

Skirtingi šaltiniai pateikia taip pat skirtingus pranešimų apie smurtą artimoje aplinkoje skaičius. Pavyzdžiui, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos duomenimis, 2016 m. buvo užregistruoti 50 285 skambučiai, o projekto „Pasibelsk“ svetainėje, remiantis Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, nurodoma, kad pagalbos linija 112 sulaukė 66 433 pranešimų. Tie skirtingi skaičiai yra klaidinantys, todėl sunku atsekti tyrimo eigą. Tačiau teisėsaugos ir teisėtvarkos institucijų darbo sėkmingumą parodytų skaičių šioje sekoje mažėjimas. Tuomet būtų galima kalbėti apie efektyvumą:

**(1) Iškviestųjų skaičius -> (2) Užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius
/?Pradėtų ikiteisminių tyrimų skaičius -> (3) Ištirtų nusikalstamų veikų skaičius -
>Perduotų teismams bylų skaičius -> Įsiteisėjusių nuosprendžių skaičius.**

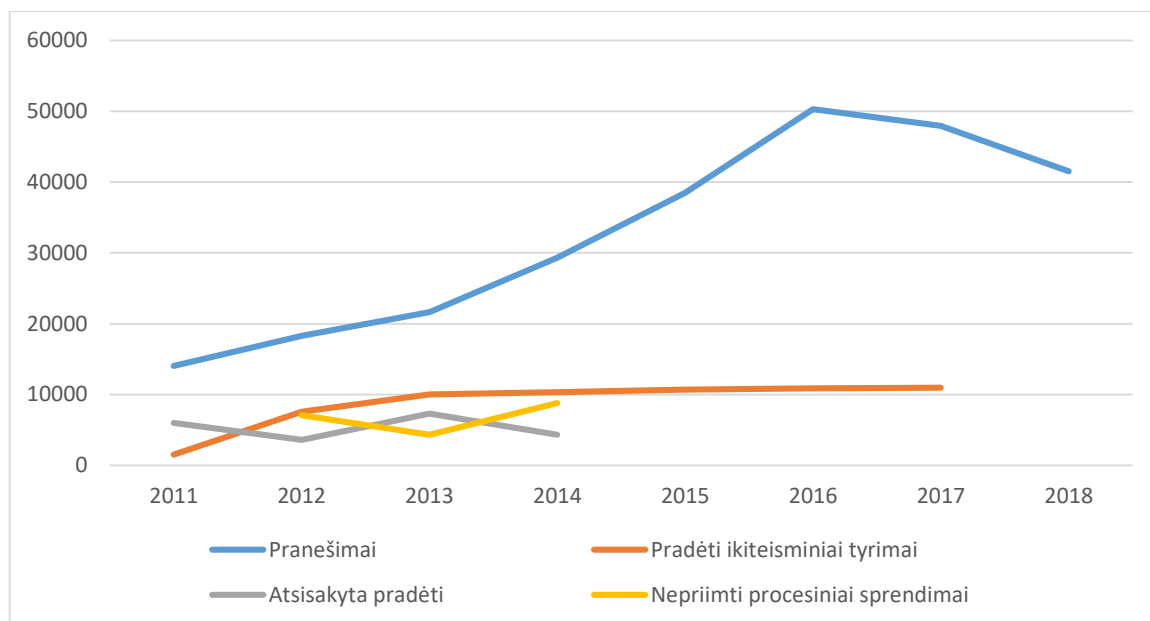
Kursyvu pažymėtų rodiklių nepavyko rasti, gal jie ir nėra renkami. O juk, pavyzdžiui, būtų labai svarbus rodiklis– skirtumas tarp pradėtų tirti nusikalstamų veikų ir teismams perduotų bylų skaičiaus, kuris atspindėtų, kiek bylų nutraukiama dėl nesurinktų įrodymų ir kiek dėl naudojamos susitaikymo procedūros. Pabandykime skaičiais išreikšti tuos statistinius rodiklius, kurie yra, 2017 m:

$$(1) \quad 41\,531 \rightarrow (2) \quad 10\,966 \rightarrow (3) \quad 8\,927$$

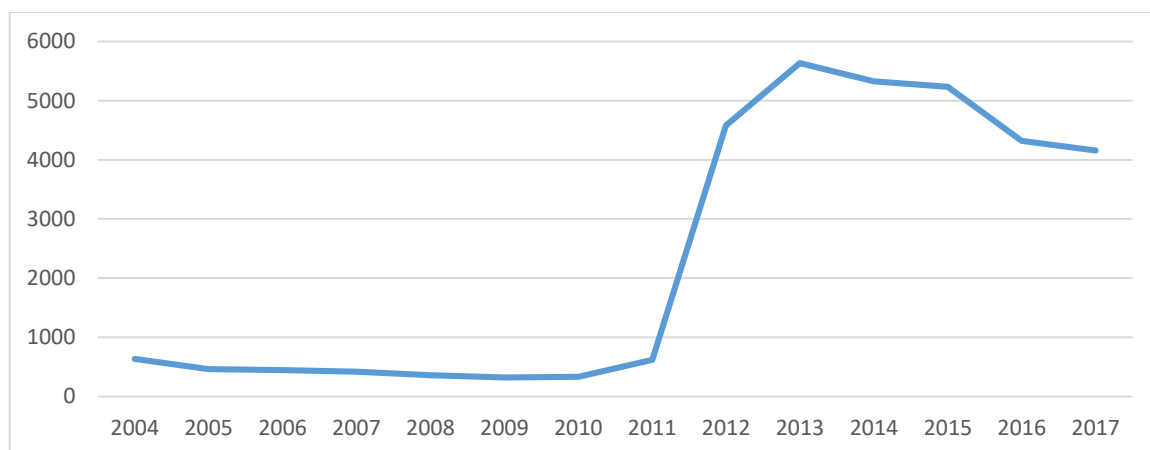
Sumažėjimas nuo užregistruotų (2) iki ištirtų nusikalstamų veikų skaičius aiškus, nes dalyje atvejų atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą arba procesiniai sprendimai būna nepriimti, nes paaiškėja, kad pažeidimai nebuvo susiję su smurtu artimoje aplinkoje. Gaila, kad šie du rodikliai Vidaus reikalų ministerijos inicijuotoje svetainėje „Būk stipri“ paskutinį kartą buvo pateikti 2014 m. Tačiau niekur nepavyko rasti paaiškinimo, kodėl toks didelis skirtumas (4 kartus) tarp iškvietimų ir užregistruotų nusikaltimų dėl smurto artimoje aplinkoje. Mūsų nuomone, nereikia bijoti skelbti iškvietimų skaičiaus, reikia nustatyti ir paskelbti priežastis, kodėl taip yra.

Kitas aspektas, kurį matome, yra aukščiau minėtų rodiklių dinamika. 1 pav. pavaizduota pranešimų, pradėtų ikiteisminių tyrimų (registruotų nusikalstamų veikų), atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą bei nepriimtų procesinių sprendimų skaičių dinamika. (Duomenys surinkti iš įvairių šaltinių.) Ją nagrinėdami, matome, kad tiek skambučių, tiek užregistruotų nusikaltimų (ikiteisminių tyrimų) nuo Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo priėmimo 2011 m. pranešimų skaičius labai sparčiai augo, kol pasiekė maksimumą 2016 m. Nuo 2011 iki 2016 m. šis skaičius išaugo 3,6 karto. Tą augimą labai lengva paaiškinti tuo, kad 2011 m. įvyko esminis įstatymų pasikeitimas, ir smurto aukos darėsi vis drąsesnės pranešti apie nusikaltimus artimoje aplinkoje. 2017 m. pranešimų skaičius pradėjo mažėti, ir tą gali lemti 2 priežastys: arba vis mažiau lieka latentinių nusikaltimų, arba smurto aukos, turinčios vaikų, vėl pradėjo bijoti pranešti apie smurtą, įsigaliojus naujai Vaiko teisių apsaugos įstatymo redakcijai. Tą nulėmė vaiko teisių priešininkų paskleisti nepagrįsti gandai, kad Vaiko teisių tarnybos atima vaikus iš smurtą patyrusių motinų, kadangi jos negali užtikrinti vaikui saugios aplinkos.

Pradėtų ikiteisminių tyrimų (užregistruotų nusikaltimų) skaičius nuo 2011 m. irgi nuolat augo, tačiau ne taip stipriai, kaip pranešimų skaičius. 2016 m. pradėtų ikiteisminių tyrimų skaičius buvo net 4,6 karto mažesnis už pranešimų. Šio reiškinio priežastis, be abejo, reikia paaiškinti. Atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą ir nepriimtų procesinių sprendimų skaičių dinamika nėra informatyvi dėl per trumpo šių skaičių skelbimo laiko.

1 pav. Pranešimų apie smurtą artimoje aplinkoje, pradėtų ikiteisminių tyrimų (registruotų nusikalstamų veikų), atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą ir nepriimtų procesinių sprendimų skaičių dinamika (Šaltiniai: Lietuvos policija, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, „Būk stipri.“)

2 pav. Nukentėjusios nuo sutuoktinio, sugyventinio ar partnerio smurto moterys 2004 – 2017 m. (Šaltinis: „Būk stipri“)

Sutuoktinių, sugyventinių ir partnerių nusikalstamų veikų prieš moteris dinamika dar geriau parodo Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo reikšmę (2 pav.). Nukentėjusios nuo sutuoktinio, sugyventinio ar partnerio smurto moterų skaičiaus dinamika kiek kitokia nei pranešimų skaičiaus. Nuo 2010 m. (iki įstatymo priėmimo) šis skaičius padidėjo net 12,4 karto. Šie skaičiai pradeda mažėti dviem metais anksčiau, nei pranešimų, tačiau tas mažėjimas dar nežymus, smarkiau sumažėja 2016 m. Matyt, čia priežastys tos pačios, tik reikia jas giliau išnagrinėti.

Policijos statistinius duomenis įdomu palyginti su SPC tinklo (Lietuvos moterų teisių įtvirtinimo asociacija) duomenimis. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos duomenimis, nuo 2016 iki 2018 m. gavusių specializuotą kompleksinę pagalbą smurtą artimoje patyrusių asmenų skaičius didėjo: 2016 m. – 11 079, 2017 – 11 635, 2018 – 12 758. Šie skaičiai kiek didesni nei policijoje užregistruotų, kadangi dalis smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų kreipiasi į SPC tiesiogiai. Nors dauguma SPC klientų moterys, bet įdomu tai, kad labai lėtai, bet didėja pasinaudojančių pagalba vyrų dalis: nuo 14% 2016 m. iki 18,5 % 2018 m.

Pati Lietuvos moterų teisių įtvirtinimo asociacija pateikia kiek kitokius duomenis: 2018 m. iš viso buvo užregistruota 15 280 asmenų, nukentėjusių nuo smurto artimoje aplinkoje, specializuota kompleksinė pagalba buvo suteikta 10 247 asmenims. Čia vėl matosi duomenų neatitikimas.

Per tris šių metų ketvirčius, t.y. nuo 2019-01-01 iki 2019-09-30, SPC tinklas gavo 11 813 pranešimų, apie smurto artimoje aplinkoje atvejus, iš jų 8 272 apie suaugusius asmenis ir 3 541 apie vaikus. Asmeniškai kreipėsi 992, iš jų 613 suaugusių ir 309 vaikai. Kadangi, kaip taisyklė, SPC pagalba vaikams neteikia, perduoda rūpinimąsi jais Vaiko teisių apsaugos tarnyboms, tai SPC turėjo informaciją apie 9 194 suaugusius, kuriems reikia pagalbos dėl smurto artimoje aplinkoje. Pagalba buvo suteikta 8 126 asmenims, t.y. 88,4 %. Dalis asmenų pagalbos atsisako, dalies nepavyksta rasti policijos nurodytu telefonu. Pagalba suteikta 6 852 moterims ir 1 274 vyrams (15,7 %).

Pagal pranešimų per tris ketvirčius skaičių matome, kad policijoje užregistruotų smurto artimoje aplinkoje atvejų turėtų padaugėti. O tas patvirtintų prielaidą, kad jų sumažėjimą nuo 2016 m. lėmė VTAT baimė. Taip pat tas matoma, pagal Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenis (2019) ikiteisminio tyrimo įstaigose (policijoje, prokuratūroje, FNTT) nukentėjusių skaičius per 3 pirmus šių metų ketvirčius (7 518) žymiai didesnis negu per pirmus tris ketvirčius 2018 m. (4 582).

Kitas labai svarbus momentas – ką mums sako smurto artimoje aplinkoje statistika apie smurto rūšis? 2018 m. fizinį smurtą patyrė 6 996 asmenys, (jie sudarė 88,5 % iš 7 906 patyrusių asmenų), psichologinę prievartą 660, ekonominį smurtą (turtinę žalą) – 178 asmenys, nepriežiūrą - 39, o seksualinę prievartą patyrė tik 33 nukentėjusieji (Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2019). Negali būti, kad kitų rūšių smurtas ar prievarta būtų taip retai sutinkami, palyginus su fiziniu smurtu, tik gali būti, kad kitos rūšys neatpažįstamos ir sunkiai įrodomos. Vis dėlto visiškai neįtikėtina, kad artimoje aplinkoje seksualinės prievartos būta tik 33 atvejai per metus.

IŠVADOS

Smurto artimoje aplinkoje statistika pagrindžia šio reiškinio opumą mūsų visuomenėje. Smurto artimoje aplinkoje nusikaltimai sudaro 17,8% visų nusikaltimų, o įvertinti finansiniai šalies nuostoliai dėl vyrų smurto prieš moteris siekia 1,5 milijardo EUR per metus.

Analizuojant statistikos duomenis, galima atskleisti daug informacijos apie smurtą artimoje aplinkoje ir kovos su juo sėkmes ar nesėkmes. Tačiau tos statistikos trūksta, įvairiuose šaltiniuose pateikiami skirtingi duomenys, skiriasi tų pačių rodiklių pavadinimai (reikšmės).

Smurto artimoje aplinkoje rodiklių dinamika rodo, kad Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo priėmimas atskleidė tikrąjį smurto artimoje aplinkoje mastą ir suvaidino milžinišką vaidmenį kovoje su smurtu. Pastaraisiais metais pranešimų apie smurtą artimoje aplinkoje pradėjo mažėti, tačiau to priežastys dar nėra aiškios. Mūsų tyrimas parodė, kad tikimiausia to mažėjimo priežastis – dirbtinai sukurtas Vaiko teisių apsaugos tarnybų „baubas“.

Smurto artimoje aplinkoje statistikoje daugiausia fiksuojamas fizinis smurtas, psichologinio ir ekonominio smurto atvejų labai mažai, o seksualinio smurto atvejų – neįtikėtina mažai. Galima daryti prielaidą, kad taip yra ne todėl, kad Lietuvoje kitų smurto rūšių nėra, bet todėl, kad šios smurto formos sunkiai atpažįstamos ir dar sunkiau įrodomos.

REKOMENDACIJOS

Išplėsti statistiką apie smurtą artimoje aplinkoje, renkant tokius rodiklius, kad skaičiais būtų atspindėti visi etapai nuo pranešimo apie smurtą artimoje aplinkoje iki smurtautojui paskirtos bausmės. Suvienodinti statistinių rodiklių reikšmes, analizuoti juos ir skelbti visuomenei.

Kuriant naują Valstybinę smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims nuo 2021 metų programą, joje numatyti sveikatos apsaugos sistemos darbuotojų informavimą apie jų vietą ir dalyvavimą pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje sistemoje. Įjungti į bendrą prevencijos sistemą Nacionalinį visuomenės sveikatos centrą.

Į naują Nacionalinę neįgaliųjų socialinės integracijos programą nuo 2021 m. įtraukti pagalbos nuo smurto nukentėjusiems neįgaliesiems klausimus.

SPC TINKLAS

Pagalba nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje teikia daug institucijų: teisėsaugos ir teisėtvarkos, medicinos, vaiko teisių apsaugos, savivaldybės, įvairios nevyriausybinės organizacijos. Tačiau nuo Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo priėmimo anksčiau veikusios pagalbos nuo smurto nukentėjusioms moterims nevyriausybinės organizacijos tapo specializuotos pagalbos centrais.

Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas numato, kad pagalbą nukentėjusiems nuo smurto teikia „**Specializuotos pagalbos centras** – viešąsias funkcijas atliekanti institucija, teikianti specializuotą kompleksinę pagalbą smurtą patyrusiems asmenims (2str. 11 d.). O kompleksinė pagalba įstatyme apibūdinama taip: **Specializuota kompleksinė pagalba smurtą patyrusiems asmenims** (toliau – **specializuota kompleksinė pagalba**) – specializuotos pagalbos centrų teikiama kompleksinė pagalba smurto artimoje aplinkoje atveju įveikiant kritinę būklę, specializuota psichologo, teisinė ir kita pagalba (2 str. 10 d.). Tuo pačiu įstatymas ir apibrėžia Specializuotos pagalbos centrų (SPC) pagrindines funkcijas – psichologo, teisinę bei kitą pagalbą. SPC veikia pagal Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintą Specializuotos pagalbos centrų veiklos aprašą. Jame apibrėžta specializuota kompleksinė pagalba numato platesnes SPC funkcijas:

Specializuota kompleksinė pagalba – SPC teikiama trumpalaikė ir (ar) ilgalaikė pagalba smurtą artimoje aplinkoje patiriančiam asmeniui, siekiant įveikti kritinę būklę, apimanti įgalinimą, informavimą, konsultavimą, tarpininkavimą, specializuotą psichologinę ir teisinę pagalbą, pagalbą rengiant dokumentus, pažymų apie SPC žinomus smurto artimoje aplinkoje faktusteisėsaugos institucijoms bei savivaldybių administracijų vaiko teisių apsaugos skyriams (toliau – VTAS) rengimą. Kiekvienas SPC konsultantas turi gebėti suteikti specializuotą kompleksinę pagalbą visa apimtimi, išskyrus specializuotą psichologo ir teisininko pagalbą (2 str. 2.8. d.).

Matome, kad į SPC funkcijas neįeina smurtą patyrusiųjų apgyvendinimas. Tačiau kai kurie SPC yra ir krizių centrais, teikiančiais apgyvendinimo paslaugas. Dažnai savivaldybės steigia savo krizių centrus, o kartais paveda SPC krizių centrų funkcijas.

2018 m. 17 SPC susijungė į bendrą tinklą pavadinimu „Lietuvos moterų teisių įtvirtinimo asociacija“. Centrai patvirtino Lietuvos teritorijos pasidalijimą taip, kad būtų aptarnaujamos visos savivaldybės (1 lentelė).

1 lentelė. Lietuvos moterų teisių įtvirtinimo asociacijos nariai (SPC) ir jų aptarnaujamos teritorijos*

SPC	Aptarnaujamos savivaldybės
Alytaus miesto moterų krizių centras	Alytaus m., Alytaus r., Druskininkų, Lazdijų r., Varėnos r.
Anykščių moterų užimtumo ir informacijos centras	Anykščių r., Molėtų r., Utenos r.
Asociacija „Kauno moterų draugija“	Birštono, Kaišiadorių r., Kauno r., Prienų r.
Kauno apskrities moterų krizių centras	Kauno m.
Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras	Klaipėdos m., Neringos m., Palangos m.
Koordinacinis centras „Gilė“	Pagėgių, Šilalės r.
Kretingos moterų informacijos ir mokymo centras	Klaipėdos r., Kretingos r., Skuodo r., Šilutės r.
Lietuvos agentūros „SOS vaikai“ Panevėžio skyrius	Biržų r., Kupiškio r., Panevėžio m., Panevėžio r., Pasvalio r., Rokiškio r.
Marijampolės apskrities moters veikos centras	Kalvarijos, Kazlų Rūdos, Marijampolės, Šakių r., Vilkaviškio r.
Moterų informacijos centras	Elektrėnų, Šalčininkų r., Širvintų r., Švenčionių r., Trakų r., Vilniaus m. (Naujininkų, Grigiškių, Naujosios Vilnius seniūnijos), Vilniaus r.
Moters pagalba moteriai	Jonavos r., Kėdainių r., Ukmergės r.
Moterų veiklos inovacijų centras	Akmenės r., Joniškio r., Pakruojo r., Radviliškio r., Šiaulių m., Šiaulių r.
Raseinių krizių centras	Raseinių r.
Tauragės moters užimtumo ir informacijos centras	Jurbarko r., Kelmės r., Tauragės r.
Telšių krizių centras	Plungės r., Rietavo, Telšių r., Mažeikių r.
Vilniaus Moterų namai	Vilniaus m. (išskyrus Naujininkų, Grigiškių, Naujosios Vilnius seniūnijas)
Visagino šeimos krizių centras	Ignalinos r., Visagino r., Zarasų r.

*Besibaigiant šiam tyrimo projektui, asociacijoje liko 16 centrų

Čia norime padiskutuoti dėl specializuotos kompleksinės pagalbos centrų pavadinimų ir jų sutrumpinimų. Norint, kad organizacija veiktų efektyviai, kad ji būtų žinoma. O tam reikia kad jos pavadinimas ir jo sutrumpinimas būtų skambus, lengvai įsimenantis, aiškus, atitinkantis funkcijas ir nesipainiojantis su kitų organizacijų pavadinimais. Tai būtina sąlyga organizacijai tapti žinoma.

Tačiau panagrinėję pavadinimus, matome, kad jie neatitinka visų sąlygų skatinti organizacijos žinomumą. Visų pirma, sutrumpinimas SPC, nors skamba labai gerai, bet turi trūkumą jis sutampa su dažnai vartojamu savivaldybės paramos centro pavadinimo

sutrumpinimu. Todėl SPC dažnai atpažįstamas ne kaip kompleksinės pagalbos centras, o kaip savivaldybės paramos centras, su kuriuo dažniau susiduria. Todėl ar nevertėtų pavadinimą, kol jis dar nėra visuotinai žinomas, pakeisti, pavyzdžiui, į Specializuotos kompleksinės pagalbos centras (SKPC). Aišku, skambesys ne toks geras, bet taip lengviau būtų reklamuoti „prekės ženklą“. Pagal „Google“ paiešką SKPC yra tik vienas sutrumpinimas - spausdintuvų kasečių pildymo centras. Dėl to neturėtų būti nesusipratimų.

Kitas dalykas – 10 iš 17 centrų savo organizacijų pavadinimuose, pagal kuriuos jie ir identifikuojami, turi žodį „moters“ arba „moterų“. Tai negerai, kadangi pagal įstatymą ir veiklos aprašą jie teikia pagalbą visiems patyrusiems smurtą artimoje aplinkoje asmenims, o ne vien moterims. Suprantama, kad absoliuti dauguma nukentėjusiųjų yra moterys, tačiau priimant įstatymą buvo nuėita šiuo keliu, pasiūlant pagalbą visiems, ne tik moterims. Ir jeigu nemanoma šių nuostatų keiti, reikia keisti pavadinimus. Nes vyrams nėra psichologiškai patogiu kreiptis į moterų centrą. Pavyzdžiui, suteikti SPC atskirus nuo juos įsteigusių organizacijų pavadinimus.

Dėl tos pačios priežasties dar labiau netinkamas ir SPC tinklo pavadinimas „Moterų teisių įtvirtinimo asociacija“, ir kadangi ji įsteigta dar labai neseniai, būtų labai nesunku jos pavadinimą pakeisti. Pagal funkcijas tai paprasčiausiai galėtų būti „SPC tinklas“ (ar „SKPC tinklas“), ar kitaip.

IŠVADOS

Pagrindiniai kompleksinės specializuotos pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje asmenims – specializuoti pagalbos centrai ir jų tinklas „Moterų teisių įtvirtinimo asociacija“. Specializuotų pagalbos centrų ir jų tinklo pavadinimai nevisiškai atitinka jų funkcijas ir trukdo jų žinomumui.

REKOMENDACIJOS

SADM ir SPC – didinant pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje prieinamumą, nuspręsti apie SPC ir jų tinklo pavadinimų pakeitimą.

1. TYRIMO METODOLOGIJA

Tyrimo tikslas: įvertinti teikiamos pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims kokybę bei prieinamumą ir parengti rekomendacijas dėl jų tobulinimo.

Uždaviniai:

1. Įvertinti smurto artimoje aplinkoje prevencijos bei teikiamos pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims prieinamumą, kokybę ir efektyvumą.

2. Įvertinti teisinio reguliavimo trūkumus, trukdančius kokybiškai ir efektyviai vykdyti smurto artimoje aplinkoje prevenciją bei užtikrinti pagalbos teikimą smurtą patyrusiems asmenims.

3. Parengti ir pateikti rekomendacijas ir siūlymus kaip tobulinti smurto artimoje aplinkoje prevenciją, pagalbos teikimą smurtą patyrusiems asmenims bei tarpinstitucinį bendradarbiavimą pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims, smurto artimoje aplinkoje prevencijos bei apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje srityse.

Uždavinių atlikimui buvo atlikta **kokybiniai tyrimai, taikant pusiau - struktūruotų ir grupinės diskusijos (fokus grupių) metodus:**

1. Pagalbos prieinamumo ir kokybės įvertinimui bus atlikti pusiau struktūruoti tiesioginiai interviu su patyrusiais smurtą artimoje aplinkoje asmenimis.

2. Pagalbos sistemos ir teisės aktų įvertinimui ir kt. bus atlikti pusiau struktūruoti tiesioginiai interviu su smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos smurto aukoms ekspertais.

3. Apsaugos nuo smurto bei pagalbos praktinių aspektų ir problemų, tarpinstitucinio bendradarbiavimo ir kt. įvertinimui organizuotos 2 grupinės diskusijos su ekspertais, dirbančiais institucijose teikiančiose pagalbą asmenims, nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje.

Šie tarpusavyje susiję kokybiniai tyrimai atlikti penkiais tarpusavyje persidengiančiais etapais:

I etapas (2019-03-01 – 2019-04-30). Pasirengimas apklausoms. Įstatymų, dokumentų, literatūros analizė, dalyvavimas SPC tinklo susirinkimuose ir pan. renginiuose, neformalus pokalbiai su dirbančiais smurto artimoje aplinkoje srityje. Interviu su nukentėjusiais asmenimis gairių parengimas, išbandymas su 1 nukentėjusia iš Vilniaus, gairių tobulinimas.

Interviu su smurtą artimoje aplinkoje patyrusiais asmenimis gairės buvo konstruojamos, išnagrinėjus norminius dokumentus, reglamentuojančius pagalbą teikiančių įstaigų bei organizacijų darbą ir neformaliai konsultuojantis su SPC darbuotojais apie kitų įstaigų/organizacijų darbą. (Interviu gairės pateiktos I priede)

II etapas (2019-05-01 – 2019-07-31). Informantų atranka ir interviu su nukentėjusiais nuo smurto artimoje aplinkoje (N=18 +3). Interviu transkribavimas ir pirminė analizė. Interviu su ekspertais gairių parengimas, tobulinimas (2A, 2B, 2C, 2D, 2E, 2F, 2G priedai). Interviu gairės ekspertams, pritaikytos skirtingos grupėms (policininkams, prokurorams, teisėjams, Vaikų teisių apsaugos tarnybos, savivaldybių darbuotojams, SPC, medikams, neįgaliųjų NVO).

Informantai (nukentėję nuo smurto artimoje aplinkoje) tyrimui buvo atrinkti derinant sistemines tikimybinės ir tikslinės atrankos metodus. Imtį padėjo suformuoti SPC darbuotojai. SPC tinklo valdybos susirinkime buvo gautas sutikimas bendradarbiauti su tyrimo grupe, ir SPC buvo išsiųstas laiškas (3 priedas), prašant atsiųsti užkoduotus sąrašus. Vienas SPC iš Vilniaus tyrime dalyvauti atsisakė. Pirmame etape, panaudojant tyrėjų grupei SPC pateiktus aukų, kurioms buvo suteikta pagalba 2018 – 2019 metais, užkoduotus sąrašus, sisteminiu tikiybinu būdu (atsitiktinai pasirinkus pirmą atrankos vienetą ir taikant tam tikrą žingsnį iš sąrašo buvo atrinkti kiti informantai). Iki nustatyto paskutinio termino - 2019 liepos 5 d. klientų registracijos sąrašus atsiuntė 13 SPC (iš 17). Bendras klientų skaičius sudarė 14318. Buvo atrinkti 18 nukentėjusiųjų, taikant žingsnį 795 (atrankos protokolą pateiktas 4 priede). Kadangi pirmajame etape atsitiktinės atrankos būdu buvo atrinktas tik 1 neįgalus asmuo, tai antrame etape, taikant tikslinės atrankos metodą, padedant Moterų informacijos centro darbuotojams, buvo atrinktas dar 1 neįgalusis. 1 nukentėjusysis jau buvo atrinktas bandomajam interviu. Kadangi tyrime atsisakė dalyvauti 1 SPC iš Vilniaus, ir vilniečių į atranką pateko mažokai, tai antrajame etape, padedant Vilniaus motinos ir vaiko pensiono darbuotojams, buvo atrinkta dar viena vilnietė. Todėl nukentėjusiųjų buvo apklausta 1 daugiau, t.y. 21.

Dėl sutikimo dalyvauti tyrime su atrinktais informantais susisiektė SPC darbuotojai. Jiems tyrėjai išsiuntė laišką (5 priedas) su informacija apie tyrimą, būtiną informantų sutikimui gauti (tyrimo tikslas, konfidencialumo užtikrinimas, tyrimo duomenų tvarkymas, tyrimo rezultatų panaudojimas). Jeigu atrinktas informantas nesutiko dalyvauti tyrime, tuomet dalyvauti tyrime buvo kviečiamas sekantis pagal užkoduotą sąrašą informantas.

Nukentėjusių nuo smurto artimoje aplinkoje sutikimo dalyvauti tyrime gavimas buvo sunkiausias tyrimo etapas. Tik nedidelė nukentėjusių dalis (6 iš 18) atitiko būtent tuos užkoduotus numerius, keletas – sekančius po jų. Labai dažnai buvo pakeisti telefonų numeriai ar asmenys neatsakydavo telefonu tris kartus, kai kurie atsisakydavo, todėl juos reikėjo keisti naujais informantais. Atsisakymų dalyvauti tyrime buvo įvairių: „viskas susitvarkė, nenoriu prisiminti“, „susitaikėme“, „neturiu vilties, nusivyliau policija“, „bijau, jei vaiko teisės sužinos, atims vaikus“ ir pan. Buvo ir tokių nukentėjusiųjų, kurie kalbėdami su SPC darbuotojais sutikdavo, o tyrėjoms konkrečiai tariantis dėl susitikimo, atsisakydavo. Dvi nukentėjusios nesutiko susitikti tiesioginiam interviu, sutiko duoti interviu tik telefonu, tačiau tokių interviu dėl tyrimo etikos nuostatų atsisakėme mes. Buvo ir tokių nukentėjusių, kurie pradžioje sutiko duoti interviu, tik prašė atidėti tolimesniam laikui, paskui dar tolimesniam, o galų gale arba atsisakė, arba pradėjo neatsiliepinėti telefonu. Teko vėl kreiptis į SPC dėl informantų pakeitimo. Dėl to interviu su nukentėjusiais etapas truko ilgiau nei pagal išankstinį tyrimo planą (Nukentėjusių informantų sąrašas pateikiamas 6 priede).

Interviu vietos buvo įvairios. Dideliuose miestuose nebuvo problemų, daug kur savo patalpas pasiūlė SPC. Susitikome universitete, kavinėse. Tačiau mažose gyvenvietėse sunkiau rasti vietą, kur nepastebėtų aplinkiniai. Tik su pora informantų susitikome jų namuose (vienas iš jų – neįgalus). Dvi nukentėjusios būtų kalbėjusios tik telefonu. Dauguma nukentėjusiųjų nenorėjo, kad kas sužinotų, kad jie duoda interviu. Todėl susitikdavome kapinėse, parke, prie miškelio. Pagrindinė priežastis – aplinkinių pasmerkimo baimė. Vis dėlto atrodo, kad mūsų visuomenėje dar išsisknijusi neigiama nuomonė apie smurto aukas.

III etapas (2019-07-01 – 2019-09-30). Metodologijos tobulinimas, ekspertų atranka ir interviu su jais. Buvo numatyta atlikti 10 ekspertų interviu, tačiau tyrėjų sprendimu buvo atlikti dar 3 papildomi interviu, siekiant didesnio surinktų duomenų patikimumo. Šio kokybinio tyrimo imtį sudarė 3 iš SPC, po 2 iš policijos, savivaldybių ir VTAT, po 1 iš prokuratūros, teismo, medicinos srities ir neįgaliųjų NVO ekspertai. Papildomai apklausti 3 ekspertai – SPC konsultante, VTAT darbuotoja ir atvejo vadybininke. Tyrimo imtis sudaryta taikant tikslinės atrankos metodą. (Ekspertų informantų sąrašas pateiktas 7 priede). Interviu su ekspertais transkribavimas ir pirminė analizė. Šis etapas šiek tiek užsitęsė dėl didesnės nei planuota imties.

IV etapas (2019-08-01 – 2019-09-31). Pasirengimas grupinėms diskusijoms, metodologijos tobulinimas, klausimų gairių parengimas (gairės pateiktos 8 priede), atsižvelgiant į interviu su nukentėjusiais ir ekspertais analizės rezultatus. Grupinių diskusijų įrašų transkribavimas ir analizė.

Pradžioje buvo numatytos 2 grupės (po 6 asmenis) su policijos pareigūnais ir SPC darbuotojais. Tačiau priežiūros komitetas pasiūlė padaryti įvairesnes grupes, todėl buvo pasirinktos mišrios grupės. Grupinės diskusijos buvo surengtos didmiestyje ir rajono centre. Didmiestyje diskusijoje dalyvavo 6 ekspertai: prokurorė, probacijos ir VTAT atstovai, atvejo vadybininkė, socialinė darbuotoja ir SPC konsultantė. Rajono centre dalyvių buvo net 9: policijos patrulis ir tyrėjas, prokurorė, probacijos tarnybos atstovas, 2 VTAT tarnybos atstovė, atvejo vadybininkė, socialinė darbuotoja ir SPC konsultantė (9 priedas). VTAT darbuotojos pačios paprašė, kad leistume joms dalyvauti dviese, matyt, bijojo būti „puolamos“ kitų tarnybų. Bet ta baimė buvo be pagrindo.

Šis etapas taip pat užsitęsė dėl užtęstų II ir III etapų darbų, grupinės diskusijos buvo organizuotos spalio mėn. ir lapkričio mėn. pradžioje.

V etapas (2019-10-01 – 2019-12-31). Galutinė rezultatų analizė (atlikta teminė duomenų analizė, kurioje išskirtos pagrindinės atsakymų kategorijos, išskiriant pagrindines temas, potemes ir smulkesnes atsakymų kategorijas). Tyrimo ataskaitos parengimas ir pristatymas SADM.

TYRIMO ETIKA

Kokybiniai tyrimai buvo atlikti griežtai laikantis tokiems socialiniams tyrimams taikomų reikalavimų. Iš visų dalyvių buvo gautas informuotas sutikimas, t.y. sutikimas dalyvauti tyrime atskleidžiant tyrimo užsakovą, tikslus bei numatomą rezultatų panaudojimą, paaiškinant, kaip bus tvarkomi tyrimo duomenys ir kur jie bus skelbiami. Gavus tiriamųjų sutikimą buvo atliekami interviu įrašai, kurie buvo tyrimo komandos anonimizuoti ir suarchyvuoti. Tyrimo duomenys buvo tvarkomi pagal ES asmens duomenų apsaugos reikalavimus.

2. ĮSTATYMAI IR KITI TEISĖS AKTAI, REGULIUOJANTYS PAGABĄ NUKENTĖJUSIEMS NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE

Kokiais įstatymais ir kitais teisės aktais vadovaujasi ekspertai savo darbe, teikdami pagalbą nuo smurto nukentėjusiems asmenims? Beveik visi ekspertai mini Lietuvos Konstituciją, Apsaugos nuo smurto artimoje įstatymą, daugelis – Vaiko teisių apsaugos įstatymą, Paslaugų įstatymą. Teisėsaugos ir teisėtvarkos atstovai – Baudžiamąjį kodeksą, Baudžiamojo proceso kodeksą, Civilinį kodeksą, Policijos įstatymą.

Taip pat minimi du tarptautiniai teisės aktai: Europos parlamento ir tarybos direktyva 2012/29/es 2012 m. spalio 25 d. kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR bei Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (taip vadinama Stambulo konvencija).

Įvairios tarnybos savo kasdieniniame darbe daugiausia vadovaujasi savo srities ministrų, generalinio prokuroro bei generalinio policijos komisaro įsakymais, įvairiomis rekomendacijomis bei programomis. Be to, savo darbe tarnybos vadovaujasi įvairiame lygmenyje patvirtintomis metodikomis. Visi šie teisės aktai bei metodikos pateikti sąrašė „Teisės aktai ir kiti dokumentai, reguliuojantys pagalbą nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje asmenims“.

Teisės aktų, kuriais vadovaujasi pagalbą nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje teikiančios institucijos iš tiesų labai daug, kartais sunku suprasti, kuriuo teisės aktu reiktų vadovautis. Pavyzdžiui, yra Valstybinė smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims 2014–2020 metų programa, yra trijų ministrų įsakymu patvirtinta Specializuotos pagalbos centrų programa, yra SADM ministro įsakymais patvirtintas Specializuotų centrų veiklos aprašas bei Valstybinės smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims 2014–2020 metų programos įgyvendinimo 2017-2020 metais veiksmų planas (su pakeitimais).

Nors sveikatos apsaugos ministras yra pasirašęs mažiausiai tris ministrų įsakymus, susijusius su pagalba nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims, sveikatos apsaugos sistemos darbuotojai nemato jokio savo vaidmens teikiant tą pagalbą. Be to, LR Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo 2 str. 3 dalyje ilgalaikių pagalbos paslaugų tikslas apibrėžiamas taip: „panaikinti ar sumažinti smurtu artimoje aplinkoje šiam asmeniui

sukeltą neigiamą poveikį sveikatai (įskaitant psichikos sveikatą) ir...“. Kas ir kaip gali nustatyti apie neigiamo poveikio sveikatai panaikinimą ar sumažinimą? Medicinos darbuotojai atsiriboja nuo specifinių paslaugų smurtą patyrusiems asmenims: *Vienas labai svarbus ir esminis dalykas sistemų atskirymui arba, ką daro sveikatos priežiūros įstaigos. Sveikatos priežiūros įstaigos teikia asmens sveikatos priežiūros paslaugas. Tai reiškia, kad nesvarbu dėl ko pas juos atėjo pacientas, tai yra bet koks žmogus, kuris atvyksta į sveikatos priežiūros įstaigas, jis yra pacientas ir gydytojui visiškai nesvarbu dėl ko jis atėjo ar dėl to, kad jį partrenkė mašina, ar dėl to, kad jį kažkas sumušė, ar dėl to, kad jis susirgo... Tas gydytojas, savo kompetencijos ribose, o kompetencija yra nustatyta kiekvieno gydytojo medicinos normoje, teikia asmens sveikatos priežiūros paslaugas.*(E10)

Tačiau praktikoje taip nėra. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2001 m. vasario 1 d. įsakymu Nr. 65 „Dėl informacijos apie pacientą valstybės institucijoms ir kitoms įstaigoms teikimo tvarkos patvirtinimo“ sveikatos priežiūros įstaiga informaciją apie pacientą pateikia savo iniciatyva (nesant Prašymo ar Sutarties) ir be paciento sutikimo teisėsaugos institucijoms apie sužalotus pacientus, kuriems žala galėjo būti padaryta nusikalstama veika bei Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai turint duomenų apie galimą vaiko teisių pažeidimą. Greta to yra parengtos Seksualinio smurto moteriškosios lyties aukos tyrimo metodika, Smurto prieš vaikus diagnostikos metodinės rekomendacijos, Smurto prieš suaugusius artimoje aplinkoje atpažinimo kriterijai ir rekomendacijos dėl veiksmų kilus įtarimui dėl galimo smurto artimoje aplinkoje prieš suaugusius, kuriose numatoma, kad kilus pagrįstiems smurto panaudojimo įtarimams, reikia pranešti policijai. Tačiau, matyt, toli gražu ne visi medikai bei sveikatos priežiūros įstaigos yra įsisąmoninę šias savo pareigas. Nacionalinio visuomenės sveikatos centro veiklos srityse, programose ar projektuose taip pat nėra smurto artimoje aplinkoje įtakos visuomenės sveikatai. O juk šis centras turėtų mažų mažiausiai įsijungti į smurto artimoje aplinkoje prevenciją.

Neįgaliųjų NVO atstovė neįvardija jokių įstatymų, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje. Neįgaliųjų organizacijos jais nesivadovauja. *Mes kaip organizacija nesusiduriam tiesiogiai su tokiais įstatymų taikymais. Jeigu mums ar skambina, ar konsultuojasi individualūs asmenys, tai mes nukreipiam juos arba į teisinės pagalbos tam tikras įstaigas. Bendra prasme, tai aišku siūlom kreiptis į policiją, į ikiteisminio tyrimo visas instancijas ir tada priklausomai kaip ten vyksta - ar gauna, ar negauna teisinę, kitokią pagalbą tai vadovaujamės tais pačiais įstatymais.*(E11). Neįgaliųjų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, problemas aptarsime atskirame skyriuje, tačiau iš anksto galima pasakyti, kad nei Nacionalinėje neįgaliųjų

socialinės integracijos 2013–2020 metų programoje, nei jos įgyvendinimo planuose nėra nieko apie pagalbą neįgaliesiems, nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje.

Todėl būtų tikslinga, kuriant naują Valstybinę smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims nuo 2021 metų programą, joje numatyti sveikatos apsaugos sistemos darbuotojų informavimą apie jų vietą ir dalyvavimą pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje sistemoje. Analogiškai pagalbos nuo smurto nukentėjusiems neįgaliesiems klausimai turėtų būti įtraukti į naują Nacionalinę neįgalųjų socialinės integracijos programą nuo 2021 metų.

Toliau panagrinėkime ekspertų nuomonę apie atskirus įstatymus ir kitus teisės aktus bei jų reikalingus teisės aktų pakeitimus.

LR Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (ASAAĮ)

Beveik visi ekspertai mini LR Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą, kaip pažangų, kaip iš esmės pakeitusį padėtį, siekiant panaikinti smurtą artimoje aplinkoje. Ir pareigūnai, ir įvairių tarnybų bei SPC atstovai. Be abejo, revoliucinė permaina – privataus kaltinimo pakeitimas valstybiniu.

„Esminis dalykas turbūt, kad Lietuvoje tik 2011 metais buvo sureguliuota bazė iš esmės ir kardinaliai, kadangi iki tol tos aukos visiškai neturėjo galimybės... Ta prasme, galimybę jos turėjo kreiptis į policiją, bet jos turėjo rašyt pareiškimą privataus kaltinimo tvarka. Ir smurtas artimoj aplinkoj nebuvo laikomas tokia reikšminga nusikalstama veika, dėl kurios turėtų įsikišti valstybė jau kaip ir su baudžiamuoju kaltinimu. Ir priėmus apsaugos nuo smurto artimoj aplinkoj įstatymą, jokio pareiškimo auka rašyti neturi. Ir paskambinus bendru pagalbos numeriu, iš karto, kaip sakant užsikuria pagalbos būtent aukai“. (E1)

Na visų pirma, už asmenį imasi atsakomybę valstybė. Žmogus neberašo, bent jau fizinio smurto atveju, neberašo pareiškimo. (E4)

Žinoma. Tai buvo milžiniškas žingsnis. Ir išvis jeigu grįžti tuos aštuonerius metus atgal, tai čia smurto artimoje aplinkoje ir aktualumas, ir galų gale patys registruoti nusikaltimai, jie žymiai išaugo. Atsirado visuomenėje supratimas, kad tai yra nusikaltimas, kad tai baudžiama. Čia milžiniška... Mano asmenine nuomone, tai čia yra tiesiog milžiniškas šuolis. (E2)

Į gerąją pusę. Aišku, krūviai pas mus išaugo 30 %. Tai čia asmeniškai, nežinau, gal kaip minusas. Bet aš plačiau galvoju. Ir mes visi plačiau galvojam, kad tai yra tikrai į naudą. Tai kažkas apriboto ir konkretaus, nes mes anksčiau prieš tą įstatymo priėmimą mes

reaguodavom į smurtą artimoj aplinkoj, jis kitaip įvardintas buvo, šeimyninis konfliktas. Mes taigi reaguodavom. Bet tai buvo tie patys pareiškimai reikalaujami iš aukos. Auka kai bijo, tai jinai nerašo tų pareiškimų. Suprantat, tai toks ir reagavimas. Nuvažiuoji, tą ugnį užgesini tuo momentu, išvažiuoji ir, ką tu žinai, po minutės vėl tas pats turbūt ten pas juos. Bet mes nuo skambučio tik ir veikdavom. O dabar yra kažkas konkretaus. Visokių gi žmonių Lietuvoj yra. Tai tas smurtas artimoj aplinkoj dar tiek ne visiems žinomas yra realiai. Reikia skleisti tą informaciją. Tai tas Apsaugos nuo smurto įstatymas labai padėjo mums ir mes labiau galim padėt visuomenei, ar tai užsiimt prevencija. Ir tai smurto aukai pasijust tvirčiau. (E8)

Pirmiausia, kas pasikeitė tai, kad informacija apie nukentėjusius asmenius tapo gerokai lengviau prieinama dėl labai paprastos priežasties. Policija yra įpareigota perduoti šią informacija SPC. Vadinasi, mes žymiai lengviau pasiekiam šiuos asmenis. Iki tol mes turėjom tik tuos, kurie kreipdavosi asmeniškai. (E4)

SPC atstovų nuomone ASAA įstatymas labai išplėtė besikreipiančiųjų ratą. Labai daug žmonių atbaidydavo tas faktas, kad jie patys turėdavo kreiptis, patys rašyti pareiškimą. Reikdavo susirasti advokatą, tai kildavo pirma mintis - kiek visą tai kainuos? Be to, įstatymas davė pagrindą kurti vieningą sistemą. Atsirado tam tikri specialistai - konsultantas, psichologas, teisininkas. Atsirado tam tikri reikalavimai, kas yra minimali pagalba, kurią SPC turi užtikrinti. Kitas dalykas, labai pagerėjo informacijos skaida. Žmonės žino, kad yra tokie centrai, kad jie yra visoje Lietuvoje, vadinasi, galima ieškoti ir savo rajone tokio centro.

Savivaldybių paslaugų teikimui įstatymo priėmimas taip pat turėjo didžiulę reikšmę: „*tuo laiku vyko labai didelė plėtra įvairių paslaugų, ir smurtas artimoje aplinkoje, ir ta pagalba nebuvo tokia labai populiari, bet aiškėjo, kad jinai yra labai reikalinga*“ (E6). Priėmus įstatymą, smurto artimoje aplinkoje, problema buvo išviešinta ir „*paaiškėjo, kad tai problema, kuri egzistavo, tačiau nebuvo aptarinėjama ir išviešinta, ir tas įstatymas labai padėjo, paaktyvino savivaldybes kitaip matyti tą poreikį ir įvertinti, ir planuoti atitinkamai*“. (E6) *Ir ta pradžia, kai sukūrė specializuotų pagalbos centrų pradėjo kurtis, tai ir buvo ta pradžia sėkmingai plėtrai, kuri dabar yra, kuri ne kiekvienoj savivaldybėj, negalėčiau pasakyti, bet prie daugelio savivaldybių įkurti tie pagalbos moterims centrai arba krizių centrai, arba paramos šeimai centrai, labai įvairiai yra pavadinti, kur vienokią ar kitokią pagalbą gali gauti. (E6)*

Teigiamai vertinami ir vėliau sekę pakeitimai dėl privalomo pranešimo SPC: „*Pačioj pradžioj, kol dar įstatymas įsigaliojo dar būdavo būtina gauti aukos sutikimą, ar pranešt specializuotam centrui. Ir jos, tarkim, galėjo nesutikti. Ir dažniausiai nesutikdavo, nes pirma*

nežinojo, kas tas specializuotas pagalbos centras ir kokia čia ta pagalba galėtų būti. Aš taip sakyčiau, kad nuo įsigaliojimo įstatymo tas ir teisinis suregulavimas ir pačios sistemos veikimas yra labai labai stipriai pasistūmėjęs į priekį. (E1)

Iš tikrųjų pirma pataisa buvo įnešta pakankamai greitai ir buvo išimta tokia frazė „su aukos žinia“. Tai reiškia, kad policija informuoja SPC su nukentėjusio asmens žinia, kas buvo interpretuota kaip, kad neva tai reikia vos nepasirašyti, o kartais iš tikrųjų pasirašyti sutikimą perduoti informaciją. Idėja buvo visiškai ne tokia, iš tiesų, buvo traktuojama, kad žmogus yra informuojamas, kad jūsų informacija apie šį įvykį yra perduodama jūsų rajono aptarnaujamam SPC. Bet iš tikrųjų, buvo kuriozinių kai buvo reikalaujama parašų, žmonės atsisakydavo, nes žmonės nežinojo, kas gi čia ir kur čia nukeliaus ta informacija. Ir vėlgi, dalis informacijos mūsų vėl nepasiekdavo. Tai šis pasikeitimas buvo labai geras, todėl išėmus tą tokia dviprasmišką frazę gerokai padidėjo pranešimų skaičius (E4).

SPC atstovai taip pat teigiamai vertina kitos pataisos atšaukimą: „Kitas pakeitimas buvo padarytas, kad SPC turi veikti apskritą parą ir teikti pagalbą apskritą parą. Tačiau visiškai nebuvo įvertinta ar tikrai to reikia, ar yra tame esmės. Ir kokių finansinių išteklių reikia užtikrinti tą pagalbą apskritai, tą 24/7“. (E4) Tačiau nevisi yra tokios pat nuomonės. Pavyzdžiui, kai kurie nukentėjusieji teigia, kad SPC šeštadienį nedirba, kad situacija išties yra be galo sudėtinga ir kaip įmanoma ramiau palaukit iki pirmadienio. Policija turėtų iš karto pranešti SPC ir VT. Ar tai savaitgalis, ar ne, kad būtų budintis žmogus. Kada būtų pirminė įvykio vietoj užfiksuota nuosekliai. Visi turėtų dirbti sistemoj. Nes dabar visiems tą pačią istoriją turi pasakoti. (N6)

Apibendrinant galima pasakyti, kad visi ekspertai ASAAI vertina labai teigiamai ir nemato, ką jame reiktų keisti. Abejojama tik pagreitinto proceso tvarka: „Na, nežinau, yra to... Tokio skubotumo siekiama. Skubiai perduoti bylą į teismą, kai tuo tarpu, mano žiniomis, nevyriausybines organizacijas kaip tik laikosi priešingos nuomonės, kad būtent reikia laiko, kad atskleistų visą tą sistemą. Kartais tai būna nevienkartinis smurto atvejis. Nu čia yra truputį tokia priešprieša tarp teisėsaugos, kuri už greitą teisingumą, ir nevyriausybinių, kurie gal plačiąja prasme auką nori ginti. <...> Tas pagreitintas procesas, kaip ir kiekvienas reiškinys, turi teigiamų ir neigiamų pusių. Bet aišku, tendencijos aiškios, mes už greitą nagrinėjimą, greitą rezultatą, nes tik tai skubiai atlikta turi ir prevencinę reikšmę, ir galų gale tam pačiam nusikaltusiam asmeniui tai yra žymiai efektyviau. (E2)

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (VTAPI)

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo naujoji redakcija įsigaliojo 2018 m. liepos 1 d., o 2019 m. liepos 4 d. jis buvo dar kartą pataisytas. Mes čia nenagrinėsime viso įstatymo, kuris labai gremėzdiškas, tą pastebi net pačių Vaiko teisių tarnybų darbuotojai: *pas mus atėjo nauja darbuotoja, kuri pirmą savaitę pas mus dirba <...> mes ir klausomės jos įspūdžius, ir ji sako „skaitau, skaitau ir užmiegu beskaitydama“.* Nes kaip ir savaime suprantama tai yra, nebereiktų to perteklinio parašymo, visgi įstatymas turėtų būti glausčiau pateiktas, kad įmanoma būtų jį aiškiai perskaityti. (E9)

Čia mes nagrinėsime pokyčius, kurie atsirado po paskutinių dviejų pakeitimų, galioja dabar ir padarė ar daro įtaką teikiantiems pagalbą nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims, įskaitant vaikus. Vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojai abejoja paskutiniais pataisymais: *Atsiradus tokioms rezonansinėms situacijoms Lietuvos, nežinau, būčiau nevisai teisi sakydama, kad prireikė taisyti įstatymą. Visada kaip sako, pirmas blynas būna galbūt netobulas, kažkokių pataisymų prireikia, bet šioje vietoje nelabai sutinku, kad reikėjo skubos tvarka reikėjo įnešti kažkokių pataisymus. Nors iš esmės pačio įstatymo jie nepakeitė. Nėra tai nei geriau, nei blogiau, tai tiesiog yra interpretacijos. Jeigu labai atidžiai skaitai ir atitinka visi poįstatyminiai aktai, visos veiklos, ir viską gerai išaiškini, ką daryti, kaip elgtis, tai, sakykim, tiek pirmasis, tiek antrasis įstatymo variantas yra geri. Jeigu skaitant iš eilės ir turint galimybę dirbti pagal įstatymą, iš eilės, turint laiko. Nes iš tiesų dar turėčiau pasakyti, kad dažnai nutinka ne taip, nes yra didžiulė perkrova, žmogiškojo faktoriaus stygius, trūksta darbuotojui visur kur, viską daro urmu ir joks darbas negali būti kokybiškas šioje vietoje. (E9)*

Atsirado nemažai pakeitimų, susijusių su Vaiko teisių apsaugos tarnybų bei socialinės paramos savivaldybėse darbu. Vaiko teisių apsaugos sistema tapo centralizuota, savivaldybių paramos centruose atsirado atvejo vadyba, rajonų Vaiko teisių tarnybų ir savivaldybių socialinės paramos centrų darbuotojų funkcijos persiskirstė arba dar vis persiskirsto, nėra nusistovėjusios. Vienur grėsmės vaikui lygiai dar nustatomi, kitur – ne. Pagal SADM išaiškinimą: „Įstatyme nebelieka grėsmės lygių ir pereinama prie vaiko ir šeimos poreikių vertinimo“ (Lietuvos Respublikos..., 2019).

Bet koku atveju šiuo metu, vadovaujantis įvairiais teisės aktais, yra visiškas nesusipratimas, kada vaikas yra smurto auka, o kada – ne, ir iš viso – kas yra auka, o kas nukentėjęs. Šis klausimas ypač aštriai iškyla tada, kai vaikas gyvena aplinkoje, kurioje smurtaujama, bet nėra prieš jį tiesiogiai smurtaujama, jis ir konkretaus smurto atvejo

liudininku. Net labiausiai kvalifikuoti Vaiko teisių specialistai negali sutarti: „Pagal įstatymą, jis pripažįstamas auka visais atvejais ... <...> Jeigu įvykis buvęs, pagal jį [Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą], vaikas pripažįstamas nukentėjusiu visais atvejais: ar jis tiesiogiai nukentėjo, ar ne. Teikiama pagalba pagal vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą ir socialinių paslaugų tada. Vienu žodžiu, visa ta sistema įsijungia pilnai. (E7-1). Tačiau kita vaiko teisių ekspertė nesutinka: “Ne visais atvejais... Pripažįstamas auka tik tada, jeigu jisai buvo tiesioginis smurto liudininkas. <...> Jis yra auka, bet ne nukentėjusysis baudžiamajame procese. Matyt, požiūrio klausimas, kaip specialistai tą nuostatą įgyvendina. Vaiko teisių apsaugos ir pagalbą teikiantys.(E7-2).

Policijos pareigūnai taip pat pastebi tą prieštaravimą: *Na pagal apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą, vaikas yra auka. Vaikas, kuris net gyvena aplinkoje, net jei jis tiesiogiai nebuvo to smurto liudytoju, jis yra auka. Bet čia vėlgi... Bet ne pagal baudžiamojo kodekso įstatymą...*“ (E2).

Terminas „auka“ vartojamas Europos parlamento ir tarybos direktyvoje, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai. Jis taip pat dažnai sutinkamas tiek pareigūnų, tiek kitų teikiančių pagalbą patyrusiems smurtą asmenims, šnekamojoje kalboje. Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje nevartojami terminai nei „auka“, nei „nukentėjusysis“ (terminas „auka“ iš viso nenaudojamas įstatymuose). Jame apibrėžiama: „**Smurtą artimoje aplinkoje patyręs asmuo** (toliau– **smurtą patyręs asmuo**)– asmuo, prieš kurį panaudotas smurtas artimoje aplinkoje, taip pat vaikas, tapęs smurto artimoje aplinkoje liudininku ar gyvenantis aplinkoje, kurioje buvo smurtauta“. (2 Str. 6 d.)

Policijos darbuotojų atliktos Smurto artimoje aplinkoje ikiteisminio tyrimo eiga reglamentuojančių teisės aktų ir vidinės tvarkos dokumentų analizės ataskaitoje (L.Kubilienė, M.Norvaišaitė, 2017) smurtą patyręs asmuo sutapatinamas su nukentėjusiuoju: „Smurtą patyręs asmuo (nukentėjusysis) – asmuo, prieš kurį panaudotas smurtas artimoje aplinkoje“. Matome, kad nėra sutarimo dėl terminologijos ir tarp ekspertų.

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme taip pat nenaudojamos sąvokos „auka“ ar „nukentėjusysis“. Jame apibrėžtas „Smurtas prieš vaiką – „veikimu ar neveikimu vaikui daromas tiesioginis ar netiesioginis tyčinis fizinis, psichologinis, seksualinis poveikis, jeigu dėl to vaikas mirė, buvo sutrikdyta jo sveikata, normali raida, jam sukeltas skausmas ar pavojus gyvybei, sveikatai, normaliai raidai ar pažeminta vaiko garbė ir (ar) orumas. Smurtu prieš vaiką taip pat laikoma vaiko nepriežiūra“(2 str. 10 d.). Taip pat apibrėžta „Vaikui nesaugi aplinka – vaiko gyvenamoji ar kita aplinka, kurioje kyla pavojus vaiko gyvybei, sveikatai ar normaliai raidai dėl nepriežiūros, smurto ar kitų socialinės rizikos veiksnių“ (2str. 15 d.). Interpretuojant

šias nuostatas, gyvenimas smurtinėje aplinkoje yra vaiko teisių pažeidimas, peršasi išvada, kad esant smurtui artimoje aplinkoje, policijos pareigūnai turėtų pranešti Vaiko teisių apsaugos tarnybai apie smurtą, net jei konkrečiu atveju smurtas prieš vaiką nebuvo panaudotas ir jis nebuvo tiesioginiu liudininku. *Šiaip teisėsauga turėtų pranešti.* (E7) – sako vaiko teisių specialistai. Ir tuomet Vaiko teisių apsaugos specialistai turėtų nustatyti, ar vaikui arba jo šeimai reikalinga pagalba ir ar vaikui reikalinga apsauga. Tačiau iš daugelio interviu konteksto atrodo, kad kai kuriais atvejais policijos pareigūnai vaiko teisėms praneša tik tada, jei nuo smurto nukenčia vaikai arba jie būna įvykio liudininkais.

Galima daryti išvadą, kad reiktų priėti bendro susitarimo dėl sąvokų „smurto auka“, „smurtą patyręs

asmuo“, „nukentėjęs nuo smurto asmuo“ vartojimo norminiuose dokumentuose ir pagalbos patyrusiems smurtą procese.

Priėmus naują vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo redakciją, labai sumažėjo pranešimų apie smurtą. Tą galima pastebėti ir statistikoje (2016 m. – 50 285, 2018 m. – 41 531), ir SPC darbuotojų liudijimuose: *„Tai man buvo pavesta, ir aš atlikau visų centrų Lietuvoje <...> apklausą. Perpus sumažėjo besikreipiančių moterų dėl smurto. <...> Žodžiu, pajutom labai, labai. Labai. Smuko perpus pranešimai“.* (E3) *O sakykim, šiais metais didelėje daly centrų sumažėjo pranešimų skaičius per pusę. Ir mes iš tiesų tai siejam su žmonių baime, kad jeigu bus pranešimas apie smurtą, kad įsijungs vaiko teisės, o tada žmonės paniškai bijo, kad tie vaikai, bus paimti, nes ten jiems yra nesaugi aplinka.*(E4)

Prasidėjo ir kiti nesusipratimai. *„Vaiko teisės yra baubas“*(E9, VT praktikė). *„Nežinau, kas pasidarė. Tikrai nuoširdžiai sakau, nesuprantu, kas pasidarė. Nepradėjome mes dirbti kitaip, mes tik šiek tiek funkcijos pasiskirstėm ir žmonės, net pavardėmis kalbant, iš principo beveik tie patys liko šiek tiek po kaitos, kuri įvyko. Bet žmonės yra tokie įbaiminti - atims vaikus, neinformuosiu, slėpsiu. Skaičiai pranešimų dėl smurto artimoje aplinkoje tikrai turėtų būti sumažėję negu jų buvo prieš keletą metų. Ir tikrai jie sumažėjo ne dėl to, kad nevyksta atvejų. Vyksta viskas taip pat kaip ir vyksta. Lygiai tą patį Policijos pareigūnai sako, tiesiog nebesikreipia todėl, kad visais atvejais, kai važiuoja policija ir jeigu šeimoje yra vaikų - važiuoja vaiko teisės.“*(E9). Dauguma ekspertų teigia, kad požiūris į Vaiko teisių tarnybą pasikeitė būtent nuo tada, kaibuvo priimta nauja įstatymo redakcija. Priežastis skirtingų sričių ekspertai aiškina įvairiai. Kai kurie SPC atstovai mano, kad naujoji įstatymo redakcija neįvardija vaiko kaip aukos, todėl negalima taikyti kardomųjų priemonių jo atžvilgiu: *...jisai pagal smurto artimoj aplinkoj įstatymą yra numatomas kaip auka, o vaikų teisių įstatyme naujam... Jau jis ten kaip auka neminimas. O jeigu jis patyrė arba patiria... Buvo liudininkas*

to smurto... Jis yra auka, pagal smurto artimoj aplinkoj įstatymą. Ir tada, kada įvyksta smurtas prieš mamą. Yra kardomoji priemonė uždedama nesimatyti su ta moterim smurtautojui, bet su vaiku leidžia matytis... Ir jis tą vaiką, kaip tarp girnų panaudoja savo įtakai didinti.(E3) Kiti galvoja, kad vaiko teisių apsaugos tarnyba gali nuspręsti, kad nukentėjęs nuo smurto asmuo nesugeba užtikrinti vaikui saugios aplinkos, todėl gali paimti vaikus iš šeimos. *Visos paniškai bijojo dėl vaikų atėmimo. Reiškia moterys sutiko kęsti smurtą dėl to, kad jos galėtų būti šalia vaikų, kad nebūtų atimta...(E3)*. Dar kitos teigė, kad nukentėjusios pradėjo masiškai meluoti, kad smurto metu vaikų nebuvo: *Iš tikrųjų, labai greitai pasijautė žmonių baimė. Net ir bendraujant su tais, apie kuriuos buvo gauta informacija iš policijos pareigūnų. Tai visi, kaip vienas, pradėjo tvirtinti, kad ,ne, tuo metu, kai buvo smurtaujama, vaikų nebuvo, jie nieko nematė, jų nebuvo namuose. Šitas labai pasijautė. (E4)*. SPC atstovės tvirtina, kad jos aiškina nukentėjusiems, kad jeigu ir vaiką pripažins nukentėjusiu, tai nereiškia, kad jį atims: *Dažniausiai būna <...> mamos, kurios bijo. Tai mes pasakom, kad <...> pagal smurto artimoje aplinkoje įstatymą mes nukentėjusį vaiką laikom netgi, kai jisai nepatyrė smurto, bet buvo smurto aplinkoj. Tai sakom, kad va neišsigastų, kad atims jų vaikus, ten Vaikų teisių... Tai žinokit, kad yra du skirtingi įstatymai ir jie netraktuojami, kad jisai patyrė smurtą, dėl to atims iš jūsų vaiką. Jo... Jo.. Tai šito galit nebijot. Nu padrąsinti, kad jos... Nes jisai patiria smurtą, jisai gyvena toj aplinkoj. Nu jeigu ne fizinį, tai psichologinį. (E5)*

Tačiau kai kurie SPC darbuotojai klysta, neteisingai interpretuodami Vaiko teisių pagrindų įstatymą:

„O vaikų apsaugos įstatyme yra, kad jeigu jisai nepatyrė tiesiogiai fizinio smurto, jisai yra nenukentėjęs nuo smurto“ (E5). Bet jame nėra tokio atskyrimo, kad jeigu vaiko nebuvo smurto atvejo momentu, tai jis nėra nukentėjęs. Šiuo atveju, mūsų nuomone, vaikas gali būti pripažįstamas patyrusiu smurtą arba dėl gyvenimo nesaugioje aplinkoje (2 str. 15 d. – „Vaikui nesaugi aplinka – vaiko gyvenamoji ar kita aplinka, kurioje kyla pavojus vaiko gyvybei, sveikatai ar normaliai raidai dėl nepriežiūros, smurto ar kitų socialinės rizikos veiksnių“) nes kyla pavojus jo normaliai raidai arba dėl psichologinio smurto (3str., 2 p.) arba nepriežiūros (3 str., 4 p.), kurie taip pat sutrikdo ar kelia pavojų normaliai vaiko raidai.

Kitas klausimas – vaiko pripažinimas nukentėjusiu. Prokuratūros atstovai yra tos nuomonės, kad vaikas turėtų būti pripažintas nukentėjusiu, kad vaiko teisių apsaugos tarnybos tyrimo metu neleistų smurtautojui susitikti su vaikais tiek dėl galimo poveikio jiems, tiek dėl poveikio nukentėjusiajam vienam iš tėvų: *„... kad vaikas taip pat būtų pripažintas nukentėjusiu. Nes vaikų teisės liepia <...> smurtautojui leisti susitikti su vaikais. <...> O mūsų įstatymas, kaip ir saugo... Neleidžia, kol vyksta tyrimas...<...> Tai vaikas lieka neapsaugotas*

tuo momentu. <...>Kada vyksta tyrimas, kada yra uždėtos tos kardamosios priemonės <...>Čia labiausiai susikerta. Nes mama sako, <...> aš kaip ir negaliu pranešti, nu tarkim, nukentėjusioji, negaliu pranešti, nes vis tiek lieps man priimti tą vyrą, kad susitiktų su vaiku. Toliau leisti bendrauti, o jįsai tuo metu ne tiek su tuo vaiku nori susitikti, kiek grasinti toliau tai... Kad jinai atsiimtų tuos visus parodymus vat čia yra didžiulė spraga, dėl kurios <...> labai nukenčia...(E5)

Policijos pareigūnai taip pat palaiko tą nuomonę, tačiau neranda praktinių kelių, kaip išspręsti šią problemą: „...kada tarkim vaikas <...> gyvena artimoj tokioj aplinkoj vyksta smurtas ir jįsai tiesiogiai, bet tarkim jįsai žino apie jį, kitą sykį galbūt net matė, kaip prieš mamą smurtaujama, kad jį pripažinti nukentėjusiuoju. Ir mes bandėm ieškoti straipsnio kodekse. Mes galime jį pripažinti nukentėjusiuoju baudžiamojoje byloje tokiu atveju, jeigu yra specialisto išvada. Čia jau reikėtų daryti teismo psichologinę, psichiatrinę ekspertizę. Teismui paskyrus, psichologai įvertintų ar tas smurtas turėjo įtaką jo raidai ir ar sukėlė pasekmes. Nu konkrečiai... Faktiškai mums reikėtų nustatyti, kad jam padarytas sveikatos sutrikdymas. Tarkim potrauminis kažkoks sindromas, kažkokio laipsnio... Tada galima pritaikyt smurtą. O šiaip parašyt... Nebent nustatomojoj daly ten, reiškiant įtarimą, parašyt, kad būnant šalia nukentėjusio, gal priteis civilinį ieškinį jam... Bet čia sakau, reikia eiti praktiko keliu tokiu, bet mums tai buvo labai nesėkminga. Nes teismai labai, žinokit, žiūri taip, nu... Nu iš tikrųjų teisė yra labai formalus mokslas. Turi būt taip, taip, taip... Sudėtis nusikaltimo. Ir jeigu mes norim kažką ten labai pritempti, tai jau yra... Tai jau yra negerai.(E2)

Patyręs smurtą asmuo tampa nukentėjusiuoju, kai pradedamas teisinis procesas (ikiteisminis tyrimas). Kad vaikas taptų nukentėjusiuoju, ir jo atžvilgiu būtų galima pritaikyti kardomasias priemones (t.y. įtariamajam smurtu ar pripažintam smurtautojui) su juo bendrauti (dėl poveikio kaip liudininkui ar vaiko apsaugos), kažkas turi atlikti tam tikrus veiksmus. Tą gali padaryti policija ar prokuratūra. Tačiau iš interviu konteksto galima suprasti, kad dėl daugelio priežasčių (baimės traumuoti vaiką ar pakartotinės viktimizacijos apklausų metu) dažniausiai taip nedaroma. Dėl vaiko pripažinimo nukentėjusiu, kai jis gyvena smurtinėje aplinkoje, turbūt, galėtų kreiptis vaiko teisių apsaugos tarnyba ar atvejo vadybininkas, bet apie tokią praktiką nesigirdi. Taip pat galėtų kreiptis vaiko atstovas pagal įstatymą, t.y. nukentėjusysis vienas iš tėvų. Tačiau vargu ar bent keletas nukentėjusiųjų apie tai žino, todėl apie tai juos turėtų informuoti SPC.

Galima daryti išvadą, kad reikalingas vieningas išaiškinimas, kada vaikas yra laikomas nukentėjusiu nuo smurto (ypač jei jis tiesiogiai nenukentėjo konkrečiu smurto atveju), kokius

veiksmus ir kas turi atlikti, kad jis būtų pripažintas nukentėjusiu, kada jo atžvilgiu smurtautojui taikomos kardamosios priemonės.

Pagal naująją Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą atsirado naujas veikėjas – atvejo vadybininkas. Čia mes paliesime tik tą jo veiklos dalį, kuri susijusi su smurtu artimoje aplinkoje. Iš nukentėjusiųjų, tiek ir ekspertų bendro atsakymų konteksto visiškai aišku, kad iki šiol jo veikla smurto atveju nėra nusistovėjusi, daugeliu atveju jis nesupranta savo vaidmens. Pagal vaiko teisių apsaugos specialistus: *iki praeitų metų liepos pirmos dienos, kai įvyko reforma, vaiko teisių apsaugos skyrius, jeigu vaikas nebuvo tiesiogiai nukentėjęs, nesidomėdavo. Ir visa atsakomybė už teikimą pagalbos krisdavo ant moters, kuri dažniausiai nukentėjusi nuo smurto šeimoje, pečių. O niekas per daug nesidomėdavo, ar ji suvokė, kad jos vaikui irgi reikalinga pagalba. Ar jei nereikalinga papildoma pagalba, kad ji gautų pagalbą ne tik sau, bet ir vaikui. Dabar jau nuo liepos pirmos dienos jau įsijungia atvejo vadybos procesas. Kur atvejo vadybos metu specialistai žiūri, kokias pagalbos priemones suteikti.*“(E7) Tačiau praktikoje taip nėra. Jeigu atvejo vadybininko nepasiekė informacija, kad vaiko šeimoje yra smurtaujama (o taip atsitinka, kai vaikas nedalyvauja smurto akte), tai kaip jis gali numatyti pagalbą vaikui, kurio šeimoje yra smurtaujama?

Kitas dalykas, baudžiamoji procedūra paprastai vyksta dėl vieno konkretaus smurto atvejo, todėl į tai, kad vaikas, kuris tiesiogiai nedalyvauja tame smurto atvejyje, ir netraktuojamas, kaip nukentėjęs nuo smurto. Todėl vaiko interesais tuo metu ir turėtų užsiimti vaiko teisių specialistai ir atvejo vadyba, kuri *skirta ne mamai nurodymus duoti, kad ten nuvesti vaiką pas psichologą ar ką, bet iš esmės šita pagalba yra nukreipta į vaiką* (E7).

Atvejo vadybininkai nepakankamai gerai susipažinę su teisine baze smurto artimoje aplinkoje atvejais. Pasak SPC darbuotojų (E4), atvejo vadybininkai į posėdžius dažnai kviečia abu tėvus. Tuo tarpu, kai vienas iš jų smurtautojas, o kitas auka, auka patiria pakartotinę viktimizaciją.

Apibendrinant reikėtų pastebėti, kad atvejo vadybininkai turėtų būti apmokyti, kaip jie turi įgyvendinti įstatymus smurto artimoje aplinkoje atvejais.

Dėl aukų direktyvos, jos perkėlimu į Lietuvos įstatymus bei nuostatų taikymo praktikoje

Ratifikavus ir įgyvendinant Europos parlamento ir tarybos direktyvą, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai, buvo pakeisti

įstatymai, visų pirma Baudžiamojo proceso kodeksas. Įgyvendinant direktyvos nuostatas praktikoje, atsirado didesnių ar mažesnių problemų.

Baudžiamojo proceso kodekse „atsirado lydinčio asmens statusas. Yra specialių apsaugos poreikių vertinimas, sakykim, atsirado. Daug pokyčių, būtent, su aukų direktyva susijusių atsirado ir baudžiamojo proceso įstatyme. Ir įgyvendinimas, mano manymu, pakankamai gerai mūsų šalyje vyksta.“ (E2)

Tačiau dėl lydinčio asmens statuso ir atsakomybės dar nėra nusistovėjusios praktikos, todėl pareigūnams kyla daug abejonių. „Atsirado toks... Visiškai neaiškus procesinis, neprocesinis vaidmuo – lydintis asmuo. Tai yra, nukentėjusysis įgyja teisę, kad pasirinkti kažkokį asmenį, kuris kartu su juo eitų į procesinius veiksmus. Tas asmuo nėra kažkoks ten proceso dalyvis. Jis neturi savarankiškų teisių. Jis negali ten reikšti prašymų. Pareikšti nušalinimų, kokias turi auka. Jisai yra grynai aukos psichologiniam komfortui. <...>Nei atsakomybės jai... Nu už neviešinimą gal.. Dėl nepagarsinimo duomenų. Supranta, tai yra... Įgyvendinom direktyvą tokį lydintį asmenį numatom ir palikom teisėsaugai kapstyti. Kaip visą tai įforminti ir kaip visą tai daryti, aš manau, kad tai susiformuos praktika. Per kurį laiką, tiesiog, darbo eigoje nusistovės taisyklės. Kils ginčai, tikriausiai... Bus skundžiama. Ir tada teismai pasisakys ir tokiu būdu – praktikos, bėgant laikui, tiesiog, nu mes precedentus suformuosim, kaip turėtų elgtis.“ (E2)

Tikėtina, kad laikui bėgant „lydinčiojo asmens“ samprata išaiškės, ir praktika nusistovės, tačiau yra žymiai sunkiau išsprendžiamų problemų. Viena iš jų – nukentėjusiųjų antrinė viktimizacija. SPC atstovės tvirtina, kad nežiūrint į direktyvos ratifikavimą ir jos perkėlimą į nacionalinę teisę, vis dėlto pasitaiko nemažai pakartotinės viktimizacijos atvejų: „Kviečiami į atvejo vadybą abu... Smurtautojas ir nukentėjęs asmuo. Ko gero ne pirmą, ne antrą, ne trečią ar ketvirtą kartą jinai... Tas asmuo patiria viktimizaciją. <...> Namuose patiria smurtą, akistatoj patiria smurtą ir kada atvejo vadyba yra, patiria smurtą. Negali to būti.“ (E4)

SPC atstovės sako, kad savo darbe jos remiasi aukų direktyva, aiškindamos aukoms jų teises: „...tą direktyvą, taip mes naudojame“ (E5), „Iš tikrųjų mes labai bandom, sakykim, baksnoti šitos direktyvos nuostatomis, jeigu matome, kad kai kurių punktų yra nesilaikoma, kad ir tos pačios policijos darbe. Labai bandom skleisti nukentėjusiems žinių, tarkim kokios yra jų teisės ikiteisminio tyrimo metu, nes tikrai dažnai yra prasilenkiama su šios direktyvos nuostatomis. Bet kol kas tos nuostatos jos labai, labai sunkiai skinasi kelių. Kartais ir policijos pareigūnai suveikia iš inercijos, įprasta tvarka, ir kartais žmonės nežino savo teisių (E4).

Tačiau policija savo ruožtu gerai susipažinusi su direktyvos nuostatomis, stengiasi jų laikytis: „Dabar su ta aukos direktyva ir su mūsų teisinės sąmonės vystymusi, mes iš tikrųjų stengiamės, kad auka nepatirtų to antrinio traumavimo. Su vaikais akistatos... Nukentėjusiais vaikais... Nu tai praktiškai kategoriškai galiu pasakyti, nerekomenduotinos. Nu ir tai galiu pasakyti, kad praktikoje jos netaikomos. Su nukentėjusiom moterim... <...> kaip taisyklė irgi su šeimos nariais irgi nerekomenduojama, bet negaliu pasakyti, kad jų visiškai nebūna. Bet šiaip tai aukų apsaugojimui yra mechanizmas nemažas nustatytas. Auka gali prašyti, kad išvengtų kontakto su įtariamuoju procesinių veiksmy atlikimo metu. Netgi, kad jai nereikėtų eiti į teismą...(E2)

Tačiau policijai ne visuomet pavyksta išvengti pakartotinių apklausų bei akistatų: *Bet baudžiamajam įstatyme, nežinau, gal turėtų būti kas praplėsta, nes labai sunku mums kaip pareigūnams surinkti tą pirminę medžiagą, renkant įrodymus, mums sunku yra surinkti įrodymus dėl grasinimo nužudyti. Mums labai sunku. Prokuratūrai to neužtenka. Prokuratūra sprendžia, ar su ta byla, su tais surinktais įrodymais, ar eit į teismą, ar nutraukti neįrodžius kaltės ar nesant nusikalstamos veikos. Labai sunkios iš tikrųjų šeimos, smurto artimoj aplinkoj bylos yra labai sudėtingos. Kaip pasakyti, arba tu tirsi konvejeriu, taikysi susitaikymo institutą, pagreitinto proceso tvarką.. O būtent tie grasinimai nužudyti yra labai sudėtingai tiriami. Nes yra viens prieš vieną, suprantat. O mums kaip pareigūnams iš vienos pusės įstatymas sako, kad kuo mažiau, pradėjus jau ikiteisminį tyrimą, kuo mažiau auką suvest su įtariamuoju, nes antroji viktimizacija ten prasidės ir taip toliau. Nu, į akistatą, ta prasme... O prokuratūra reikalauja iš mūsų pareigūnų daryti akistatą. Mes tarp tokių dviejų ugnių esam. Tai va čia tuo momentu gal reikėtų kažką keisti. (E8)*

Daugelis ekspertų abejoja, ar egzistuojantis aukos ir smurtautojo sutaikymas yra priimtinas: *Ir manytume, kartu su kai kuriais partneriais, <...> prokuroras neturėtų teisės nutraukti bylą. <...> O dabar prokuroras pasižiūri... Labai daug nutraukiama bylų yra. Ir mes su kažkuriais partneriais manom, kad iš tikrųjų teisingumą turi vykdyti teismas ir jis turi pasakyti ar tą bylą nutraukti. Ar ir to atleidimo, ar dovanojimo, kaip dabar irgi ta praktika taikoma, nebaudžiamumą skatina, mano manymu, kad ir turėtų keistis (E3). Teisėjos nuomone, sutaikymo mechanizmas tarnauja pareigūnų darbo supaprastinimui: *Aš manau, kad sutaikymas yra paprasčiausias būdas pareigūnui baigti bylą. Aš leisiu taip sau spręsti. Nes tada jis tiesiog nutraukia ikiteisminį tyrimą susitaikius, teisėjas patvirtina, prokuroras nutraukia ir aš galvoju, kad čia toks darbo supaprastinimas. (E13)**

Matome, kad aukų direktyvos nuostatos nėra visiškai įgyvendintos baudžiamajame procese. Be to, iš įvairių ekspertų pasisakymų matosi, kad ne visi pareigūnai gerai įsisavinę teisinę bazę, o atsiradus naujoms pareigybėms (pvz., atvejo vadybininko) tas pareigas užimantys asmenys ne visuomet suvokia savo darbo kompleksškumą. Kai kurie atvejo vadybininkai vadovaujasi tik pareigybinio aprašymu, o su smurtu susijusių įstatymų nežino. Pavyzdžiui, paklausus atvejo vadybininkės rajono savivaldybėje, ar ji žino Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą, atsakymas skambėjo taip: „*Tai tuos visus procesus, tai taip... Bet mums jų jau taip giliai nereikia žinoti.*“ (E12)

Apibendrinant galima teigti, kad dažniau pasitaiko atvejų, kad pagalbos kokybė nukenčia ne dėl blogų teisės aktų, o dėl netinkamo jų nežinojimo ir/ar netinkamo jų taikymo. Belieka tik dar kartą pakartoti, kad neseniai atsiradus naujiems teisėms aktams, būtini naujų teisinių sąvokų išaiškinimai, o taip pat mokymai, o juo labiau – neseniai įsteigtas pareigybes (konkrečiai atvejo vadybininko) užimantiems asmenims.

Ekspertų siūlomi įstatymų pakeitimai:

Nei nukentėjusių, nei ekspertų interviu nekalbama apie Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo keitimą, tačiau daugelis pastebi, kad smurtą, apsaugą nuo smurto, pagalbą patyrusiems smurtą asmenims suprantame, kaip apibrėžta šiame įstatyme. Tačiau kai prasideda baudžiamasis procesas, jis vyksta pagal Baudžiamąjį kodeksą bei Baudžiamojo proceso kodekso. Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme smurtas apibrėžtas taip: „**Smurtas** – veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą.“ Jame tiesiogiai nėra apibrėžtos smurto rūšys (fizinis, psichologinis, seksualinis, ekonominis), kaip įprasta literatūroje ar teikiančių pagalbą nuo smurto praktikoje (pvz., Vasiliauskienė, 2016, Mokymo programa..., 2019). Minėtuose kodeksuose vartojami kitokie terminai, o kai kurioms sąvokoms nėra atitikmenų. Kalbant apie smurtą artimoje aplinkoje, baudžiamieji nusikaltimai nėra įvardijami, kaip kažkurios rūšies smurtas, įvardijami konkretūs veiksmai, pvz. 135 str. „Sunkus sveikatos sutrikdymas“, 151 str. „Privertimas lytiškai santykiuoti“. Šiuos ir panašius straipsnius galima taikyti fizinio ir seksualinio smurto atvejais. Tuo tarpu psichologinio ir ekonominio smurto atvejais pritaikyti Baudžiamojo kodekso straipsnius žymiai sunkiau. Ekonominiam smurtui artimoje aplinkoje labai sunku pritaikyti Baudžiamojo kodekso straipsnius, visuose kalbama apie ekonominius nusikaltimus ar nusižengimus visuomenei. Čia reiktų svarstyti apie

darbo grupės sudarymą išnagrinėti, papildyti Baudžiamąjį kodeksą straipsniu (straipsniais) apie ekonominius nusikaltimus artimos aplinkos narių atžvilgiu.

Psichologinio smurto atveju taikomi 145, 148, 154 ar 163 BK straipsniai. Dažniausiai taikomas 145 str. Grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimas. Ekspertai pripažįsta, kad labai sunku apčiuopti psichologinį smurtą : „Grasinimas nužudyti yra, Ir arba terorizavimas. Yra tokie straipsniai. Grasinimas nužudyti, tai jau tikrai yra rimtas toksai... Grasinimas. Ir jisai dar turi būt ne šiaip išsakytas žodžiais, bet auka turi suvokti, kad yra realus pagrindas tikėtis, kad jis bus įvykdytas. Nu tarkim. Vyras namie turi medžioklinį šautuvą ir jisai sako: „aš tave nušausiu.“ Ir jau tas konfliktas toks, kad jau ten jinai ir gavo keletą kartų, ir viską... Ir nu taip... Tai tada iš tikrųjų. Bet jeigu sako: „aš tau kaip duosiu, kaip užmušiu“... Nu, suprantat? Čia irgi vertinamasis toks dalykas. Nu arba sistemingas terorizavimas. Tai jau ten irgi, tada vat tokie, kaip jau labai reikšmingi persekiojimai, kurie pasireiškia jau tokiu tikrai teisei priešišku elgesiu, kur jau visuotinai suprantama, kad ten... Tipo ten karstukų nuotraukas siunčia ir t.t. Nu va ten kas jau psichologiškai labai labai žeidžia. O jeigu ten susibarsi, jei kažkokius necenzūrinius žodžius tau namuose pasakys... Nu kaip ir smurtas psichologinis, bet...(E2)

SPC darbuotojos teigia kad labai daug diskutuojama apie psichologinį smurtą, „kurio mūsų praktikoje yra labai daug... <...> kada mes atsiduriame ikiteisminiame tyrime ir, sakykim, žingsniuojam toliau iki konkrečiai teismų, tai va šitoje vietoje teisėsauga pirmiausia vadovaujasi baudžiamuoju kodeksu, ar ne? Ir ten prasideda prasilenkimai. Lygiai taip pat, kaip mes sakom, kad apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme įrašyta tokia smurto rūšis, kaip psichologinis smurtas. Bet kada ateinam iki baudžiamųjų procesų ir pradedame rinkti įrodymus, kad tai tikrai buvo, kad pagrįsti faktą, kad buvo, va toje vietoje mes labai susiduriame su labai didžia problema, nes teisėsaugai visada nepakanka įrodymų. Mes mokiname nukentėjusius, kad rinkite įrašus, rinkite žinutes, įrašykite pokalbius, kiek tai įmanoma, nuotraukas, video, ką tik tais galit.(E4)

Tačiau baudžiamajai atsakomybei psichologinio smurto atveju nepakanka 145 straipsnio, didžiausia diskusija yra dėl persekiojimo.(E4). Todėl SPC atstovai ėmėsi iniciatyvos dėl BK papildymo straipsniu dėl persekiojimo: „Teisės bazė nėra pakankama. Mes teikiam pasiūlymus ir turim paskyrę žmones, pagal mūsų SPC centrų tokią iniciatyvą, yra sukurta darbo grupė Seime. Taip pat jau kito centro iniciatyva buvo sukurta vyriausybėj. Ir dar trečia grupė yra ministerijoje sukurta. Ir viena iš pagrindinių tų pakeitimų turėtų būti ir teikiam

tą... Tam rinkom medžiagą ir rašëm tuos faktus, dėl to persekiojimo ir terorizavimo. Labai mes turim <...> tą praktiką. Ir matom labai, kad moterys yra labai terorizuojamos ir persekiojamos. Ir praktiškai jos labai ilgus metus tą kenčia, išsenka... Išsekina jas, tyčiojasi, jos pasidaro žemiau žolės, kaip sakoma...(E3)

Policija taip pat pripažįsta kad trūksta priemonių baudžiamajam persekiojimui už psichologinį smurtą: „*kaip policininkai sako, mūsų rankos surištos. Mes neturim priemonių.*“ (E4) *Bet neatsižvelgiant į tai, atrodo, kad aukščiau minėtose darbo grupėse kol kas nepavyksta parengti BK pataisų dėl persekiojimo: „Kažkaip jie sako, kad užtenka dabar esamo 145 to straipsnio, kada yra tenai grasinama ir gresia gyvybei, sveikatai pavojus. Bet dėl persekiojimo yra, mūsų manymu, nepakankamai. Ir jie nesinaudoja šituo įstatymu. (E4)*

Kai kurie ekspertai nelabai pritaria persekiojimo kriminalizavimui: „*...seime<...> yra suburta darbo grupė dėl to persekiojimo... Persekiojimo kriminalizacija. Kadangi labai aktuali yra tokia smurto artimaj aplinkoj... Toks veiksmas, kaip persekiojimas. Kada partneris įkyriais veiksmais, nebūtinai smurtiniais, tiesiog nu... Kelia labai didelį diskomfortą aukai. Tai vat yra toks iškeltas tikslas. Ir aš nežinau, kur pakryps tas svarstymas, kad būtent pripažinti, kad tai yra nusikalstama veika. Nu aš kaip teisininkė nu nelabai norėčiau sutikt, kad kiekvienas veiksmas, kuris priešingas teisei, turi būt būtinai baudžiamas baudžiamojo proceso tvarka.<...> Baudžiamoji atsakomybė civilizuotoj teisinėj visuomenėj turėtų būt kraštutinė priemonė.*“ (E2)

Teisėjos nuomone teismą pasiekia tik labai nedaug bylų dėl psichologinio smurto (E13), jos dažniau nutraukiamos dar ikiteisminio tyrimo metu, nesurinkus pakankamai įrodymų. SPC atstovų nuomone „*prokuroras neturėtų teisės nutraukti bylą. Teisingumą, kaip mes manom, turėtų vykdyti teismas. O dabar prokuroras pasižiūri... Labai daug nutraukiama bylų yra. Ir mes su <...> partneriais manom, kad iš tikrųjų teisingumą turi vykdyti teismas ir jis turi pasakyti, ar tą bylą nutraukti. Ar ir to atleidimo, ar dovanojimo, kaip dabar irgi ta praktika taikoma, nebaudžiamumą skatina, mano manymu, kad ir turėtų keistis.*(E4)

Paprastai pakeitimai įstatymuose ar įstatymų taikymų praktikoje atsiranda po itin skaudžių įvykių, pvz., teisėja pasakoja: „*Psichologinio smurto atvejai yra per 163 straipsnį, bet irgi yra pakankamai reti dar. Nebent aš dabar galvoju... Yra įdomus labai straipsnis ir jis yra truputėlį po Matuko atvejo, jis yra dažniau pasitaikantis. Tai yra tas, kas piktnaudžiavo tėvo, motinos, globėjo, rūpintojo ar kitų teisėtų atstovų teisėmis, ar pareigomis, fiziškai ir psichiškai gniuždydamas vaiką, palikdamas jį ilgą laiką be priežiūros ar panašiai žiauriai*

elgdamasis su vaiku, baudžiamas bauda, laisvės apribojimu, areštu arba laisvės atėmimu iki 5 metų. (E13).

Mūsų nuomone, bylas dėl psichologinio smurto dažnai tenka nutraukti, nes surenkami įrodymai pagal esamus BK straipsnius. Negi BK pakeitimui ar jo taikymo praktikos pasikeitimui reikia sulaukti panašios psichologinio smurto pabaigos kaip Matuko atveju?

SPC turi tvirtą nuomonę apie įstatymų tobulinimą: „*apibendrinant, <...> apsauga nuo persekiojimo. Išgryninimas, kad tai yra nusikaltimas, kad už tai yra baudžiama.* (E5)

Mediacija

Nuo 2020 m. sausio 1 d. LR Mediacijos įstatyme įsigalios 20 straipsnis „Privalomosios mediacijos atvejai“, kurio 1 p. numatyta, kad privalomoji mediacija taikoma sprendžiant „šeimos ginčus, nagrinėjamus ginčo teiseną Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka“. Reikia pripažinti, kad mediacijos privalomumas buvo priimtas lengvabūdiškai, visiškai neatsižvelgiant į šeimos ginčus, kurie yra smurto artimoje aplinkoje pasekmė. Esant smurtui šeimoje, ne visais atvejais pritaikoma baudžiamoji atsakomybė. Iki šiol ekonominis smurtas artimoje aplinkoje taip ir lieka nebaudžiamas, reikia tikėtis, kad ekonominio smurto atvejai bus dažniau sprendžiami ir baudžiamąja, ir civiline tvarka. Be to, dažnai santuokos nutraukimo priežastimi yra smurtas artimoje aplinkoje. Visais tais atvejais mediacija – tai pakartotinė viktimizacija aukai, ypač išsekintai sistemingo psichologinio smurto. Šiuos nuogąstavimus patvirtina ir teisininkų nuomonė, kurie kritikuoja Mediacijos įstatymą ypatingai dėl **privalomosios mediacijos visiems šeimos ginčams be išimties**: „Pažymėtina, jog įstatyme nėra aptartas klausimas dėl šeimos bylų, kuriose yra, pavyzdžiui, smurto požymių. Susidarys situacijos, kai šalis norėdama inicijuoti santuokos nutraukimą turės dalyvauti mediacijos procese su savo smurtautoju, kas akivaizdžiai pažeis žmogaus teises, įtvirtintas tarptautiniuose teisės aktuose. Manytina, jog įstatyme turėjo būti numatytos tam tikros išimties kada privalomoji mediacija galėtų būti netaikytina atsižvelgiant į tam tikras situacijos aplinkybes“ (Kisieliene, 2019).

Pakeisti Mediacijos įstatymo 20 str. prašo ir susivieniję 16 Specializuotos pagalbos centrų bei 39 moterų organizacijas atstovaujanti Lietuvos moterų lobistinė organizacija savo kreipimesi į Prezidentūrą, Seimą, Vyriausybę bei Teisingumo ministeriją. Vienas iš jų argumentų – prieštaravimas JT CEDAW konvencijai (kuri Lietuvoje ratifikuota): „Vadovaujantis 1995 m. Lietuvoje ratifikuota Jungtinių Tautų konvencija dėl visų formų

diskriminacijos prieš moteris panaikinimo (CEDAW), smurto artimoje aplinkoje atvejais mediacija negalima. Tokiais atvejais privaloma mediacija laikoma smurtą įteisinančia priemone ir vertinama kaip antrinė viktimizacija, kuomet auka verčiama bendrauti ir diskutuoti su smurtautoju. 2019 lapkričio 8 d CEDAW Komitetas savo rekomendacijose 2 Lietuvai pabrėžia, kad būtina iš naujo įvertinti teisės aktus, įteisinančius privalomą mediaciją, dėl neigiamos įtakos nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusioms moterims ir pakartotinės jų reviktimizacijos pavojaus“. (Kreipimasis..., 2019).

Nuogąstavimai, kad mediacija gali būti pritaikoma baudžiamuosiuose ginčiuose nėra pagrįsta, tą patvirtina ekspertų pasisakymai mūsų tyrime: „*Ir dabar mediacija yra naujas institutas, kuris 2020 turėtų tapti privalomas civiliniuose ginčiuose, ne baudžiamuosiuose. (E7)* Jų nuomone, „*nesusikalbėjimas ir kyla iš to, kad baudžiamajame procese, kas tiesiogiai yra susiję su smurtu, mediacija nėra galima, bet yra kiti santykiai, civiliniai, tokie kaip turto dalybos, gyvenamosios vietos nustatymas <...> Ne susijusiuose su smurtu artimoje aplinkoje (ir Stambulo konvencija to neleidžia), bet kituose atvejuose tai yra įmanoma. (E7)*. Tačiau jie galvoja, kad, „*moteris, nukentėjusi nuo smurto, pasinaudojusi mediacijos institutu, daug greičiau gali išeiti iš smurtinių santykių. Jei ji nori nutraukti santuoką, pasidalinti turtą, jei teisme nereikia susitikti su tuo smurtautoju, ypač jeigu jis turi psichologinį pranašumą prieš ją. (E7)*“.

Tačiau šiam teiginiui reikia paprieštarauti – jei smurtautojas turi psichologinį pranašumą prieš smurto auką, mediacijos procese antrinė viktimizacija žymiai labiau tikėtina, nei teismo procese, kadangi dabartiniai mediatoriai niekada nebuvo mokomi mediacijos smurto artimoje aplinkoje fone.

Vaiko teisių apsaugos specialistai, kuriems dažnai tenka susidurti su užsitęsusiais tėvų teisminiais ginčais, gina mediacijos institutą: „*... mediacija yra bendro susitarimo prieš teismą pasiekimas. Jeigu atsiranda tarpininkas ir sudėlioja sąlygas, tai praktiškai teisme susitikimo ir ginčo jau nebėra. Nes smurtautojas paprastai, ką mes matome iš kitų skundų, kad dažnai tie teismo procesai ir ginčai dėl vaikų užsitęsia metų metus. Ir tada tas smurtautojas jau turi smurto įrankį kitai smurto formai – psichologiniam smurtui. Ir jis spaudžia auką dar labiau, per vaiką, per gyvenamosios vietos nustatymą, nes moterys dažnai tuos turtinius dalykus lengviau paleidžia, bet kas susiję su vaikais, tai tas trunka ilgai. (E7)*“.

Pakartotinės viktimizacijos, jų nuomone, galima išvengti ir mediacijos procese auką galima apsaugoti: „*mediacija turi būti organizuojama taip, kad auka ir smurtautojas*

nesusitikty, neturėtų jokio tiesioginio kontakto. Kas liečia privalomą mediaciją, kaip išaiškino Teisingumo ministerija ir Mediatorių rūmai, tai reiškia, kad privaloma siūlyti mediaciją, bet jei nors viena pusė sako, ne, aš mediacijos nenoriu, ta mediacija ir nuo 2020 sausio 1 d. nevyksta. Bet prieš teismą, einant su skyrybų byla, tu turi arba priimti, arba atmesti mediacijos pasiūlymą.“(E7)

Čia vėl galima paprieštarauti privalomos mediacijos gynėjams. Taip, mediacijos galima atsisakyti. Ji netgi gali būti automatiškai atšaukta, „jeigu per penkiolika darbo dienų nuo šio straipsnio 4 dalyje nurodyto pranešimo išsiuntimo dienos negaunamas kitos ginčo šalies sutikimas dėl mediacijos vykdymo, laikoma, kad kita ginčo šalis nesutiko pasinaudoti privalomąja mediacija. Šiais atvejais privalomąją mediaciją inicijavusi ginčo šalis turi teisę kreiptis į teismą dėl ginčo išsprendimo ir yra laikoma, kad ginčo šalis įgyvendino įstatymuose nustatytą reikalavimą pasinaudoti privalomąja mediacija“ (21 str., 5 d.). Savaime suprantama, kad ta ginčo šalis, kuri „įgyvendino įstatymuose numatytą reikalavimą“ teismo procese turės bent jau moralinį pranašumą prieš tą ginčo šalį, kuri jo neįvykdė.

Kitas neigiamas privalomos mediacijos aspektas tas, kad ji - **nebūtinai pigesnis ginčo sprendimo būdas. Teisininkų nuomone (Kisieliene, 2019)**, svarbus momentas yra privalomosios mediacijos paslaugų apmokėjimas. Mediacijos įstatymo 22 straipsnyje numatyta, kad tais atvejais, kai mediatorių privalomajai mediacijai iš Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašo parinks ir skirs Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba, mediacijos paslaugos bus apmokamos iš valstybės biudžeto lėšų ir bus apmokama tik už vieno mediatoriaus teikiamas mediacijos paslaugas. Jeigu ginčo šalys pageidauja, kad privalomąją mediaciją vykdytų keli mediatoriai, už kitų mediatorių teikiamas mediacijos paslaugas šalys turės susimokėti pačios, kaip ir tais atvejais, kai šalys pasinaudos teise pačios pasirinkti mediatorių iš LR mediatorių sąrašo, o mediacijos paslaugų kaina bus nustatoma ginčo šalių ir mediatoriaus susitarimu.

Susijusiose su smurtu artimoje aplinkoje bylose, kaip taisyklė, mažiau pasiturintis yra nukentėjęsysis. Taigi ir finansinė mediacijos pusė suteikia prielaidas smurtautojui įgyti pranašumą prieš auką.

Apibendrinant reikia pasakyti, kad privalomos mediacijos visuose šeimos ginčiuose įtvirtinimas nuo 2020 m. buvo neatsakingas, neparengtas žingsnis, nesant mediatorių, išmanančių sudėtingiausius smurto artimoje aplinkoje aspektus. Bent jau artimoje ateityje, jo taikymas civilinėms byloms, sprendžiančioms smurto artimoje aplinkoje pasekmes, atneš didžiulę žalą, kartais net nepataisomą. Todėl rekomenduojama padėti visas pastangas, kad kuo

greičiau būtų priimta įvairių frakcijų moterų Seimo narių Mediacijos įstatymo 20 straipsnio pataisos projektas:

Privalomoji mediacija taikoma sprendžiant šiuos ginčus:

1) šeimos ginčus, nagrinėjamus ginčo teiseną Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka, išskyrus atvejus, kai yra gautas pranešimas dėl smurto artimoje aplinkoje, arba yra pradėtas ikiteisminis tyrimas susijęs su smurtu artimoje aplinkoje, arba yra priimtas apkaltinamasis teismo nuosprendis dėl smurto artimoje aplinkoje.“

Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo

Lietuva yra prisijungusi prie Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo, tačiau dar nėra jos ratifikavusi. Tačiau teikiant pagalbą nuo smurto artimoje aplinkoje asmenims ar priimant naujus teisės aktus ar juos tobulinant į šios konvencijos nuostatas yra atsižvelgiama. Apie tai kalba ekspertai (pvz., E2, E7). Tačiau atsakydami į klausimą, kokius įstatymus reiktų keisti, šios konvencijos ratifikavimo ekspertai neminėjo. Galima spėti, kad ekspertai kalbėjo tik apie įstatymus, pamiršdami, kad ratifikuota konvencija tampa įstatymu. Tačiau apie poreikį ratifikuoti šią konvenciją atspindi Lietuvos moterų lobistinės organizacijos (2019) raštas Socialinės apsaugos, Teisingumo ir Vidaus reikalų ministerijoms dėl kompleksinio smurto artimoje aplinkoje ir smurto prieš moteris problemų sprendimo bei galimų NVO paslaugų socialinių ir neformaliojo suaugusiųjų švietimo srityje, įgyvendinat Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą. Be kitų svarbių dalykų, šiame rašte pažymima ypatinga šios konvencijos ratifikavimo reikšmė smurto artimoje aplinkoje prevencijai, kurioje mūsų šalyje tikrai daug spragų, ypač švietimo sistemoje. Nagrinėdami statistiką, mes parodėme, kad smurtas artimoje aplinkoje didžiaja dalimi yra vyrų smurtas prieš moteris. Toks smurtas lyties pagrindu yra kultūrinio pobūdžio, ir jį panaikinti galima tik šviečiant vaikus ir ugdant jų vertybes nuo pat mažens. Konvencijos 14 straipsnio 1 punktą įpareigoja šalis daryti tai, dėl ko 30 metų nepavyksta „pralaužti Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos gynybinės sienos“ nei nevyriausybinėms organizacijoms, nei su smurtu kovojantiems profesionalams, nei mokslininkams:

.....

„Šalys privalo imtis, jei reikia, atitinkamų žingsnių, kad į formalųjį visų ugdymo lygmenų mokymosi turinį būtų įtraukta pagal besimokančiųjų gebėjimus pritaikyta mokymo medžiaga apie lygybę tarp moterų ir vyrų, lyčių vaidmenis be stereotipų, tarpusavio pagarbą, nesmurtinius konfliktų sprendimo būdus tarpasmeniniuose santykiuose, smurtą prieš moteris dėl lyties ir teisę į asmeninių principų laikymąsi.“

Vien jau dėl šio straipsnio būtina ratifikuoti konvenciją, nekalbant jau apie tai, kad Konvencija sudaryta daugiamečių sėkmingos kovos su smurto artimoje aplinkoje patirties pagrindu. Ji gali tarnauti pagrindine metodika nukentėjusiųjų apsaugai, pagalbai, paramai, ir, be jokios abejonės, prevencijai.

APIBENDRINIMAS

Beveik visi apklausti ekspertai tarp teisės aktų, kuriais vadovaujasi savo darbe, mini Lietuvos Konstituciją, Apsaugos nuo smurto artimoje įstatymą, daugelis – Vaiko teisių apsaugos įstatymą, Paslaugų įstatymą. Teisėsaugos ir teisėtvarkos atstovai – Baudžiamąjį kodeksą, Baudžiamojo proceso kodeksą, Civilinį kodeksą, Policijos įstatymą. Taip pat minimi du tarptautiniai teisės aktai: Europos parlamento ir tarybos direktyva 2012/29/es 2012 m. spalio 25 d. kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR bei Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (taip vadinama Stambulo konvencija). Įvairios tarnybos savo kasdieniniame darbe daugiausia vadovaujasi savo srities ministrų, generalinio prokuroro bei generalinio policijos komisaro įsakymais, įvairiomis rekomendacijomis bei programomis. Be to, savo darbe tarnybos vadovaujasi įvairiame lygmenyje patvirtintomis metodikomis.

Nors sveikatos apsaugos ministras yra pasirašęs mažiausiai tris įsakymus, susijusius su pagalba nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims, sveikatos apsaugos sistemos darbuotojai nemato jokio savo vaidmens teikiant tą pagalbą. Neįgaliųjų nevyriausybinės organizacijos nesivadovauja su smurtu artimoje aplinkoje susijusiais įstatymais, o nei Nacionalinėje neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2020 metų programoje, nei jos įgyvendinimo planuose nėra nieko apie pagalbą neįgaliesiems, nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje.

Nagrinėjant atskirus įstatymus, visi ekspertai pažymi ASAAI priėmimą kaip milžinišką pažangą kovoje su smurtu artimoje aplinkoje, jį vertina labai teigiamai ir šiuo metu nemato, ką jame reiktų keisti. Abejojama tik pagreitinoto proceso tvarka. Taip pat iškyla problemų dėl sąvokų nevienodumo šiame įstatyme ir kituose teisės aktuose.

Kalbėdami apie Vaiko teisių apsaugos įstatymą, VTAT darbuotojai abejoja, ar reikėjo paskutinių įstatymo pakeitimų. Visi pažymi, kad po naujos VTAPI redakcijos įsigaliojimo iškyla taikymo problemos, susijusios su tuo, kada vaikas laikomas auka, ir iš to išplaukiančiomis išdavomis, taip pat su naujai atsiradusia atvejo vadybininko pareigybe.

Ekspertų nuomone dažniau pasitaiko atvejų, kai pagalbos kokybė nukenčia ne dėl blogų teisės aktų, o dėl jų nežinojimo ir/ar netinkamo jų taikymo ar nesusipratimų dėl skirtingų sąvokų naudojimo. Reiktų priėti bendro susitarimo dėl sąvokų „smurto auka“, „smurtą patyręs asmuo“, „nukentėjęs nuo smurto asmuo“ vartojimo norminiuose dokumentuose ir pagalbos patyrusiems smurtą procese. Atsiradus naujiems teisėms aktams, būtini naujų teisinių sąvokų išaiškinimai, o taip pat mokymai, o juo labiau – neseniai įsteigtas pareigybes (konkrečiai - atvejo vadybininko) užimantiems asmenims.

Privalomos mediacijos visuose šeimos ginčiuose įtvirtinimas nuo 2020 m. buvo neatsakingas, neparengtas žingsnis, nesant mediatorių, išmanančių sudėtingiausius smurto artimoje aplinkoje aspektus. Bent jau artimoje ateityje, jo taikymas civilinėms byloms, sprendžiančioms smurto artimoje aplinkoje pasekmes, gali atnešti didžiulę žalą, kartais net nepataisomą.

Visuomenėje dar vis vyksta intensyvios diskusijos, rašomos peticijos dėl . Stebėtina, kad SPC ekspertės interviu neminėjo konvencijos ratifikavimo, kaip būtino LR įstatymo pakeitimo. Kiti ekspertai mini šią konvenciją, vertindami, ar įstatymai ir praktika ją atitinka. Išnagrinėjus pačią konvenciją ir esamas problemas (ypač prevencijos), išvada aiški – ją būtina kuo skubiau ratifikuoti.

Ekspertų nuomonės apie įstatymus, susijusius su pagalba nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje analizė parodė, kad teisinė bazė yra santykinai yra toli pažengusi, palyginus su 2011 metais, ir ji sėkmingai naudojama. Kaip teigia ekspertai:

- *teisinę bazę - nustatyti nusikaltimą, jį išnagrinėti ir paskirti bausmę mes turime. Mano supratimu, mes neturime to ledkalnio. To tiesioginio darbo su žmogumi. Mes neturim nei darbo su vaikais, nei darbo su moterimis, nei su vyrais.(E13)*

- *Nes tų teisinių bazių... Mes visi galim paskęst toj biurokratijoj ir nieko nematyt kaip tik įstatymą, įstatymo raidę. Bet visi žinom, kad tas įstatymas kuriamas tam, kad tam, kad smurto aukai padėt. Bet mes paskęstam toj biurokratijoj ir gali būt užmirštas tas... ir pati smurto auka. Tai čia tie teisės aktai yra sukurti gerai, jie geri yra.(E8)*

Taigi ekspertai pastebi, kad trūksta konkretaus darbo su žmogumi. O kodėl jo trūksta? Visų pirma, kartais darbui kliudo skirtingas teisinių sąvokų vartojimas įvairiuose teisės aktuose bei jų vieningo išaiškinimo nebuvimas. Antra, pakeitus įstatymus, pareigūnai ir kiti teikiantys pagalbą nuo smurto nukentėjusiems, nėra supažindinami su tais pakeitimais bei jų taikymu. Trečia, įstatymų pakeitimų pasėkoje sukuriamos naujos pareigybės ar pakeičiamos jų funkcijos, bet jos neapmokamos kaip atlikti savo funkcijas. Tam reikalingi mokymai.

IŠVADOS

Ekspertai teigiamai vertina Lietuvos teisinę bazę kovai su smurtu artimoje aplinkoje, ypač Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą. Jie pripažįsta, kad pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje asmenims kokybei dažniau trukdo ne blogi teisės aktai, o jų neišmanymas, neteisingas taikymas, sampratų, sąvokų ar terminų nevienodumas.

Ekspertų nuomone, labiausiai Lietuvos teisinei bazei trūksta persekiojimo bei ekonominio smurto artimoje aplinkoje kriminalizavimo, Stambulo konvencijos ratifikavimo bei privalomos mediacijos šeimos ginčuose, kai jie vyksta smurto artimoje aplinkoje fone, panaikinimo.

Nežiūrint į tai, kad kai kurie ekspertai teigia, kad mokymų yra buvę net per daug, mokymai labai reikalingi. Jie būtini, kai pasikeičia įstatymai, kai sukuriamos naujos pareigybės ir pasikeičia įvairių pareigybių funkcijos arba kai priimami į darbą nauji darbuotojai. Šiuo metu mokymai labiausiai reikalingi atvejo vadybininkams.

REKOMENDACIJOS

Sudaryti tarpžinybinę grupę teisinėms sampratomis, sąvokoms ir terminams suvienodinti. Ta grupė turėtų pateikti vieningą išaiškinimą, kada vaikas yra laikomas nukentėjusiu nuo smurto, ypač jei jis tiesiogiai nenukentėjo konkrečiu smurto atveju, o taip pat, kokius veiksmus ir kas turi atlikti, kad vaikas būtų pripažintas nukentėjusiu ir kada jo atžvilgiu smurtautojui taikomos kardomosios priemonės. Taip pat reiktų priėti bendro susitarimo dėl sąvokų „smurto auka“, „smurtą patyręs asmuo“, „nukentėjęs nuo smurto asmuo“ vartojimo norminiuose dokumentuose ir baudžiamojoje teisenoje ir pagalbos patyrusiems smurtą procese.

Pagalbą nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje teikiantiems asmenims būtini nuolatiniai mokymai. Ypač jie svarbūs tais atvejais, kai pasikeičia įstatymai, kai sukuriamos naujos pareigybės ir pasikeičia įvairių pareigybių funkcijos arba kai priimami į darbą nauji darbuotojai. Šiuo metu mokymai kritiškai reikalingi atvejo vadybininkams, kurie turėtų būti mokomi įgyvendinti įstatymus smurto artimoje aplinkoje atvejais bei darbo su nukentėjusiais nuo smurto specifikos.

Keičiant įstatymus, reikia:

- Sudaryti tarpžinybinę ekspertų grupę, įtraukiant ir SPC atstovus, dėl baudžiamosios ir civilinės atsakomybės už ekonominį smurtą artimoje aplinkoje;
- Padaryti postūmį baudžiamojoje atsakomybėje už psichologinį smurtą – paspartinti BK pataisų dėl persekiojimo kūrimą.
- Padėti visas pastangas, kad kuo greičiau būtų priimta įvairių frakcijų moterų Seimo narių Mediacijos įstatymo 20 straipsnio pataisos projektas.
- Kuo greičiau ratifikuoti Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo.

3. PAGALBOS KOKYBĖ, PRIEINAMUMAS IR EFEKTYVUMAS

Išmatuoti teikiamos pagalbos kokybę, prieinamumą ir efektyvumą sunku, nes nėra nustatytų vienareikšmių kriterijų. Skiriama keletas kokybės sampratų. Ruževičius (2006) išskiria keletą **kokybės** sampratų. Pavyzdžiui, kokybę jis apibrėžia kaip ekonominį naudingumą, kai produkto ar paslaugos kokybė negali būti atsieta nuo jo kainos (investicijų); kaip proceso valdymą (atitiktis reikalavimams ir standartams); kaip atitiktį standartams. Tokiu atveju kokybei įvertinti naudojami objektyvūs ir išmatuojami rodikliai. Jei nustatyti rodikliai / standartai pasiekiami – paslauga laikoma aukštos kokybės. Tačiau toks kokybės apibūdinimas geriau tinka gamybiniam procesams, kai galutinis produktas yra materialus dalykas. Nematerialių produktų kokybę geriau galima suprasti kaip vartotojų poreikių patenkinimą. Šios koncepcijos pradžios tašku laikomas pripažinimas, kad, priklausomai nuo vartotojų lūkesčių ir turimos patirties, kokybė suvokiama labai individualiai. Taigi kokybė kaip individualizuotas matas gali kisti kintant lūkesčiams. Pavyzdžiui, jei paslaugų teikėjas gali patenkinti žemiausius kliento lūkesčius, jo teikiama paslauga yra tokios kokybės, kokios tikimasi. Autorius kokybę apibrėžia ir kaip nuolatinį tobulėjimą. Tai įmanomai aukščiausių standartų siekimas tam tikroje paslaugų kategorijoje. Kokybės standartai nustatomi srities profesionalų. Socialinių paslaugų kontekste vartojamas geriausios praktikos terminas.

Terminas **prieinamumas** vartojamas labai dažnai, tačiau jo sampratoje glūdi daug skirtingų dalykų. Pavyzdžiui, kalbant apie sveikatos priežiūros prieinamumą, išskiriami trys jo aspektai:

1. Ekonominis prieinamumas - valstybė užtikrina sveikatos priežiūros išlaidų apmokėjimą.
2. Komunikacinis prieinamumas - tinkamas sveikatos priežiūros įstaigų tinklas, pasiekiamas geografiniu požiūriu.
3. Organizacinis prieinamumas - tinkamos ir (ar) reikiamos sveikatos priežiūros paslaugos, suteikiamos / gaunamos laiku, teikia tinkami specialistai (Valstybės kontrolė, 2018).

Pagal analogiją galėtume kalbėti apie pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje prieinamumą, tik reiktų išskirti 4 jo aspektus, komunikacinį prieinamumą padalijant į geografinį ir informacinį:

1. Ekonominis prieinamumas – ar valstybė užtikrina pagalbos nuo smurto nukentėjusiems finansavimą;
2. Geografinis prieinamumas – ar tinkamas pagalbą teikiančių organizacijų tinklas, pasiekiamas geografiniu požiūriu.
3. Informacinis prieinamumas (žinomumas) – ar patyrę smurtą artimoje aplinkoje žino kur kreiptis.
4. Organizacinis prieinamumas – ar tinkama reikiama pagalba, suteikiama / gaunama laiku, ar teikia tinkami specialistai.

Lietuvių kalbos žodyne efektyvumas apibrėžiamas kaip rezultato ir sąnaudų (lėšų, resursų, energijos) palyginimo laipsnis (lietuviuzodynas.lt), šio termino lietuviškas sinonimas – veiksmingumas. Ekonomikoje kalbėdami apie efektyvumą, paprasta turime omenyje galutinio rezultato ir išlaidų santykį. Kalbėdami apie įvairias paslaugas, įvairūs autoriai efektyvumą dažnai tapatina su kokybe, tačiau, tiksliau reiktų kalbėti apie kokybės ir panaudotų išteklių santykį.

Moterų informacijos centras sukūrė „Pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims, įskaitant vaikus, efektyvumo vertinimo metodiką“ (Moterų informacijos centras, 2017). Specializuotos pagalbos centrai ją naudoja, vertindami savo paslaugų efektyvumą ir kokybę pagal Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje išvardytus apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje principus. Tokia metodika gerai tinka savęs vertinimui. Tačiau mums svarbu sužinoti, ar nukentėjusiųjų pagalbos poreikiai buvo patenkinti, ar ji pasiekė tikslą. Todėl savo tyrime kokybę, prieinamumą ir efektyvumą mes vertinsime kaip patyrusių smurtą artimoje aplinkoje asmenų poreikių patenkinimą, vadovaujantis jų asmenine subjektyvia nuomone, atsižvelgdami į ekspertų nuomonę.

PAGALBOS KOKYBĖ

Kaip buvo rašyta Įvade, šios koncepcijos (pagalbos kokybės) pradžios tašku laikomas pripažinimas, kad, priklausomai nuo vartotojų lūkesčių ir turimos patirties, kokybė suvokiama labai individualiai. Taigi pagalbos kokybė, kaip individualizuotas matas, gali kisti kintant lūkesčiams. Dažniausiai, jei paslaugų teikėjas gali patenkinti paprasčiausius kliento lūkesčius, jo teikiama paslauga yra tokios kokybės, kokios tikimasi. Atlikus tyrimą pasitvirtino, jog dažniausiai nukentėjęs nuo smurto artimoje aplinkoje asmuo paslaugos kokybę vertina teigiamai, jei nors vienoje sistemos grandyje pajuto

„žmogiškąjį“ faktorių, t.y., jei auka sulaukė palaikymo. Tačiau buvo ir tokių atvejų, kai pareigūnams ar ekspertams atlikus savo darbą, auka, kuri *tikėjosi kitko*, konstatavo, jog tarnyba savo darbą atliko blogai. Akivaizdu, jog auka patenkinta pagalba tiek, kiek išsipildėjos lūkesčiai.

Atliekant interviu pirmiausia buvo išklausoma nukentėjusiojo asmens (aukos) istorija. Kiekviena istorija unikali ir reikalinga atskiros studijos. Aukų patirtys ir institucijų vertinimai yra skirtingi ir dažnai prieštaringi. Prisiminimai apie patirtą smurtą sukelia daug neigiamų emocijų, todėl ne visuomet nukentėjusieji sugebėdavo aiškiai, nuosekliai ir tiksliai išdėstyti savo mintis.

Pagalbos kokybę įvertinti gana sudėtinga, todėl iš nukentėjusiųjų požiūrio analizės paaiškėjo, kad geriausia pagalbos kokybę įvertintiremiantiskeliomiskategorijomis, t.y. įvardijus *kliūtis*, trukdančias pagalbos kokybei. Kliūtys yra šios: baimė, informacijos stoka, streso būsenos pasekmės, sunkiai įrodomas smurtas, nepasitikėjimas pagalbą teikiančiomis institucijomis - Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo (toliau - VT) tarnyba, psichologais ir psichologine pagalba, skeptiškas policijos tyrėjų požiūris į smurto atvejus ir neaiškus atvejo vadybininko vaidmuo.

Greta nukentėjusiųjų požiūris šiame skyriuje taip pat bus pateikiamas ekspertų, dirbančių su nukentėjusiais, požiūris atliepantis nukentėjusiųjų pasidalintai patirčiai ar padedančiais geriau suprasti pagalbos sistemos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje kokybę, prieinamumą ir efektyvumą.

1. Nukentėjusiųjų baimė(s)

Viena iš dažniausiai minimų kliūčių yra *baimė*. Ji yra įvairių formų ir nėra vienareikšmiška: viena vertus, aukų baimė ir priežastys, kodėl jos nesikreipia pagalbos ir ko bijo ir, kita vertus, aukų baimė, kai jau kreipėsi pagalbos.

Reikėtų paminėti ir tai, jog dar viena baimės forma išryškėjo dar prieš renkant duomenis, tariantis dėl interviu. Su kai kuriomis aukomis taip ir nepavyko susitarti, nes jos bijojo. Bijojo dėl įvairių priežasčių. Auka, gyvenanti mažame miestelyje, bijojo, kad nesužinotų aplinkiniai, nors ir buvo garantuojamas anonimiškumas ir t.t. Buvo ir tokių atvejų, kai iš pradžių sutikdavo, o vėliau atsisakydavo, nes, atseit, buvo tik *nedidelis smurtas* ir nėra apie ką kalbėti. Susitikimo su aukomis vietos irgi buvo įvairiausios –

dauguma interviu buvo atlikti viešose vietose (ne tik pagalbą teikiančių institucijų (SPC, MKC) patalpose, bet ir kavinėse, kapinėse ar tiesiog „kažkur prie miško“).

Baimės faktoriaus svarbą pabrėžia ir kalbinti ekspertai: *Tai aš neabejoju, kad yra dar pakankamai daug latentišku nusikaltimų šitoj srity. Tikrai daug... Bet, antra vertus, atsirado ir suvokimas, kad galima kreiptis, tai... O baimė, nu aš manau, kad baimė kausto žmones. Niekam nemalonu per tą teisėsaugos mėsmalę pereiti. Tai yra nemalonus procesas. Ir nemaloni patirtis. Tai čia viskas suprantama (E2).*

Ši eksperto citata patvirtina, jog baimė yra kaip leitmotyvas kalbant apie smurtą artimoje aplinkoje patyrusius asmenis.

Tyrimo metu kalbintos aukos akcentavo kelias baimę keliančias priežastis. Pirmoji - **kreiptis pagalbos**, nes papasakoti apie patiriamą smurtą ar parodyti kūno sužalojimus yra tiesiog **gėda**. Be to, labai svarbi aplinkinių nuomonė ir baisu, kad nesužinotų net artimieji.

Pati į policiją kreiptis bijojau. Ir artimiesiems bijojau pasakot, nes buvo tikrai gėda. Esu iš geros šeimos, vienturtė (N5).

Gėda prieš kitus žmones, kaip aš su tokiu gyvenu. Nes daug kas gali pasmerkti. Ir bijojau šito (N4).

Begalinė baimė nuomonės žmonių tiesiog neadekvati, tiesiog slopinimas savęs (N20).

Žinokit, galiu pasakyt šitoj vietoj, kad daug kas nepastebėjo, nes aš pati slėpiau, nes tiesiog tai gėda (N10).

Man buvo gėda, kad mane nuves pas gydytoją ir tas mėlynės reikės fotografuoti, matuoti. Man buvo baisu (N14).

Bet mano baimė tokia... mano išvis toks charakteris, kad aš dėl visų pergyvenu. Geriau aš kentėsiu, bet kitiems tegul bus gerai. <...>Nenorėjau nervuoti tėvų, mamos nei brolio, nei sesers (N12).

Kita baimės priežastis - netikima, jog iš tikrųjų gali kas padėti. Manoma, jog yra veikiau atvirkščiai, nes gali būti apkaltinta auka. Visuomene ir institucijomis nepasitikima.

Man kažkaip būtų keista sakyti, kad man reikia pagalbos. Man atrodė, kad ateina, tik kai neturi kur visai eit. Ta baimė, informacijos neturėjimas. Ateit iš gatvės ir sakyti, padėkit... netikėjau, kad gali (N20).

Žodžiu, nuo to viskas ir prasideda, kad mes bijom. Bijom kažkam pasakyti, bijom kažką daryti, nes manom, kad rezultatų nebus, kad bus atvirkštinė reakcija, kad liksi tu kalta. Čia yra tokia visuomenė. Ir kitaip nebus (N11).

Baimė buvo begalinė. Jei kriepsiesi, tai tave tarkuos. Gal tu irgi kažką ne taip darai. Stengiesi, kad niekas nesužinotų. Mūsų visuomenė yra išgąsdinta (N20).

Ir tikrai neskambinau į policiją. Bijojau. Šiai dienai gailiuos labai. Gal būčiau daugiau pasiekus (N5).

Nukentėjusiesiems gali būti **sunku ką nors keisti**, nes didžioji dalis gyvenimo jų praeina **nuolatinėje baimėje**.

Gyvenau 20 metų baimėje ir tas psichologinis smurtas, kur net jautė mano aplinka, mano tėvai žinojo, kad, jeigu neįtiksi tam žmogui, nu, tai išlėksi, pabėgsi, išsiveš mus, nuolatinėj baimėj tokioj (N10).

Būna, kad aš atleidžiu. Ta baimė buvo tokia. Visą laiką aš atleisdavau (N12).

Faktas tas, kad niekas turbūt už mane nenugyvens to, aš pati gyvenu baimėj. Ir aš žinau, kad mano vyras gali daug ką, turi daug pinigų, ir kad jo kerštas, jis gali daug ką (N10).

Baimė, nes reikia gyventi su smurtautoju. *Bijodama, kad pakenksiu šeimai. Jei būčiau nusprendus, kad visai išeit, išsiskirt, galbūt jo. Bet kai su žmogum gyveni, jis daro kažką negero, tu slepi (N20).*

Nes tie smurtautojai taip moka manipuliuot, tiek baimės privaro. <...> Pirmiausia, pačios moterys turėtų norėti bėgti nuo tokių ir negrįžt (N12).

Ir, pirmas dalykas, kad aš namie buvau ant tiek prižiūrima jau to vyro, kad aš net būčiau bijojusiu eiti į tą moterų krizių centrą išvis (N10).

Dar kita kliūtis - nepasitikėjimas institucijomis. To priežastys yra įvairios. Viena jų - **neigiama asmeninė patirtis**, kai pagalbą teikiančių institucijų darbuotojai nesuteikė laukiamos pagalbos.

Ir mane labiausiai šokiravo tas, kad policija atvažiavusi, aišku, mano vyras agresyviai nusiteikė ir paklausė, kas iškvietė? Jie pasakė, kas iškvietė, pasakė, kad jūsų uošvienė. Tai buvo, aš nežinojau į kokią skylę sulysti iš baimės, nes galvojau, nu, viskas, kur man dėtis (N10).

Man buvo liūdniausia, kad aš kreipiuosi į policiją, kad bijau ir mano vaikai bijo - padėkit. Ir nėra tokių įstatymų, kad padėtų toj tavo baimėj. Baimė akivaizdi, nes buvo užpuolimas, bet nėra to, kas galėtų apsaugoti (N12).

Kita vertus, **nepasitikėjimas institucijomis** gali būti susijęs su visuomenėje vyraujančiais tam tikrų institucijų stereotipais. Ypač ryškus pavyzdys yra Vaiko teisių apsaugos tarnyba – nukentėjusiuosius gana dažnai baugina tai, kad ši tarnyba gali atimti vaikus.

Bet baimė yra, kad reiks įrodyt [VT], kad tu esi gera mama, kad gerai prižiūri vaikus....(N20).

O va ta baimė, kad paskelbs ir mokykla sužinos, ir VT įsikiš, kad į kažkokią rizikos grupę įrašys (N13).

Nukentėjusiųjų laikyseną apibendrinti galima taip: baimė auką lydi visą laiką. Būtent baimė dažnai nulemia išankstinį nepasitikėjimą žmonėmis, tarnybomis.

Aukos psichologinę būseną bei nuostatas kaip kliūtį pagalbai minėjo ir ekspertai (tiek individualiuose kokybiniuose interviu, tiek diskusijų grupėse). Svarbu pabrėžti, kad skirtingų pagalbą teikiančių institucijų **darbuotojai ne visuomet nukentėjusiųjų sprendime atsisakyti pagalbos išvelgia baimę kaip pagrindinę priežastį**. Dalis pagalbos atsisakymo priežastimi laiko pačių nukentėjusiųjų nuostatas, jų gyvenimo būdą, nepakankamą motyvaciją sau ir kitiems šeimos nariams, kuriuos paliečia smurtas. Įvairių institucijų darbuotojų pasirengimas suprasti nukentėjusiojo psichologinę būseną ir žinios bei gebėjimai, kaip teikti pagalbą, yra nevienodi. Ekspertai minėjo, kad norėtų įgyti **daugiau žinių, kaip įtikinti nukentėjusiuosius spręsti smurto, kurį jie patiria artimoje aplinkoje**, problemą, kaip juos palaikyti. Kita vertus, dalis tyrime dalyvavusių ekspertų mano, kad **ne jų tiesioginis darbas valdyti ir spręsti nukentėjusiųjų baimės ir nuostatų, kaip kliūtis suteikti pagalbą, problema**. Tai pirmiausia turėtų daryti psichologai, taip pat institucijos, kurios atsakingos už informacijos sklaidą ir švietimą (žiniasklaida, nevyriausybinės organizacijos).

„Mano akimis žiūrint, didžiausia problema yra patys nukentėjusieji. Va tai yra pati didžiausia problema. Nes drįsčiau pasakyti, 90% nukentėjusiųjų, pagrinde tai žinoma – moteris, jos atsisako bet kokios pagalbos...“ (Ef7)

„...[sunkiausia] tai yra jų pozicijos pakeitimas... vienas iš pagrindinių aspektų yra tai, kad jos linkusios pateisinti smurto atvejį ir kad jos neigia ir linkusios nutylėti tam tikras aplinkybes“ (Ef1)

„Sumotyvuoti jas kreiptis pagalbos, tas yra sunkiausia. Kaip soc. darbuotojams, kurie su tom aukom bendrauja į savaitę kartą.“ (Ef2)

„Kaip su smurto auka, taip ir su smurtautoju. Nežinau, ar ten kažką įpareigojančiai taikyti, kokios nors programos lankymą ar, pavyzdžiui, lankyti konsultacijas pas psichologą. Aš manau, kad reikėtų stiprinti tai jau pačioje pradžioje“ (Ef6)

2. Informacijos stoka

Nukentėjusiųjų baimė dažnai atsiranda dėl informacijos stokos. Situacija paradoksali, nes, atrodytų, šiuo metu informacija yra prieinama visiems, bet atlikus tyrimą paaiškėjo, jog vis dėlto **informacijos trūksta arba ji yra netinkamai pateikiama**.

Realiai informacijos, aš manau, yra labai mažai (N5).

Mano ir viena draugė nuorodą siuntė, tada kita draugė siuntė. O ir pati... nu, žodžiu, nebuvo kur eit (N3).

Iškilus nenumatytiems atvejams, mes nežinom, kur kreiptis. Dar kas labiausiai šaunu būtų toj istorijoje, kad policija bendradarbiautų su visom įstaigomis (N6).

Kad man tą būtų pasakę sausio mėnesį, kad yra toks dalykas mūsų mieste, iš kurios galima sulaukt pagalbos. Čia šviest reikia tą pirmą grandį, kuri... (N18).

Tyrimas atskleidė, jog **trūksta arba iš viso nėra informacijos apie SPC**, nors specializuotos pagalbos centras yra **viešąsias** funkcijas atliekanti institucija, teikianti specializuotą kompleksinę pagalbą smurtą patyrusiems asmenims.

Ir aš nežinojau, nežinojau, kur važiuot, nežinojau, kad jis SPC egzistuoja iš viso.(N17).

Internete. Buvau girdėjus (N11).

Ir patarė draugė kreiptis(N9).

Ir dabar kiek moterų pas mus atvažiuoja, jos sako, kad mes nežinojom, kad yra tokia įstaiga. Informacijos tikrai yra mažai (N12).

Informacijos gal daugiau, aš esu grynai t...iškę, esu čia gimus, užaugus ir nežinojau, kad toks centras yra. Gal aš atsilikus, kad... <...> Aš kažką girdėjau, kad toks yra, bet tik paskiau, kai susidomėjau (kažką sužinojau) (N15).

Ką jie daugiau gali padaryti? Gerai, kad jie, pavyzdžiui, skambina žmogui, suranda. Aš negalėčiau žinoti, kad yra tas centras. Tai gerai, kad jie surado mane. O aš gal niekada ir nesurasčiau tokios įstaigos. Iš kur aš žinau, kur būtent kreiptis? Pavyzdžiui, nei ligoninėje, nei policijoje niekados man nieko neaiškino. Tik į prokuratūrą aš tada pradėjau kreiptis (N1).

Kad tai yra toks centras, kad jis teikia pagalbą, tiek psichologinę, tiek teisinę ir, man atrodo, iš karto - man sekmadienį trenkė, o antradienį man paskambino iš moterų centro - kad savaitės bėgy tikrai paskambino. Tada, klausė, kokios norėtumėt teisinės pagalbos - ne tai, kad teisinės - kokios norėtumėt pagalbos?(N16).

Kaip būtų galima pagerinti esamą situaciją? Patyrusių smurtą asmenų nuomone, **reikėtų**, kuo daugiau išnaudoti viešuosius ryšius: „nežinau. Gal daugiau tos reklamos reikėtų, daugiau viešintis per internetą, per laikraščius, nes ne visi tuos internetus turi. Galbūt per televiziją“ (N12) beiskleisti informaciją remiantis asmenine iniciatyva: „Žinokit, tikrai ir aš norėčiau prisidėti, nes yra tikrai daug moterų, kurioms reikalinga pagalba. Kad nebijotų, kad kreiptųsi, kad žinotų, jog yra pagalba. Jei turėčiau laiko, ir pati įsitraukčiau, žinokit“ (N5).

Tyrime dalyvavę **ekspertai** taip pat pabrėžė poreikį daugiau dėmesio ir pastangų skirti visuomenės švietimui ir informacinėms kampanijoms, skirtoms keisti visuomenės požiūrį į smurtą artimoje aplinkoje ir pagalbą teikiančioms institucijoms.

3. Smurto įrodymo sudėtingumas

Teisėsaugos institucijų atstovai ir apklaustieji ekspertai patvirtina tai, jog smurto artimoje aplinkoje atvejai yra sudėtingi daugeliu prasmių, bet labiausiai – įrodantsmurtą, ypač išskiriant psichologinio smurto rūšį. Tyrimas atskleidė, kaip pareigūnams sudėtinga atpažinti psichologinį smurtą, nes atvykus į įvykio vietą, jei nėra kūno sužalojimų, jie dažniausiai išvažiuoja.

Atvažiuoja greitai. Bet jie ... žodžiu, jeigu nieks nieko nemuša, jie atvažiuoja ir išvažiuoja. Jie atvažiuoja, pastovi tarpdury, paklausia, kas čia vyksta, parodykit pasus, o dėl ko čia, kaip čia. <...> Užfiksuoja. Aš sakau viena, tada antra pusė sako kita. Jie tiki ir manim, tiki ir juo. Ir po to... čia dar iš tokio psichologinio smurto. Tai policininkas sako [vyru], tai tu filmuok, ji čia tyčia kviečia policiją. Tyčia aš čia kviečiu, mat šiaip sau. Ir sustatė kameras dvi bute filmavimo. Vieną kamary, kitą koridoriuj. <...> Taip, policijos patarimas buvo toks, nes aš atseit išsigalvoju. Čia vyras negeria ir dirba, o aš čia šiaip sau kviečiu. Bet aš jau kviesdavau, kai nebegalėdavau. (N3)

Vat, būtent, kai yra persekiojimas, kai yra psichologinis tas smurtas, tai, paprasčiausiai, kaip su vėjo malūnais. Iš tikrųjų, mano vyresnioji, 18 metų dukra, kaip suaugęs žmogus, buvo kaip liudininkas, kad aš neišsigalvoju, kad mus persekioja, kad

atvažiuoja mašina, stebi, grasino mano draugui ir t.t. Buvo apklausta ir mano dukra, bet tą tyrimą nutraukė (N9).

Policija nieko nedaro. Kviečiau policiją, bet jie nieko negali padėt. Atvažiuoja, pasižiūri, mažai įrodymų. Jis [smurtautojas] prie durų sėdi, bet kol atvažiuoja policija, spėja pabėgt. Policija apsisuka ir vėl išvažiuoja. Buvo pareiškimai rašyti. Buvo durys užkištos, įeit negali. Atvažiuoja[policija] pareiškimus paima, po kelių savaičių - įrodymų mažai, bylos nekelia. (N12).

Daug kartų čia buvo, nu, ką. Neįrodytas psichologinis smurtas yra, reikia įrodyti. Reikia įrašyti kažką, reikia įrodyti. Nu, tik tiek, kad smurtas psichologinis, reikia įrašyti, reikia įrodymo, daug darbo. (N19).

Neįrodžius psichologinio smurto, toliau niekas su auka nebedirba.

Nebuvo, nes, skaitos, neįrodytas psichologinis smurtas. Jeigu būtų, va, primušęs, tada jau būtų tyrėjai buvę, o taip, nebuvo. (N19).

Sunku įrodyti psichologinį smurtą net tada, kai jau yra iškelta byla.

Mano advokatė: Nu susikaupk, pasakyk, ką konkrečiai darė. Aš pasakoju, tai ji sako, kad tai ne grasinimas, ne smurtas. Kaip ne smurtas, sakau, tai psichologinis smurtas. Smurtas jis yra smurtas. Tai smurtas tik tada, kai gauni į nosį? (N18).

Iš tikrųjų policijos pareigūnams kartais sudėtinga nustatyti net fizinį smurtą, jei nėra kūno sužalojimų.

Išsikvietai policininkus, jie atvažiuoja. Ką darė? Sakau, spardė, mušė. Žymės yra? Tai jeigu į nugarą, aš nežinau. Smaugė jis mane ne kartą. Ai, nu nėra žymių. Pas juos yra taip: jeigu nėra žymių, jie nei smurtautojo, nei manęs neveža, o jeigu žymės yra, tai jį išveža dviem parom ir viskas. O jei nėra žymių, tai palieka. (N14).

Tyrimas parodė, jog psichologinio smurto negali identifikuoti net pačios aukos, kol šalia nėra fizinio smurto.

Ne. Aš nesupratau, kad tai smurtas [psichologinis], kol neprasidėjo rankos kėlimas, aš nesuvokiau. Tik vienintelė buvo pozicija, o kur kitur, tik į policiją. O kur kitur. (N18)

Buvo ir fizinis smurtas, paskui peraugo į psichologinį smurtą. Tokia apgalvotų įžeidinėjimų seka. <...> Bet prasidėjo mano atžvilgiu žeminimai. Aš negaliu leist, kad mane tryptų už nieką (N20).

Iš tikrųjų tokio kaip fizinio smurto nesu patyrusi, tik psichologinį. Ir tas psichologinis...kaip Jums apibendrintai pasakyti... susideda iš smulkmenų. Iš tokių smulkmenų, kad tave gniuždo kaip žmogų. (N17).

Dar reikia paminėti, jog kai kurios aukos seksualinio prievartavimo netraktuoja kaip smurto arba laiko psichologiniu smurtu. Be to, neretai auka tiesiog nenori suteikti viešumo smurto pobūdžiui apibūdinti arba pasako, jog buvo „nedidelis smurtas“ (iš pokalbio telefonu tariantis dėl interviu su N13), kuris neturėtų būti traktuojamas kaip smurtas iš viso.

Ekspertai interviu ir grupinėse diskusijose liudijo, kad specialistai bei pareigūnai, dirbantys su nukentėjusiais, ne visuomet pastebi ar atpažįsta smurto atvejus ir yra linkę juos priskirti „melagingiems pranešimams“, kuriems švaistomas jų laikas:

„... 70% pranešimų buvo melagingi vien todėl, kad labai buvo manipuluojama tuo smurtu artimoje aplinkoje.... Nors tu žinai, kad nuvažiuojęs ten nieko nebus, daug kartų važiuoji, ten n kartų, 50, 30. Yra tokių etatinių, kurie prie stalo susėda ir aišku visada alkoholis daro savo. Atvažiuoji ir arba abu jau miega, arba labai linksmi jau susitaikę. Na tai pradėdi aiškinti kas, kaip, kur ir išsiaiškini, kad ta „ale nukentėjusi“ nieko nebenori... Bet mano kiek tenka pareigose, gal 10-15%, kur iš tikrųjų tai pasitvirtina.“ (Ef11)

“Bet, tiesiog grįžusiam vyrui pyktis sukilo, kad neva žmona su drauge trukdo jam ilsėtis, trukdo miegoti. Ta prasme, garsiai kalba ar dar ką, bet jos visiškai blaivios, visi asmenys blaivūs. Ir dabar pabaigoje- namai tvarkingi, vaikai miegojo, smurto nenustatyta, nepasitvirtino smurtas artimoje aplinkoje. Ir mes gavom tokį pranešimą” (Ef9)

4. Policijos dalyvavimas teikiant pagalbą nukentėjusiesiems nuo smurto artimoje aplinkoje

Toliau šiame ataskaitos skyriuje aptarsime skirtingų institucijų dalyvavimą pagalbos patyrusiems smurtą suteikimo procese. Pradėsime nuo policijos pareigūnų, kurie pirmieji atvyksta į įvykio vietą. Tiek interviu su nukentėjusiais asmenimis, tiek interviu ir diskusijų grupėse su ekspertais buvo išsakoma vienu ar kitų tarnybų ir įstaigų darbuotojų veikimui kritikos. Nors greta kritikos, taip pat buvo dalinamasi sėkmingo institucijų bendradarbiavimo patirtimis bei pabrėžiamas įvairiose institucijose su nukentėjusiais asmenimis dirbančių konkrečių darbuotojų profesionalumas. Ataskaitoje daugiau dėmesio

skirsime kritikai, nes būtent ji, kadangi susijusi su sisteminais dalykais, yra svarbi siekiant tobulinti pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje sistemą.

Informacijos perdavimo ar informacijos pateikimo spragos

Remiantis LR Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo 9 str. „policijos pareigūnai, atvykę į smurto artimoje aplinkoje įvykio vietą, informuoja smurtą patyrusį asmenį apie galimybes gauti pagalbą ir su jo žinia praneša apie įvykį specializuotos pagalbos centrui“, **policijos pareigūnai turi perduoti informaciją SPC, bet ne visuomet tai padaro:**

Informacijos policija neperdavė. Man atrodo, aš pati ieškojau pagalbos. Daug kartų (N13).

(N13 – auka, turinti neįgalumą, aut. pastaba). Ne, nepasakė. Ne, niekas neperdavė (N3).

Prieš taip pateiktos citatos išryškina atvejus, kai pareigūnai iš tikrųjų nepraneša apie SPC, bet vienareikšmiškai spręsti nereikėtų, nes yra atvejų, kurie parodo, jog **policijos pareigūnai, atvykę į įvykio vietą, dažniausiai suteikia informaciją apie SPC, tačiau auka, būdama streso būsenos, informacijos dažniausiai neprisimena.**

Nu, aš sakau, tokiam chaose tu neatskiri, nes, įsivaizduokit, žmogus būni labai apkrautas, daug emocijų, tiesiog tau atrodo, slysta žemė iš po kojų. Ir po to, kai nuvažiavau pas tyrėją, jau buvo ten vėlu, tai [tyrėja] sako, o tai jums reikėjo... Sakau, aš nieko nežinau. Sako [tyrėja], tai jums turėjo pasakyti. Tai, gal ir pasakė, bet tai taip... Visiškai neužfiksavau <...> aš manau, kad tam žmogui, va taip nukentėjusiam, labiau turėtų skirti dėmesio, nes jis tiesiog yra šoke (N10).

Tyrimo dalyvavę ekspertai atkreipė dėmesį, kad ne tik policijos patruliai, bet ir tyrėjai, deja, ne visuomet tinkamai įvertina nukentėjusiojo būklę ir gebėjimą tinkamai suprasti jam pateikiamą informaciją (tai ypač aktualu pačioje įvykio registravimo ir pagalbos pradžioje, t.y., kaip informaciją pateikia policijos patruliai, SPC, tyrėjai, kiek atsižvelgiama į gebėjimą suprasti ir įsidėmėti informaciją apie pagalbos suteikimo eigą).

Kaip būtų galima pagerinti esamą situaciją? Patyrusių smurtą asmenų nuomone, **reikėtų**, atsižvelgiant į aukos stresinę būseną, pareigūnams, atvykusiems į įvykio vietą, veikti aktyviau: „*taip, kad jie netgi lankstinuką didelėm raidėm įduotų, kur*

moterytė va, prašau, nueiti va čia va, va čia va.<...>duok tu informacijos, gal lapuką, nes tada nedirba smegenys...“(N18). Taip pat reikėtų skirti dėmesio policijos tyrėjų bei kitų institucijų darbuotojų, dirbančių su smurtą patyrusiais asmenimis, mokymams, kaip pateikti informaciją, kad ji būtų labiau suprantama streso būsenoje esantiems asmenimis.

Dar vienas tyrime policijos patruliams išsakytas kritikos aspektas buvo susijęs su policijos darbu įvykio vietoje, tai yra **pranešimo informacijos tikslumas**. Jį pabrėžė tyrime dalyvavę Vaikų teisių apsaugos tarnybų darbuotojai, kuriems tiesiogiai tenka dirbti su šiais pranešimais: „*Kadangi gauname elektroniniu paštu, ta informacija būna visiškai kratinys. Čia jau į pareigūnų daržą akmenį mesiu. ...Jie gauna iškvietimą, jie atvyksta ir jie tiesiog tą pačią... labai greitai perduoda tą informaciją, bet ji būna be galo netiksli...mes gauname apie 70 procentų su absoliučiom klaidom“ (Ef5).*

Taip pat pastebėtina, kad policijos patruliai gana dažnai **priima sprendimą (ne)registruoti įvykių**, nors kitų institucijų nuomone, gali likti neužfiksuotas smurto atvejis šeimoje. Kaip atkreipė dėmesį diskusijų grupėje SPC darbuotoja, „*policija atvažiuoja, bet netiki, kad kažkas ten vyksta. Jei moteris kviečia trečią kartą per savaitę, tai gal kažkas yra?“ (Ef5).* Tyrimas atskleidė, kad ypač tais atvejais, kai policija yra kviečiama tiesiogiai, o ne per 112 tarnybą, pareigūnai **ne visuomet fiksuoja įvyki**.

Tiesiogiai skambindavau. Kas ir buvo didžiausia klaida, kad aš tiesiogiai skambindavau į policijos komisariatą, norėdama kuo greičiau išsikviesti pagalbą. Ne per 112. Ką aš sužinojau teismo metu, kokia didžiausia klaida buvo padaryta, kad aš kreipiaus ne per 112. Ir įrašai visi policijoje dingę, prie bylos nė vieno neatsirado. (N6).

Kitas aspektas – jau minėtas sunkiai identifikuojamas smurtas. Šios citatos liudija, kad dažnai kitoks nei fizinis smurtas neretai nėra pareigūnų atpažįstamas:

Policininkams trūksta kvalifikacijos įvardinti, kas yra smurtas. Nes moteris šoko būsenos to nežino. O kaip jie sako, už savo žodžius reikia nešti atsakomybę (N6).

Atvažiuoja greitai. Bet jie ... žodžiu, jeigu nieks nieko nemuša, jie atvažiuoja ir išvažiuoja. Nu, jie atvažiuoja, pastovi tarpdury, paklausia, kas čia vyksta, parodykit pasus, o dėl ko čia, kaip čia...Taip, policijos patarimas buvo toks, nes aš atseit išsigalvoju. Čia vyras negeria ir dirba, o aš čia šiaip sau kviečiu. Bet aš jau kviesdavau, kai nebegalėdavau. (N1)

Kviečiau policiją, bet jie nieko negali padėt. Atvažiuoja, pasižiūri, mažai įrodymų. Jis [smurtautojas] prie durų sėdi, bet kol atvažiuoja policija, spėja pabėgt. Policija

apsisuka ir vėl išvažiuoja. Buvo pareiškimai rašyti. Buvo durys užkištos, įeit negali. Atvažiuoja [policija] pareiškimus paima, po kelių savaitių - įrodymų mažai, bylos nekelia. (N11)

O šiaip policininkai kaip. Išsikvieti policininkus, jie atvažiuoja. Ką darė? Sakau spardė, mušė. Žymės yra? Tai jeigu į nugarą, aš nežinau. Smaugė jis mane ne kartą. Ai, nu nėra žymių. Pas juos yra taip: jeigu nėra žymių, jie nei smurtautojo, nei manęs neveža, o jeigu žymės yra, tai jį išveža dviem parom ir viskas. O jei nėra žymių, tai palieka. (N12)

Empatija ir objektyvumas

Interviu policijos pareigūnė, kalbėdama apie policijos darbą, pirmiausia pabrėžė jų sugebėjimus objektyviai, nepasiduodant emocijoms, įvertinti situaciją ir užtikrinti, jeigu yra tokia būtinybė, žmonių saugumą: „Policija yra ta institucija, kurios darbas yra visiškai be jokių emocijų, nesvarbu kaip tai būtų, užfiksuoti objektyvius parodymus. Kitoj daly jau socialinę pagalbą teikiančių... visuomeninių judėjimų, ir tų pačių, sakykim, Specializuotų centrų jų laukas yra daugiau emocijų laukas. Jos gali sau tai leisti. Ta prasme, kad jos gali daugiau kaip ir spalvų suteikti tiem dalykam. Čia iš policijos pusės yra absoliučiai objektyvus darbas, jokių emocijų čia būt negali.” (E1)

Tačiau nukentėjusiųjų nuo smurto tyrimas atskleidė, kad pagalbos kokybė priklauso nuo pareigūnų įsigilino ir situaciją ir aukos palaikymo. Empatija, supratimas ir sėkmingas bendravimas su konkrečiu žmogumi yra svarbus pagalbos kokybės faktorius.

Tyrimo metu informantai atkreipė dėmesį į pasitaikantį **skeptišką tyrėjų požiūrį** į nukentėjusiuosius, kaip dar *vienąkliūtį* sėkmingai pagalbai. Kaip buvo minėta ankstesniame skyriuje, siekiant įrodyti smurtą (ypač psichologinį), teisingumo institucijų atstovams ir pačioms aukoms iškyla smurto įrodymo problemų, tačiau šios problemos nepateisina policijos tyrėjų veiksmų:

Policijos tyrėjos veiksmai buvo tokie žeminantys. Aš dažnai iš jos kabineto išeidavau nusiverkus, bejėgė, nes buvo pasakyta, nes aš esu viršesnė, nes aš esu policininkė. Kviesdavo melagingais tikslais, iki galo nepasakydavo ko. Tau kiša šaukimą. Ji elgėsi labai bjauriai. Ne kartą teko ir ašaras lieti. Galbūt to nesitikėjau. (N6)

O paskui taip, tyrėjai skambina, klausia. <...>Kviečia tuo atveju, jeigu ... kelis kartus skambino: o tai žymių yra, mėlynių kokių ar sumušimų? Nėra, sakau. Tai nutrauksim

bylą ir viskas. Čia ne smurtas. Telefonu tiesiog pakalba, paklausia, ar yra žymių, ar nėra ir viskas. Ir nemato nusikaltimo sudėties (N12).

Žmogiškojo faktoriaus, kurio, kaip minėjo interviu metu dauguma nukentėjusiųjų, trūksta, o tyrėjų darbas, t.y. įsigilinimas į situaciją, palaikymas daro teigiamą įtaką tolesniam problemų sprendimui.

Aš bendravau su keletu tyrėjų. Su viena tyrėja, tai po šiai dienai galiu pasakyti, kad ją prisimenu ir net, sakiau, pasimelsiu ir tai padariau, nes tai tas žmogus, kuris supranta, kad tau yra labai baisu ir labai labai blogai (N10).

„Tokio atvejo, kai žmogus yra smurtaujantis blaivas, su tokiu išsilavinimu ir gebėjimais daryti protingai, jį reikia, jį reikia patraukti atsakomybėn“ - tai buvo tyrėjo žodžiai, - „aš už jus, išlikit stipri, stenkitės, neatsipalaiduokit, nepalūžkit“. Gavau labai didelį palaikymą (N9).

Policijos pareigūnai nevisuomet iki galo įsigilina į situaciją ir skubotai atlieka savo pareigas. Kartais net gąsdina kitomis tarnybomis arba elgiasi neapgalvotai smurtautojo akivaizdoje.

Policija kiek buvo kviesta, ji detaliai neanalizuodavo, ji tik gąsdino, kad jei dar kartą taip bus, atvyks su VT ir surinks vaikus. Apklausos vykdavo šalia to vyro, nuo kurio moteris ir nukenčia. Nors atvykdavo du policijos pareigūnai, tačiau jie, išklausę mano ir vyro pasisakymus, iš namų pasišalindavo (N6).

*Bet norėtusi gal to, sakykim, jeigu būtų atvažiavę 2 vaikinai, tai kas tada būtų - man atsukę jie nugaras? Kaip tas vaikinas, jis, maždaug, per atstumą laikėsi, man toks... Kaip ir tokio **žmogiškumo trūksta**. Aš suprantu, gal jie irgi pervargę būna, jiems jau atsibodę tie šeiminiai santykiai, bet man norisi, kad mane išgirstų, pasakytų, kad tu ne viena, tu tikrai gerai padarei, tu nenusileidai. Aš net nespecialiai tą, aš net dvejojau, ar kviestis tą policiją, bet aš pagalvojau, jei būtų dar vienas smūgis, arba jeigu šitas būtų mirtinas, tai ką mūsų vaikas? Aš būčiau negyva, o mano vyras būtų dėl manęs kalbėjęs, tai ką vaikas būtų pasakęs - nei tėvo neturiu, nei mamos? (N16).*

<...>naktį iškviesti policijos pareigūnai nematė nei mano sužalojimų, nei vaiko kaktoje didžiulio guzo, nes niekur nėra užfiksuota. Niekas neklausė mūsų. Niejokios apsaugos mums nesuteikė. Kadangi vyras buvo pasišalinęs, jie pasakė, kad mes savo pareigą atlikome (N6).

Kai kurie labai padeda, tikrai, kai kuriems tai tikrai ačiū, ir supratimas, bet kai kurie labai iškrypę ... Atrodo, toks jausmas, aš stoviu ir atrodo, atėjo žmogus pasimėgauti dabar, koks bus čia šou. Kai tu tikiesi, kad tie žmonės tave turi apsaugoti, teisingumas turi būti (N10).

Policijos pareigūnai atvykę vėl pradėjo klausinėt prie vyro [smurtautojo]. Vaikas pasakė, kaip viskas įvyko. Vyras atsistojo šalia policijos pareigūno ir pasakė, neklausykite, ji pati mėgsta griuvinėt ir man suverst kaltę. Aš visa verkdama pradėjau aiškinti. Jie sako, jūs gerai pagalvokit, jei mes jį išsivešim ir smurto nėra, įsivaizduojat, koks jis po dviejų valandų grįš į namus. Ir viskas prie vyro (N6).

Įvykio vietoje policijos pareigūnų, o vėliau tyrėjų parodoma **atjauta, supratimas, žmogiškumas**, siejami nukentėjusiųjų su pagalbos kokybe. Citatų, patvirtinančių puikų policijos darbą, yra daug ir svarbiausi dažnai pasikartojantys žodžiai yra – žmogiškumas, šiltas bendravimas, nuoširdumas, geras žmogus. Galima sakyti, jog aukos vertina policininkus „su emocijomis“.

Kai kurie žmoniškai. Bent jau pastovi įėjė į butą tam kartui. Bet jie visada atvažiuoja. Tai ta tarnyba, kuri suveikia. Visada atvažiuoja. Bet ką jie padarys? Sakau, nežinau, kaip būtų, jeigu būtų mušama. Kitaip dirbtų kažkaip. O kai nėra mušama, jie patys sutrikę: “Nu, tai gal jūs skirkitės, gal taip nebebūkit, gal kažkaip...” (N1).

Šitas pareigūnas, aš nežinau, kai jis mane apklausinėjo, labai šiltai bendravo, paskutiniu atveju, o taip, tai visą laiką jie savo darbą dirba, visą laiką mandagūs, kultūringi.

Paskutinis [pokalbis]tai tikrai truko čiut ne apie valandą, tikrai pakako. Labai gailėstingas, gaila, kad nežinau pavardės, pagirčiau tą pareigūną labai. Tokių žmonių reikia pareigūnų darbe. (N15).

Vat, tuo atveju, kai jie atvyko, pareigūnas su moterimi, pareigūnas tikrai buvo labai nuoširdus, net stengėsi tą įtampą kiek įmanoma nuimti, kad mes geriau pasijustumėme ir, iš tikrųjų, mus išsivežė, nu, nepaliko, ta prasme, mūsų ir. .. Nu, nežinau, kiekvienas atvejis vis kitoks (N10).

Jeigu kalbant apie policiją, policininkai savo darbą atliko tikrai puikiai, kai prie manęs žiūrėjo vaizdo įrašus, pasakė: “Dieve, koks gaidelis”. Sako, tokie tik vyrų giminę teršia ir juos reikia mokinti, kad taip su moterimis negalima elgtis. Visą tą medžiagą

policininkai surašė tikrai puikiai ir būtent policija nukreipė mane psichologinės pagalbos į šį centrą [SPC].(N5)

Policininkė pati kažko daug nepaaiškino, jinai buvo sukoncentruota į tą įvykį, apklausti, aplinkybes surašyti, dokumentus sutikryti ir tiek. Daugiau, kaip ir plačiau, nieko neaiškino, maždaug, tu viena iš daugelio, čia yra įprasta, nei ten, kažką.<...> Na, ką aš žinau, va, ta mergina policininkė, tai, iš tikrųjų, jau tikrai, kai jau surašė tuos parodymus, tikrai draugiškai, apkabino, sako, tikrai gerai, kad... Nes aš jos paklausiau, gal aš kvaila, kad atėjau, gal blogai darau? Sako, iš tikrųjų, gerai, nes jeigu daro, muša ir visos moterys tyli, tai blogai (N16).

Labai gerai padeda policija. Labai žaviuosi jaunais pareigūnais, kiek teko susidurti su senesniu pareigūnu, tai jis buvo daug turėjęs tokių štamų, jisai iš karto tave kaip ir numeta, ką tu čia pati prisivirei. O, va, tie jaunesni, jie bando išsiaiškinti, bando pasikalbėti, neįgrūst kažkur, bando išspręsti konfliktą atvažiuavę, turi labai daug gerų psichologinių žinių, jie padeda ir mato, kad situacija yra ne krizinė, kad yra dirbtina, iš kart, <...> Labai drąsino ir sakė, kad man reikės daug stiprybės. Kad tą žingsnį žengti, ką aš žengiu, darau, reikalauja begalinės drąsos, kantrybės ir stiprybės, kad žengiau labai sunkų žingsnį(N9).

Aš noriu pasakyti, kad policijoje, vat, ką labai pastebėjau, tai čia tiktai mano įžvalga, vat, kai geras žmogus, tai jis tikrai padeda, ir policininkas yra geras. Bet jeigu, ne tai, kad geras žmogus, ne ta prasme, jeigu tam žmogui yra nusišikt ant moterėlės, tai jis taip ir elgiasi. Tai man atrodo, kad šitoj vietoj, policininkas turėtų būti policininkas ir pastovėt, ta pozicija būtų, tas teisingumas aišku (N10).

5. Nepasitikėjimas ir gąsdinimas Vaikų teisių tarnyba

Ankstesniame poskyryje buvo išvardytos tam tikros baimės formos, kurios vienaip ar kitaip trukdo pagalbos kokybei. Aukų baimė, kurią kelia Vaiko teisių apsaugos tarnyba (VT), yra vienaiš baimės formų. VT tarnybos veikla yra aiškiai apibrėžta įstatymais, tačiau to nepakanka veikiant realioje situacijoje. Pirmiausia reikia atkreipti dėmesį į tai, jog dėl informacijos stokos viešojoje erdvėje ar neteisingo VT tarnybos darbo interpretavimo nukenčia šios tarnybos veiklos kokybė. Pačių nukentėjusiųjų žodžiais, yra daug priežasčių nepasitikėti VT tarnybos veiksmis, nes **VT nepadės**.

Tos VT gal irgi padėti. Bet vis tiek geriau susirasti žmogų, kuris ir žodžiais, ir kitais dalykais padėtų.<...>N20

Jos iš viso neįgali organizacija. Jeigu muša, tai gali padėt kažkuom, paimt vaiką. O jeigu nemuša, niekuo negali padėt. Tėtis dirba, negeria, rūpinasi vaikais. Viskas. O aš sakau, jis man neduoda vaiko. Jis slepia vaiką nuo manęs. Mažiuką. Nu keturi metukai dar buvo. Nu ir nieko (N3)

Vaiko teisės nieko negali padėt. Jie atvažiuoja, jie kažką rašo. Dabar ten mano byla va tokia... Jie visada kažką rašo. Dirba, reiškias. Aš jiems skambindavau. Paskui su drauge kartu vykom kalbėt. Po to vėl... mano bendradarbė, socialinė pedagogė jiems skambino. O jie [VT]sako, mes nieko nežinom. Paskui paaiškėjo, kad jeigu aš nerašau, tai reiškias, nieko nedarau. Jei aš skambinu jiems, kviečiuos pagalbą, reiškias, aš nieko nedarau, kol neparašau (N3).

Na, tai visos tos, kurios garsios per televiziją: Vaikų teisės, socialinė ten ta visa vadyba atvejo, tai yra juokas, tai yra tiktai garsūs, nežinau, kas nukenčia. (N9)

Tyrimas patvirtino, jog VT tarnyba iš tikrųjų ne visuomet padeda. Labai dažnai **nereaguoja, jei į juos kreipiamasi pagalbos.**

Tai aš tai VT pačiai darbuotojai skambinau. Buvau nuvažiavus ir dar tris kartus skambinau. Tai buvo penki kartai pas vieną darbuotoją, kuri į mane nereagavo. (N5).

VT sako, kad kažką darys tik tada, kai kažkas atsitiks. Kodėl nėra prevencijos? Kodėl? Kaip aš kaip mama galiu laukt, kas gali atsitikt. (N14).

Nesulaukiau skambučio. Visišškai. Bet kadangi sąžiningai lankiausi šiame centre pas psichologę, direktorė visuomet pasiteiraudavo, kaip aš jaučiuosi, ar reikia dar kažkokios pagalbos, pasiguodžiau, kad nesulaukiau skambučio iš VT. O toliau vyro gąsdinimai žinutėmis, kad iš manęs atims vaiką. Ir man draugiškai patarė, kad pati nuvykčiau į VT ir informuočiau darbuotojus. Taip ir padariau. (N5)

Ir VT vėlgi. Nežinau, kokį aš gausiu atsakymą ir kas toliau bus, bet kas liečia iki šiol, vaiko teisių kaip instancijos išvis nesuprantu. Ką jos dirba? Ta prasme, per televiziją kai rodo, vaikus atiminėja ten taip ir taip, pagalbą neva suteikiant. Ne, jokios pagalbos nėra. Ir vėlgi klausimas, kaip po skyrybų gali būti lygios teisės į vaiką, jeigu tėvas... (N5)

Tai mus šiaip ne taip kažkas priėmė ten ir ale tai kalbėjo. Nu gerai, kalbėjo. Viskas tvarkoj. Tuo metu aš kažkaip galvojau, kad ta mano pagrindinė skyrybų priežastis bus smurtas. Bet vaikų teisės sako, ne, tu nelaimėsi, čia nieko gero nebus tau. Sako, dėl smurto tavęs neišskirs, tu būk rami.<...?> Tai man tas VT nepaliko jokio įspūdžio tokio teigiamo.

Kad pagalbos, tai tikrai ne. Nežinau. Atlikau savo pareigą, kad man reikėjo ten ateit. Jos paklausinėjo, užpildė [popierius] ir viskas, čiuožkit. (N8).

Greičiau reaguoja, jei įsikiša kitos tarnybos. *Tai patarė rašyti į VT. Jos pagalba surašėm viską, nusiuntėm ir direktoriui VT, visiems aukščiausiems, kas dirba VT. Ir, žinokit, buvo sureaguota labai greitai. Kadangi viskas vyko per SPC. Nes jei aš viena būčiau kreipusis, į mane vėlgi nebūtų reagavę. (N5).*

Kai kuriais atvejais VT tarnybos darbuotojai **elgiasi nekorektiškai** aukos atžvilgiu: *Aš rašiau į Vaiko teises vieną laišką, kitą, antrą, trečią. <...> Žodžiu, aš rašau laiškus (elektroninius) į Vaiko teises, jis [smurtautojas] paprašo ir VT jam paduoda mano laišką. Ir aš pas jį atvykstu, o jis rodo man nuo gmail atspausdintą laišką ... Ratas užsidarė. Aš parašiau Vaiko teisėm, o Vaiko teisės jam atspausdino ir padavė, aš pasiemiau atgal tą laišką. Vykstu į ministeriją kitą rytą visa drebėdama. Sakau, kaip? Aš jumis pasitikėjau, aš rašiau, kad jūs padėkit. O jūs atspausdinot laišką ir jam atidavėt. Kaip kozirį kokį [smurtautojo advokatui]... Kaip čia įvardint. Vaikų teisių atstovas sako, jog jis paprašė, čia duomenų apsauga, ten parašyta apie jo vaiką, jis tėtis, jis turi gaut visus laiškus apie... Aš dabar nebenoriu rašyt Vaiko teisėm. (N3)*

Kam čia tiek vaikų prisigimdei? (N3).

Nuvykau į VT pagal savo gyvenamą vietą, kur man priklausė darbuotoja. Aš jai papasakojau situaciją, ji mane pasižiūrėjo... Tik pasakė, džiaukis, kad tėvas su vaiku nori matytis. (N5).

Tyrimo metu išryškėjo dar vienas svarbus dalykas: VT tarnybos specialistai ir soc. darbuotojai gali būti palankesni **geresnes pajamas turinčiam šeimos nariui (gana dažnai smurtautojui).**

*Vaikų teisės bejėgės. <..> bendravau, bet daugiau bendravo smurtautojas, su vaikais lakstydamas ten. Kai tik išėjo iš kardomosios, jis iš karto nusitempė vyriausią dukrą, iš karto jisai su dukra apšmeižė mane, pripasakojo, **pateikė savo finansus**, kiek jis gali mokėti ir išlaikyti šeimą, o aš negaliu. Kokia aš visokia, kokio motina esu, kokio žmona, kokio išvis asmenybė, kokio, pas mane nei vieno darbo nėra, nu, vienu žodžiu... <...> VT susisiekiu **pirmiausiai su smurtautoju**. Pasikvietė jį kartu su mano dukra, vyriausiąja, ateiti pas save. Paskiau paskambino man ir bandė tartis su manim telefonu, kaip su manim pasikalbėti. <...> Ateinu pas inspektore, inspektore žiūri į mane su įtarimu tokia... Bandau kažką kalbėt, jinai tarsi girdi, tarsi ne. <...> skambinau vaikų teisių numeriu iš interneto, jau tiek buvau prispausta, kad taip gali įvykti, man pasakė, vaikų teisių inspektore -*

pasiramdykit gerą advokatą, mes tokius atvejus jau žinom. Mes bejėgiai, jums reikia gero advokato. (N9).

*<...> sulaukiau skambučio, ar gali pas mane atvykti iš VT atstovai į namus ir surašyti anketą. Su darbuotojais tą pačią dieną susitikome, vėl papasakojau visą savo istoriją. Buvo du darbuotojai. **Bet moteris ėjo už vyrą.** (N5).*

*Jis (smurtautojas) pasakė, kad automatiškai VT įsijungia. Bet su VT gavosi toks niuansas, kad VT **bendravo tik su vyru**<...>. Aš nesulaukiau skambučio iš VT. Aš pati paskambinau į VT, paaiškinau situaciją, kad lankymas **derinamas tik su mano vyru.** (N14)*

Baimė ir įtikėjimas, kad **VT tarnyba atima vaikus** buvo pasikartojantis leitmotyvas interviu su nukentėjusiaisiais.

Žinot, visi bijom tų VT, visi norim aplenkt. Buvę... Buvę.... Viešint negali, nes ką tu, mama, darei, kodėl negynei? Tu gini, bet policijos gi nekviesi. O tu kokių įrodymų turi? Ragai ten būtų buvę. (N8).

Matot, dabar, kiek žinau, moterys labai bijo dėl vaikų atiminėjimo. Aš tą esu girdėjęs ir iš aplinkinių, ir internete skaičiau. Tas įstatymas labai išgąsdino moteris. Ir aš manau, kad nedaug kas kreipsis, kadangi bijos, jog VT kaip koks monstras atbėgs ir iš karto paims tuos vaikus. Reikia moteris įtikinti, kad vis tiek pagalba reikalinga, kad tų vaikų niekas neatims, kad nereikia pergyvent, kad vaikams žymiai blogiau tokioj aplinkoj augti ir tai matyti. Kad reikia kvieisti policiją. Nes tikrai daug moterų bijo, žinokit. (N4).

Kaip mamos mes VT bijom. Maža kas. Bet pagalbos iš jų... aš nieko apie juos negaliu pasakyt. (N9).

Prie ko čia tos VT. Po tų reportažų televizijoje aš esu išgąsdinta. Aš nežinau, kiek tos teisybės, ką sako žurnalistai, bet aš buvau išgąsdinta, kad gali atimt vaikus. (N14)

VT sako, kad negaliu neleist tėvui bendraut su vaikais. “Bet tai tada, sakau, kam jūs iškėlėt bylą”. Taip, bet tas buvo seniai. O jis sako, kad su vaikais gerai leidžia laiką, koks čia smurtas. Gaunas, kad VT mane įpareigoja vaikus leist su smurtautoju nakvot.(N14).

Verta paminėti, jog VT tarnyba gąsdina ir kitų institucijų atstovai:

Medicininę ekspertizę pasidariau. Tada mane tyrėja pasikvietė: “Ar Jūs norit turėt problemų? Kam Jums tos problemos? Ar Jūs žinot, kad vaikai nukentės Jūsų. Sakė, kad turėsiu problemų su VT. O čia kaip baubas didžiausias, žinokit. (N20)

Be abejonės, yra ir **puikių VT tarnybos įvertinimų**. Galima tik pasvarstyti, kodėl gerų įvertinimų išgirdom kur kas mažiau. Kita vertus, atsižvelgiant į nukentėjusiųjų nuomonę, jog VT darbuotojai atima vaikus, palaiko smurtautoją ir pan., sunku tikėtis, jog šia tarnyba bus pasitikima.

Patenkinta. Reaguoja greitai, viską žiūri. Patenkinta. (N15)

VT nėra kažkoks baubas ar ragana, kuriais galėtum gąsdinti. Čia yra institucija, kuri prižiūri... Aš nebijau VT. Aš gyvenu tvarkingai. Pas mane visada viskas sutvarkyta. Gąsdinti VT... Jei reikėtų, tikrai kreipčiausi. Faktas. (N17).

Pasitikiu ir policija, ir VT. Ne taip, kad gąsdina, atvažiuoja ir iš karto vaikus paima. Tikrai ne... (N4).

VT darbuotojos ir socialinės darbuotojos atliktame tyrime ne kartą pabrėžė, kad dėl visuomenėje paplitusių stereotipų yra labai dažnai nukentėjusiųjų suvokiamos ne kaip pagalbos teikėjos, o kaip kontroliuojančių ir prižiūrinčių, baudžiančių institucijų atstovės, ir tai labai apsunkina jų darbą.

“Kiekvieną dieną, mes esam baudėjos, skriaudėjos, į mus taip žiūri. Ateis socialiniai, ateis tie, tą padarys, paskūs, pasakys, parašys.” (Ef8)

“Suaugę žmonės, kurie atsisako pagalbos, nes „ir nereikia, kas jūs tokie, kad aiškintumėt man kaip man gyventi, iš vis ko jūs čia ateinat?“ Tai va drasko tokie dalykai.” (Ef4)

Tyrimo metu išryškėjo dar vienas aspektas, kuris taip pat daro įtaką pagalbos kokybei. **Tai atvejo vadybos (jei yra vaikų) situacija.** Atvejo vadybininko darbas yra susijęs tik su dokumentais. Su nukentėjusiuoju susitinka tik komisijos posėdžiuose.

Atvejo vadybos posėdžio sprendimai, pakalbėjo, surašė, vyrui tfu, nes jie nieko negaliojantys be teismo. Niu niu niu parodo nevykdžius. Ta prasme, niekas neveikia, atvejo vadybos posėdžiai yra visiškai nereikalingi, mano nuomone, ir, dar, kai girdėjau, kad turėtų dalyvauti psichiatras tuose posėdžiuose, tai čia jau visiškai nesąmonė, nes ant jų, va, tfu, ir nieko. Nieko jie nedaro, nieko (N9).

6. Psichologinė pagalba

Remiantis LR Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymu, smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims pirmiausia įvardyta psichologo pagalba. Be to, yra žinoma, jog SPC teikia penkias nemokamas psichologo konsultacijas, tačiau remiantis

tyrimu galima teigti, jog požiūris į psichologus ir psichologinę pagalbą yra nevienareikšmiškas.

Viena vertus, **psichologų vaidmuo yra svarbus** ir tai pripažįsta ir pabrėžė tyrime ne tik visų pagalbą teikiančių institucijų darbuotojai, bet ir patys nukentėjusieji. Kai kuriems iš apklaustųjų psichologai labai padėjo.

Tikrai pakankamą. Iš psichologinės pusės tikrai atsitiesus esu, žinokit. Anksčiau išvis nuo pirmo žodžio ašaros būdavo, dabar jau ne. Vistiek nelengva kalbėt. <...>(N5)

Toliau labai padėjo psichologinė pagalba, ką minėjau, vat, būtent, save reguliuoti labai padeda. O su psichologais yra sunku, nes ne kiekvienas tinka, tikrai, gauti psichologą, kuris su tavim susikalbėtų, tau tiktų, nežinau, pagal būdą ar ką, yra sunku. (N9).

Tačiau nereti atvejai, kai aukos nenori atsiskleisti net psichologams, todėl atsisako psichologinės pagalbos, bet iš principo mano, kad **tokios pagalbos reikia**.

Psichologinės pagalbos reikėtų. Aš atsisakiau, nes turėjau tą pagalbą. Bet daug moterų atsisako. Nes kaip ir mano vyras, taip ir daug moterų nelabai nori pasakoti tuos dalykus, pripažinti, kad vyras alkoholikas, ar tai vyras smurtautojas. Būna gi nebūtinai geriantis... Gėda prieš kitus žmones, kaip aš su tokiu gyvenu. Nes daug kas gali pasmerkti. Ir bijo šito. Gal būtų gerai, kad ir psichologė atvažiuotų. Ne tik VT, bet ir psichologė. Kad pasiūlytų iš karto, neklausus, ar jūs norit priimti. Kad būtų kaip ir VT, taip ir psichologė. Nes telefonu yra telefonu. O va asmeniškai vis tiek tu matai žmogų. (N4)

Nors buvo tokia psichologė R...ė, tai ji ir davė tą suvokimą, kas yra psichologas. Ji man davė pagrindą, kad nereikia bijot, kad reikia išsipasakot. Šiaip aš nesu žmogus, kuris atvirauja. Ta R...ė padėjo atsiverti, atrast drąsos, kad tu kalbėk, tu netylėk. Pas mane taip yra, kad aš viską savyje laikau, laikau. Paskui ir tos depresijos atsiranda, ir tos savižudybės. (N12)

Kita kliūtis - **nepasitikėjimas psichologais ir psichologine pagalba, nes tai nepadės**. Reikėtų atkreipti dėmesį, jog nepasitikėjimas psichologais gali būti kaip išankstinė nuostata ir visiškai nesvarbu, ar auka konsultavosi su psichologu. Supratimas, susiformavęs dėl informacijos stokos, esą psichologai dirba tik su psichiniais ligoniais arba tiesiog „pasišneka“, tačiau nesuteikia jokios pagalbos, trukdo smurtą patyrusiai aukai priimti psichologinę pagalbą.

Na, psichologinės aš neprašiau. Gal ir blogai, kad neprašiau, gal ir reikėjo man kreiptis <...>Nežinau, ar galėjo ji man ką nors padėti. Pasišnekėti? Aš nuėjau pas

gydytoją, išrašė vaistų, kad miegočiau ramiai. Aš negalėjau užmigti po tų visų nesąmonių, o man į darbą reikia kiekvieną dieną. (N1).

Faktas tas, kad niekas turbūt už mane nenugyvens to, pačiai, aš gyvenu baimėje.. Ir aš žinau, kad mano vyras gali daug ką, turi daug pinigų, ir kad jo kerštas, jis gali daug ką. <...> bet čia, kad kažkokių, kad psichologiškai jaučiasi tvirčiau, aš to dar ir šiandien nerandu pagalbos. (N10).

Vežiojo tos socialinės pas psichologę kažkokią tenai, 12 ten tų užsiėmimų buvo, bet kas iš to, kad ten pasišneki, grįžti namo, problemos ten tos pačios. Tik, va, kad maloniau kažkur tai. (N19).

Aš psichologinės pagalbos iš viso nepripažįstu. Nežinau, man jinau nieko nepadedą, aš vaikščiojusi esu. Čia taip, aplamai, ne dėl smurto kreipiausi, bet taip.. Nežinau, man nepadedą, aš jų kaip specialistų... Nežiūriu į juos, kaip į specialistus. Mano tokia nuomonė, asmeninė. <...> Aš jų nevertinu, nežinau, man jokios pagalbos psichologai niekada... Aš esuėjusi, bet aš jokio palengvėjimo pas juos nejaučiu, gal aš toks žmogus esu... Gal aš pati stipresnė... (N15).

Nepasitikėjimą tarnybomis patvirtina ir kalbintas ekspertas, kurio teigimu, toks nepasitikėjimas turi kur kas gilesnes šaknis: Taip, iš tradicijų. Iš to sovietmečio nu... Intelektas trūkumas, emocinio intelekto. Tas nesikreipimas, tai galvoju, daugiau iš to sovietmečio yra, kad nesikreipk, nes tau tarnybos nepadės. Nepasitikėjimas psichologais... Iš nežinojimo gal. Va taip va... Kiek dabar tų prikurtas: soc. darbuotojai, SPC, psichologai. Nu tikrai mes turim daug tų tarnybų. VT, policija... Tikrai turim daug tarnybų, kurios sugebėtų padėti tai aukai, bet nėra aukos pasitikėjimo tom tarnybom. Čia mums reikia dirbt. Informuotą visuomenę, kad mes tikrai padedam. (E8)

Galima teigti, jog trūksta informacijos apie psichologines tarnybas, jų darbo pobūdį ir t.t., bet tai pat svarbu atsižvelgti ir į tai, kad pasitaiko atvejų, kai būtent susitikimai su psichologais suformuoja neigiamą požiūrį, nes nuvilia aukas, nepateisina jų lūkesčių.

Po vieno seanso aš atsisakiau. Nes pradėjo ne į tą pusę šnekėti. Po vieno seanso aš atsisakiau, man netiko. O dar kai kreipiausi, pamatė, kad čia gilesnė problema, kad iš vaikystės tas smurtas atėjęs, kad begalinė baimė nuomonės žmonių tiesiog neadekvati, tiesiog slopinimas savęs. Pasižiūrėjo, kas ir man atrodo, kad žmogus manęs jau nemėgsta kažkaip, aš pradėdau jo vengti. Dabar tokiais laipteliais dirba su manim. (N20)

Aš lankau pozityvios tėvystės kursus. Man labai ten patinka. Geriau nei pas psichologus (atleiskit visi psichologai) (N21).

7. Specializuotos pagalbos centrai

Remiantis apklaustųjų nuomone, paslaugos kokybės diskursą labiausiai atspindi SPC darbas, nes SPC atlieka specifinę ir labiausiai „asmenišką“ aukų atžvilgiu funkciją. Jei SPC gauna informaciją ir susisiekiama su auka arba auka kreipiasi pagalbos pati, tokiu atveju:

- siūloma specialistų pagalba (kai kuriais atvejais suteikiama laikina gyvenamoji vieta);

Ir policija automatiškai priduoda Centru [SPC] ar kur ten. Ir man tada paskambina iš [sako adresą], pradėjom šnekėtis, klausia, ar norėčiau su psichologu pasikalbėt. Sakau, norėčiau. Su psichologe pradėjom šnekėtis, paskyrė susitikimą, atėjau, klausia, ar nenorėčiau apsigyventi čia. Sako, yra vietų laisvų. Sakau, norėčiau, bet kadangi aš vaiko neturiu, gal reikėtų užleisti su vaikais. Sako, kad čia tokių dalykų nėra, jeigu jums reikalinga pagalba, jeigu norit, galit visada. Bet tuo metu nebuvo direktorės. Ir aš sakau, pagalvosiu. Sekančią savaitę vėl psichologė paskyrė ateiti į pokalbį. Atėjau. Sako, kalbėjau su direktore, galit ateit čia gyventi. Taip nuo vasario mėnesio čia ir gyvenu. Bet aš gavau pagalbą tokią visapusišką, kad aš gyvenime nebuvo tikrai gavus. Ir psichologas, ir kolektyvas toks nuostabus. Nu, nemoku pasakyt, ant kiek aš atsigavau. Aš pasijutau žmogus. Aš pasijutau tokia dabar, kokia buvau iki to smurto, iki to sugyventinio (N12).

Patenkinta, kad tokių centrų būtų daugiau, tikrai žmonėm padeda (N15).

Žinokit, jeigu balais reikėtų įvertinti, tai 10 balų tikrai duočiau. Kažką stiprinti? Mano atžvilgiu atrodo, kad čia viskas tobulai. Su direktore kiek tenka bendrauti... ir pasiskambinam viena kitai netgi savaitgaliais. Sulaukiu pagalbos. Man šio centro direktorė tapo antra mama. Tai čia jau viską pasako iš tikrųjų (N5).

- geriausiai žino visą aukos istoriją.

Ir kaip susisiekė V...a, man jinai pradėjo leisti nesigėdyti tų vadinamų mano klaidų, kad kalbėti apie tai. Nu, vat, kalbėti. Išsiventiliuoti, kaip ten sako, ir, besiventiliuojant atsirado vienas žmogus, kitas žmogus ir atėjo ta pagalba, kuri stiprina, kaip sakau. Sako: Čia tavo atvejis (N9).

Būčiau ėjus visur, kur tik būtų sake, sužinot, ar aš gerai darau. Kad tik man sakytu, eik į priekį ir nedvejok. Turbūt būčiau ėjus visur. Visa mano pradžia buvo šitam pastate [SPC]. Sakau, jeigu ne jos [SPC darbuotojos], aš nežinau, kur aš būčiau buvus. Nes jos ir žiūrėjo, kur man gyvent. Ir kiek R... ieškojus vaikams kad per vasarą būtų toks užimtumas. <...>. Jei ne jos, nežinau, kur aš būčiau. Policininkams neįdomu, kad tavo vaikams. VT neįdomu taip pat. (N8).

- suteikia saugumo jausmą ir parodo supratimą.

Man čia suteikia stiprybę, pasitikėjimą savimi. Aš jaučiuosi tvirta, kad jis čia tikrai neateis, kad aš būsiu tikrai apginta. Ir jei man būtų blogai, žinau, kad čia iš karto gausiu pagalbą, pastiprinimą tiek psichologiškai, tiek... Aš saugumo jausmą čia jaučiu iš tikrųjų. Aš jaučiuosi saugi. Kuo toliau, tuo daugiau aš įgaunu pasitikėjimo savimi, stiprybės ir tvirtybės, kad galiu po biškį ir viena tvarkytis (N12).

Man čia labiau patinka aplinka, bendravimas. Čia labai maloni atmosfera.<...>. Iš čia išeini kaip su nauja dūšia. Kaip naujas žmogus. Atsigavus (N11).

Jeigu mes kalbam apie dvasinį, emocinį atsistojimą, kad eiti toliau, žygiuoti be kažkokių tai moralinių nuoskaudų, kad paskui neateitų bumas, tai labai padeda, man padeda (N9).

Nes čia mane priėmė kaip žmogų. Tuo ir skiriasi, kad man kaip žmogui stengėsi padėti. *Manęs nevertino, kad gal melagingai apšmeižei, kad tu nemokėjai su vyru elgtis ir pati išprovokavai, kad nežinai vyrų psichologijos. Man tokios paskaitos buvo iš to krizių centro. Pati išprovokavai, kam tuos skundus rašai, ko tikies, ar tu nesulauksi pakartotinai smurto, kai šitaip elgiesi? Tai girdint tokius žodžius tu pats savy nežinai, kuriam tu taške esi, ar gerai eini, norint sustabdyti smurtą (N6).*

Būtent šio SPC dėka atsistojau ant kojų psichologiškai. Padėjo(N5).

Mes bendravom tik telefonu, bet man siūlė pagalbą labai įvairią. Labai man išsamiai papasakojo apie skyrybų galimybę, apie advokatą, kokį gali suteikti, mane nukreipė pas juristą, kuris mane konsultavo. Ir ta moteris labai man išsamiai papasakojo ir apie alimentus, kaip aš galiu pateikti prašymą (N4).

- bendradarbiauja su dauguma sistemoje esančių tarnybų.

Visokeriopą. Tu tik ateik, nebijok, sakyk, klausk bet kada. Va tas labiausiai įstrigo, kad bet kada man skambink. Man atrodo, R... čia skambino. Daug kas skambino: ir tie tyrėjai (kažko jiems trūko), ir... Bet va tas, kad tu viską gerai darai, kad negali taip būt, kad tik į priekį, nepasiduok. Tas pirmas pokalbis toks. Man buvo keista, iš kur jie gavo

žinių, iš kur jie žino, kad man blogai. Tai ta sistema veikia. Viskas tvarkoj. Sakau, aš taip džiaugiuosi...(N8).

Po policijos apsilankymo, man policija pasakė, kad iš ryto su manim susisieks VT atstovai ir iš SPC. Tai po aštuntos valandos ryto sulaukiau [SPC] centro direktorės skambučio, ji prisistatė ir paklausė, ar man reikia teisinės ar psichologinės pagalbos. Kadangi aš jau turėjau advokatę, aš pasirinkau psichologo pagalbą (N5).

- SPC yra vienintelė jungiamoji grandis tarp kai kurių tarnybų - krizių centrų, šeimos krizių centrų (šiuo atveju kai kur priešprieša, nes šeimos krizių centras turi tiesioginį ryšį su smurtautoju).

SPC darbuotojas galėtų būti vienas iš auką lydinčių asmenų.

Sakau, tie SPC neturėtų palikti moterų vienu. Jei jie jau daro darbą, tai turėtų moterį lydėti tiek, kiek reikia. Bent jau iki teismų pabaigos. O ne taip, kad paruošė ieškinį, įmetė ir tu jau pati ten arba nusėsi, arba susimuši sviestą ir išlipsi (N3).

SPC darbuotojo naktinis budėjimas, kad iš karto galėtų atvykti į įvykio vietą.

Policija turėtų iš karto pranešti SPC ir VT. Ar tai savaitgalis, ar ne, kad būtų budintis žmogus. Kad būtų pirminėj įvykio vietoj užfiksuota nuosekliai. Visi turėtų dirbti sistemoj. Nes dabar visiems tą pačią istoriją turi pasakoti (N6).

SPC šeštadienį nedirba, kad situacija išties yra be galo sudėtinga ir kaip įmanoma ramiau palaukit iki pirmadienio (N6).

PRIEINAMUMAS

1. Ekonominis prieinamumas – ar valstybė užtikrina pagalbos nuo smurto nukentėjusiems finansavimą

Remiantis tiriamųjų nuomone, galima teigti, jog valstybė tik iš dalies užtikrina finansavimą. Akivaizdų finansavimo trūkumą aukos įvardijo tais atvejais, kai yra iškeltos bylos ir aukos neįstengia pasisamdyti tinkamo advokato, o nuo advokato priklauso sėkminga iškeltos bylos baigtis.

<...>advokatas, jeigu laiku su juo ir gerai, deramai mokant, tarkim, būtų mokamas ir aš jam mokėčiau, tai tikrai advokatas - jis suteikia daug informacijos ir padeda tau strateguoti, kad neprisidaryt košės ateity, jeigu taip imant, išloši ar neišloši, gausi ar negausi (N9).

Aš iš tikrųjų, nežinau, čia jau valstybės turbūt reikalas, ne moterų krizių centro. Faktas, kad dažniausiai žmonės, tokie, kurie dasigyvena, tai yra labai stiprus, didelis klausimas finansinis. Aš, pvz., gal būčiau daug anksčiau pasiryžus ar kažką, bet aš žinojau, kad aš nesu susitaupiusi pinigų advokatui ir mane tai stabdė. Tai, vat, aš ir galvojau, jeigu vyksta smurto bylos ir po to skyrybos seka, tai, aš manau, turėtų valstybė apginti tą moterį, bet ginti tikrąja to žodžio prasme, kad ji jaustųsi daug užtikrinčiau ir kad jau finansiškai bent jau.. O čia, tiesiog - neturi pinigų, nei turto, tiesiog. <...> Tas advokatas labai brangus, tikrai labai brangus. Dažniausiai tos šeimos, tos moterys neturi savo pajamų, kažkaip tai, na, yra klaiku

(N10).

Liūdna situacija, nes, jeigu tu neturi pinigų, tai labai sunku pasiekti gerus specialistus. Tiesiog labai šitoje vietoje liūdna situacija (N6).

Socialiai remtinoms šeimoms irgi trūksta finansavimo.

Nieko, kad taip va, tos paramos vaikam, tikrai, seniūnijos, girdėjau, kad daros, čia - nieko. Išvis ne. Nei per Naujus metus nieko vaikam išvis. Jau tiem vaikam, skaitos, degradavę tie, pijokai tėvai - nėra net tokiem. Seniau buvo socialinė labai faina, ir Palangon nuvažiavom, va, tuos vaikus du paėmė, ir Anykščiuos buvo. Nu, čia niekur - paprasčiausia, nesistengia (N19).

2. Geografinis prieinamumas – ar tinkamas pagalbą teikiančių organizacijų tinklas, pasiekiamas geografiniu požūriu

Mažesniuose miesteliuose ar rajonų centruose pagalba sulaukiama kur kas mažiau nei didmiesčiuose: *Policijos tai išvis nesimato. Jei yra smurtas artimoj aplinkoj, ar koks buitinis konfliktas, apart laidos farai, daugiau niekur nematyt. Kad ir apie tą pačią saugią kaimynystę sužinai iš kaimynų ar iš kažkur, bet visai ne iš policijos (N17).*

Nėra ir kur čia pasikreipti. Dienos centras yra, pasišnekam, daugiau nieko, jokių pagalbų. Aš tikiuos į krizių tą centrą patekti, pabūti biškį. Čia nėra gi policijos, viskas gi iš P..... [miestas] arba iš B... [rajono centras] važinėja. Ar greitoji, viskas gi iš B.... O čia tai nieko nėra. Čia tik vienintelė sesutė labai faina. Jinai ir patars, ir paskiepys, jeigu jau reikia, bet tuoj, man atrodo, ir čia nebebus nieko, be gydymo įstaigos. Viena daktarė ir sesutė, vaikų (N19).

3. Informacinis prieinamumas (žinomumas) – ar patyrę smurtą artimoje aplinkoje žino, kur kreiptis.

Tyrimo dalyvių nuomonė apie informacinį prieinamumą yra skirtinga. Vienos aukos puikiai žinojo, kur kreiptis, ir žinojo apie SPC, kitos iš viso nebuvo girdėjusios apie SPC (netgi didesnių miestų gyventojos), bet svarbiausia, kad daugumai informančių yra nežinoma paprasčiausiai, nuo ko pradėti ir su kokiomis institucijomis teks bendrauti ateityje. Akivaizdus ne tik informacijos, bet ir teisinio raštingumo trūkumas.

Bent jau informaciją duotų, kur kreiptis. Nes šitas centras [SPC] yra stebuklas. Bet jie nepasakė. Nes man buvo toks įspūdis sudarytas, kad Moterų krizių centras tik vieta, kur kai vyras primuš, pernakvoji ir išėini (N20).

*Ir paruošt moterį, kad kai paduosi ieškinį, tai turėsi tiek pat košmaro ir dar dvigubai daugiau. Man šito nepasakė. Tai paskui: Tu ką, nežinot? Tai iš kur? pirmąkart gyvenime teismuose. Iš kur man žinot, kad tie teismai Lietuvoje tokie vilkinami. Ir ta teisė iš dviejų galų skaitoma, vieni sako vienaip, kiti kitaip. Vienas advokatas sako viena, kitas kita. <....> Tegul pirmu numeriu tie **krizių centrai** ir pasako moteriai: Jeigu tu kreipsies į teismą, būk pasiruošus studijuot įstatymus. O jei nemoki jų skaityt, tai nesikreipk. O jeigu ir moki, tai gal geriau ... nesikreipk (N3).*

Aš ne pagal save sakau, bet taip pagalvojus, aišku, reikia būtinai to centro, būtinai to Užimtumo, nes tikrai padeda (N15).

4. Organizacinis prieinamumas – ar tinkama reikiama pagalba, suteikiama / gaunama laiku, ar teikia tinkami specialistai

Dauguma iš apklaustųjų nukentėjusių nėra patenkinti specialistų darbu. Iš žemiau pateiktų citatų matyti, jog specialistai ne visuomet suteikia reikiamą pagalbą, ir tam priežasčių yra įvairių. Viena vertus, galima sakyti, jog specialistams trūksta profesinio pasirengimo, kitu atveju, ne visuomet tinkamas specialistas pateisina nukentėjusiojo lūkesčius.

Socialiniai darbuotojai

Ateina ką tik baigusi [soc.darbuotoja], pati su mini sijenėliu ir aiškina, ką man daryti, kaip su vaikais elgtis. Ji tikrai nepatinka. Tiesiog aš tyliau, nieko nesakau, nes pasakys, kad aš kaip mama esu agresyvi prieš soc. darbuotoją (N21)

Ta mano soc. darbuotoja pasakė, kad jei nieko nedarysiu, vaikus atribos. Ateina žmogus, pats neturintis vaikų ir man aiškina pasiskaitęs google, pasiskaitęs įstatymų, man paaiškina. Aš ir pati galiu internete pasiskaityt. Tie, kurie man padeda, turintys patirtį, paaiškina, aš jų paklausau ir pati paklausiu. O dabar neturintys vaikų aiškina greitai greitai - daryk tą, daryk aną. Smegenys sukasi. Galvoju, kaip čia padaryti, jei aš to neišgaliu padaryt. Dabartinė socialinė darbuotoja liepė naujovišką spintą nupirkt ir naujovišką komodą. Dėl to, kad rūbai čia kabo, tai labai užgrūdintas kambarys (N21).

Prokurorai

Kitas dalykas, kas iš prokuroro, tai ... atžagaria ranka, kaip aš sakau. Tai yra tiesiog atmestinis požiūris: koks čia smurtas, tai kas, kad apdraskė, kad tą darė, kad aną darė (N18).

Aš turėjau iš prokuratūros gauti apie ikiteisminį tyrimą ir aš maniau, kad gausiu laišką į namus popierinį variantą. Man nebuvo informuota, kad bus siunčiama elektroniniu paštu. Bet prieš skyrybų procesą aš sulaukiau skambučio iš policijos, kad aš atvykčiau atsiimti peilį, kurį aš buvau palikus, su kuriuo jis mane gąsdino namuose. O aš tada paklausiau, kaip kardamosios priemonės ir kaip procesas vyksta, nes aš jokių žinių nesulaukiu. Tuomet man buvo pasakyta, kad prokurorė man elektroniniu paštu išsiuntė atsakymą. Ir, pasirodo, tarp nepageidaujamų laiškų prieš pusantro mėnesio buvo atsiųstas man laiškas, aš jo nepamačiau ir aš jo nespėjau apskusti (N5).

Advokatai

Bet jei advokatės darbą vertinant... Tai aš mokėjau pinigus, tikrai nemažus pinigus, aš maniau, kad advokatė teisme mane turėtų atstovauti, ko aš nesulaukiau (N5)

Va tas ir buvo. Aš norėjau įrodyti jo [smurtautojo] kaltę, kad dėl jo mums reikėjo bėgti, o ne šiaip sau susimąščius. Tai advokatės buvo pasakyta, kad jei jūs norit toliau bylinėtis, jūs bylinėkitės, bet jau be manęs (N6).

Ne. Net nežinojau. Nes kai norėjau nusamdyti advokatą iš to miestelio, jis paklausė, ar aš teisme žalia. Tai, sako, aš su Jumis net neprasidėsiu (N3).

Iš informantų išsakytų nuomonių reikėtų išskirti tai, kas didina ir kas mažina prieinamumą.

Kas didina? Pirmiausia – prieinamumas priklauso nuo konkrečios situacijos, t.y. miesto ar rajono tarnybų. Prieinamumą didina laiku suteikta SPC specialistų pagalba, pareigūnų darbo kokybė (empatija, supratimas, palaikymas), socialinių darbuotojų atidumas, VT specialistų profesionalumas ir šališkumas, išspręstų probleminių situacijų statistika. Be to, labai svarbus, jau ankstesniame skyriuje minėtas, žmogiškasis faktorius - *man padėjo, gal padės ir kitiems. Ir aš galiu padėti.*

Kas mažina? Akivaizdu, kad prieinamumą mažina informacijos stoka viešajame sektoriuje:

Internete. Buvau girdėjęs (N11)

Ir patarė draugė kreiptis (N9)

Reikėtų tokio, kad va, mes jums galim suteikti psichologinę pagalbą, teisinę pagalbą, kad mokamai. Reikėtų lankstinukų. Čia labai plakatai gražūs koridoriuj yra, jie paveikūs. Bet juos mato tik tie, kurie čia ateina. Juos reikėtų plačiau paskleisti. Kad ir į mokyklą. Nes vaikai nuotraukoj. Į polikliniką, į biblioteką, kur kas lankosi (N17).

Informacijos stoka apie SPC darbą.

Ir aš nežinojau, nežinojau, kur važiuot, nežinojau, kad jis egzistuoja iš viso [SPC] (N17).

Bent jau informaciją duotų, kur kreiptis. Nes šitas centras [SPC] yra stebuklas. Bet jie nepasakė. Nes man buvo toks išpūdis sudarytas, kad Moterų krizių centras tik vieta, kur kai vyras primuša, pernakvoji ir išėini (N20).

Ką jie daugiau gali padaryti? Gerai, kad jie, pavyzdžiui, skambina žmogui, suranda. Aš negalėčiau žinoti, kad yra tas centras. Tai gerai, kad jie surado mane. O aš gal niekada ir nesurasčiau tokios įstaigos. Iš kur aš žinau, kur būtent kreiptis? Pavyzdžiui, nei ligoninėje, nei policijoje niekad man nieko neaiškino. Tik į prokuratūrą aš tada pradėjau kreiptis. Na, o ką tas centras? Jis gerai veikia, nepasakyčiau, kad čia yra blogai. Žmogui tikrai padeda (N1).

SPC - klaidinantis pavadinimas. Kai kur SPC kartu painiojama su krizių centrais, šeimos centrais ar moterų organizacijomis.

*Bet, jeigu mes kalbam apie dvasinį, emocinį atsistojimą, kad eiti toliau, žygiuoti be kažkokių tai moralinių nuoskaudų, kad paskui neateitų bumas, tai labai padeda, man padeda **Moterų teisinė organizacija**. Atsistatyti(N9).*

Trūksta tarpinstitucinio bendradarbiavimo. Kiekvienos institucijos vykdoma funkcija baigiasi tik tam tikrame kontekste.

EFEKTYVUMAS

Kadangi tyrime kokybė, prieinamumas ir efektyvumas yra vertinami kaip patyrusių smurtą artimoje aplinkoje asmenų poreikių tenkinimas, vadovaujantis jų asmenine nuomone, tai efektyvumas bus vertinamas kaip galimas galutinio rezultato veiksmingumas. Vienas iš svarbiausių poreikių yra saugumo jausmo užtikrinimas.

Aš, pirmiausia, norėčiau, kad būtų nukreipta į tai, kad tas žmogus, kuris patyrė smurtą, jaustųsi kuo įmanomai labiau saugiai (N10).

Problemų sprendimas

Efektyvumui užtikrinti reikalingas problemų sprendimas. Remiantis informantų nuomone, išryškėjo keletas svarbių probleminių aspektų:

Ištekliai – žmogiškieji (tarp jų ir kompetencijų stoka) ir materialieji;

Žmogiškasis faktorius, t.y. aukos palaikymas ir saugumo užtikrinimas (probacijos tarnyba, prokuratūra), policininkai „su emocijomis“;

Laiku perduodama ir suteikiama informacija apie smurtą (dažnai išryškėja tik skyrybų atveju).

Man pagalba yra susijusi su skyrybomis. Ir labai greitai, tikrai. Mes susirinkom visus duomenis, visus dokumentus, aš atvažiuau čia, jie visus susirinko ir tikrai padėjo. Per mėnesį, ne, porą mėnesių, man atrodo, aš laukiau. Ir tada padavėm į teismą (N1).

Medicinos darbuotojų vieta sistemoje. Medikų ir policijos bendradarbiavimas smurto artimoje aplinkoje patyrusių aukų atveju ir laiku nustatyta obdukcija;

Policijos pareigūnų ir tyrėjų įsigilinimas į situaciją;

Prokurorų susitikimas su aukomis. Jei situacija neaiški, reikalinga pakartotinė viktimizacija.

Advokatas „teisingas“.

Aiškios VT tarnybos funkcijos. BAUBO sunaikinimas. Įsijungia visos sistemoje veikiančios tarnybos.

Aiškios atvejo vadybininko funkcijos (kai yra vaikų).

Būtinasis tarpinstitucinis bendradarbiavimas.

Efektyvumo skirtumas tarp miesto ir rajono. Tyrimo metu išryškėjo skirtumas tarp miesto ir rajono ne tik prieinamumo, bet ir efektyvumo požiūriu. Mieste – efektyvumas geresnis, kai yra glaudžios asmeninės pažintys tarp tarnybų, o rajone – asmeninės pažintys nėra privalumas, nes iškyla anonimiškumo klausimas.

Kas mažina efektyvumą? Iš atlikto tyrimo rezultatų paaiškėja, jog efektyvumą mažina tai, kad:

- Aukai trūksta informacijos, ką ir kokiais būdais ji turi pranešti. Neretai auka tiesiog nežino, „nuo ko pradėti“.
- Probacijos tarnyba laiku neinformuoja nukentėjusiojo apie kardomųjų priemonių pabaigą.
- SPC darbuotojas nevyksta į įvykio vietą.

Duomenys iš interviu su ekspertais suteikia svarbios tiek pasikartojančios, tiek papildomos informacijos apie kliūtis, su kuriomis susiduriama teikiant pagalbą. Yra trys pagrindinės kliūtys, kurios mažina tiek paslaugų kokybę, tiek jų prieinamumą, tiek ir efektyvumą: **išteklių trūkumas (žmogiškųjų ir materialiujų), didelė darbų biurokratizacija ir paslaugų kokybės bei efektyvumo kontrolės stygius institucijose:**

Išteklių trūkumas	„Kad ir tų pačių ašarinių dujų turėjimas. Mes per visą skyrių turime vienas tik tai, kur aišku, kiekvienas turėtų turėti, bet tik tai vienas turime kažkodėl. Labai džiaugiamės, kad pagaliau turime automobilį, kurio neturėjome daugybę metų.“ (Ef15)

	„Na, ir žmogiškieji ištekliai yra labai didelė problema. Mes turėtume vykdyti šeimą, žiūrėti, kokia ten yra aplinka, iš to galėtumėme spręsti daugiau, bet dėl žmogiškųjų išteklių, mes tegalime pasikviesti. Viskas eina konvejeriu...“ (Ef4) „Tas sunkumas gal ir būtų, kad mes neturim pakankamai automobilių nuvykti, turim ir to biurokratinio darbo“ (Ef6) „...su tyrėjais yra problema tame, kad, turbūt, trūksta žmogiškųjų išteklių, tam, kad jie galėtų visas proceso suteiktas priemones panaudoti nukentėjusiajam...“ (Ef1) “Kai aš prieš 12 metų pradėjau dirbti, pas mus dirbo 12 prokurorų, dabar mes dirbam penkiese. Tikrai darbų nepamažėjo. Ir dar ta policijos pareigūnų reforma „bėgam, bėgam, bėgam“, o kur mes bėgam? Kam mes bėgam? Nes mes nieko nebespėjam. Iš tikrųjų tikrai pritariu probacijos tarnybų atstovei, socialinių paslaugų ekspertei, toms pačioms vaikų teisėms atstovams, kad netgi tų pačių priemonių apsisaugoti nuo tų visų mūsų klientų tikrai trūkumas yra.” (Ef7)
Biurokratizacija, „popierizmas“	Ef8(VT): Aš tai pasakyčiau taip žmogiškai- pamažinkime popierizmo. Išmeskime. Nes vaikams pildome 16 lapų lentelę, kur ten sudėti „z“ raidės, nes ten nieko nėra, su tuo pačiu vaiku tu pildai 10, 15 minučių. Ta prasme, grįžkim į žmogų, pameskime popierizmą kažkur tame tarpe, nes popieriuose dingsta žmogus. Tai kaip tu suteiksi pagalbą, jei tu žiūri tik į popierius? Ef13 (Soc.darbuotoja): Taip, daugiau laiko prie popierių praleidi nei su pačių klientų bendrauji. Ef8(VT2): Pas mus buvo pokyčių daugybė. Įstatymų, aktų, aprašų, išaiškinimų irgi milijonas, betėjome prie tos sistemos, kad viskas bus duomenų bazėje, kad bus mažai popierizmo, bet dabar dar daugiau negu buvo iš tiesų. Ir tai labai apsunkina darbą, nespėjam. Darbai nepadaryti. Mes tarnybinius rašome pasiteisinimus, ko niekada nebuvo - visą laiką susitvarkydavome. Ir iš tiesų kai yra daug įstatymų ir poįstatyminių visokių aprašų, tai kiekviena tada įstaiga skaito tarp eilučių „aš to neturiu daryt, jūs tą turit daryt“ Ir dabar paskutiniu metu susitarėm su tokiais mėtymais. Atvejo vadyba čia, policija čia jums, ten tas, teismai čia jums. Ir gaunasi toks tiesos ieškojimas, neatradimas ir nežinau, gaišimas laiko. Ef11(Patruelis): Yra turbūt kaip ir visur, kad nėra kada bendrauti su tais nukentėjusiais, tiek su kitais asmenimis, daugiau dirbam rašytojais. Ef10(Tyrėjas): Taip, aš su kolegos nuomone visiškai sutinku. Ef12(Atvejo vadybininkė): Aš visiškai 100% pritariu su išsakyta nuomone, nes tiek popierizmo, kad nelieka su žmogumi laiko pabendrauti. Ef14(SPC): Na aš dėl popierizmo tikrai pritariu. Visose srityse jo yra labai daug. Ir atrodo, kad mes kaip ir ne visuomenė esam. Netgi tas informacijos keitimasis turėtų būti daug efektyvesnis kai kuriuose... nežinau, čia ta duomenų apsauga. Netgi ta duomenų apsauga.. pažiūrėkit kiek mes dabar turim popieriaus? Dar labiau apsunkino. Mes lyg tai kažką saugom, bet neįmanoma su ta duomenų apsauga. Lapas ant lapo. Ten klientas ant kliento. Tai tie popieriai tikrai... darbas tik popieriai. Jei popieriai tvarkingi - darbas atliktas. Bet realiai mūsų tie atvejai tikrai yra sudėtingi ir tie rezultatai nėra

	<i>greiti ir efektyvūs, bet svarbu, kad popieriai tvarkingi būtų. Nes jei kas nors patikrins. Tai kas atsakys? Tikriausiai labiausiai atvejų vadybininkams atsilieps, kris galvos jų, kad kažko nepadare? Tai suprantu, apsidraudžiant teises, viską, su tais popieriais... ir klientas tai jaučia iš tikrųjų. Nes tas formalumas jaučiasi. Nes jų nuomonė, kad čia mums reikia.</i>
Efektyvumo kontrolės stygius institucijose	„Tai jis jau baigia tris nesmurtinio elgesio programas ir toliau „sėkmingai“ smurtauja ir geria... probacija labai atlaidžiai žiūri į va šituos klientus. “ (Ef4) „Kiek dalyvavimas programoje yra veiksmingas? Mano praktika rodo, kad nelabai. Išvaikšto tuos tris ar šešis mėnesius.... Tai gal programą reikia keist? Kiek teko bendrauti su tais įtariamaisiais ar nuteistaisiais, tai sako, nueisiu, paklausysiu aš tų skaidrių. Reikėtų gal atnaujinti tas... sunku komentuoti, bet man atrodo, kad ta programa nelabai veikia“ (Ef7)

IŠVADOS

Nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusių asmenų istorijos yra unikalios laiko, vietos, situacijos bei patirties prasme ir tuo, kad jose išryškėja pagalbą teikiančių tarnybų probleminiai aspektai. Kadangi pagalbos kokybė, priklausomai nuo smurtą patyrusių asmenų lūkesčių ir turimos patirties, suvokiama labai individualiai, atskirų atvejų nereikia subendrinti. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad kartais tarnybų darbas gali būti įvertintas neteisingai, jeigu bus nepateisinti aukos lūkesčiai.

Remiantis nuo smurto nukentėjusių asmenų nuomone, pagalbos kokybę galima įvertinti per *kliūtis*, įvardytas kaip trukdančias pagalbos kokybei. Kliūtys yra šios: baimė, informacijos stoka, streso būsenos pasekmės, sunkiai įrodomas smurtas, nepasitikėjimas ir gąsdinimas Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, nepasitikėjimas psichologais ir psichologine pagalba, skeptiškas policijos tyrėjų požiūris į smurto atvejus ir neaiškus atvejo vadybininko vaidmuo.

Nukentėję nuo smurto asmenys labai gerai vertina pagalbos kokybę, jei nors vienoje sistemos grandyje yra bendravę su specialistais/pareigūnais, profesionaliai atliekančiais savo darbą ar tiesiog pajutę išreiškiamą supratimą, palaikymą, tikėjimą ir empatiją.

Informacijos stoka visuose lygiuose – viešojoje erdvėje, tarpinstituciniame kontekste ir asmeniniame lygmenyje – yra viena iš esminių kliūčių teikiant pagalbą nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims.

Pagalbos prieinamumas skiriasi mieste ir rajone (kaime) gyvenantiems asmenims.

Pagalbos efektyvumas, kaip ir problemų sprendimas, priklauso nuo žmogiškųjų ir materialiujų išteklių, aiškių tarnybų funkcijų apibūdinimo, biurokratizacijos lygio bei vidinės veiklos efektyvumo kontrolės, taip pat nuo tarpinstitucinio bendradarbiavimo.

REKOMENDACIJOS:

Kuo daugiau informacijos apie pagalbą teikiančių tarnybų darbą nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims skleisti žiniasklaidoje.

Palikti/platinti informacinius lapelius ar vizitines korteles lankytinose vietose: savivaldybėse, medicinos įstaigose (ypač poliklinikose), bibliotekose. Tuose lapeliuose turėtų būti nurodyti SPC ir pagalbos moterims linijos telefonų numeriai.

Policijos pareigūnams atvykus į įvykio vietą veikti aktyviau (palikti vizitines korteles ar lankstinuką) ir taip perduoti informaciją apie SPC tarnybą, nes streso atveju aukai sunku įsiminti.

Probacijos tarnybos pareigūnai turėtų būti įpareigoti laiku pranešti apie kardomųjų priemonių pabaigą nukentėjusiems nuo smurto asmenims ir su atveju susijusioms tarnyboms.

SPC:

Pagalba patyrusiems smurtą asmenims yra reikalinga visada, o ne tik darbo dienomis, todėl reikėtų pratęsti SPC tarnybos darbo laiką ir sustiprinti glaudų bendravimą su pagalbos moterims linija.

SPC darbuotojas galėtų būti vienas iš aukų lydinčių asmenų.

4. SMURTAS ARTIMOJE APLINKOJE PRIEŠ NEJGALIUOSIUS

Oficialiai skelbtos statistikos apie neįgaliųjų smurto patirtį artimoje aplinkoje rasti nepavyko, tačiau remiantis įvairiais tyrimais, galima padaryti išvadą, kad neįgalieji žymiai dažniau nei sveiki žmonės patiria smurtą artimoje aplinkoje.

Lietuvoje buvo atlikti tik fragmentiški tyrimai. Pavyzdžiui, 2018 m. Lietuvos neįgaliųjų draugija atliko neįgaliųjų moterų ir mergaičių nuo 14 m. apklausą (Neįgaliųjų moterų... 2018), kurioje buvo keletas klausimų apie patiriamą smurtą. Tiesa, tyrėjai neklausė nei kur, nei nuo ko smurtas buvo patirtas. Taip pat jie nepateikia ir bendro smurto patyrimo. Šio tyrimo duomenimis, daugiausia neįgalios moterys (32,1 %) ir mergaitės (39,3 %) nurodė patyrusios psichologinį smurtą. Fizinio smurto patirtį nurodė 20,9 % moterų ir 23,4 % mergaičių. 5,9 % neįgaliųjų moterų nurodė patyrusios ir seksualinį smurtą, dar 17,9 % moterų negalėjo ar nenorėjo atsakyti į klausimą. Panašus procentas (5,3 %) neįgaliųjų moterų taip pat yra patyrusios prievartinį sunkų darbą. Skaičiai gana įspūdingi, tačiau neaišku, kiek iš tų smurto atvejų vyko artimoje aplinkoje. Tiesa, kalbėdamos apie saugumo jausmą daugiau nei 90 proc. neįgaliųjų moterų ir mergaičių saugiausiai jaučiasi namuose. Tačiau tai tikrai nereiškia, kad jos nepatiria smurto artimoje aplinkoje, tikriausiai ir šiame tyrime pasikartojė paradoksas „mano namai – mano tvirtovė“, kai moterys tyrimuose pasisako saugiausiai besijaučiančios namuose, būtent ten, kur jos dažniausiai nukenčia nuo smurto (pvz., Purvaneckienė, 2001).

Mūsų tyrime neįgaliųjų NVO atstovė, remdamasi jų organizacijai pateiktais Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, teigė: „*Statistika buvo tokia, kad jeigu populiacijoje, kaip čia pasakyti, viena iš trijų [moterų] nukenčia nuo smurto, tai mūsų gautais duomenimis <...> tai dvi iš trijų moterų su negalia patiria smurtą artimoje aplinkoje, ir neretai dažniausiai tas būna nuo partnerio arba artimų šeimos narių.* (E11)

Nesant patikimų duomenų Lietuvoje, orientaciniai galime įvertinti smurto artimoje paplitimą tarp neįgaliųjų pagal kitas Europos šalis. Pavyzdžiui, 2015 m. kovą atliktas Anglijoje ir Velse Nusikaltimų tyrimas parodė, kad ilgalaikiai ligoniai ir neįgalūs asmenys patiria smurtą artimoje aplinkoje (*domestic violence*) daugiau kaip du kartus dažniau negu sveiki asmenys (Disabled..., 2017). To paties tyrimo duomenimis neįgalūs asmenys vidutiniškai metais ilgiau kenčia smurtą iki kreipimosi pagalbos nei sveiki asmenys.

Sutuoktinio ar partnerio smurtą patiria 31% neįgaliųjų, palyginus su 18% sveikų asmenų. Be to, neįgalūs asmenys rečiau praneša apie patirtą smurtą (6%), nei sveikieji (19%).

Neįgaliųjų departamento duomenimis (Neįgaliųjų reikalų..., 2019) 2017 m. 357 neįgalieji nukentėjo nuo nusikalstamų veikų, iš jų nuo smurto artimoje aplinkoje – 210. Buvo suteikta paslaugų 507 neįgaliesiems suaugusiems ir 52 neįgaliems vaikams, tapusiems bet kokio išnaudojimo, smurto ar prievartos aukomis.

Iš nukentėjusiųjų nuo smurto artimoje aplinkoje, kuriems visi SPC suteikė pagalbą per šių metų pirmus devynis mėnesius, 357 (arba 4,36 %) buvo neįgalūs. O kiek niekur nesikreipė? Kodėl? Į šiuos klausimus bandysime atsakyti, išanalizavę neįgaliųjų organizacijos atstovės bei smurto artimoje aplinkoje aukų interviu medžiagą.

Šį tyrimą neįgaliųjų atžvilgiu galima laikyti tik žvalgomoju, nes mes apklausėme vieną neįgaliųjų organizacijos atstovę ir du neįgaliuosius, nukentėjusius nuo smurto artimoje aplinkoje, 1 moterį ir 1 vyrą.

Smurto aukos – neįgalieji jaučia mažiau įvairių institucijų pagalbos negu sveikieji, net policijai priekaištų daugiau, matyt, policijos pareigūnams trūksta bendravimo su neįgaliaisiais kompetencijų. Policija sureagoja greitai, bet smurtautoją greit ir paleidžia: „*Per 15 – 20 minučių atvažiuodavo. Atvažiuodavo, surašydavo ir viskas. Išveždavo sūnų. Kitą dieną grįždavo, ir tas pats būdavo*“ (N2). „*Žiūrint kaip kokie. Vieni labai greitai [atvažiuoja], kiti per dvi tris valandas. <...> Iškviečiam. Išveža porai dienų, o paskui grįžta ir vėl tas pats būna.*“ (N13).

Apie policininkų kompetencijų dirbti su neįgaliaisiais stoką liudija ir kiti neįgaliųjų pasakojimai: „*Aš čia jau mažiausiai dešimt metų kreipiuosi. Tai veža, tai neveža. Jei nori kad išvežty, būdavo toks variantas pasakytas: Jeigu Jūs neišvešit, aš dingsiu iš namų. <...> Būna ginčų, kad tipo mes nevešim, čia viskas normaliai, taip turi būti. Visko gyvenime būna.*“ (N13)

Būna ir kuriozinių atsitikimų. Judėjimo negalią turintis informantas, rodydamas ant staliuko prie lovos peiliuką, pasakoja: „*Nu ir mane surakino antrankiais. Ne ant to, kur kviečiau. Peiliai čia, parašė, kad gulėjo ant stalo. Nežiūri kas kaltas, o baudžia... 50 litų sumokėjau baudą. Čia dar litais.*“ (N2).

Tais pasakojimais galima tikėti ar netikėti, bet informacijos apie tai, kas vyksta, neįgalieji turi dar mažiau, nei sveikieji. Ir panašu, kad policininkai kartais nesupranta, kad jie gali būti vieninteliu informacijos šaltiniu: „*Be policijos su niekuo nebendravau !*

<...> *Neatsimenu. Jokios neteikė informacijos... “.(N2). Matyt, policija ne visuomet perduoda informaciją ir apie SPC: „Man atrodo, aš pati ieškojau pagalbos“ (N13).*

Nukentėjęs nuo smurto artimoje aplinkoje neįgalusis (N2) tvirtina, kad išskyrus policiją, niekas niekuomet jam nesuteikė pagalbos, niekuomet niekas neaplankė:

Psichologas - „*Neatsimenu. <...> Per tryliką metų, kai ligą gavau, pas mane jokio psichologo nebuvo.*“

Teisinė konsultacija - *“Kokios teisinės? Nieko.*“

Socialiniai darbuotojai: „*Nemačiau. Per dvyliką su puse metų niekas nebuvo*“

Kokia nors pagalba susijusi su smurtu artimoje aplinkoje: „*Nebuvo. Tik policija. Adresą žino, kas mėnesį beveik važiuoja.*“

Pagalba, susijusi su neįgalumu: „*Rūpyba? Nebuvo nė karto*“ <...> *Nu, pensiją gaunu ir viskas. <...> Nu tai čia vienas kaimynas antrą grupę, kitas kaimynas šalia pirmą grupę. Tas pats kaip ir man. Galit jų paklaust. Nė karto nebuvo niekas.*“

Medikai irgi neparodė dėmesio kaip neįgaliajam: „*Siuvo galvą vieną kartą. Šešios gal ar septynios siūlės. <...> Susiuvo galvą Vilniuj ir paliko. Atvažiuot neturėjau su kuo. Prašiau, kad nuvežtų į stotį arba paskolintų vežimėlį. Pažįstamų yra, būtų nuvežę. Nedavė vežimėlio.*“

Žinoma, šis nukentėjęsysis atsimena ne viską, nes maždaug prieš metus jį buvo ištikęs insultas. Mes tuo įsitikinome pačios, nes jis neatsiminė, kad būtų kalbėjęs su SPC atstovais, o būtent SPC konsultantė su juo susitarė dėl mūsų vizito. Tačiau kai ką jis atsimena, pvz., policijos vizitus.

Antroji neįgali informantė (N13) taip pat pakankamai kritiška visų pagalbą teikiančių tarnybų atžvilgiu:

Policija: „*Tarkim, su policija, kad jie atvažiuavę neturėtų sakyti, kad čia kaip viskas tvarkoj. Jie kaip ir padeda, bet... Atvažiuoja tie patys, ir sako, kad čia nieko tokio, visko gyvenime būna. Aš nuo jų mašinos gal nuimčiau “Ginti, saugoti, padėti”.*

Socialiniai darbuotojai: *Aš dar galėčiau kažkiek pasakyti ir apie socialinius darbuotojus. Nu, aš dabar gal ir nusizengsiu prieš juos.... Kiek yra kreiptasi, tai viena savo darbą kaip ir dirbo. Bet ji išėjo gal prieš šešis metus. O dabar tos naujos ateina per metus kokius du kartus. Tai čia šakės. Irgi kai pas juos kreipiesi, atsakymas būna toks, kad nieko mes pakeist negalim. Tai jei aš kreipiuosi, kad tu atvažiuok, o pasako, kad negali atvažiuot. Tai tu atvažiuok su policija, jei viena bijai važiuot. Kai mes buvom įtraukti į socialinę riziką, kažkiek ale atvažiuoja. Nu, taip turi būt: čia biškį išgėręs, tai nieko tokio. <...> Socialiniams*

darbuotojams, kai paskambini, sako, mašinos neturiu, seniūnas išvažiuavęs. Tipo, nieko tokio, pakentėk, rytojus bus kitoks.“

SPC: bendravo „daug kartų<...>Nežinau su kuo. Su kuo pataikau. Ką pasako, ką pataria, išbandau, kol kas sekasi. <...>

Savivaldybės paramos centras: padeda dėl neįgalumo, bet ne dėl smurto : *“Paramos centrai, viskas kaip ir gerai. Jie viskuo padeda. Paskambinu, paprašau ar tai autobusiuko kažkur nuvažiuot. Nieko nesakau, jie padeda.“*

Blogiausia, palyginus su sveikaisiais, kad neįgalieji dažnai negali pabėgti iš smurtinės aplinkos, nes krizių centrai ar kitos vietos, kur galėtų apsistoti, nepritaikytos neįgaliesiems: *Tarkim, aš skambinu ir prašau pagalbos, nes man gresia pavojus ir man reikia eit į kokią kitokią aplinką, kad manęs po žeme nepakastų. Tai būdavo atsakymų, kad pas mus nepritaikyta, kad pas mus nėra galimybės ir pan.“(N13).*

Kai smurtautojai tuo pačiu ir prižiūri, globoja neįgaliuosius, geriausia išėjimi galėtų būti jų apgyvendinimas kokioje nors institucijoje. Nes, be visko kito, juos prižiūrintys šeimos nariai dažnai gyvena iš neįgaliųjų pensijos, o smurtas kyla tuo pagrindu, kad neįgalieji nenori atiduoti savo pensijos artimiesiems pragerti.

Dabar Lietuvoje vyksta pertvarka, naikinant globos institucijas neįgaliesiems, bet ji vyksta neypatingai sklandžiai, ir vietų, kur galėtų prisiglausti ar apsigyventi neįgalieji, trūksta. Savivaldybių atstovė tą patvirtina: *„yra problema, kad yra ta eilė, 470 žmonių dabar, tai tie žmonės ateina prašyti, artimieji, kad negali susitvarkyti, kad to smurto yra, kad jiems reikalinga priežiūra specialistų nuolatinė. Ir tie žmonės, kurie ateina, stovi eilėj, 470. <...>Per Lietuvą, 470 dabar laukia eilėj, patekti į nuolatinės priežiūros instituciją neįgalieji. Ir jie, kol kas, vietų neturi ir čia problema, kurią reikia spręsti, bet nėra galimybių kol kas“ (E6).*

Kitas dalykas – institucijose taip pat gali būti smurtas ir prievarta prieš neįgaliuosius, todėl čia būtini tyrimai, kur vis dėlto yra geresnės galimybės neįgaliuosius apsaugoti nuo smurto – šeimoje ar institucijose.

Tačiau bet koku atveju nukentėjusiems nuo smurto neįgaliesiems labiausiai trūksta informacijos. Visos pagalbą nukentėjusiems nuo smurto teikiančios tarnybos turėtų atkreipti dėmesį į tai, kad neįgalieji dar sunkiau nei sveikieji susitvarko su informacija, ją sunkiau suvokia, užmiršta ir t.t. Todėl turi gauti ją dar aiškesnę, dar jos daugiau, pakartotą daug kartų. Net pakankamai išsilavinę, mokantys dirbti kompiuteriu, naudojantys internetą ir turintys tik judėjimo negalią (pvz., informantė N13), nesupranta visų įstatymų, o juo labiau poįstatyminių aktų, ne visuomet skiria SPC nuo Socialinės paramos ar krizių centrų, ne visuomet supranta,

ką neįgaliesiems garantuoja įstatymas. Kaip išspręsti tokią dilemą? Savivaldybė savo lėšomis pritaiko būstą neįgaliojo poreikiams. Tačiau tame būste geriami ir smurtaujami prieš neįgalųjį. Jis prašo iškeldinti į slaugos namus, tuomet jam atsakoma, kad pritaikius būstą, jis nebeteko teisės išsikelti į slaugos namus. Ar tai tiesa? Bent jau taip supranta smurtą artimoje aplinkoje patirianti neįgalioji: „*Valstybinės įstaigos nenori manęs iškelti iš čia. <...> Dabar irgi, kai pritaikymą darė ir kai aš pasakiau, kad noriu kitur būt, tai o kas čia tau netinka, čia gi viskas gerai. Tai sakau, pagyvenkit ir sužinosit, kaip „gerai“. <...> Kai aš klausiau, kada man stot į eilę, tai jau negalima, nes namų pritaikymas padarytas. Bet tai juk galima eit į eilę socialiniam būstui. Čia mano tėvų namai. Tai gi aš čia visą gyvenimą nesėdėsiu. Durniausia, kad kas čia tau blogai?*“ (N13).

Kas Lietuvoje rūpinasi specialiais smurtą artimoje aplinkoje patyrusių neįgaliųjų poreikiais? Patyrusiems smurtą neįgaliesiems turėtų padėti ir Neįgaliųjų reikalų departamentas, ir neįgaliųjų organizacijos, ir savivaldybės. Neįgaliųjų reikalų departamentas (Neįgaliųjų reikalų..., 2019) neturi programų nukentėjusiems nuo smurto neįgaliesiems. Tarp jo veiklos rūšių pagalba nukentėjusiems nuo smurto neįvardijama. Smurtas artimoje aplinkoje neminimas ir Nacionalinėje neįgaliųjų socialinės integracijos 2013 – 2019 metų programoje bei jos įgyvendinimo planuose. Smurtas artimoje aplinkoje minimas tik pateikiant 2017 metų statistinius rodiklius pagal JT Neįgaliųjų teisių konvencijos straipsnius, kuriuos minėjome šio skyriaus pradžioje. Asociacijos Lietuvos neįgaliųjų draugija 2018 m. ataskaitoje (Asociacijos..., 2019) smurtas artimoje aplinkoje taip pat neminimas.

Savivaldybės rūpinasi neįgaliųjų problemomis (bet ne dėl smurto), tik reikia į jas kreiptis. O neįgalieji dažnai nežino, kad gali ir kur gali kreiptis. Jei suaugusiam neįgaliajam reikia kokios nors savivaldybės pagalbos ar smurto atveju, ar nesant smurto, tai kreiptis į savivaldybę jam reikia „*pačiam. Jeigu kaimynai ar kokie pažįstami, su kuriais bendrauja, gali ir jie pranešti, bet turi gauti signalą iš kažkur tai. <...> Jei gautų signalą, to, kad ten kažkas netvarkoj, nebūtinai iš paties, iš artimųjų, iš kaimynų, iš bendruomenių. <...> Turi kreiptis patys.*“ (E6). Tą patį kartoja ir skėtinės neįgaliųjų organizacijos atstovė: „*... kol žmogus pats aktyviai nesikreips, tai tol jo nieks kažkaip ir nesužiūrės. O dėl smurto artimoje aplinkoje turi įsijungti kiti saugikliai. Arba kažkas iš kaimynystės gali pranešti, arba...*“ (E11).

Toliau kalbant su savivaldybių eksperte, iškyla idėja, kad jeigu nuo smurto artimoje aplinkoje (ir ne tik) nukenčia neįgalūs, policija turėtų informuoti savivaldybės socialinės paramos centrą, o šis savo ruožtu bent jau informuotų neįgalųjį apie visas jo teises ir galimybes.

Neįgaliųjų skėtinės NVO atstovė sako, kad kiek jai žinoma, „*tai specifiskai šita grupė [neįgaliųjų] nėra išskirta. Apsauga taikoma kaip ir visiems kitiems piliečiams, pagalba taip*

pat. Ir jeigu kalbėti apie Jungtinių Teisių Komitetą, tai jis būtent rekomendavo, kad reikėtų būtent išskirti moteris su negalia kaip papildomas garantijas gaunančias arba kurioms reikėtų taikyti papildomas priemones smurto artimoje aplinkoje, arba apskritai smurto institucijose, prevencijai“, bet kol kas taip „nėra. Kiek man žinoma, nėra“ (E11). Tačiau kreiptis į neįgaliųjų NVO nukentėjusiems nuo smurto neįgaliesiems kol kas nėra prasmės, nes „Mūsų organizacijos, tiesą pasakius, nesispecializuoja smurto artimoje aplinkoje klausimais. (E11.)

Lietuvos neįgaliųjų draugijos atliktame tyrime (Neįgaliųjų..., 2018) pastebėta, kad neįgalios moterys ir mergaitės tiek palyginus su negalia turinčiais vyrais ir berniukais, tiek su moterimis be negalios turi didesnę riziką patirti smurtą dėl ilgalaikio priklausymo nuo kitų pagalbos, bejėgiškumo ir dėl to, kad smurtaujantys prieš jas žmonės mažiau tikisi, kad jų nusikaltimas bus atskleistas, jaučiasi nebaudžiami. Tyrėjai pateikia rekomendacijas:

(1) Neįgalios moterys ir mergaitės turi gauti tinkamą švietimą apie smurtą ir savigyną, kad galėtų suvokti smurto riziką ir nuo jo apsisaugoti.

(2) Adaptuoti neįgaliesiems pagalbos nukentėjusioms teikimą: informavimą, kur kreiptis, psichologinę, juridinę ir kitą reikalingą pagalbą.

(3) Gerinti socialinių darbuotojų, mokytojų, policijos darbuotojų gebėjimus atpažinti panaudotą smurtą neįgaliojo atžvilgiu ir garantuoti apsaugą nuo jo. (Neįgaliųjų..., 2018)

IŠVADOS:

Statistinės ir tyrimų informacijos apie smurtą artimoje aplinkoje patiriančius neįgaliuosius labai nedaug, tačiau iš esamos galima padaryti išvadą, kad neįgalieji žymiai dažniau patiria smurtą artimoje aplinkoje nei sveikieji.

Nuo smurto artimoje aplinkoje kenčiantys neįgalieji dar labiau izoliuoti nuo informacijos ir pagalbą teikiančių tarnybų bei organizacijų, nes dažnai patiria smurtą nuo juos prižiūrinčių artimųjų. Dėl tos priežasties, o taip pat neįgalumo, jie dažniau nesulaukia jokios pagalbos ar paramos iš savivaldybių ar NVO, nes į jas reikia patiems kreiptis. Iniciatyvos iš savivaldybių ar neįgaliųjų organizacijų nėra. Todėl neaktyvūs neįgalieji palikti likimo valiai.

Tyrimo metu pastebėta, kad neįgaliesiems labiausia trūksta informacijos, kur jie gali kreiptis pagalbos smurto atveju ar dėl kitų savo poreikių. Dažnai policija tėra vienintelė institucija, kuri teikia pagalbą bei informaciją nuo smurto nukentėjusiems neįgaliesiems.

Specializuotos pagalbos nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems neįgaliesiems neteikia niekas, pagalba jiems teikiama bendra tvarka, praktiškai neatsižvelgiant į specialius poreikius. Ne visos pagalbą teikiančios institucijos yra pritaikytos neįgaliųjų poreikiams.

Patyrusiems smurtą artimoje aplinkoje neįgaliesiems turi būti suteikta galimybė pakeisti gyvenimo vietą. Viena iš alternatyvų galėtų būti instituciniai globos namai, prieš tai atlikus tyrimus, kur geriausiai būtų galima apsaugoti neįgaliuosius nuo smurto.

Nei Neįgaliųjų reikalų departamentas, nei savivaldybės, nei neįgaliųjų NVO neturi jokių programų, susietų su smurtu artimoje aplinkoje prieš neįgaliuosius.

REKOMENDACIJOS

- **SADM:** Pavesti Neįgaliųjų reikalų departamentui įtraukti nukentėjusių nuo smurto neįgaliųjų problemų sprendimą į savo programas. Visose kitose su pagalba nuo smurto artimoje aplinkoje susijusiose programose bei projektuose atsižvelgti į neįgaliųjų poreikius. Įpareigoti visas tarnybas ir organizacijas, teikiančias pagalbą nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje, pritaikyti neįgaliesiems konsultavimą bei informavimą, kur kreiptis, psichologinę, teisinę bei kitą reikiamą pagalbą.

- **POLICIJAI:** mokyti policijos pareigūnus, ypač naujai įsidarbinančius, apie pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patiriantiems neįgaliesiems ypatumus. Atsižvelgiant į tai, kad jie gali būti vienintelis informacijos šaltinis nuo smurto nukentėjusiems neįgaliesiems, parengti informacijos, kur dar galima kreiptis, paketą. Viena iš alternatyvų – įpareigoti policijos pareigūnus informuoti savivaldybių paramos centrus apie smurtą artimoje aplinkoje patiriančius neįgaliuosius (kiek tai leidžia LR asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas).

- **SAVIVALDYBĖMS:** Parengti informacinį paketą apie pagalbos ir paramos visais atvejais, įskaitant smurtą artimoje aplinkoje, galimybes, aiškiai nurodant, kur kreiptis, ir išdalinti visiems savivaldybės teritorijoje gyvenantiems neįgaliesiems per seniūnijų socialinius darbuotojus, neįgaliųjų NVO, ar, blogiausiu atveju, per neįgaliųjų pensijas nešiojančius paštininkus. Pritaikyti savivaldybių krizių centrus neįgaliesiems, apmokyti jų darbuotojus apie pagalbos neįgaliesiems ypatumus.

„Ko aš dar pasigedau, kad nėra konkretumo. Viena tarnyba sako, kad turi būti taip, kita, kad turi būti kitaip. Ir nėra palaiptamsiui ką žingsnis po žingsnio reikia daryti kiekvienoje situacijoje. O tų tarnybų yra labai daug, bet jose dirba žmonės su skirtingais mąstymais. Ir daug yra nepatyrusių specialistų. [...] Ten teisme VT atstovė pradėjo ginčytis su prokurore. O aš po to irgi įsikišau. Sakau, vaikas tai vienas. Kodėl jūs ant jo supuolėt, ko jūs tarpusavyje nesuderinat. O tai viena tarnyba pagal savo įstatus, kita pagal savo. O situacija yra viena ir vaikas yra vienas. [...] Pratrūkau, kai vyras pakeitė spyną, jie [VT] sako, jūs turit susitarti geruoju. Kaip? Aš tariuosi, o jis keičia spyną. Žinot, ką man pasakė: Jūs būkit protingesnė, Jūs gi moteris. Gal jis nesuprato... Aš taip pajutau, kad tos tarnybos gina vyrą, ne mane. Čia taip kalbėjo VT ir atvejo vadybininkė. Sako, Jūs supraskit, kad jis yra tėvas. Sakau, taip, bet tas tėvas buvo pakėlęs ranką. O jie sako, čia yra kita byla, o mes dabar kalbam...“ (N14)

„Kiekvienas atskirai veikia, aš taip manau. Gal jie.... Policija sau, specializuoti centrai sau kažką, Vaiko teisės išvis kažkur užsiėmę, nežinia, ką jos daro [...] Aš manau, kad tos tarnybos galvoja, kad kita tarnyba turėjo padaryt. Kiti galvoja, kad tai jie turėjo padaryt. Nes labai aiškus pavyzdys yra. Nu, va man yra valstybės paskirtas advokatas ir aš jam kažką sakau, tai jis sako, Vaiko teisės šitą turi padaryt. Aš iškart skambinu Vaiko teisėms, tai jie sako, čia tavo advokatas turėjo pranešt teismui.“ (N3)

Informaciją, kad vyrui nuimta kardomoji priemonė aš gavau iš socialinės darbuotojos. Socialinė darbuotoja, kuri lankėsi žiūrėti, kaip mes gyvenam, kur buvo skirta pagal tą protokolą, jinai atėjo, sako - tai, kaip ar buvo jis atėjęs, atvažiuavęs, ar pasiėmė daiktus? Jam kardomoji jau nuimta. Kaip nuimta, kur nuimta? Aš negavau iš anksto, bent prieš 12 valandų, auka būdama, informaciją, kad mano smurtautojas gali grįžti į savo butą. [...] Ir jinai ateina, sako, tai, kaip nebuvo pasirodęs, jisai čia nieko nepadarė, čia viskas gerai gerai? Aš stoviu, galvoju, taigi jam kardomoji. Ne, sako, jau jisai nebeturi, jau jisai vakar vakare galėjo grįžti, sako, namo. Aš patyriau šoką, kad aš esu auka ir aš nieko nieko... (N9)

Skirtingų tarnybų ir institucijų darbuotojai, dalyvavę tyrime, taip pat atkreipė dėmesį, kad **institucijų**, teikiančių pagalbą, **gausa** kartais **kelia nukentėjusiųjų nepasitenkinimą**, taip pat pripažįsta, kad kartais negali suteikti reikiamos apimties ir kokybės pagalbos aukoms: tarsi, visi dirba savo darbą, tačiau nukentėjusiems nepavyksta padėti ar išsitiesusiam pagalbos suteikimo procese situacija vienu ar kitu aspektu tampa nebesuvaldoma:

“Pas atvejo vadybos ir socialinius ta šeima ateina paskutinė. Tai mes surenkame visą tą negatyvą, kad kiek čia galima važiuot, visos institucijos, visos įstaigos ir čia dar jūs. Visi posėdžiai ir viskas. Žodžiu, būna ir šitaip, kad mes pirmiausia išklausom, kokie visi yra blogi ir kaip čia gali važinėti visokie ir klausinėti nesąmonių.” (Ef12)

„Visi dirbam: policija važiuoja, greitoji važiuoja dėl alkoholinių psichozijų, probacija dirba, Vaiko teisės dirba, socialiniai, atvejo vadybininkai dirba ir kitos institucijos, o situacija šeimoje nėra krust!“ (Ef3)

„Kartais vienos institucijos veiksmai priklauso nuo kitos institucijos veiksmų ir, jeigu jinai susidurs su tam tikrom problemom, šiuo atveju tai yra žmonių trūkumas - iš karto jūsų darbas sustoja. Tai čia yra tiesioginė priklausomybė, kur, gaila, bet jūs negalit atlikt savo darbo ne dėl savo kaltės.“ (Ef1)

Iš tyrimo dalyvavusių ekspertų tik Specializuotos pagalbos centrų darbuotojos teigė, kad būtent SPC galėtų nukentėjusįjį ar nukentėjusiąją vesti per visą pagalbos procesą. Tokio galimo SPC vaidmens matymo neturi kitų institucijų darbuotojai. Diskusijų grupėje pasiteiravus atvejo vadybininkė, ar kviečia SPC į posėdžius, kai atvejai yra susiję su smurtu artimoje aplinkoje, teigė net nesvarstę tokio varianto; policija ne visuomet praneša SPC, jeigu abejoja, ar smurto atvejis buvo pagrįstas.

„Ir kaip vieną svarbiausių f-jų savo darbe aš matyčiau būtent aukos įgalinimą kažką daryti ir keisti. .. Tikrai čia susiduriam su daug bėdų. ...smurto aktas jau irgi yra pasekmė. Tai yra tam tikro gyvenimo būdo, asmens savybių, patirtų traumų išdava... Tikrai matyčiau, kad kad čia [SPC] būtų galima stiprinti, nes čia gaunas kaip ir centriukas toks.“ (SPC)

Tyrimo ekspertai įvardijo keletą kliūčių, trukdančių institucijų tarpusavio bendradarbiavimui: **informacijos apie institucijų atsakomybes trūkumas, komunikacijos spragos (horizontali vs. vertikali), tarpinstitucinio pasitikėjimo stoka.**

Diskusijų grupėse skirtingų sričių ekspertai neretai vienas kito klausė, kodėl yra neatliekami vieni ar kiti veiksmai (nukentėjusieji negauna teismų ar kitų institucijų pranešimų, policija neregistruoja smurto atvejų, nutraukiamas tyrimas, probacijos tarnyba nereaguoja į atvejo vadybininko pranešimus ir t.t., ir pan.).

„Jie [policija] turbūt įsivaizduoja, kad mes prieinam prie tokios pačios DB kaip ir pareigūnai, bet tikrai ne. Ir va tas užima labai daug laiko [surasti ir išsiaiškinti informaciją, kurios reikia veiklai]“ (Ef4)

“Ir, vėlgi, norėčiau - kai pradėtas ikiteisminis tyrimas - ar jums galima į prokuratūras siųsti užklausas? Ar mes gausime atsakymus kažkokius?“ (Ef3)

„Mane labiau nustebina tai, kad kai po kurio laiko skambinu ir klausiu, kaip baigėsi ikiteisminis tyrimas, tai sako, “Ai, nežinau...”. Gerai, galvoju, gal viena moteris nežino... Bet ir kita, ir trečia.. Galvoju, kaip galima nežinot. Aš pradėdu domėtis ir sužinau, kad nėra įpareigojimo nusiųsti teismo sprendimą nukentėjusiam. Ir jeigu jis nepaprašo, tai ir negauna.“ (Ef5) Atsakydama kita diskusijos dalyvė „Kaip tai nėra? Šiaip tai siunčia tikrai. Nukentėjusysis yra proceso dalyvis. Ir jis turi tas pačias teises skųsti. Ir tikrai siunčia. [...] Ir aš pati išsiunčiu nukentėjusiesiems. Taip, kaip jie nurodo tuos adresus.“ (Ef1)

Kita vertus, kartais su tuo pačiu nukentėjusiuoju dirbančioms institucijoms trūksta ne tik žinių apie kitų pagalbos procese dalyvaujančių institucijų atsakomybes ir funkcijas, bet taip pat paaiškinimo, kodėl viena ar kita institucija priėmė vienokį, o ne kitokį sprendimą, kuris yra svarbus ir kitų institucijų veiklai. Tokiems informacijos mainams padėtų **horizontalūs ryšiai tarp darbuotojų**, kurie dirba su nukentėjusiais nuo smurto. Pabrėžtina, kad **vertikaliais ryšiais** (pranešant aukštesnio lygio vadovams) paremtas komunikacija vertinama kaip nepakankamai efektyvi, t.y. neduodanti jokių reikiamų pokyčių:

„Mes truputį nesusikalbam...Tarkim, tyrėjas ar prokuroras. Mes žiūrim savo proceso ribose. Mes gavę informaciją iš žmogiškosios pusės suprantam, kad kažkoks įvykis galimai buvo, bet mes negalim... mums neužtenka duomenų, kad mes galėtumėm atiduoti tą bylą į teismą.“ (Ef5)

„Tada siunčiam kažkokiom paslaugom gauti. Atvejo vadybininkas kviečia į posėdį. Nežino irgi ar yra kardomoji priemonė. Jei yra, tada negali jų kartu kviesti, nes jie įpareigoti nebendrauti. Tai tas nežinojimas...“ (Ef3)

„Tai aš galvoju, kad labai trūksta tokio bendradarbiavimo, kad mes vieni su kitais išsiaiškintume problemas, kad tarkim VT paaiškintų, kad mums taip netinka, mes iš to negaunam jokios naudos. Policija vėlgi sakyti, ko jiems reikia ir kodėl mes ne nepasitikim, o mums tiesiog neužtenka duomenų. Kad **kita institucija suprastų, kodėl nevyksta procesas**. Kodėl kažkokią informaciją pateikt, bet niekas nevyksta. Man peršasi išvada, kad mes vieni apie kitus per mažai žinom.“ (Ef1)

„Nes sakau, su aukščiausiais pareigūnais yra komunikuojama, bet kaip tos žinios nuleidžiamos į apačią ir kaip paskui žiūrima, ar yra tie pokyčiai, ar nėra.“ (Ef4)

Dar viena kliūtis, mažinanti visų institucijų bendro veikimo (bendradarbiavimo) efektyvumą yra tam tikrais atvejais **nepakankamas operatyvumas ir darbų iššesimas laike** (dalinai siejamas su jau ankstesniame poskyryje aptarta biurokratizacija, „popierizmu“ ir išteklių (žmogiškųjų ir kt.) trūkumų). Įvairių institucijų darbuotojai atkreipia dėmesį, kad išsiuntę paklausimus kitoms institucijoms ilgai laukia ir patys negali pradėti iš karto dirbti su atveju dėl susikaupusių darbų krūvio ar greitai pagal savo kompetencijos sritį suteikti pagalbą.

„Mėginu skambinti tam vyriškiui, kuris prižiūri [į probacijos tarnybą], kad va dabar yra policija, yra blogai, o jie: neturim išteklių, mes dirbam pagal savo tvarką“ (Ef3)

„Mes turim tokias kaimiškas vietas, kur tikrai yra vienkiemyje, kur atvažiuot reikia laiko. Tai jinai kai apsisuka ir išvažiuoja, tai smurtautojas žino, kad niekas kelias valandas čia tikrai neatvažiuos ir galiu daryt, ką noriu. Tai su tuo susiduriu labai savo darbe ir nustembu, nu kaip tai yra“ (Ef5)

„Ne, mes gaunam iš karto [informaciją], mes tiesiog negalim panagrinėti ir perduoti, nes yra duobės tiesiog baisios, dėl ligų žmonių, dėl atostogų, susidaro tokie, nu, darbų krūviai, tokie guzai, paskui reik laiko, kol juos atlieka, išnagrinėja. Jie gauna tikrai negreitai.“ (Ef4)

„...norėtuši greitesnės informacijos, nes kaip atvejo vadybininkui, ta informacija, nors ir dirbama su šeima, ateina paskiausiai. Tai pirmiausia policiją, tada į vaikų teises, kol suvaikšto iki mūsų, tai užtrunka...“ (Ef3)

Taip pat, aptariant tarpinstitucinį bendradarbiavimą buvo paminėtos problemos, susijusios su **pagalboje dalyvaujančių nevyriausybinių organizacijų nepakankamu tinklu ir jų veiklos netvarumu dėl finansavimo nestabilumo:**

„Socialinių partnerių [NVO] finansavimo netvarumas“ (Ef6)

Tiek individualiuose interviu, tiek grupinėse diskusijose su ekspertais dar viena pasikartojanti tema buvo **tarpinstitucinis nepasitikėjimas** kaip kliūtis bendradarbiavimui. Viena vertus, nepasitikėjimas gali būti paremtas asmenine patirtimi, kai reguliariai susiduriama su kitų tarnybų darbuotojų netinkamai atliekamomis pareigomis, kita vertus, veikia ir išankstinės nuostatos dėl vienos ar kitos tarnybos darbuotojų galimos darbo kokybės ar jos trūkumų. Tarpinstitucinio nepasitikėjimo problemą tyrime ypač pabrėžė Specializuotų pagalbos centrų darbuotojai, socialiniai darbuotojai, Vaikų teisių tarnyboje dirbantys specialistai ir atvejo vadybininkai:

„Socdarbuotojas ar atvejo vadybininkas yra iš dalies nuvertinamas ir jų pateikta informacija laikoma ne visai patikima. Tai ir nuvilia.“ (Ef4)

“Aš pati bandžiau įsiprašyti bent jau į ataskaitinius jų [Policijos komisariatų] susirinkimus... Vieni metai jie jau pakvietė, sekantys metai jau ne. Reiškias, dirbkit jūs sau, mes sau. Mes žinom, maždaug. Taip kaip vaikų teisės vieną kartą pasakė, nu, o ką jūs čia galite padėt... Ką jūs čia... Vat jie jau čia turi ten ar sankcijų, ar dar ką... O jūs, ką čia galite padėt... Nėra suvokimo.” (E3)

„O kitų atvejų mes SPC net nežinom. Tai aš negaliu sakyti, kad mes kaip institucija susiduriame su nepasitikėjimu, bet iš savo klientų girdim tokius dalykus, kad policija atvažiuoja, bet netiki, kad kažkas ten vyksta.“ (Ef3)

„Lygiai dėl to pačio paskui buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas. Bet paskui buvo vėl nutrauktas. Ir į tą šeimą dažnai kviečiami policijos pareigūnai, bet visą laiką nepasitvirtina.“ (Ef13)

Visgi, svarbu baigiant pabrėžti, kad kokybiniame tyrime dalyvavę ekspertai minėjo ir ne vieną teigiamo tarpinstitucinio bendradarbiavimo atvejį, nors juos aptardami tyrimo dalyviai pabrėždavo pirmiausia ne institucinį mechanizmą, o asmens veiksnį („žmogiškąjį faktorių“), kaip, pavyzdžiui, iliustruoja šios citatos: „Iš trijų vienas komisariatas dirba puikiai. Kartu peržiūrim įstatymus, kviečiasi į renginius, darom bendrus aptarimus. Į tuos aptarimus jie patys pakviečia prokuratūra, vaikų teises ir tikrai nagrinėjame viską, sėdim. Su kitais dviem to nevyksta” (E3). „Mes iš tikrųjų draugaujame jau daug metų su socialinių paslaugų centru ir su savivaldybės socialiniais darbuotojais, kurie seniūnijose dirba. Tai mes tikrai turime tuos ryšius. Ir pakankamai gražius.” (E4); “Iš tikrųjų, šie dienai tai, kad ir kiek bediskutuotume, bet galiausiai prieiname tas pačias išvadas. Kad kol kas tas tarpinstitucinis bendradarbiavimas yra ten, kur yra geras žmogiškas ryšys tarp specialistų.” (E4).

Tačiau požiūris, kad geresnis tarpinstitucinis bendradarbiavimas padėtų visiems tinkamiau atlikti savo funkcijas ir suteikti kokybiškesnę pagalbą nukentėjusiems buvo palaikytas visų tyrime dalyvavusių skirtingų institucijų atstovų. Čia pateiksime tik vieną, požiūrį apibendrinančią citatą:

“Kai dirbame po vieną su ta situacija, rezultatas yra vienas, kai susėdam visi prie stalo ir padirbėjame su ta situacija, rezultatas yra visai kitas. Ir mums yra paprasčiau ir greičiau situacija išsprendžiama, ir žmogui tikrai efektyvesnė pagalba...Kitaip mes problemas tikrai neišspręsim iš esmės. Ką mes galime dirbdami atskirai, tai nebent tuo metu numalšinti kažkokį tai gaisrą, sakykim. Bet žiūrint į ilgalaikę perspektyvą, tai tik kartu dirbdami mes žmogui galime pagelbėti iš esmės. Vien dėlto, kad žmogus skirtingoms institucijoms pateikia visai skirtingą informaciją apie situaciją. Pavyzdžiui, ką jis papasakoja kokiam SPC konsultantui ar psichologui, tai labai retai jis tai papasakoja vaiko teisėms arba tiems patiems policijos pareigūnams. Jau ir vien dėlto, kad policija atvyksta į tą vadinamą gaisrą ir žmogus tikrai nepajėgus viską papasakoti. Mes kai bendraujame jau būna praėjęs tam tikras laikas, jis gali ir ramiau, ir racionaliau, ir išsamiau kalbėti. Tai pas mus ir ta informacija sueina labai skirtinga. Tai norint turėti pilną vaizdą, mes turime tą informaciją keistis. O kaip kitaip negu nebendraudami ir bendradarbiaudami. Kito kelio nėra (E4).

IŠVADOS

Nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje gali būti sunku suprasti susidūrus su gausybe tarnybų, kas ir už ką yra atsakingas, kodėl su jais kontaktuoja tiek skirtingų institucijų, kokia tvarka ir seka vyks pagalbos teikimas. Nukentėjusiems atrodo, kad institucijos tarpusavyje nebendradarbiauja, spręsdamos smurto artimoje aplinkoje problemas, t.y. kiekviena dirba atskirai, jų tarpusavio veiksmai nėra pakankamai koordinuoti.

Institucijos, teikiančios pagalbą, savo ruožtu jaučia poreikį stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą. Pagrindinėmis tarpinstitucinio bendravimo kliūtimis yra informacijos apie institucijų atsakomybes trūkumas, komunikacijos spragos (silpni horizontalūs ryšiai tarp specialistų, dirbančių su tuo pačiu atveju, neveiksminga vertikali komunikacija), tarpinstitucinio pasitikėjimo stoka. Su nukentėjusiais dirbančioms institucijoms trūksta ne tik žinių apie kitų pagalbos procese dalyvaujančių institucijų atsakomybes ir funkcijas, be to, pasigendama paaiškinimų, kodėl viena ar kita institucija priėmė vienokį, o ne kitokį sprendimą konkrečiu atveju, su kuriuo dirba ir kitos institucijos. Tokiems informacijos mainams reikalingi horizontalūs ryšiai tarp darbuotojų, kurie dirba su nukentėjusiais nuo smurto. Vertikaliais ryšiais (pranešant aukštesnio lygio vadovams) paremtas komunikacija vertinama kaip nepakankamai efektyvi.

REKOMENDUOJAME organizuoti konsultacinius renginius, tarpinstitucinius susirinkimus siekiant sustiprinti horizontalų bendravimą ir bendradarbiavimą tarp specialistų, teikiančių paslaugas tame pačiame rajone.

6. SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE PREVENCIJA

Prevenciją suprantant kaip visumą priemonių ir būdų, kuriais siekiama užkirsti kelią smurtui artimoje aplinkoje atsirasti arba jo įtakai sumažinti, gali būti išskiriama bendroji ir konkretaus atvejo (nusikaltimo užkardymo) prevencija.

Bendroji prevencija

Tyrimė dalyvavę ekspertai **įstatyminę smurto artimoje aplinkoje prevencijai skirtą bazę** apibūdino kaip pakankamą. Dauguma jų kaip pagrindinius šiai sričiai skirtus dokumentus minėjo *Lietuvos Respublikos^[1] apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą*(2011) ir *Valstybinę smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims 2014 – 2020 programą* (2014). *Lietuvos Respublikos^[2] apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme*(2011)¹ prevencijai skirtame 4 straipsnyje bendrai numatyta, kas rengia ir įgyvendina prevencines priemones, apibrėžti galimi finansavimo šaltiniai, išskirtos priemonės, dauguma kurių orientuotos į visuomenės informavimą ir švietimą, specialistų kompetencijų tobulinimą. Tik 6 – tas šio straipsnio punktas skirtas leidimo laikyti (nešiotis) ginklą išdavimui arba turimo leidimo panaikinimui. Būtent šio įstatymo priėmimas, pasak policijos pareigūnės, buvo esminis lūžis kovojant su smurtu artimoje aplinkoje:

Tai tas Apsaugos nuo smurto įstatymas labai padėjo mums ir mes labiau galim padėt visuomenei ar tai užsiimt prevencija.(E8)

2014 – 2020 programoje (2014)² akcentuojama prevencinių veiksmų, mažinančių smurto artimoje aplinkoje riziką, svarba, pabrėžiama smurtinį elgesį, patyčias mažinančių, pozityvios tėvystės įgūdžius ugdančių programų ir projektų iniciavimo ir įgyvendinimo būtinybė. Sykiu pažymima, kad prevencinės programos turi būti nukreiptos ir darbo su smurtautojais gerinimą, smurtinio elgesio keitimą.

Tyrimo metu buvo paminėtos ir Jungtinių Tautų Žmogaus Teisių komiteto rekomendacijos:

¹*Lietuvos Respublikos^[1] apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas* (2011) (Suvestinė redakcija nuo 2018-07-01). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E14E65020CCC/asr>

²*Valstybinė smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims 2014 – 2020 programa* (2014).<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b2368b30ea2711e3abf5c17841df37a33?jfwid=q86m1vv95>

“Ir jeigu kalbėti apie Jungtinių Teisių Komitetą, tai jis būtent rekomendavo, kad reikėtų būtent išskirti moteris su negalia, kaip papildomas garantijas gaunančias arba kurioms reikėtų taikyti papildomas priemones smurto artimoje aplinkoje, arba apskritai smurto <...>, prevencijai”. (N11)

Tačiau apie šias rekomendacijas kalbėjusi informantė jokių jų įgyvendinimą užtikrinančių priemonių išskirti negalėjo.

Nors Europos Tarybos konvencijoje^[11] dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (2011), kitaip vadinamoje Stambulo Konvencijoje, kurią Lietuvos Respublika pasirašė 2013, bet iki šiol neratifikavo, yra visas skyrius (III), skirtas būtent prevencijos klausimams ir apsaugos nuo pakartotinio smurto priemonėms (52-53 str.)³, mūsų tyrimo dalyviai į šį dokumentą prevencijos kontekste dėmesio neatkreipė. Nebuvo minimi ir konkrečioms institucijoms skirti įstatyminiai aktai, pvz., Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (2006) ar Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymu patvirtintas Policijos pareigūnų reagavimo į pranešimus apie smurtą artimoje aplinkoje, teismo sprendimo dėl laikinųjų smurtą patyrusio asmens apsaugos užtikrinimo priemonių skyrimo vykdymo ir šio sprendimo vykdymo kontrolės tvarkos aprašas (2018). Šio aprašo 36.3 išvardintos su konkrečiu nusikaltimo užkardymu susijusios prevencinės priemonės. 36.4 punkte numatyta, kad apskrities vyriausiojo policijos komisariato viršininkas ar jo įgaliotas pareigūnas, “vykdydamas bendrąją prevenciją užtikrina, kad bendruomenės pareigūnai susitikimuose su bendruomenės atstovais pagal parengtą vaizdinę medžiagą mokytų atpažinti smurtą artimoje aplinkoje, skatintų jo netoleravimą, taip pat skatintų dalyvauti smurto artimoje aplinkoje prevencijai skirtuose renginiuose, ypač socialiai pažeidžiamas šeimas”⁴.

Visuomenės švietimas ir sąmoningumo didinimas - viena pagrindinių sudėtinių smurto artimoje aplinkoje prevencijos priemonių. Šios priemonės veiksmingumas neįmanomas be **smurto atpažinimo, smurto pripažinimo ir netolerancijos smurtui ugdymo**. Kai kurie tyrimo dalyviai, tiek ekspertai, tiek nukentėjusieji nuo smurto artimoje aplinkoje, toleranciją smurtui siedami su tradicine lietuvių kultūra ar sovietmečiu, sykiu pažymėjo ir teigiamus kultūrinės aplinkos bei mentaliteto pokyčius:

³Europos Tarybos konvencija^[11] dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (2011) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52016PC0109>

⁴Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymu patvirtintas Policijos pareigūnų reagavimo į pranešimus apie smurtą artimoje aplinkoje, teismo sprendimo dėl laikinųjų smurtą patyrusio asmens apsaugos užtikrinimo priemonių skyrimo vykdymo ir šio sprendimo vykdymo kontrolės tvarkos aprašas (2018) <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/90fa3a207ef711e89188e16a6495e98c>

“Tradiciškai daug kultūrų yra, kur, sakykim, kaip ir pateisina tą smurtą prieš moterį. Ir tų tokių liaudies patarlių turim ir lietuviškų. Tai čia nieko gero taip jau paėmus. Bet viskas eina į gera, viskas keičiasi pasaulyje, pasaulis daros geresnis. Bet turbūt ne per vieną dieną geresnis pasidaro”. (E1)

“Bet visuomenė keičiasi. Nėra kaip seniau, kad gėda išsiskirti, gėda pasakyti, kad mane muša, kad mane psichologiškai gniuždo. Išvis seniau tokio termino kaip psichologinis smurtas nebūdavo. O jei pas psichologą eini, tai tau ten varžteliai... O dabar nėra gėda nei ten pas psichologą nueiti, nei antidepresantus gerti. Keičias visuomenė. Ir tas, kas buvo tabu, dabar nebėra”.(N17)

Vis dėlto nemažai tyrimo epizodų rodo, kad pokyčiai nėra pakankami. Kaip jau minėta, nors ir vartojamos psichologinio ar ekonominio smurto sąvokos, šios smurto rūšys nėra nei lengvai atpažįstamos, nei pripažįstamos. Dar jautresnis seksualinio smurto pripažinimo klausimas. Dalis tyrimo dalyvių apie patirtą seksualinį smurtą prasarėdavo atsitiktinai. Informantės šio pobūdžio smurtą gana dažnai priskirdavo ne prie seksualinio, o prie fizinio ar psichologinio smurto, pvz., “tąsė už plaukų” (verčiant santykiauti oralinii būdu), žemino ir pan. Tikėtina, kad tokį informančių supratimą lėmė ne tik psichologiniai veiksniai (gėda, kaltė ir t.t.), bet ir ilgą laiką vyravę stereotipai, jog priverstiniai seksualiniai santykiai santuokoje ar partnerystėje yra moters “pareiga”. Pasak vienos SPC specialistės, įtikinti konsultuojamas moteris, kad jos neprivalo sutikti su nepageidaujamais lytiniais santykiais ar kitais seksualinio pobūdžio partnerio veiksmais (“Tai yra tavo kūnas, tavo norai, tavo skausmai ir jausmai, ir t.t. Ir tu sprendi, ką tau daryti. Ir jeigu jau vyksta priešingai negu tu, kad nori, tai jau yra smurtas prieš tave. Seksualinis smurtas. (E3)) pavyksta ne visuomet.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad ir specialistams bei pareigūnams atpažinti ir pripažinti seksualinį smurtą bei adekvačiai į jį reaguoti, taip pat nėra lengva:

Tai buvo tokių bylų, kad sugyventinė tiesiog kreipėsi į policiją dėl to, kad sugyventinis ją lytiškai prievartauja. Jie turi bendrus keturis vaikus. Tiesiog jie neregistravę santuokos, partnerystę gyvena n metų. Ir ji kreipėsi. Tai čia buvo kažkas tokio suprast prokuratūrai (E 8).

Bet pavyzdžiui, aš teisėjauju beveik penkerius metus, aš neturėjau seksualinio smurto atvejų. Tiesiog man jos nepasitaikė. <....> Smurto artimoje aplinkoje mokymuose, apie seksualinio smurto mokymus su psichologais diskutuojame ir mes nesuprantame šito dalyko. Ta prasme kodėl [nepaliekamas smurtautojas]?(E 13).

Tad valstybės, savivaldybių ir kt. institucijų darbuotojų, dirbančių su smurtą artimoje aplinkoje patyrusiais asmenimis **sąmoningumo didinimas ir profesinių kompetencijų tobulinimas** yra viena pagrindinių sėkmingos smurto artimoje aplinkoje prevencijos sąlygų.

Kompetencijų tobulinimą informantai dažniausiai vadino tiesiog *mokymais*. Vieni jų teigė, mokymų turėjo itin daug (pvz., *Dabar kad nepameluočiau dėl mokymų, tai kiekvienam pareigūnui mokymų dėl smurto artimoje aplinkoje yra tekę daugiau nei kokių kitų mokymų kartu sudėjus. Tai reiškia, kad mes turėjome keletą metų iš eilės...(E1)*), kiti gi teigė pasigendantys ne tiek mokymų apskritai, kiek mokymų, kaip elgtis konkrečiose situacijose. Labiausiai buvo akcentuojamas praktinių mokymų poreikis. Teorijos ir praktikos dermė, ko gero, viena sudėtingiausių bet kurių mokymų problemų. Tačiau kad vien daugumos informantų pageidaujamo praktinių patarimų dalijimo gali nepakakti, rodo vienos policijos pareigūnų, dirbančios su smurto artimoje prevencija, pateiktas pavyzdys:

Duot galiu paprastą pavyzdį kaip yra su prevencijos teorija. <...> būtent prevencija turi tokius 3 etapus. Vienas yra, [kai] viskas veikia, viskas gerai ir euforija, ir aš ten darau visokius renginius, bėgu su plakatais ir viskas gerai. Antra stadija yra niekas neveikia, viskas blogai ir išvis nėra tokio dalyko kaip prevencija. Ir tada trečia stadija yra įrodymais grįstos prevencinės priemonės. Tai reiškia, kad aš išsianalizuoju, kas veikia ir kas neveikia, ir tik tai tas, kas veikia aš pritaikau. (E1).

Ar tokia analizė Lietuvoje yra atliekama, informantai neminėjo. Tačiau nemažai jų pasigedo organizuojamų mokymų sistemingumo ir tęstinumo. Pasak vienos tyrime dalyvavusių savivaldybės specialistų, *“neveikia ir dabar tie mokymai, jie yra be sistemos, iš tikrųjų. Laimi kažkas ir pradeda mokytis vėl apie tą bendravimą, apie konfliktų ir, man atrodo, nėra jokios sistemos” (E6).*

Sisteminimo bei tęstinumo stoka, informantų nuomone, pasižymi ir dauguma smurto artimoje aplinkoje prevencinių programų, skirtų tiek bendram visuomenės švietimui, tiek darbui su smurtą patyrusiais ar smurtaujančiais asmenimis:

Šiomet akcentavome, kad nebūtų sugrūsta į tą 16 dienų be smurto, tai būtent, kad vyktų visus metus ta informacija.(E5);

<...>kad tas finansavimas būtų nuoseklus. Nes pastaruoju metu, mes buvom nusigyvenę iki 16 dienų prieš smurto kampanijos laikotarpio ir viskas, bet to tikrai nepakanka. Nuskamba žinutė kartą metuose, o likusi metų dalis kaip ir tyla. Kiek savais kanalais pavišnam, tai tiek ir turim. Bet šito tikrai neužtenka. (E4)

Tyrimė dalyvavę SPC atstovai, pabrėžė ne tik nenuoseklų ir nepakankamą finansavimą, bet ir ne visuomet aiškias finansavimo sąlygas:

Prevenicinei veiklai SPC lėšų negauna. Tai yra didelė bėda, kai SPC žino viską apie smurtą, jo kilmę, kodėl moterys neišeina, kodėl nepalieka ir t.t. Ir puikiai gali aiškinti viską, kas vyksta, tačiau [dauguma] mūsų tų lėšų prevencijai negauna. Ir kas dar juokingiausiai, kada mes rašom prevencinėms programoms projektus... Nežinau kokiais ten būdais yra sukurta ten komisija ir kas ten atstovauja, nes jie turi viešuosius pirkimus pirkti ta komisija... Patys ministerijoje stebisi, kad mes, dauguma specializuotos pagalbos centrų.... nebuvo finansuota prevencinė. (E3)

Na, žinote, na, jei sakykim metam turi kokius 600 ar 1000 eurų, tai toki sistemingo, nuolatinio, skirtingais kanalais, tai reiktų pagyvoti kaip suorganizuoti tą viešinimą. Nes jei sakykim, kalbėti apie rimtesnes kampanijas, tai į tokias lėšas mes niekaip netelpame. Tai užtat dauguma mūsų centrų teikia paraiškas atskiriems konkursams būtent prevencijos tikslu. Bet pastaraisiais metais, nors iki tol turėjom ir 10 metų patirtį kai laimėdavom ir tokiu būdu užtikrindavome tą sistemingą tokią veiklą, na dabar mes nebegauname tokių lėšų, mus nukonkuruoja tokios organizacijos mūsų pačių teritorijose, kurių mes nei negirdėjome, nei regėję esame. Tai vėlgi... Norom nenorom pradeda trūkinėti ta prevencija. (E4)

Dar viena bemaž visų informantų išskirta problema - **informacijos**, susijusios su smurto artimoje aplinkoje prevencija, **prieinamumo ir pasiekiamumo klausimas**. Ypač šią problemą akcentavo tyrimė dalyvavę nukentėjusieji nuo smurto artimoje aplinkoje asmenys. Jie teigė nieko nežinoję, kad apskritai egzistuoja tokios institucijos kaip SPC, tad, suprantama, niekada nebuvo susidūrę ir su šių centrų vykdomomis prevencijos programomis:

Ir aš nežinojau, nežinojau, kur važiuot, nežinojau, kad jis egzistuoja iš viso. <...>Reikėtų lankstinukų. Čia labai plakatai gražūs koridoriuj yra, jie paveikūs. Bet juos mato tik tie, kurie čia ateina. Juos reikėtų plačiau paskleist. Kad ir į mokyklą. Nes vaikai nuotraukoj. Į polikliniką, į biblioteką, kur kas lankosi. (N17)

Policijos, kaip prevenciją vykdančios institucijos, nukentėjusieji taip pat neišskyrė:

Policijos tai išvis nesimato. Jei yra smurtas artimoj aplinkoj, ar koks buitinis konfliktas, apart laidos "Farai", daugiau niekur nematyt. (N17)

Patys tyrimė dalyvavę policijos pareigūnai pažymėjo, kad nors ši sritis jų veikloje yra išties labai svarbi, policija be visuomenės palaikymo ir kitų institucijų įsijungimo prevencijos funkciją gali atlikti ribotai:

Taip mes turim tą funkciją. Bet suprantat, mūsų ta prevencija yra labai susijusi su tų pasekmių paaiškinimu. <...> mes policijos pareigūnai vieni prevencijos nepadarysim ant tiek, kad tas smurtas sumažėtų, kad tas smurtas išnyktų. Nes visada bet koks žmogus iš gatvės policijos pareigūną mato kaip baudžiantį asmenį. Suprantat? Tai jei mato kaip baudžiantį asmenį, tai dar gaut iš jo kažkokį alia pamokymą? (E8)

Kaip baudžiančiąją instituciją dauguma nukentėjusių nuo smurto artimoje aplinkoje informantų mato ir Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą. Nemaža dalis jų pripažino, kad tokį požiūrį susiformavo iš vaikų teisių apsaugos problemas nušviečiančių medių, ypač televizijos:

Ta prasme, per televiziją kai rodo, vaikus atiminėja ten taip ir taip, pagalbą neva suteikiant. Ne, jokios pagalbos nėra. (N5);

Po tų reportažų televizijoje, aš esu išgąsdinta. Aš nežinau, kiek tos teisybės, ką sako žurnalistai, bet aš buvau išgąsdinta, kad gali atimt vaikus. (N14); Žiūriu televiziją. Ir vakar vat žiūrėjau. Tėvas buvo kaltas, bet jam gražino vaikus. O mama kalčiausia, kad sudrausmino vaikus. Nu, aš irgi drausminu vaikus, bet ne smurtu tikrai. (N21).

Realūs susidūrimai su šia tarnyba, taip pat ne visuomet išsklaidydavo žiniasklaidos ar kitų institucijų pasėta nepasitikėjimo grūdą. Vis dėlto, galima teigti, kad tai yra ne “vaikų atiminėjimo”, o labiau komunikacijos - ne tik, tendencingos informacijos, bet ir nesusikalbėjimo, atskirais atvejais ir nekalbėjimo dėl įvairių priežasčių, tokių kaip kompetencijų stokos, biurokratinių procedūrų, formalizuoto požiūrio ir pan., problema. Kad ši problema egzistuoja pripažino ir tyrime dalyvavę ekspertai, taip pat ir Vaiko teisių apsaugos specialistės. Tiesa, jų požiūris į problemos sprendimo būdus išsiskyrė. Pasak vienos jų, tarnyba tiesiog privalo dirbti savo darbą (*Mes nematom reikalo [bendradarbiauti su žiniasklaida]. Dirbam savo darbą (Ef4)*), kita gi teigė, kad komunikuojant tiek su žiniasklaida, tiek su visuomene labai svarbus pačios tarnybos bei kitų susijusių institucijų, pvz., SADM vaidmuo:

Ir aš tada sakiau, kad kodėl neinat. Kodėl tarnyba neina, kodėl ministerija neina, kur ministras yra? Kodėl neina į spaudą? Kodėl nešneka tiesiogiai? Kodėl laukia, kada atsitiks įvykiai ir tada aiškinsis. Tai gal geriau tą informaciją išnešti, dažniau paaiškinti? <...> Visuomenė tai reikia informuoti, šviesti tokiu būdu, o ne tada, kai atsitinka kažkokie įvykiai ir kai prasideda žurnalistinės interpretacijos, ir visuomenės svarstymas. (E9)

Ši VTAT specialistė pabrėžė prevencijos, ne tik dalyvaujant įvairiose laidose, rašant pranešimus spaudai, skelbiant informaciją internete, bet ir tiesioginiai susitikant tiek su tėvais, tiek su vaikais naudą:

<...>dabar va čia pavasarįėjau į mokyklas, į klases, ten buvo irgi dar visokių tokių veiksmų, kaiėjau pas mokinius, tiek mažesnius, tiek didesnių irgi ten tokio pasikalbėjimo labui. Labai ta tema, apie kurią mes dabar kalbėjom, labiau smurto tema. Na, ir iš to išeinant apie vaiko teisių funkcijas. Tai tikrai aktyvūs yra tiek mažieji, tiek didieji, žinoma, pokalbis, pateikimas informacijos jiems yra skirtingas. Čia kalbant apie mokinius, o dabar informacija teikiama tėvams. Tai piliečiai pasidarė gana aktyvūs. Nes vėl, jeigu lyginant kokį dešimtmetį, mes ateidavome į tėvų susirinkimus ir tada būdavom kviečiami. Tai žinot, labai retas atvejis, kad užduodavo iš auditorijos klausimų kokį vieną, kitą, o dabar žmonės tiesiog... Man buvo skirtas laikas aš jį ištrigubinau praėjusį penktadienį, nes buvo tiek klausimų, kad tiesiog negalėjau išeiti. Jau direktorė paskui mokyklos stabdė, kad jūs galite nueiti pasikonsultuoti tiesiogiai jeigu tiek daug klausimų kyla. Tai va. Aš manau, kad tai yra gera idėja.<...> Ir kad konkrečiai pažintų vaiko teisių specialistą, ir nebe, na kad jau kai žmogų esi matęs tai iš tiesų atsiranda tas artimesnis kontaktas. (E9)

Žmogiškojo kontakto ir ne tik formalaus požiūrio vykdant prevencijos ir pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje svarbą akcentavo ir kiti informantai. Šis kontaktas esą privalo būti tiek su nukentėjusiu, paslaugos gavėju, tiek tarpusavyje, bendraujant ir bendradarbiaujant skirtingų institucijų specialistams:

Savivaldybės yra autonomiškos, jos turi savo biudžetą, jos turi savo prevencines programas, jos turi, sakykim, savo sritis, kurios jiems yra deleguotos valstybės kaip savarankiškos funkcijos. Tai pavyzdžiui, ten dalyvauti įgyvendinant prevencines programas savivaldybėm yra kaip viena iš savarankiškų funkcijų. Ir savivaldybės tu, sakykim, lėšų daug skiria toms prevencinėms programoms. Ir sakykim, čia bendradarbiavimas su savivaldybe vyksta tikrai labai gerai. <...>Bet čia sakau, jau yra vėl savivaldybių asociacija, su kuria bendradarbiaujame, bet čia jau daugiau vėlgi strateginio lygmens tas bendradarbiavimas, trupučiuok kitoks nei kaip mes sakome, žemėje bendradarbiavimas.(E1)

Kad bendradarbiavimo “žemėje”, t.y. kasdienėje aplinkoje sprendžiant konkrečias problemas kartais stokojama, išryškėjo interviu su visomis tyrimo grupėmis metu. Ne išimtis ir prevencijos sritis.

Dažnai pokalbių, ypač fokusuotų diskusijų metu, paaiškėdavo, kad informantai apskritai gana miglotai įsivaizduoja, ką gali, o ko ne kita institucija. Įdomu ir tai, jog kalbant apie prevenciją abstrakčiai, visi pabrėždavo, kad ji be galo svarbi ir būtina, tačiau aiškinantis apie galimus prevencijos būdus, neretai nuskambėdavo - “prevencija ne mūsų funkcija”.

Antai, medicinos atstovė, emociškai tvirtinusi, kad norint, jog prevencija “*pasiiektų tą žmogų*”, reikėtų “*padaryti kažkokį informacinį daiktą, kuris turi būti visur, kur tik tai gali būti*”, paklausta, kaip konkrečiai gali prisidėti sveikatos apsaugos institucijos, medicinos įstaigos, buvo santūresnė:

Su prevencija sveikatos sistemoje dirba Visuomenės sveikata, nes Asmens čia jau ne prevencija... Tai Visuomenės sveikatos biurų tinklas yra labai platus. Ir Visuomenės sveikatos biurai dabar gavo žiauriai padidintą finansavimą.<...> Tai jeigu Jums reikėtų konkrečiai, ką jie daro šitoj veiklos dėl prevencijos, tai jie tikrai daro. Bet ką konkrečiai... Aš turėčiau paklausti Visuomenės departamento” (E10).

Didžioji dauguma informantų, kalbėjusių apie prevenciją, pabrėžė, kad pagrindinį vaidmenį smurto (taip pat ir artimoje aplinkoje) prevencijoje turėtų atlikti švietimo institucijos:

<...>reikia mokyt vaikus nuo mažens, nuo pat darželio. Labai džiaugiuos, kad pas mus darželyje psichologė dirba. Ji vedasi ir kalbasi, šviečia tuos vaikus. (N17);

Mokykloj kokios paskaitos prevencinės. Ir kuo daugiau. Atskirai mergaitėms, atskirai berniukams, arba bendrai. Arba būtų debatų, diskusijų daugiau. (N12)

Tokia buvo ir tyrime dalyvavusių ekspertų nuomonė:

Bet ta prevencija turėtų prasidėti nuo švietimo sistemos. Būtent, nuo ten. Kad neateitų iki smurto.(E5)

Aš manau, Lietuvoj yra labai mažas darbas dėl tokios socializacijos, dėl pagarbos šeimoj, vyro – moters, vaikam ir t.t. Švietimo stoka. To yra švietimo programose mažai. Nėra policijos darbas šviesti visuomenę, kaip reikia elgtis šeimoj. Mes kovojam su pasekmėm iš tikrųjų policininkai. Mes tik su pasekmėm kovojam. (E8)

Viena policijos pareigūnių ypač akcentavo teisinio raštingumo ugdymo svarbą:

Žmonės yr mažai raštingi. Ta prasme, kad mažai teisiškai raštingi. Ir tose džiunglėse tų įstatymų susigaudyt yra sudėtinga. Ir tais žmonėm yra labai lengva manipuliuot. Ir ypač va tos “rėkiančios” organizacijos įvairios. Arba net ne organizacijos. Sakym, koks nors darinys gali susiformuot visiškai spontaniškai.<...> Ir dar žinot labai didžiulį, aš sakyčiau netgi dramatišką vaidmenį šitoj vietoj vaidina socialiniai tinklai. Žmonės yra linkę susiburt į kažkokią kuopelę. Ir paskui ta kuopelė be labai didelio kritiškumo pradeda dalintis visokiausiom naujienom, visokiausiom ten informacijom, žinutėm. Ir labai nemažai tos informacijos yra iš nepatikimų šaltinių. Kitaip sakant, prisigalvoti atvejai. Arba atvejai, kur, sakym, visiškai ne taip buvo. (E1)

Iš informantės pateikto pavyzdžio matyti, kad taip pat vertėtų stiprinti ir kritinio mąstymo bei medijų ir informacinio raštingumo ugdymą.

Informantai taip pat pažymėjo, kad smurtas artimoje aplinkoje yra kompleksinė problema, tad ir spręsti ją reikėtų kompleksiskai, nebūtinai tiesiogiai:

Kas liečia vaikus, aš galvoju, kad vaikus [soc.rizikos] reikėtų suburti į bendruomenes, kur juos vežtų į ekskursijas, į koncertus, kokius, teatrus. Kad jie matytų, kad yra gyvenime ir gražių dalykų. Su vaikai labai daug dirbt reikia dirbt. Daugiau būrelių, skautų kokių. (N12)

Tiesioginės į smurto artimoje aplinkoje prevenciją nukreiptos programos, tiesmukas kalbėjimas apie smurtą, gali nepasiekti adresato ir dėl to, kad smurtas neretai tapatinamas tik su socialinės rizikos šeimomis, taip pat dėl smurto aukų stigmatizavimo:

<...>žmonės dažnai išgirdę vien žodį smurtas, sako, man nebeįdomu. Tai mes, ką padarėm vat mūsų centre, tai pakeitėm smurtą... Apskritai, tą žodį... Į temas neįtraukiam. Kad tai būtų apie smurtą, bet neminimas žodis smurtas. Nes žmonės išgirdę žodį smurtas užsideda sieną. Aš nežinau, man nereikia ir man neįdomu. Pas mane nėra smurto. Ir ten užtenka nueiti į bendruomenę ir pasakyti, kad apie smurtą kalbėsi jie užsideda sienas. Tai mes kalbam apie tai, kaip pakelti savivertę, nes žmogus su žema saviverte dažnai būna tuose smurto santykiuose, kaip susirasti darbą, kad apsisaugoti nuo ekonominio smurto... (E5).

Ypač tai aktualu mažesnėse vietovėse:

Pasakysiu pavyzdį: šeimos namuose prasidėjo mokymai, tai labai sunku žmonėms kreiptis, jie įsivaizduoja, kad tie mokymai tik rizikinėms šeimoms. <...>Tai net tokie projektai mažam miestely, kur kiekvienas visus pažįsta <...>Nes kaip pasakyt, kreiptis pas vietinius specialistus, kaip sakau, kaimynė pas kaimynę aš pati net nelabai drįščiau. Nu žinot, yra žmogiški faktoriai: vieni kitus pažįsta, kažkur kažkas nuteka.(E12)

Kalbant apie mažesnes vietoves, akcentuojamas buvo ir informacijos apie smurto artimoje aplinkoje prevenciją ir pagalbą prieinamumo klausimas, pabrėžiant, kad anaip tol ne visi naudojami internetu, derėtų nepamiršti ir tradicinių tokios informacijos pateikimo būdų: plakatų, lankstinukų, vaizdo įrašų, transliuojamų tiek per televiziją, tiek rodomų įvairiose institucijose (savivaldybėse, gydymo įstaigose, kitose valstybinėse įstaigose):

O dabar vėl jie [policininkai] ruošiasi išleisti kitą reklamą ir kaip tik mes apkalbėjom, kad žmogus net neatpažįsta, kad jisai yra... [patiriantis smurtą]. <...> Tai vat, kad žmonės atpažintų ir galėtų netgi teisingai policijos pareigūnai pasakyti. <...>Aš kaip suprantu vėl bus toksai prevencinis vaizdo įrašas, kas tai yra... Sako, ateina į Migracijos tarnybos poskyrį, ten žmonės sėdi, laukia ir mes

galėsime paleisti šitą video. Ir sako, nu vat bus švietimas toksai kaip ir prevencinis.
(E5)

Konkrečiau atvejo prevencija (nusikaltimų užkardymas)

Kaip pabrėžia nacionalinės teisės spragos smurto prieš moteris prevencijoje tyrinėjusi L. Vaigė⁵, ne mažiau svarbu nei bendrosios prevencijos priemonės yra prevencija konkrečiose bylose arba nusikaltimų užkardymas. Ši prevencijos rūšis susijusi tiek su nukentėjusio asmens apsauga, tiek su baudžiamuoju persekiojimu.

Kardomąsias priemones, dažniausiai įpareigojimą įtariamajam gyventi skyrium nuo nukentėjusio ir (ar) nesiartinti prie jo arčiau nei nustatytu atstumu, minėjo visos tiriamųjų grupės. Tačiau jų atstovai išskyrė skirtingas su šia priemone susijusias problemas.

Antai teisėja pastebėjo, kad atskirais atvejais abiem ikiteisminio tyrimo pusėms atsiranda galimybė šia priemone manipuliuoti. Ja, gali piktnaudžiauti ir tyrėjai:

Bet žiūrint iš teisėjo pozicijos tai įpareigojimai kartais ne taip suveikia. Tai neturi būti patogus būdas tyrėjui išnagrinėti bylą. (E 13)

Taip pat ji kalbėjo ir apie konkrečius šios priemonės įgyvendinimo aspektus:

Ką reiškia nesiartinti šimtą metrų prie namų? <...>Man visą laiką yra labai įdomu, mes turime teisinę bazę, bet man įdomu kaip tai vyksta praktikoje. Man dar neteko su tuo susidurti, kas skaičiuoja per kiek metrų jis priartėja. (E13)

Informantė abejojo ar policija, o įsigalėjus nuosprendžiui jau ir Probacijos tarnyba, kuriai yra pavesta prižiūrėti, jog kardomosios priemonės būtų vykdomos, “*tais metrais*” užsiima. Kad Probacijos tarnyba ne visuomet gali užtikrinti šioje ir kitose kardomosiose priemonėse nustatytą įpareigojimų vykdymą, teigė ir daugiau informantų:

Kada yra nustatytas smurtas artimoj aplinkoj, yra vyras prižiūrimas Probacijos tarnybos ir vis tiek tai kartojasi ir toliau tęsiasi iškvietai policijos, vyras, sakykim, išgėręs būna. Ir taip tris kartus. Mėginu skambinti tam vyriškiui, kuris prižiūri [į Probacijos tarnybą], kad va dabar yra policija, yra blogai, o jie: neturim išteklių, mes dirbam pagal savo tvarką. (Ef3)

⁵Vaigė L. (2016). Smurto prieš moteris prevencija: Nacionalinės teisės spragos. *Jurisprudencija*, 23(1), p. 89–107.

Kad išteklių klausimas Probacijos tarnybai yra išties opus, pripažino tyrime dalyvavę tiek didmiesčio, tiek rajono centro šios tarnybos atstovai. Rajono centro probacijos tarnybos specialistė pasakojo:

Labai džiaugiamės, kad pagaliau turime automobilį, kurio neturėjome daugybę metų. Prieš du metus gavome visiškai naują automobilį, prieš tai dalinomės su X rajonu. Tai reiškia, dvi savaites turi X probacijos tarnyba, dvi savaites turi Y. Ir mes turėjome taip susidėlioti grafikus, kad netrukdytų nei jie mums, nei mes jiems vykti į patikrinimus. (Ef15)

Tyrimų duomenys rodo, kad kardomoji priemonė gyventi skyriumi būtų kur kas veiksmingesnė, jei įtariamasis taip pat būtų įpareigojamas bet kokia forma nebendrauti ir neieškoti ryšių ne tik su nukentėjusiuoju, bet ir kartu su juo gyvenančiais asmenimis⁶. Dažniausiai čia kalbama apie vaikus. Tą pabrėžė ir mūsų tyrimo informantai:

Yra kardomoji priemonė uždedama nesimatyti su ta moterim smurtautojui, bet su vaiku leidžia matytis. Ir jis tą vaiką, kaip tarp girnų panaudoja savo įtakai didinti. Spaudimas buvo toks..... (E3)

Ši situacija kelia ypač daug neaiškumų nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusioms informantėms:

Tėčio sutartis įpareigoja pas vaiką atvažiuot kas antrą savaitgalį, kada yra kardomoji priemonė. Dalyvaujant motinai dešimtą valandą pasiimat vaiką iš motinos namų, keturioliktą grąžinat į motinos namus. Kur tos motinos dalyvavimas? Ar ji tik pasiimant, ar visame susitikime dalyvauja. Iš kilo prieštaravimas, nes jam kardomoji priemonė ir jis su manimi matytis negali. Kaip tokiu atveju mums elgtis. Niekas mums neišaiškino. Kai tokie dalykai iš kilo, aš pati kreipiausi į vaikų teises. (N6)

Nu gerai, kardomoji priemonė... O ką tai reiškia? Ką jisai gali daryt, ko negali. Jis gali prie namų ateit ar ne? Kaip vaikus? Į butą jis negali, prie manęs artintis negali, o kaip vaikai? Man duot jam vaikus, ar ne?(N8)

⁶Michailovič,I., Justickaja, S., Vaičiūnienė, R., Kalpokas, V., Visockas E. (2019). Veiksmingo policijos ir kitų suinteresuotų institucijų bendradarbiavimo link: smurto artimoje aplinkoje atpažinimo, pagalbos ir prevencijos modelis. Vilnius: Teisės institutas, p. 64.

Išaiškėjo, kad panaši problema iškyla ir tuomet, kai abu vaiko tėvai yra kviečiami dalyvauti Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos arba Atvejo vadybos posėdžiuose, o šių institucijų atstovai nežino apie paskirtas kardomasias priemones.

Dar viena su šia kardomąja priemone susijusi problema, kylanti nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje asmenims, informacijos apie kardomosios priemonės pradžią, o ypač pabaigą nepateikimas:

Jį tiesiog išsivežė ir viskas.<...> Man trūko aiškumo, kiek aš turiu laiko dėtis daiktus. Nes faktas, kada jis grįš, bus šakės. Faktas. Tai man buvo žiauriai baisu. Šičia trūksta aiškumo. Paskui skambino ta tyrėja<...> Kardomoji priemonė. (N8)

Informaciją, kad vyrui nuimta kardomoji priemonė aš gavau iš socialinės darbuotojos. Socialinė darbuotoja, kuri lankėsi žiūrėti, kaip mes gyvenam, kur buvo skirta pagal tą protokolą, jinai atėjo, sako - tai, kaip ar buvo jis atėjęs, atvažiavęs, ar pasiėmė daiktus? Jam kardomoji jau nuimta. Kaip nuimta, kur nuimta? Aš negavau iš anksto, bent prieš 12 valandų, auka būdama, informacijos, kad mano smurtautojas gali grįžti į savo butą. <...>Aš patyriau šoką... <...>Aš sau gyvenu ramiai ir sako - jau grįžo jisai. O, sakė, negrįš du mėnesius, o po 2 savaitių jam nuėmė jau kardomąją priemonę. (N9)

Kai kurie informantai pastebėjo, kad kardomosios priemonės daugeliu atvejų yra neabejotinai būtinos, tačiau problemos iš esmės nesprendžia, ypač jei jos stokoja kompleksiško:

Tam smurtautojui gali tos pagalbos reikėti net labiau negu aukai. Auka gali išsiskirti su tuo smurtautoju, išeit gyventi sau toliau, bet tas smurtautojas kitą susiras moterį. Galų gale, ta auka susiras kitą vyrą, kuris smurtaus. Ir va tas uždaras ratas. <...>Na, jei skauda žmogui galvą, tu jam duodi aspirino tablete ir viskas. Čia va tokia sistema. O gal tam žmogui skauda galvą dėl kažko ir į jį reikia pasižiūrėt, kur jis tų problemų turi. Tai va į tą smurtą artimoje aplinkoje reikia pasižiūrėti ne kaip į galvos skausmo su aspirino tablete malšinimo, o čia yra žymiai, žymiai viskas plačiau.(E1)

Mes kažkaip labiau orientuojamės į aukas, bet problema yra su smurtautojais. Organizacijos daugiau dirba su aukomis. <...>Bet jei matom, kad yra taip ir jei galėtumėm jį taip pat kur nusiųsti.(Ef2)

Policijos pareigūnų reagavimo į pranešimus apie smurtą artimoje aplinkoje, teismo sprendimo dėl laikinųjų smurtą patyrusio asmens apsaugos užtikrinimo priemonių skyrimo vykdymo ir šio sprendimo vykdymo kontrolės tvarkos aprašo (2018) 36.3 punkte yra numatyta, kad per paskutinius dvejus metus nustačius pakartotinius pranešimus apie smurto toje pačioje

šeimoje atvejus, ypač kai aplinkoje, kurioje galimai buvo smurtaujama, gyvena vaikas (-ai), pareigūnai gali siūlyti dalyvauti **alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose)**⁷. Kai kurias programas gali pasiūlyti ir kitų institucijų specialistai (VTAT, atvejo vadybininkai).

Kai kurių nukentėjusiųjų nuo smurto artimoje aplinkoje nuomone, tokios programos turėtų būti privalomos ir jų vykdymas turėtų būti taikomas nedelsiant:

Ir kad smurtautojams priverstinai būtų kokios paskaitos. O ne vien, kad atliktų viešuosius darbus. Kad būtų priversti lankyti psichologą. (N12)

Aš žinau, kad kitose valstybėse, jei yra gaunamas signalas dėl smurto, išeina vyras ir su juo yra dirbama čia ir dabar. Niekas nelaukia, kol prasidės tėvystės kursai, kol pasibaigs vasara. Dabar aš laikiu, kol susirinks grupė į tėvystės kursus. Ir vyras mano laukia turbūt. <...> Bet čia yra kitas momentas: šitie kursai nėra privalomi ir jei mes nenorėsime, galime nelankyti. Bet tada gali būti atnaujinta atvejo vadyba, socialiniai darbuotojai gali lankytis ir klausti, kodėl mes nenorime lankyti. Bet aš galiu nusispjauti į visus šituos dalykus. (N14)

Kituose interviu taip pat išryškėjo, kad jei vienokių ar kitokių kursų, psichologinių konsultacijų lankymas yra paskirta tiek įtariamiesiems, tiek nukentėjusios, pastarosios vykdo visus įsipareigojimus (*“Būčiau ėjus visur, kur tik būtų sąkę, sužinot, ar aš gerai darau”* (N8)). Kai kurių jų motyvas buvo įgyti “papildomų taškų” skyrybų byloje, tačiau daugumos – baimė prarasti vaikus.

Ekspertų nuomonės dėl privalomų programų išsiskyrė. Nemažai jų abejojo šių programų veiksmingumu:

Kiek dalyvavimas programoje yra veiksmingas? Mano praktika rodo, kad nelabai. Išvaikšto tuos tris ar šešis mėnesius.... Tai gal programą reikia keisti? Kiek teko bendrauti su tais įtariamaisiais ar nuteistaisiais, tai sako, nueisiu, paklausysiu aš tų skaidrių. Reikėtų gal atnaujinti tas... sunku komentuoti, bet man atrodo, kad ta programa nelabai veikia.(Ef1);

Kaip smurtavo, taip ir smurtauja. Nors yra probacijos prižiūrimas. Tai jis jau baigia tris nesmurtinio elgesio programas ir toliau “sėkmingai” smurtauja ir geria. (Ef3)

⁷Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymu patvirtintas Policijos pareigūnų reagavimo į pranešimus apie smurtą artimoje aplinkoje, teismo sprendimo dėl laikinųjų smurtą patyrusio asmens apsaugos užtikrinimo priemonių skyrimo vykdymo ir šio sprendimo vykdymo kontrolės tvarkos aprašas (2018). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/90fa3a207ef711e89188e16a6495e98c>

Atvejo vadybininkai ir socialiniai darbuotojai pateikė nemažai pavyzdžių, kai smurtautojai ne tik atsainiai dalyvauja paskirtose programose, bet ir atvirai tyčiojasi:

Ir smurto keitimo programoje dalyvavo kelis kartus. Dabar va ateina, džiaugiasi, kad čia galima nereikės. Uždės ant kojos apyranę, su kurią turės būti. Ir jis tiek savimi džiaugiasi žmogus, kad va naujoves išbandys. Jiems jau gaunasi kaip pramoga tas dalykas, o ne bausmė. (Ef13)

Kai kurie jų atsiunčia žmonas susitarti, kad būtų sutrumpintas dalyvavimo programose laikas, kiti gi “tariasi” patys siūlydami kyši:

Prisikviesti bandom žmogų, kad iš tikrųjų ateitų, nes motyvacijos pas žmones nėra. Jie ateina dėl to, kad pareigūnas liepia. Derina tą laiką, kad gal mes čia galime kažkaip sumažinti, gal aš jums šokoladą atnešiu – sumažinsit tą konsultacijų kiekį. Nes yra aiškiai nustatytos, kad smurtautojui 10 socialinio specialisto ir 6 psichologo. Tai yra nustatytas per kurį jis turi tą visą programą išklaudyti. <...> Matom, kokie jie yra, <...> ir ką kalba, kaip žmonas atsiunčia, kad susitartų grafikus ir ką padaryt, ir ką užkalbėt. Na pasidaro neaktualu, nebaisu ir jiems ta programa nieko nereiškia. Atėjo, pasėdėjo ir išėjo. (Ef12)

Kai kurie informantai prie programų (kursų) efektyvumą mažinančių veiksmų priskyrė ne tik žemą jas lankančių motyvaciją, bet ir poreikius labiausiai atliepiančių programų trūkumą, jų prieinamumą. Kritikos susilaukė ir probacijos tarnyba:

Dar turėčiau pastebėjimą, kad probacija labai atlaidžiai žiūri į va šituos klientus. Kadangi užgėręs vyriškis, laiku neatėjęs šį probaciją, skambina, pasakoja graudžias istorijas. Ir jis gauna tik įspėjimą. (Ef3)

Neneigiant šios tarnybos veikloje galimai pasitaikančių trūkumų, derėtų pastebėti, kad kitų institucijų atstovai buvo menkai susipažinę su probacijos tarnybos veikla ir jų galimybėmis. Kai kurie samprotavimai, ką galėtų daryti probacijos tarnyba ne tik kirtosi ne tik su turimais šios institucijos ištekliais, bet ir balansavo ant įstatymo ribos.

Nepaisant skeptiškų nuomonių apie elgesį keičiančias programas ir tas nuomone pagrindžiančių pavyzdžių, dalis ekspertų tikėjo, kad tinkamai parengtos ir parinktos programos gali būti veiksmingos. Šie ekspertai siūlė remtis ir gerąja užsienio šalių patirtimi:

Ir yra tų programų. Ir tų programų efektyvumas yra įrodytas. Bet tos programos nėra pas mus taikomos. (E1)

Taip, vienas su vienu. Taip, Suomijoje buvo tokia patirtis vienas su vienu ir tas, ko gero, Norvegijoje centras, vienas iš pirmųjų pasaulyje, „Alternative to violence“ ten, man rodos, irgi vienas su vienu dirba. Kai buvo įsteigtas valstybinis centras dirbti su pareigūnais smurtaujančiais, būna jiems pasirinkimas: arba turi išeiti iš darbo, tarkim, policininkai, kalinių prižiūrėtojai ir kariuomenėje, struktūrose, tai arba išeiti iš darbo, arba eiti į tuos mokymus, į tą terapiją praktiškai. Tai jie buvo pradėję su tuo dirbti labai sėkmingai. (E13)

Fokusuotoje diskusijų grupėje dalyvavęs pareigūnas, pabrėžęs smurto problemos mastą ir sudėtingumą, siūlė pasvarstyti, kaip apskritai gali būti matuojamas programos efektyvumas:

<...>per kiek laiko gali pakeisti žmogaus mąstymą realiai? <...>Aš noriu pasakyti, kad jei iš dešimt bent du užsikabina, tai jau tai yra labai gerai. Čia yra geri rezultatai. Kalbėkim ir apie sėkmingus atvejus? Kodėl mes kalbam tik apie tuos bloguosius? Mums gal irgi reikia keisti požiūrį? Pareklamuoti sėkmingus atvejus, kurių pas mus tikrai yra (Ef6)

Kad programos gali būti bent iš dalies veiksmingos, paliudijo ir kai kurios nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusios informantės:

Aš lankau pozityvios tėvystės kursus. Man labai ten patinka. Geriau nei pas psichologus (atleiskit visi psichologai). Ir jisai [smurtautojas] nori ten lankytis. “Anonimikai” [AA] jam nelabai patinka kažkodėl. Jis lanko dėl to, kad VTAT liepė. O kai aš pradėdau pasakoti apie pozityvios tėvystės kursus, jam noras eina. Mes, žinokit, dabar apie metus laiko pasipasakojam vienas kitam, kas yra negerai. Anksčiau tai mes... nu pradėda ten visokias nesąmones.(N21)

Tiesa, ši informantė pripažino, kad jų šeimai kur kas labiau nei visos konsultacijos, kursai ir programos, padeda pokalbiai su atsitiktinai sutikta pora, kuri taip pat turėjo smurto artimoje aplinkoje problemų ir ją išsprendė. Kad ieškant dar neišnaudotų prevencijos ir pagalbos rezervų, prie šios problemos sprendimo galėtų prisidėti ją jau išsprendę, išryškėjo ir kitų interviu metu:

Žinokit, tikrai ir aš norėčiau prisidėti, nes yra tikrai daug moterų, kurioms reikalinga pagalba. Kad nebijotų, kad kreiptųsi, kad žinotų, jog yra pagalba. (E4)

Tame pačiame (36.3) jau minėto Aprašo (2018) punkte be aptartų tikslinių prevencijos priemonių numatoma, kad pareigūnams gali būti pavesta atlikti *“profilaktinius pokalbius su smurtautoju”*. Šiuo atveju, taip pat galioja pakartotinių pranešimų per pastaruosius 2 metus išlyga.⁸ Kai kurių informančių nuomone, ši priemonė gali būti nedelsiant. Tiesa, jos profilaktinius pokalbius įvardino kur kas paprasčiau – pagąsdinimu.

O aš sakau, o kur gi prevencija? Nebūtinai gi reikia išsiskirt. Gal galima, kad tos tarnybos, tie policininkai pakalbėtų su vyru, kad jam paaiškintų, kad jei tavo žmona parašo, tau šviečia tas ir tas. Kad vyrai prieš darydami kažką, pagalvotų, kas jiems gali atsitikti. O ne taip, kad ateina pareigūnai, o jis stovi toks atsipūtęs. <...>Nu kodėl pas mus nėra prevencijos. pasodintų tą vyrą ir pasakytų, kad spręsk, arba geruoju, arba bloguoju problemą. Negadink gyvenimo nei savo moteriai, nei savo vaikams. Nu, kodėl pas mus nėra, kad kas ateitų pagąsdint? (N14);

Bet sakau, gal galima jį pataisyt, gerai pagąsdint. Jis pagąsdinimo bijo. (N21)

Kita vertus, jei “profilaktiškai” bendraujama ne tik su smurtautoju, bet ir su nukentėjusiaja, ši taip pat gali būti išgąsdinama:

Su įgaliotiniu du kartus bendravau. Jis: arba padarom išvadas, arba nesikreipiam. Sako vaikus paimsim laikinai. O aš jo gražiai klausiu, ar jis pats turi vaikų. Sako turiu, bet jau suaugę. Sakau, o jums būtų malonu nematyt vaikų? Nu ne, sako. O tai kokio velnio man taip siūlo?<...>Aš atsisakiau, kad įgaliotinis dalyvautų teisme, nes jis mane taip išgąsdinęs buvo. Aš ir teisme taip sakiau (N21)

Nors teigiama, kad **prevenciniai patikrinimai** (reidai), pvz., VTAT ir policijos pareigūnų pas šeimas, kur buvo fiksuotas smurtas artimoje aplinkoje ir/ar kur yra psichiką veikiančių medžiagų vartojimo problemų, gali būti laikoma veiksminga priemone⁹, nemažai mūsų tyrimo informantų, ne tik nukentėjusių, bet ir reiduose dalyvaujančių specialistų pripažįsta, kad daugumoje atvejų ši priemonė suprantama ne kaip prevencija ar pagalba, o kaip kontrolė ir kišimasis į šeimos gyvenimą.

⁸ Ten pat.

⁹Michailovič,I., Justickaja, S., Vaičiūnienė, R., Kalpokas, V., Visockas E. (2019). *Veiksmingo policijos ir kitų suinteresuotų institucijų bendradarbiavimo link:smurto artimoje aplinkoje atpažinimo, pagalbos ir prevencijos modelis*. Vilnius: Teisės institutas, p. 47

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Remiantis tyrimo dalyvių atsakymais galime daryti prielaidą, kad tolerancija smurtui artimoje aplinkoje nors ir nepakankamai sparčiai, bet mažėja. Tai ir prevencijos sprendžiant šią problemą nuopelnas. Tačiau labiausiai atpažįstamas ir netoleruojamas tik fizinis smurtas, kitos smurto rūšys (psichologinis, o ypač ekonominis ir seksualinis smurtas) mažiau.

Viena pagrindinių sėkmingos smurto artimoje aplinkoje prevencijos sąlygų - valstybės, savivaldybių ir kt. institucijų darbuotojų, dirbančių su šia problema sąmoningumo didinimas ir profesinių kompetencijų tobulinimas. Dauguma tyrime dalyvavusių ekspertų, ypač policijos pareigūnai, pabrėžė, kad mokymų, skirtų smurto artimoje aplinkoje tematikai, pakanka ir rekomendavo susitelkti į mokymų kokybę, o ne kiekybę. Informantai išskyrė šias organizuojamų mokymų problemas: temų dubliavimąsi, sistemingumo ir tęstinumo stoką, netolygų teorijos ir praktikos santykį.

Ekspertų nuomone, labiau nei vienkartinės akcijos yra veiksmingos tęstinės smurto artimoje aplinkoje prevencijos programos. Siekiant ilgalaikių smurto artimoje aplinkoje mažinimo tikslų, būtinas tvarus šių programų finansavimas.

Dalis tyrime dalyvavusių ekspertų apsiribojo bendro pobūdžio frazėmis apie ypatingą smurto artimoje aplinkoj prevencijos svarbą, bet konkrečių priemonių išskirti negalėjo, savo institucijos funkciją prevencijos vykdymo srityje apibūdindami kaip ribotą.

Informantai (tiek ekspertai, tiek nukentėję asmenys) sutarė dėl ypatingo švietimo institucijų vaidmens vykdant smurto artimoje aplinkoje prevenciją, ugdant teisinį, informacinį ir medijų raštingumą.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba dažniau matoma kaip kontroliuojanti ir baudžianti, o ne pagalbą teikianti ir smurto artimoje aplinkoje prevenciją vykdanti institucija. Remiantis ekspertų ir nukentėjusiųjų interviu, galima daryti prielaidą, kad tokias nuostatas suformavo tiek tendencinga informacija žiniasklaidoje, tiek nepakankama pačios tarnybos komunikacija su visuomene ir kitomis institucijomis.

Kalbant apie kardomojo pobūdžio prevencines priemones, informantai dažniausiai minėjo įpareigojimą įtariamajam gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo ir (ar) nesiartinti prie jo arčiau nei nustatytu atstumu. Viena pagrindinių su šia priemone susijusių problemų – informacijos apie šios priemonės taikymą tiek tarpinstituciniame lygmenyje, tiek nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje stoka.

Informantų nuomonės dėl prevencinių į smurtautoją nukreiptų programų (alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kt.) išsiskyrė. Vieni, daugiausiai akcentuodami žemą dalyvių motyvaciją, abejojo tokių programų veiksmingumu. Kiti, pateikdami gerosios užsienio praktikos vykdančias šias programas pavyzdžius, prie veiksmingumą ribojančių veiksnių priskyrė poreikius atliepančių programų trūkumą ir jų prieinamumo klausimą.

IŠVADOS

Smurto artimoje aplinkoje statistika pagrindžia šio reiškinių aktualumą mūsų visuomenėje. Smurto artimoje aplinkoje nusikaltimai sudaro 17,8 % visų nusikaltimų, o įvertinti finansiniai šalies nuostoliai dėl vyrų smurto prieš moteris siekia 1,5 milijardo EUR per metus.

Analizuojant statistikos duomenis galima atskleisti daug informacijos apie smurtą artimoje aplinkoje ir kovos su juo sėkmes ar nesėkmes. Tačiau tos statistikos trūksta, nes įvairiuose šaltiniuose pateikiami skirtingi duomenys, skiriasi tų pačių rodiklių pavadinimai (reikšmės).

Smurto artimoje aplinkoje rodiklių dinamika rodo, kad Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo priėmimas atskleidė tikrąjį smurto artimoje aplinkoje mastą ir suvaidino milžinišką vaidmenį kovoje su smurtu. Pastaraisiais metais pranešimų apie smurtą artimoje aplinkoje pradėjo mažėti, tačiau to priežastys dar nėra aiškios. Atliktas tyrimas parodė, kad labiausiai tikėtina tokio mažėjimo priežastis – dirbtinai sukurtas Vaiko teisių apsaugos tarnybų „baubas“.

Smurto artimoje aplinkoje statistikoje daugiausia fiksuojamas fizinis smurtas, psichologinio ir ekonominio smurto atvejų labai mažai, o seksualinio smurto atvejų – neįtikėtina mažai. Galima daryti prielaidą, kad taip yra ne todėl, kad Lietuvoje kitų smurto rūšių nėra, bet todėl, kad šios smurto formos sunkiai atpažįstamos ir dar sunkiau įrodomos. Tai atskleidžia ir nukentėjusiųjų, ir ekspertų, dalyvavusių tyrime, atsakymai.

Ekspertai teigiamai vertina Lietuvos teisinę bazę kovai su smurtu artimoje aplinkoje, ypač Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą. Jie pripažįsta, kad pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje asmenims kokybei dažniau trukdo ne blogi teisės aktai, o jų neišmanymas, neteisingas taikymas, sampratų, sąvokų ar terminų nevienodumas.

Ekspertų nuomone, labiausiai Lietuvos teisei bazei trūksta persekiojimo bei ekonominio smurto artimoje aplinkoje kriminalizavimo, Stambulo konvencijos ratifikavimo bei privalomos mediacijos šeimos ginčuose, kai jie vyksta smurto artimoje aplinkoje fone.

Nežiūrint į tai, kad kai kurie ekspertai teigia, esą mokymų yra buvę net per daug, mokymai, susiję su pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje specifika, labai reikalingi. Jie būtini, kai pasikeičia įstatymai, kai sukuriamos naujos pareigybės ir pasikeičia

įvairių pareigybių funkcijos arba kai priimami į darbą nauji darbuotojai. Šiuo metu mokymų labiausiai reikia atvejo vadybininkams.

Pagrindiniai kompleksinės specializuotos pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje asmenims – specializuoti pagalbos centrai ir jų tinklas „Moterų teisių įtvirtinimo asociacija“. Specializuotų pagalbos centrų ir jų tinklo pavadinimai nevisiškai atitinka jų funkcijas ir trukdo jų žinomumui.

Nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusių asmenų istorijos yra unikalios laiko, vietos, situacijos bei patirties prasme. Pagalbos kokybė, priklausomai nuo smurtą patyrusių asmenų lūkesčių ir turimos patirties, suvokiama labai individualiai. Kartais, kai nepateisinami nukentėjusiųjų nuo smurto lūkesčiai, tarnybų darbas gali būti įvertintas neteisingai.

Remiantis nuo smurto nukentėjusių asmenų nuomone, pagalbos kokybę galima įvertinti per *kliūtis*, įvardytas kaip trukdančias pagalbos kokybei. Kliūtys yra šios: baimė kreiptis pagalbos; informacijos stoka, kaip ir į ką kreiptis pagalbos; streso būsenos pasekmės, trukdančios nukentėjusiems suvokti jiems suteikiamą informaciją apie tai, kokios institucijos ir kaip dalyvaus pagalbos teikimo procese, kokie bus pagalbos suteikimo žingsniai, į kokias institucijos ir dėl ko jie turėtų kreiptis; sunkiai įrodomas smurtas; nepasitikėjimas ir gąsdinimas Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba (Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba dažniau matoma kaip kontroliuojanti ir baudžianti, o ne pagalbą teikianti ir smurto artimoje aplinkoje prevenciją vykdanči institucija; tokias nuostatas suformavo tiek tendencinga informacija žiniasklaidoje, tiek nepakankama pačios tarnybos komunikacija su visuomene ir kitomis institucijomis); nepasitikėjimas psichologais ir psichologine pagalba; skeptiškas policijos tyrėjų požiūris į smurto atvejus, neaiškus atvejo vadybininko vaidmuo.

Nukentėję nuo smurto asmenys gerai vertina pagalbos kokybę, jei nors vienoje sistemos grandyje yra bendravę su specialistais/pareigūnais, profesionaliai atliekančiais savo darbą. Svarbu pabrėžti, kad nukentėjusiųjų pagalbos kokybės vertinime labai svarbus kriterijus yra pagalbą teikiančių institucijų darbuotojų išreiškiamas nukentėjusiajam supratimas, palaikymas, tikėjimas ir empatija.

Pagalbos prieinamumas skiriasi mieste ir rajone (kaime) gyvenantiems asmenims.

Pagalbos kokybę, prieinamumą ir efektyvumą neigiamai veikia nepakankami institucijų, teikiančių pagalbą nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje žmogiškieji ir materialiniai išteklių, aiškių tarnybų funkcijų apibūdinimo trūkumas, nepakankamas informacijos ir suteikiamos pagalbos savalaikiškumas, daug laiko užimantis pagalbos teikimo

biurokratizacijos lygis, vidinės veiklos efektyvumo kontrolės stygius (įgyvendinamų programų efektyvumo vertinimas ir atnaujinimas), taip pat nepakankamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas.

Statistinės ir tyrimų informacijos apie smurtą artimoje aplinkoje patiriančius neįgaliuosius labai nedaug, tačiau iš esamos galima padaryti išvadą, kad neįgalieji kur kas dažniau patiria smurtą artimoje aplinkoje nei sveikieji.

Nuo smurto artimoje aplinkoje kenčiantys neįgalieji dar labiau izoliuoti nuo informacijos ir pagalbą teikiančių tarnybų bei organizacijų, nes dažnai patiria smurtą nuo juos prižiūrinčių artimųjų. Dėl tos priežasties ir dėl neįgalumo jie dažniau nesulaukia jokios pagalbos ar paramos iš savivaldybių ar NVO, nes į jas reikia patiems kreiptis. Iniciatyvos iš savivaldybių ar neįgaliųjų organizacijų nėra. Todėl neaktyvūs neįgalieji palikti likimo valiai.

Informacijos apie tai, kur kreiptis pagalbos, nepakankamumas buvo pabrėžtas beveik visų tyrime dalyvavusių nukentėjusiųjų. Neįgaliesiems šios informacijos taip pat labai trūksta. Dažnai policija tėra vienintelė institucija, kuri teikia pagalbą bei informaciją nuo smurto nukentėjusiems neįgaliesiems.

Specializuotos pagalbos nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems neįgaliesiems neteikia niekas, pagalba jiems teikiama bendra tvarka, praktiškai neatsižvelgiant į specialius poreikius. Ne visos pagalbą teikiančios institucijos yra pritaikytos neįgaliųjų poreikiams.

Patyrusiems smurtą artimoje aplinkoje neįgaliesiems turi būti suteikta galimybė pakeisti gyvenamąją vietą. Viena iš alternatyvų galėtų būti instituciniai globos namai, prieš tai atlikus tyrimus, kur geriausiai būtų galima apsaugoti neįgaliuosius nuo smurto.

Nei Neįgaliųjų reikalų departamentas, nei savivaldybės, nei neįgaliųjų NVO neturi jokių programų, susietų su smurtu artimoje aplinkoje prieš neįgaliuosius.

Pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje teikimui didelę įtaką turi sėkmingas tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje sunku suprasti susidūrus su gausybe tarnybų, kas ir už ką yra atsakingas, kodėl su jais kontaktuoja tiek skirtingų institucijų, kokia tvarka ir seka vyks pagalbos teikimas. Nukentėjusiems atrodo, kad institucijos tarpusavyje nebendradarbiauja, spręsdamos smurto artimoje aplinkoje problemas, t.y. kiekviena dirba atskirai, jų tarpusavio veiksmai nėra pakankamai koordinuoti.

Institucijos, teikiančios pagalbą, jaučia poreikį stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą. Pagrindinėmis tarpinstitucinio bendradarbiavimo kliūtimis yra informacijos

apie institucijų atsakomybes trūkumas, komunikacijos spragos (silpni horizontalūs ryšiai tarp specialistų, dirbančių su tuo pačiu atveju, neveiksminga vertikali komunikacija), tarpinstitucinio pasitikėjimo stoka. Su nukentėjusiais dirbančioms institucijoms trūksta ne tik žinių apie kitų pagalbos procese dalyvaujančių institucijų atsakomybes ir funkcijas, bet ir pasigendama paaiškinimų, kodėl viena ar kita institucija priėmė vienokį, o ne kitokį sprendimą konkrečiu atveju, su kuriuo dirba ir kitos institucijos. Tokiems informacijos mainams reikalingi horizontalūs ryšiai tarp darbuotojų, kurie dirba su nukentėjusiais nuo smurto. Vertikaliais ryšiais (pranešant aukštesnio lygio vadovams) paremta komunikacija vertinama kaip nepakankamai efektyvi.

Remiantis tyrimo dalyvių atsakymais galima daryti prielaidą, kad tolerancija smurtui artimoje aplinkoje, nors ir nepakankamai sparčiai, bet mažėja. Tai ir prevencijos sprendžiant šią problemą nuopelnas. Viena pagrindinių sėkmingos smurto artimoje aplinkoje prevencijos sąlygų - valstybės, savivaldybių ir kt. institucijų darbuotojų, dirbančių su šia problema, sąmoningumo didinimas ir profesinių kompetencijų tobulinimas. Dauguma tyrimo dalyvavusių ekspertų, ypač policijos pareigūnai, pabrėžė, kad mokymų, skirtų smurto artimoje aplinkoje tematikai, pakanka ir rekomendavo susitelkti į mokymų kokybę, o ne kiekybę. Informantai išskyrė šias organizuojamų mokymų problemas: temų dubliavimąsi, sistemingumo ir tęstinumo stoką, netolygų teorijos ir praktikos santykį.

Ekspertų nuomone, labiau nei vienkartinės akcijos yra veiksmingos tęstinės smurto artimoje aplinkoje prevencijos programos. Siekiant ilgalaikių smurto artimoje aplinkoje mažinimo tikslų, būtinas tvarus šių programų finansavimas.

Dalis tyrimo dalyvavusių ekspertų apsiribojo bendro pobūdžio frazėmis apie ypatingą smurto artimoje aplinkoje prevencijos svarbą, bet konkrečių priemonių išskirti negalėjo, savo institucijos funkciją prevencijos vykdymo srityje apibūdindami kaip ribotą.

Informantai (tiek ekspertai, tiek nukentėję asmenys) sutarė dėl ypatingo švietimo institucijų vaidmens vykdant smurto artimoje aplinkoje prevenciją, ugdant teisinį, informacinį ir medijų raštingumą.

Kalbant apie kardomojo pobūdžio prevencines priemones, informantai dažniausiai minėjo įpareigojimą įtariamajam gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo ir (ar) nesiartinti prie jo arčiau nei nustatytu atstumu. Viena pagrindinių su šia priemone susijusių problemų – informacijos apie šios priemonės taikymą tiek tarpinstituciniame lygmenyje, tiek nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje stoka.

Informantų nuomonės apie prevencines į smurtautoją nukreiptas programas (alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kt.) išsiskyrė. Vieni, daugiausiai akcentuodami žemą dalyvių motyvaciją, abejojo tokių programų veiksmingumu. Kiti, pateikdami gerosios užsienio praktikos vykdant šias programas pavyzdžių, prie veiksmingumą ribojančių veiksnių priskyrė poreikius atliepančių programų trūkumą ir jų prieinamumo klausimą.

REKOMENDACIJOS

1. Išplėsti **statistiką** apie smurtą artimoje aplinkoje: surinkti tokius rodiklius, kurie skaičiais atspindėtų visus etapus nuo pranešimo apie smurtą artimoje aplinkoje iki smurtautojui paskirtos bausmės. Suvienodinti statistinių rodiklių reikšmes, analizuoti juos ir skelbti visuomenei.
2. Kuriant naują Valstybinę smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims nuo 2021 metų programą, joje numatyti sveikatos apsaugos sistemos darbuotojų informavimą apie jų vietą ir dalyvavimą pagalbos nukentėjusiesiems nuo smurto artimoje aplinkoje sistemoje. Įtraukti į bendrą prevencijos sistemą Nacionalinį visuomenės sveikatos centrą.
3. Į naują Nacionalinę neįgaliųjų socialinės integracijos programą nuo 2021 m. įtraukti pagalbos nuo smurto nukentėjusiems neįgaliesiems klausimus.
4. Sudaryti tarpžinybinę grupę teisinėms sampratoms, sąvokoms ir terminams suvienodinti. Ta grupė turėtų pateikti vieningą išaiškinimą, kada vaikas yra laikomas nukentėjusiu nuo smurto, ypač jei jis tiesiogiai nenukentėjo konkrečiu smurto atveju, be to, kokius veiksmus ir kas turi atlikti, kad vaikas būtų pripažintas nukentėjusiu ir kada jo atžvilgiu smurtautojui taikomos kardomosios priemonės. Taip pat reikėtų priėti bendro susitarimo dėl sąvokų „smurto auka“, „smurtą patyręs asmuo“, „nukentėjęs nuo smurto asmuo“ vartojimo norminiuose dokumentuose bei baudžiamojoje teisenoje ir pagalbos patyrusiems smurtą procese.
5. **Įstatymų** keitimo srityje rekomenduojama:
 - Sudaryti tarpžinybinę ekspertų grupę, įtraukiant ir SPC atstovus, dėl baudžiamosios ir civilinės atsakomybės už ekonominį smurtą artimoje aplinkoje
 - Paspirtinti baudžiamosios atsakomybės taikymą už psichologinį smurtą – greičiau kurti BK pataisas dėl persekiojimo.
 - Skatinti kuo greičiau priimti įvairių frakcijų Seimo narių Mediacijos įstatymo 20 straipsnio pataisos projektą.
6. Kuo greičiau ratifikuoti Europos Tarybos konvenciją dėl smurto prieš moteris ir dėl kovos su juo šeimoje prevencijos. Rekomendacijos dėl **SPC**:
 - SADM ir SPC – didinant pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje prieinamumą, nuspręsti apie SPC ir jų tinklo pavadinimų pakeitimą.

- Kadangi pagalba patyrusiems smurtą asmenims yra reikalinga visada, o ne tik darbo dienomis, reikėtų pratęsti SPC tarnybos darbo laiką ir sustiprinti glaudų bendravimą su pagalbos moterims linija.
- SPC darbuotojas galėtų būti vienas iš nukentėjusiųjų nuo smurto artimoje aplinkoje lydinčių asmenų, padedančių susiorientuoti, su kokiomis institucijomis ir kokiais klausimais nukentėjusiajam reikės bendrauti sprendžiant problemą.

7. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija:

- Pagalbą nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje teikiantiems asmenims būtini nuolatiniai mokymai. Ypač jie svarbūs tais atvejais, kai pasikeičia įstatymai, kai sukuriamos naujos pareigybės ir pasikeičia įvairių pareigybių funkcijos arba kai priimami į darbą nauji darbuotojai. Šiuo metu mokymai ypač reikalingi atvejo vadybininkams, kurie turėtų būti mokomi įgyvendinti įstatymus smurto artimoje aplinkoje atvejais bei darbo su nukentėjusiais nuo smurto specifikos. Prioritetą teikti didelės apimties modulinėmis mokymų, susijusių su smurto artimoje aplinkoje prevencija ir pagalba, programoms. Kad būtų išvengiama programų dubliavimosi, jas rengiant būtinas visų suinteresuotų institucijų bendradarbiavimas. Siekiant užtikrinti šių programų tikslumą, rekomenduojama atlikti mokymo poreikių tyrimus.
 - Užtikrinti pakankamą ir tvarų ilgalaikių smurto artimoje aplinkoje prevencijos programų finansavimą.
 - Pavesti Neįgaliųjų reikalų departamentui įtraukti nukentėjusių nuo smurto neįgaliųjų problemų sprendimą į savo programas. Visose kitose su pagalba nuo smurto artimoje aplinkoje susijusiose programose bei projektuose atsižvelgti į neįgaliųjų poreikius. Įpareigoti visas tarnybas ir organizacijas, teikiančias pagalbą nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje, pritaikyti neįgaliesiems konsultavimą bei informavimą, kur kreiptis, psichologinę, teisinę bei kitą reikiamą pagalbą.
8. Kuo daugiau informacijos apie pagalbą teikiančių tarnybų darbą nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims skleisti žiniasklaidoje.

9. Policijai:

- Atsižvelgiant į tai, kad jie gali būti vienintelis informacijos šaltinis nuo smurto nukentėjusiems asmenims (ypač neįgaliesiems), parengti informacijos, kur dar

galima kreiptis, paketą, kurį policijos pareigūnai galėtų palikti patyrusiems smurtą, artimoje aplinkoje.

- Mokyti policijos pareigūnus, ypač naujai įsidarbinančius, apie pagalbos smurtą artimoje aplinkoje neįgaliesiems ypatumus.
- Viena iš alternatyvų – įpareigoti policijos pareigūnus informuoti savivaldybių paramos centrus apie smurtą artimoje aplinkoje patiriančius neįgaliuosius (kiek tai leidžia LR asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas).

10. **Vaiko teisių apsaugos tarnybai:** Tarnyba turėtų labiau įsijungti į smurto artimoje aplinkoje prevenciją, apimančią įvairius lygmenis: tiek nacionalinį, tiek vietos. Glaudesnis bendradarbiavimas su žiniasklaida, informacijos skirtingais kanalais sklaida, bendradarbiavimas su kitomis prevencinę veiklą vykdančiomis institucijomis, tiesioginis kontaktas su visuomene (pvz., pedagogais, tėvais ir vaikais) ne tik prisidėtų prie jos įvaizdžio gerinimo, bet ir sustiprintų prevencinę šios institucijos funkciją.

11. **Probacijos tarnybai:** pareigūnai turėtų būti įpareigoti laiku pranešti apie kardomųjų priemonių pabaigą nukentėjusiems nuo smurto asmenims ir su atveju susijusioms tarnyboms.

12. Savivaldybėms:

- Parengti informacinį paketą apie pagalbos ir paramos visais atvejais, įskaitant smurtą artimoje aplinkoje, galimybes, aiškiai nurodant, kur kreiptis. Palikti/platinti informacinius lapelius ar vizitines korteles lankytinose vietose: savivaldybėse, medicinos įstaigose (ypač poliklinikose), bibliotekose. Tuose lapeliuose turėtų būti nurodyti SPC ir pagalbos moterims linijos telefonų numeriai.
- Išdalinti parengtą informacinį paketą visiems savivaldybės teritorijoje gyvenantiems neįgaliesiems per seniūnijų socialinius darbuotojus, neįgaliųjų NVO, ar, blogiausiu atveju, per neįgaliųjų pensijas nešiojančius paštininkus. Pritaikyti savivaldybių krizių centrus neįgaliesiems, apmokyti jų darbuotojus apie pagalbos neįgaliesiems ypatumus.

13. Siekiant sustiprinti horizontalius ryšius tarp skirtingų institucijų darbuotojų, dirbančių su nukentėjusiais asmenimis ir stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, rengti tame pačiame rajone dirbančių darbuotojų bendrussusitikimus.

14. **Smurto artimoje aplinkoje prevenciją vykdančioms institucijoms:** Organizuoti mokymus apie smurtą artimoje aplinkoje žiniasklaidos atstovams. Ši tema turėtų būti įtraukta ir į žurnalistikos studijų programas, išplečiant su komunikacijos etika susijusius kursus.

LITERATŪRA

TEISĖS AKTAI IR KITI DOKUMENTAI, REGULIUOJANTYS PAGALBĄ NUKENTĖJUSIEMS NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ASMENIMS

I. ĮSTATYMAI

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>
2. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (Suvestinė redakcija nuo 2018-07-01). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E14E65020CCC/asr>
3. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas. (Suvestinė redakcija nuo 2019-10-01) <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342/asr>
4. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. (Suvestinė redakcija nuo 2019-08-31). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr>
5. Lietuvos Respublikos policijos įstatymas. (Suvestinė redakcija nuo 2019-11-01). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111665/asr>
6. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. (2000). (aktuali redakcija nuo 2019.11.12) http://www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=66150
7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. (Suvestinė redakcija nuo 2019-09-01 iki 2019-12-31). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>
8. Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas. (Suvestinė redakcija nuo 2020-01-01). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325294/nxkqOSyBNb>
9. Mediacijos įstatymo Nr. X-1702 20 straipsnio 1 punkto pakeitimo įstatymo projektas. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/401375d011c811eaa1dda5669c1a32a1?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=5bf1eafa-4cdc-46a3-95ce-a6fdbfef62e5>

II. TARPTAUTINIAI TEISĖS AKTAI:

10. Europos parlamento ir tarybos direktyva 2012/29/es 2012 m. spalio 25 d. kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=en>
11. Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52016PC0109>

III. POĮSTATYMINIAI TEISĖS AKTAI

12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. gegužės 28 d. nutarimas Nr. 485 „Dėl Valstybinės smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems

- asmenims 2014–2020 metų programos patvirtinimo. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/0ef33c60ea2811e38557d238694e3fc9>
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 1 d. nutarimas Nr. 485 „Dėl Nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2020 metų programos patvirtinimo“. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.437985>
 14. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2015 m. lapkričio 17 d. įsakymas Nr. A1-665/V-1306/IV-904 „Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2011 m. gruodžio 19 d. įsakymu Nr. A1-534/V-1072/IV-931 „Dėl Specializuotos pagalbos centrų programos patvirtinimo“ pakeitimo. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2dc591508d2f11e59c9a8f8c9980906b>
 15. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2012 m. gegužės 7 d. įsakymas Nr. A1-227 „Dėl Specializuotos pagalbos centrų veiklos aprašo patvirtinimo“. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EE22DE5E3F98/wYEmnFOvVz>
 16. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2017 m. balandžio 18 d. įsakymas Nr. A1-182 „Dėl Valstybinės smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims 2014–2020 metų programos įgyvendinimo 2017–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/f5a6ce10253a11e79f4996496b137f39?jfwid=q86m1vv95>
 17. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. gruodžio 7 d. įsakymas Nr. A1-695 dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2017 m. balandžio 18 d. įsakymo Nr. A1-182 „Dėl Valstybinės smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims 2014–2020 metų programos įgyvendinimo 2017 – 2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“ pakeitimo <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a7340142fcba11e89b04a534c5aaf5ce>
 18. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2002 m. sausio 28 d. įsakymas Nr. 55/42/16 „Dėl informacijos apie asmenis su kūno sužalojimais, kurie gali būti susiję su nusikaltimu, teikimo“ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A5135FB62E52>
 19. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymo 2003 m. gegužės 23 d. Nr. V-298/158/A1-86 dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.968E883E61F5>
 20. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2001 m. vasario 1 d. įsakymas Nr. 65 „Dėl informacijos apie pacientų valstybės institucijoms ir kitoms įstaigoms teikimo tvarkos patvirtinimo“ (Nauja redakcijanuo 2018-11-27). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2846E4E70AAF/asr>
 21. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2012 m. gegužės 7 d. įsakymas Nr. A1-227 dėl Specializuotos pagalbos centrų veiklos aprašo patvirtinimo (Suvestinė redakcija nuo 2016-01-01). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EE22DE5E3F98/wYEmnFOvVz>

22. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2018 m. liepos 2 d. įsakymas Nr. 5-V-611 „Dėl policijos pareigūnų reagavimo į pranešimus apie smurtą artimoje aplinkoje, teismo sprendimo dėl laikinųjų smurtą patyrusio asmens apsaugos užtikrinimo priemonių skyrimo vykdymo ir šio sprendimo vykdymo kontrolės tvarkos aprašo patvirtinimo“. TAR, 2018-07-03, Nr. 11084
23. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2016 m. vasario 29 d. įsakymas Nr. I-63 „Dėl Rekomendacijų dėl nukentėjusiųjų specialių apsaugos poreikių vertinimo patvirtinimo“. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/86bc22f0dfa611e58a92afc65dd68e97>
24. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2015 m. gruodžio 1 d. įsakymas Nr. I-306 „Dėl Rekomendacijų dėl kardomųjų priemonių, išskyrus suėmimą, skyrimo ikiteisminio tyrimo metu tvarkos ir nustatytų sąlygų laikymosi kontrolės (Suvestinė redakcija nuo 2019-04-06). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1ba3a090981d11e5a6f4e928c954d72b/asr>
25. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2013 m. kovo 7 d. įsakymas Nr. 5-V-196 „Dėl Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo įgyvendinimo“. <https://www.epolicija.lt/avilys/actEXTLaunchOidAttachment/docOid=akt.19460042/readVersionId=lastVersion/attachmentAttrName=bodyAttachments/attachmentId=e378c5524e4d11e6a0da879d2b62ebaf/action=show/19460042.pdf>
26. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2014 birželio 16 d. įsakymas Nr. 5-V-533 „Dėl 2013 m. kovo 7 d. įsakymo Nr. 5-V-196 „Dėl Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo įgyvendinimo“ pakeitimo. <https://www.epolicija.lt/avilys/actEXTLaunchOidAttachment/docOid=akt.25316815/readVersionId=lastVersion/attachmentAttrName=bodyAttachments/attachmentId=4aab39804e7e11e6a0da879d2b62ebaf/action=show/25316815.pdf>
27. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2018 m. liepos 2 d. įsakymas Nr. 5-V-611 „Dėl Policijos pareigūnų reagavimo į pranešimus apie smurtą artimoje aplinkoje, teismo sprendimo dėl laikinųjų smurtą patyrusio asmens apsaugos užtikrinimo priemonių skyrimo vykdymo ir šio sprendimo vykdymo kontrolės tvarkos aprašo patvirtinimo. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/90fa3a207ef711e89188e16a6495e98c>
28. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2017 m. gegužės 8 d. įsakymas Nr. 5-V-427 „Dėl Pagalbos iškvietimo elektroninių įrenginių išdavimo, paėmimo ir saugojimo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/172cc73034f211e79f4996496b137f39?jfwid=96t6tfi>
29. Vaiko globos organizavimo nuostatai (Suvestinė redakcija nuo 2020-01-01) <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163202/HrPopxgJNT>

I. METODIKOS:

Seksualinio smurto moteriškosios lyties aukos tyrimo metodika. http://sam.lrv.lt/uploads/sam/documents/files/Veiklos_sritys/Asmens_sveikatos_prieziura/Diagnostikos_metodikos_ir_rekomendacijos/Metodikos/Galutinis%20platinimui%2001%2015_pdf.pdf

Smurto prieš vaikus diagnostikos metodinės rekomendacijos. (2018). Vilnius: Sorre.

Smurto prieš suaugusius artimoje aplinkoje atpažinimo kriterijai ir rekomendacijos dėl veiksmų kilus įtarimui dėl galimo smurto artimoje aplinkoje prieš suaugusius. https://sam.lrv.lt/uploads/sam/documents/files/Veiklos_sritys/Asmens_sveikatos_prieziura/Diagnostikos_metodikos_ir_rekomendacijos/Rekomendacijos/rekomendacijos%20d%C4%97l%20smurto%20artimoje%20aplinkoje%20suaugusiems%20atpa%C5%BEinimo.docx

Pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims, įskaitant vaikus, efektyvumo vertinimo metodika. (2017). Vilnius: Asociacija „Moterų informacijos centras“ (rankraštis).

Vasiliauskienė, L.H., Dirmontaitė, E., Vasiliauskaitė, Z. (2016). *Metodinės rekomendacijos specializuotos pagalbos centrų darbuotojams, savanoriams bei apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą įgyvendinančių institucijų darbuotojams ir specialistams.* Vilnius: Vilniaus moterų namai.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

Asociacijos „Lietuvos neįgaliųjų draugija“ 2018 metų veiklos ataskaita. (2019). http://draugija.lt/wp-content/uploads/2019/05/BRN3C2AF4611B09_001614.pdf

Bulovienė, L. (2019). Privalomoji mediacija šeimos byloje nuo 2020 m. sausio 1 d., kokie pokyčiai laukia? <http://www.ilaw.legal/teisnininkas/Privalomoji-mediacija-seimos-bylose-nuo-2020-m-sausio-1-d-kokie-pokyciai-laukia/>

Disabled Survivors Too: Disabled people and domestic abuse. (2017). <http://safelives.org.uk/sites/default/files/resources/Disabled%20Survivors%20Too%20CORRECTED.pdf>

Estimating the costs of gender-based violence in the European Union: Report. (2014) – EIGE: Luxemburg publications office of EU.

Informatikos ir ryšių departamentas prie vidaus reikalų ministerijos (2019). *Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotus asmenis, nukentėjusius nuo nusikalstamų veikų, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje.* https://www.ird.lt/lt/paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1/view_item_datasource?id=8050&datasource=38807

Kreipimasis dėl nuo 2020 m. įsigaliosiančių LR Mediacijos įstatymo 20 str. pataisų. – Specializuotos pagalbos centras. 2019-12-03. Nr. 19/12/01. (rankraštis)

Kubilienė, L., Norvaišaitė, M. (2017). *Smurto artimoje aplinkoje ikiteisminio tyrimo eigą reglamentuojančių teisės aktų ir vidinės tvarkos dokumentų analizės ataskaita.* Vilnius: Lietuvos policija. kurklt.lt/wp-content/uploads/2017/10/analiz%C4%97s-ataskaita.pdf

Lietuvos moterų lobistinė organizacija. (2019) Raštas Socialinės apsaugos, Teisingumo ir Vidaus reikalų ministerijoms 2019-12-20 Nr. LMLO 2019-12/20-3 Dėl kompleksinio smurto artimoje aplinkoje ir smurto prieš moteris problemų sprendimo bei galimų NVO paslaugų

socialinių ir neformaliojo suaugusiųjų švietimo srityje, įgyvendinat Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą (rankraštis).

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2019). *Seimas priėmė pataisytą Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą: kas keisis* <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/seimas-prieme-pataisyta-vaiko-teisiu-apsaugos-pagrindu-istatyma-kas-keisis>

Michailovič, I., Justickaja, S., Vaičiūnienė, R., Kalpokas, V., Visockas E. (2019). *Veiksmingo policijos ir kitų suinteresuotų institucijų bendradarbiavimo link: smurto artimoje aplinkoje atpažinimo, pagalbos ir prevencijos modelis*. Vilnius: Teisės institutas.

Mokymo programa „Smurtas artimoje aplinkoje: prevencija, apsauga, pagalba, bendradarbiavimas“ (2019). Vilnius: Moterų informacijos centras (rankraštis).

Neįgaliųjų moterų padėties analizė, įvertinat Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimą Lietuvoje: apklausos rezultatų ataskaita. (2018). Vilnius: Lietuvos neįgaliųjų draugija. <http://www.ndt.lt/wp-content/uploads/Ne%C4%AFgali%C5%B3j%C5%B3-moter%C5%B3-ir-mergai%C4%8Di%C5%B3-ataskaita-Galutin%C4%97-2018.12.17-1.pdf>

Neįgaliųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. <http://www.ndt.lt/nacionaline-programa/> (žiūrėta 2019-10-18)

Smurtas artimoje aplinkoje: Informaciniai pranešimai. Oficialiosios statistikos portalas. (2019-01-30). <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?eventId=203139#>

Smurtas artimoje aplinkoje: Informaciniai pranešimai. Oficialiosios statistikos portalas. (2018-01-30) <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?eventId=173685#>

Statistiniai duomenys apie smurtą artimoje aplinkoje ir smurtą prieš moteris. (2019). Vilnius: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba. https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2019/07/smurto-statistika_2019-07-24.pdf

Statistika. *Būk stipri*. <http://bukstipri.lt/saa-kas-tai/statistika/19>

Purvaneckiene, G. (2001). *Mano namai – mano tvirtovė, bet ne ištekėjusioms moterims. Vaikijate Haaled*. Tallinn, p.422-429 (Estų kalba).

Tendencijos: Smurtas artimoje aplinkoje. – *Pasibeslk*. - <http://pasibelsk.lt/infografikas/>

Vaigė, L. (2016). Smurto prieš moteris prevencija: Nacionalinės teisės spragos. *Jurisprudencija*, 23(1), p. 89–107.

2018 m. policijos veiklos apžvalga. (2019). Vilnius: Lietuvos policija. <https://policija.lrv.lt/lt/administracine-informacija/ataskaitos>

1 PRIEDAS. Interviu gairės – nukentėję nuo smurto artimoje aplinkoje

Interviu gairės

Labą dieną. Esu, Moterų informacijos centro tyrėja. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu atliekame tyrimą apie pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims kokybę. Jūsų kontaktus gavome iš SPC, tai žinome, kad Jūs esate patyrusi(-ęs) smurtą. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija stengiasi nuolat gerinti teikiamos pagalbos kokybę, todėl labai reikia žinoti, ar ta pagalba teikiama tinkamai ir kuria kryptimi reikia gerinti jos kokybę. Todėl šiuo atveju mums reikia Jūsų pagalbos. Tyrimas yra anonimiškas, jo rezultatai bus panaudoti tik apibendrinta forma.

1. Demografija. Paprašysime pateikti tik bendrą informaciją.

Lytis _____ (pildo _____ interviuieris)

Amžius _____

Gyvenamoji vieta (didmiestis, rajono centras, mažas miestelis, kaimas) _____

Išsilavinimas (aukštasis magistras, aukštasis bakalauras, vidurinis, pagrindinis, žemesnis) _____

Darbinė padėtis (dirba, nedirba (kiek laiko), senatvės pensininkė, neįgalumo pensininkė) _____

Pajamos _____ **į** _____ **rankas** _____ (maždaug)

Šeiminė padėtis (netekėjusi, ištekėjusi, gyvena partnerystėje, išsiskyrusi) _____

Vaikai (jei turi, kiek ir kokio amžiaus) _____

- Smurto istorija.** Papasakokite apie savo smurto artimoje aplinkoje patyrimą. Ar tai buvo vienintelis kartas, ar daugiau? *Ar teko smurtą patirti anksčiau, pvz., gyvenant su tėvais ar su ankstesniu vyru/partneriu, kitoje aplinkoje? Kada, kur, ar dažnai?*
- Kreipimasis pagalbos, paramos.** Ar kuriuo nors atveju kreipėtės į ką nors pagalbos? Į ką? Į ką pirmiausiai? Į ką dar kreipėtės? Ar pati nutarėte kreiptis pagalbos, ar kas patarė, pastūmėjo?
- Nenoras kreiptis pagalbos.** Jei niekada ar tam tikrais atvejais nesikreipėte į nieką pagalbos, tai kodėl? *Kaip moteris jaučia, kas jai trukdė kreiptis pagalbos? Turėti omenyje asmenines kliūti: gal netikėjo, kad kas gali padėti, nežinojo kur, bijojo, gėda, kaltė, gal dar kas. Taip pat ir išorines - nebuvo kur, nėra tokios vietos, kur žinotų, kad gali gauti pagalbą. O gal teko kažkada kreiptis ir nusivylė?*
- Pagalbos teikimo eiga.** Jei kreipėtės į pagalbą teikiančias institucijas, papasakokite apie pagalbos teikimo eigą. Kas kur nukreipė, informavo apie tolesnę eigą?

6. **Pagalbos kokybė ir efektyvumas.** Jei kreipėtės į ką nors pagalbos (ar jus susirado), papasakokite apie savo patyrimą su pagalbos tiekėjais. Ar suteikė pagalbą, ar ją suteikė laiku, ar ji buvo efektyvi, ar su jumis deramai elgėsi, ar atliepė į jūsų poreikius? Ar šių institucijų specialistai supranta smurto artimoje aplinkoje problemą? Ar paaiškino, nurodė, kur dar galima kreiptis? Ko jums labiausiai trūko šių žmonių ar įstaigų darbe? O kas labiausiai padėjo / nepadėjo?

Aš dabar vardinsiu institucijas, jūs pasakykite, ar teko susidurti ir jei taip, tuomet papasakokite apie kiekvieną atskirai:

- **Kiti šeimos nariai (suaugę, vaikai), giminės, draugai, pažįstami (kaimynai, bendradarbiai, gal tiesiog kokios tai bendruomenės nariai, kita).**
- **Policija.** *Ar pati paskambino į 112? Ar kitu būdu iškvietė policiją?*
 - o 112. Ar paskambinus 112, jie iš karto iškvietė policiją, ar dar ko papildomai klausinėjo, komentavo?
 - o Į įvykį atsiųsti pareigūnai (patrulis). Kaip greitai atvyko pareigūnai? Ar galėtumėte papasakoti apie pareigūnų darbą, bendravimą? *Kiek laiko maždaug truko pokalbis, kaip pačiai moteriai pasijautė? Kokią informaciją gavo iš pareigūnų? Ar informavo apie jos teises? Ar informavo, kad SPC ir Vaiko teisių atstovai susisieks? Ar bendravo su ja atskirai, ar girdint smurtautojui, vaikams? Ar smurtautoją išvežė? Ar gali pasidalinti, kaip tai vyko?*
 - o Ikiteisminio tyrimo tyrėjas. Ar tyrėjas buvo atvykęs į įvykio vietą, ar jums skambino ir paskyrė susitikimą komisarijate? Ar jus apklausė atskirai? Ar tyrėjo klausimai ir elgesys sukėlė jums pasitikėjimą? Ar buvo skatinama surengti, o gal buvo surengta akistata su smurtautoju?
 - o Kiti policijos pareigūnai. *Jei pati kreipėsi į komisariatą, tai kokios buvo prašymo rašymo aplinkybės? Ar tinkamai bendravo, suprato? Ar nesusilaukė netinkamų komentarų, atkalbinėjimo nuo prašymo rašymo?*
Ar buvo priimtas koks nors nutarimas dėl apribojimų smurtautojui artintis prie jos ar gyvenamosios vietos? Jei taip, ar paskui lankėsi probacijos pareigūnai, ar tikrino kaip jis laikosi apribojimų?
- **Prokuratūra.** Ar jums buvo aišku, kad šiame procese dalyvauja ir prokuratūra? Koks jos vaidmuo, kaip prokuratūra gali padėti? Ar jautėsi, kad prokuroras su jumis bendradarbiauja? *Ar prokuroras teikė informaciją, atsakė į jūsų klausimus? Ar vertino moters suteiktą informaciją?*
- **Probacijos tarnyba.**
- **Teismai.** Kaip vyko teismo posėdis? Ar teko prie teismo salės laukti kartu su smurtautoju bei jį atstovaujančiais asmenimis – advokatu, liudininkais? Kaip jie elgėsi? Ar jautėte, kad teisėjas buvo nešališkas abiejų pusių atžvilgiu, o gal palaikė kurią nors pusę?
- **Advokatai.** Ar tai buvo valstybės skirtas advokatas, ar teko ieškoti privačiai? *Kas finansavo? Gal gali maždaug įvardinti kiek tai kainavo? Gal turėjo daugiau nei vieną patirtį su advokatais? Teko keisti? Kodėl? Ar galėjote pasitikėti advokato darbu? Ar jautėte, kad dirba sąžiningai, bendradarbiauja su jumis atvirai?*
- **Vaiko teisių apsauga. (Jei turi vaikų).** Ar Vaiko teisių mobili grupė atvyko į įvykį? Ar buvo priskirtas vaiko teisių specialistas? Kaip vyko bendravimas su priskirtu specialistu? Ar jautėsi, kad supranta, kas atsitiko jūsų šeimoje,

- santykiuose? Ar jautėte specialisto rūpestį, dėmesį, ar tik buvo atliekamas formalus darbas? Ar jautėte, kad specialistas atstovauja vaiką, jus, o gal smurtautoją? Ar buvote skatinama leisti vaikams susitikti su smurtavusiu tėvu? Kaip tai vyko, kokių būdu? Ar patyrėte iš VTAS kokį tai spaudimą dėl to?
- **Medicinos įstaigos.** Ar teko kreiptis į gydytojus dėl patirto smurto? Ar specialistai pagarbiai su jumis elgėsi, informavo? Ar nesulaukėte netinkamų komentarų?
 - o Šeimos gydytojas. Ar galėjo šeimos gydytojas pastebėti, kad jūs ar vaikai patiria smurtą? Jei taip, tai kaip elgėsi? Ar apskritai buvo galima apie savo smurto patirtį kalbėti su šeimos gydytoju, kitu personalu, ar jautėsi, kad supras, bent išklausk, kažką patars, nukreips?
 - **Psichologinę pagalbą teikiančios įstaigos.** Ar teko kreiptis į tokias įstaigas? Papasakokite, prašau, plačiau apie savo patirtį. *Ar yra kur kreiptis dėl psichologo pagalbos vaikams? Kur? Kokios tai tarnybos? Jei turėjo tokios patirties, gal gali pasidalinti? Kas patiko / nepatiko? Ar VTAS specialistai nukreipė pas (o gal pačioje tarnyboje siūlė) psichologą vaikams?*
 - **Savivaldybės socialinės paramos centrai/ seniūnijos.** Ar pas jus lankosi socialinis darbuotojas? *(Ar paskirta atvejo vadyba?)* Ar socialinis darbuotojas kaip nors reagavo į policijos iškvietimą? Ar kreipėtės į socialinės paramos centrą ar seniūniją dėl materialinės paramos? Ar ją gavote?
 - **SPC (Specializuotos pagalbos centrai).** *Kuo smulkiau išklausk apie visą bendravimo eigą. Pati kreipėsi, ar SPC ją susirado? Jei ne policija nukreipė, tai kas patarė kreiptis? (Jei nukreipė policija), per kiek laiko nuo įvykio SPC su ja susisiektė? Kiek kartų bendravo? Su kiek asmenų bendravo? Kokio pobūdžio pagalbą – konsultacijas ar kokią kitokią pagalbą gavo, ar konsultacijos padėjo / nepadėjo? Ar patenkinta (kiekviena paslauga atskirai)? Ko pritrūko? Kas galėtų būti geriau?*
 - **Kitos nevyriausybines organizacijos (kokios).** Ar teko kreiptis į kitas NVO? *Kokias? Kokią pagalbą gavo? Kuo ta pagalba buvo svarbi?*
 - **Bažnyčia.**
7. **Pagalbą teikiančių įstaigų įvertinimas.** Kaip jūs įvertintumėte savo sveikatos, savijautos, santykių su aplinkiniais, bendradarbiais pasikeitimą nuo tada, kai patyrėte smurtą, iki dabar, kai gavote pagalbą? Kas daugiausiai jums padėjo? Pasakykite savo nuomonę apie visą, su kuriomis susidūrėte, pagalbą teikiančių įstaigų darbą. Palyginkite jas. Kurios darbą dirba geriausiai, gerai, patenkinamai (čia labai prašyčiau įvardinti konkrečiai) ar visai neatlieka? Kurios reikalingiausios, o gal yra tokių, kurios tik trukdo spręsti problemas?
 8. **Tarpinstitucinis bendradarbiavimas.** Kaip jums pasirodė, ar pagalbą teikiančios institucijos bendradarbiauja tarpusavyje, ar viena žino, ką daro kita? *Jei moteriai pasijautė, kad organizacijų specialistai / pareigūnai, kurie teikia pagalbą, bendradarbiauja, tai kiek, kaip, kokių būdu, ar tame dalyvavo, buvo įtraukiama pati nukentusioji moteris, smurtautojas, vaikai?*
 9. **Pagalbos kokybės kaita. (Jeigu turi ilgą patirtį, susiduriant su smurtu artimoje aplinkoje).** Papasakokite, prašau, kaip keitėsi pagalbos sistema? Ar jautė, galima buvo jausti tuos pokyčius? Į gerą ar į blogą pusę? Ar buvo didelių pokyčių (čia prašyčiau įvardinti konkrečiai)? Kokią įtaką sistemos kaitai padarė Apsaugos nuo smurto

artimoje aplinkoje įstatymo priėmimas (2011) ir SPC (specializuotos pagalbos centrų) atsiradimas? Ar dar buvo kokių įvykių, nulėmusių pokyčius?

10. **Bendras pagalbos sistemos vertinimas.** Kaip jūs vertintumėte apskritai, kas jums buvo svarbu, svarbiausia visame tame patyrimė? *Gal kažkokio konkretaus žmogaus buvimas, gal jo/jos koks tai veiksmas, gal kažkas, ką ji jau žinojo ir tai padėjo ar nežinojo ir tiesiog nepadare kažko.* Gal yra dar kas nors, ką jūs norėtumėte pasakyti, apie ką mes nepaklausėme?
11. **Ideali pagalba.** O pabaigai pasakykite, kaip jūs įsivaizduojate idealią pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiai aukai? Kaip turėtų būti?

Nuoširdžiai dėkojame jums už pokalbii skirtą laiką. Tikimės, kad jūsų nuoširdžiai išreikšta nuomonė padės pagerinti pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patiriančioms aukoms kokybę.

2 PRIEDAS. Interviu gairės ekspertams:

- A – Policija
- B – Prokuratūra
- C – Teismas
- D – VTAT
- E – Savivaldybės
- F – SPC
- G – Medicina
- H – Neįgaliųjų NVO

2 A PRIEDAS

Interviu su ekspertais gairės (Policija)

Labą dieną. Esu, Moterų informacijos centro tyrėja. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu atliekame tyrimą apie pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims kokybę, prieinamumą bei efektyvumą. Kreipiamės į jus kaip pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims ekspertą(-ę). Socialinės apsaugos ir darbo ministerija stengiasi nuolat gerinti pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje sistemą, todėl svarbu žinoti, ar ta pagalba teikiama tinkamai ir kaip reikėtų ją tobulinti. Nors pagrindinė policijos funkcija – apsauga, tačiau paprastai ji pirmoji susiduria su nukentėjusiu nuo smurto artimoje aplinkoje, ir teikia pagalbą plačiaja prasme. Todėl šiuo atveju mums svarbi jūsų nuomonė. Tyrimas yra anonimiškas, jo rezultatai bus panaudoti tik apibendrinta forma.

I. DEMOGRAFIJA. Paprašysime pateikti tik bendrą informaciją.

Lytis _____ (pildo _____ interviueris)

Amžius _____

Aptarnaujama vieta (*didmiestis, rajono centras, mažas miestelis, kaimas*) _____

Išsilavinimas (*aukštasis magistras, aukštasis bakalauras, vidurinis, pagrindinis, žemesnis*) _____

Pareigos _____

II. TEISINĖ BAZĖ

12. Kokiais įstatymais ir kitais teisės aktais vadovaujate savo darbe, teikdami pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims?
13. Kas/ ar pasikeitė jūsų darbe, 2011 m. priėmus Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą? O vėliau, atsiradus įvairioms pataisoms? Kas palengvino darbą, kas apsunkino? Kaip paveikė jūsų darbą Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pakeitimai?
14. Ar teisinė bazė pakankama, kad ši pagalba būtų teikiama kokybiškai? Gal ko trūksta? Kokių reikėtų pataisymų, papildymų?
15. Kaip praktikoje įgyvendinama ES Nusikaltimo aukų direktyva? (2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtinausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai)

III. KONTAKTAI SU NUKENTĖJUSIUOJU NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE

1. Papasakokite, prašau, apie jūsų institucijos kontaktų su nukentėjusiuoju nuo smurto artimoje aplinkoje eigą. Iš kur gaunate informaciją apie smurtą artimoje aplinkoje? Kokia smurto rūšis turi būti fiksuota, kad pareigūnai vyktų į įvykio vietą? Kokie tolesni jūsų veiksmai? Ką pirmiausiai darote? Su kokiomis tarnybomis susisiekiate? Kiek ir kokie pareigūnai vyksta į įvykio vietą?
Kokie svarbiausi policijos pareigūnų veiksmai įvykio vietoje? Kokie policijos pareigūnų veiksmai užfiksavus smurto artimoje aplinkoje įvyki?
Kokioms institucijoms pranešate apie įvyki?
Policijos suteikiama pagalba yra pirminė (jei atvykstama pagal iškvietimą). Su kokiais sunkumais dažniausiai susiduria pareigūnai? Kodėl? Kaip manote, kokio pobūdžio turi būti suteikiama pagalba, kad auka jaustų stiprų policijos pareigūnų palaikymą ir ateityje nepakeistų savo parodymų?
Kaip manote, ar pagal užpildytą tarnybinio pranešimo dėl galimo smurto aplinkoje protokolą galima identifikuoti, jog buvo individualus priėjimas, atitinkantis smurtą patyrusios aukos situaciją?
2. Papasakokite, kaip vyksta ikiteisminis tyrimas: įrodymų rinkimas, apklausos, akistatos. Ar praktikuojamas nukentėjusįjį lydinčio asmens dalyvavimas? Ar rengiamos nukentėjusio ir įtariamojo akistatos?
Dažniausiai policijos pareigūnai fiksuoja tik fizinį smurtą. Kodėl? Koks policijos vaidmuo kitų smurto rūšių – tyčinio psichinio, seksualinio, ekonominio – atžvilgiu?
3. Kaip jūs subjektyviai vertinate, ar jūsų institucija maksimaliai gerai teikia pagalbą nukentėjusiems nuo smurto asmenims?
Jūsų nuomone, kokių profesinių kompetencijų reikia pareigūnams, susiduriantiems su smurto artimoje aplinkoje aukomis? Ar į bazinio policijos pareigūno išsilavinimo turinį įtrauktas pasirengimas dirbti su smurtu artimoje aplinkoje? Ar pakanka organizuojamų mokymų, kvalifikacijos kėlimo kursų, seminarų, konsultacijų, skirtų dirbantiems smurto artimoje aplinkoje pagalbos srityje? Kas dažniausiai organizuojama?
Kaip vykdoma prevencinė veikla? Kaip informuojama visuomenė apie teikiamą pagalbą artimoje aplinkoje smurtą patyrusiam asmeniui, kokių laikomasi asmens teisių?
Ar akcentuojama tai, jog smurtą patyrusio asmens apsauga yra tiek institucijų, tiek paties asmens reikalas? Kaip?
Ar tinkamu laiku teikiama informacija apie policijos darbą šiame sektoriuje?
4. Kaip galėtumėte įvertinti savo institucijos veiklos pranašumus siekiant užtikrinti smurtą patyrusio asmens apsaugą? Ko trūksta, kad galėtumėte pasiekti maksimalią pagalbos kokybę, prieinamumą ir efektyvumą?

IV. TARPINSTITUCINIS BENDRADARBIAVIMAS

Su kokiomis institucijomis jums tenka bendradarbiauti teikiant pagalbą nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje?

Aš vardinsiu galimas institucijas, o jūs apibūdinkite, prašau, bendradarbiavimą su jomis. Pasakykite, ar jos tinkamai teikia pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims.

Kaip, jūsų nuomone, būtų galima patobulinti jų darbą? Ar reikėtų tam keisti teisinę bazę? Ar svarbu nusistatyti kiekvienos institucijos kompetencijų ribas?

Institucijos:

- Prokuratūra
- Teismai
- Probacijos tarnyba
- Vaiko teisių apsauga
- Medicinos įstaigos
- Savivaldybių paramos centrai/seniūnijos
- SPC (specializuotos pagalbos centrai)
- Kitos NVO

Kaip jūs galėtumėte įvertinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą teikiant pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims? Kaip dažnai dalyvaujate tarpinstituciniuose susitikimuose? Su kuriomis institucijomis jums lengviausia dirbti, kodėl? Su kuriomis turite sunkumų? Kokių? Kaip galima būtų patobulinti tą bendradarbiavimą?

V. SPECIALIZUOTOS PAGALBOS CENTRAI

Norėtume plačiau pakalbėti apie SPC vaidmenį teikiant pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims. Ar, jūsų nuomone, SPC tinklo įkūrimas pasiteisino? Ar SPC atlieka visas reikalingas pagalbos smurto aukoms funkcijas? Kas, jūsų nuomone, galėtų būti atlikta kitaip, kad pagalba būtų kokybiškesnė, prieinamesnė ar efektyvesnė?

VI. PAGALBOS SISTEMOS ĮVERTINIMAS

Pabandykite įvertinti pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims sistemos visumą. Kaip manote, ar nuo smurto nukentėjusiems asmenims suteikiama **pagalba** yra nuosekli sistemos požiūriu? Kuo remdamiesi taip teigiate? Gal turite pasiūlymų, kaip būtų galima organizuoti geriau? Kaip galėtumėte įvertinti smurto artimoje aplinkoje **prevencijos** sistemą? Ar visos institucijos tinkamai atlieka prevencinę veiklą? Kokią įtaką šios sistemos daro pagalbos teikimo kokybei, prieinamumui bei efektyvumui?

Gal žinote kitų šalių pavyzdžių, kur pagalbos sistema veikia geriau? Papasakokite.

2 B PRIEDAS

Interviu su ekspertais gairės - Prokuratūra

Labą dieną. Esu, Moterų informacijos centro tyrėja. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu atliekame tyrimą apie pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims kokybę, prieinamumą bei efektyvumą. Kreipiamės į jus kaip pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims ekspertą(-ę). Socialinės apsaugos ir darbo ministerija stengiasi nuolat gerinti pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje sistemą, todėl svarbu žinoti, ar ta pagalba teikiama tinkamai ir kaip reikėtų ją tobulinti. Nors pagalbos teikimas nėra pagrindinė prokuratūros funkcija – apsauga, tačiau atstovaudama nukentėjusį nuo smurto artimoje aplinkoje, ji teikia pagalbą plačiaja prasme. Taigi šiuo atveju mums svarbi jūsų nuomonė. Tyrimas yra anonimiškas, jo rezultatai bus panaudoti tik apibendrinta forma.

VII. DEMOGRAFIJA. Paprašysime pateikti tik bendrą informaciją.

Lytis _____ (pildo _____ interviueris)

Amžius _____

Aptarnaujama vieta (didmiestis, rajono centras, mažas miestelis, kaimas) _____

Išsilavinimas (aukštasis magistras, aukštasis bakalauras, vidurinis, pagrindinis, žemesnis) _____

Pareigos _____

VIII. TEISINĖ BAZĖ

16. Kokiais įstatymais ir kitais teisės aktais vadovaujate savo darbe, teikdami pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims?
17. Kas/ ar pasikeitė jūsų darbe, 2011 m. priėmus Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą? O vėliau, atsiradus įvairioms pataisoms? Kas palengvino darbą, kas apsunkino? Kaip paveikė jūsų darbą Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pakeitimai?
18. Ar teisinė bazė pakankama, kad ši pagalba būtų teikiama kokybiškai? Gal ko trūksta? Kokių reikėtų pataisymų, papildymų?
19. Kaip praktikoje įgyvendinama ES Nusikaltimo aukų direktyva? (2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai

IX. KONTAKTAI SU NUKENTĖJUSIUOJU NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE

5. Papasakokite, prašau, apie jūsų institucijos kontaktų su nukentėjusiuoju nuo smurto artimoje aplinkoje eigą. Iš kur gaunate informaciją apie smurto artimoje aplinkoje atvejus? Kokie jūsų institucijos vaidmuo, atsakomybė, veiksmai? Kiek vidutiniškai laiko užtrunka specialių apsaugos poreikių įvertinimas? Kaip manote, ar nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjęs asmuo pakankamai informuojamas apie prokuratūros vaidmenį?
Kaip Proceso metu, iki teismo, prokuroras bendrauja su nuo smurto nukentėjusiu asmeniu? Kaip suprantama tai, jog prokuroras įstatymo numatyta tvarka tuo metu atstovauja aukai? Kaip tai įgyvendinama?
6. Prokuroras vadovauja ikiteisminiam tyrimui. Papasakokite, kaip jis vyksta: įrodymų rinkimas, apklausos, akistatos. Ar leidžiamas nukentėjusįjį lydinčio asmens dalyvavimas? Ar reikalaujama rengti nukentėjusio ir įtariamojo akistatas? Kodėl? Kas gali nutraukti ikiteisminį tyrimą? Prokuroras ar dar kas nors kitas? Kokiu pagrindu gali būti nutrauktas ikiteisminis tyrimas?
7. Kaip jūs subjektyviai vertinate, ar jūsų institucija maksimaliai gerai teikia pagalbą nukentėjusiems nuo smurto asmenims? Įvertinkite savo institucijos veiklos pranašumus, siekiant užtikrinti smurtą patyrusio asmens apsaugą? Kaip vyksta informacijos apie prokuratūros vaidmenį sklaida? Ko trūksta, kad būtų galima pasiekti maksimalią pagalbos kokybę, prieinamumą ir efektyvumą?

X. TARPINSTITUCINIS BENDRADARBIAVIMAS

Su kokiomis institucijomis jums tenka bendradarbiauti teikiant pagalbą asmenims, nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje?

Aš vardinsiu galimas institucijas, o jūs apibūdinkite, prašau, bendradarbiavimą su jomis. Pasakykite, ar jos tinkamai teikia pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims. Kaip, jūsų nuomone, būtų galima patobulinti jų darbą? Ar reikėtų tam keisti teisinę bazę?

Institucijos:

- Policija
- Teismai
- Probacijos tarnyba
- Vaiko teisių apsauga
- Medicinos įstaigos
- Savivaldybių paramos centrai/seniūnijos
- SPC (specializuotos pagalbos centrai)
- Kitos NVO

Kaip jūs galėtumėte įvertinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą teikiant pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims? Kaip dažnai dalyvaujate tarpinstituciniuose susitikimuose? Su kuriomis institucijomis jums lengviausia dirbti, su kuriomis turite sunkumų? Kokių? Kaip galima būtų patobulinti tą bendradarbiavimą?

XI. SPECIALIZUOTOS PAGALBOS CCENTRAI

Norėtume plačiau pakalbėti apie SPC vaidmenį teikiant pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims. Ar, jūsų nuomone, SPC tinklo įkūrimas pasiteisino? Ar SPC atlieka visas reikalingas pagalbos smurto aukoms funkcijas? Ką, jūsų nuomone, reikėtų keisti, kad pagalba būtų kokybiškesnė, prieinamesnė ar efektyvesnė?

XII. PAGALBOS SISTEMOS ĮVERTINIMAS

Pabandykite įvertinti pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims sistemos visumą. Kaip manote, ar nuo smurto nukentėjusiems asmenims suteikiama **pagalba** yra nuosekli sistemos požiūriu? Kuo remdamiesi taip teigiate? Gal turite pasiūlymų, kaip būtų galima organizuoti geriau? Kaip galėtumėte įvertinti smurto artimoje aplinkoje **prevencijos** sistemą? Ar visos institucijos tinkamai atlieka prevencinę veiklą? Kaip jūsų institucija prisideda prie prevencijos sklaidos?

Gal žinote kitų šalių pavyzdžių, kur pagalbos sistema veikia geriau? Papasakokite.

2 C PRIEDAS

Interviu su ekspertais gairės - TEISMAS

Laba diena. Esu, Moterų informacijos centro tyrėja. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu atliekame tyrimą apie pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims kokybę, prieinamumą bei efektyvumą. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija stengiasi nuolat gerinti pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje sistemą, todėl labai reikia žinoti, ar ta pagalba teikiama tinkamai ir kuria kryptimi reiktų ją tobulinti. Teismus tik netiesiogiai galima pavadinti pagalba teikiančia institucija, tačiau tiesiogiai dalyvauja šiame procese. Todėl šiuo atveju mums reikia Jūsų pagalbos. Kreipiamės į jus kaip pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims ekspertą(-ę). Tyrimas yra anonimiškas, jo rezultatai bus panaudoti tik apibendrinta forma.

XIII. DEMOGRAFIJA. Paprašysime pateikti tik bendrą informaciją.

Lytis _____ (pildo _____ interviueris)

Amžius _____

Aptarnaujama vieta (didmiestis, rajono centras, mažas miestelis, kaimas) _____

Išsilavinimas (aukštasis magistras, aukštasis bakalauras, vidurinis, pagrindinis, žemesnis) _____

Pareigos _____

XIV. KONTAKTAI SU NUKENTĖJUSIUOJU NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE

8. Papasakokite, prašau, apie jūsų institucijos kontaktų su nukentėjusiuoju nuo smurto artimoje aplinkoje eigą. Iš kur gaunate informaciją apie smurtą artimoje aplinkoje? Kaip vyksta teisminis nagrinėjimas?
Pora klausimų, iškilusių tyrimo eigoje:
9. Ar teismo procese bandote sutaisyti nukentėjusį su smurtautoju ir nutraukti teismo procesą?
10. Jeigu procese dalyvauja vaikai, kaip traktuojate jų apklausą? Jeigu vaikas jau buvo apklaustas policijoje, vaiko teisu institucijoje, ar būtinai dar kartą apklausiate teisme? Kaip padaryti, kad vaikas būtų apklausiamas tik vieną kartą?
11. Kaip jūs subjektyviai vertinate, ar jūsų institucija maksimaliai gerai teikia pagalbą nukentėjusiems nuo smurto asmenims? Ko trūksta, kad galėtumėte pasiekti tą maksimalią pagalbos kokybę, prieinamumą ir efektyvumą?

XV. TEISINĖ BAZĖ

20. Kokiais įstatymais ir kitais teisės aktais vadovaujatės savo darbe, spręsdami smurtą artimoje aplinkoje patyrusių bylas?
21. Kas keitėsi jūsų darbe, kintant įstatymams, atsirandant įvairioms pataisoms? Kas palengvino darbą, kas apsunkino? (*Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje, Vaiko teisių apsaugos ir kt.*)
22. Ar teisinė bazė pakankama, kad ši pagalba būtų teikiama kokybiškai? Gal ko trūksta? Kokių reiktų pataisymų, papildymų?

XVI. TARPINSTITUCINIS BENDRADARBIAVIMAS

Su kokiomis institucijomis jums tenka bendradarbiauti, sprendžiant nukentėjusių nuo smurto artimoje aplinkoje bylas?

Aš vardinsiu galimas institucijas, o jūs apibūdinkite, prašau, bendradarbiavimą su jomis. Pasakykite, ar jos tinkamai atlieka savo vaidmenį pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims. Kaip, jūsų nuomone, būtų galima patobulinti jų darbą? Ar reiktų tam keisti teisinę bazę? Institucijos:

- Policija
- Prokuratūra
- Probacijos tarnyba
- Vaiko teisių apsauga
- Medicinos įstaigos
- Savivaldybių paramos centrai/seniūnijos
- SPC (specializuotos pagalbos centrai)
- Kitos NVO

Kaip jūs galėtumėte įvertinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, teikiant pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims? Su kuriomis institucijomis jums lengviausia dirbti, su kuriomis turite sunkumų? Kokių? Kaip galima būtų patobulinti tą bendradarbiavimą?

XVII. SPECIALIZUOTOS PAGALBOS CENTRAI

Norėtume plačiau pakalbėti apie SPC vaidmenį, teikiant pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims. Ar, jūsų nuomone, SPC tinklo įkūrimas pasiteisino? Ar SPC užima svarbią vietą pagalbos nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims? Ar SPC atlieka visas reikalingas pagalbos smurto aukoms funkcijas? Kas, jūsų nuomone, galėtų būti atlikta kitaip, kad ta pagalba būtų kokybiškesnė, prieinamesnė ar efektyvesnė?

XVIII. PAGALBOS SISTEMOS ĮVERTINIMAS

Pabandykite įvertinti pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims sistemos visumą. Ar, jūsų nuomone, einama teisinga kryptimi? Galbūt viskas turėtų būti organizuota kitaip? Gal žinote kitų šalių pavyzdžių, kur pagalbos sistema veikia geriau? Papasakokite.

Nors mūsų tyrimo objektas - pagalba, kaip galėtumėte įvertinti smurto artimoje aplinkoje prevencijos sistemą? O baudžiamąjį persekiojimą? Kokią įtaką šios sistemos daro pagalbos tiekimo kokybei, prieinamumui bei efektyvumui?

2 D PRIEDAS

Interviu su ekspertais gairės –Vaiko teisės

Labą dieną. Esu, Moterų informacijos centro tyrėja. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu atliekame tyrimą apie pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims kokybę, prieinamumą bei efektyvumą. Kreipiamės į jus kaip pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims (vaikams) ekspertą(-ę). Socialinės apsaugos ir darbo ministerija stengiasi nuolat gerinti pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje sistemą, todėl svarbu žinoti, ar ta pagalba teikiama tinkamai ir kaip reikėtų ją tobulinti. Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme Vaiko teisių apsaugos tarnyba įvardijama kaip viena iš pagrindinių pagalbą teikiančių institucijų, jei smurtinėje šeimoje yra vaikų. Taigi šiuo atveju mums svarbi jūsų nuomonė. **Šiame tyrime kalbėsime TIK apie smurto artimoje aplinkoje atvejus.** Tyrimas yra anonimiškas, jo rezultatai bus panaudoti tik apibendrinta forma.

XIX. DEMOGRAFIJA. Paprašysime pateikti tik bendrą informaciją.

Lytis _____ (*pildo* _____ *intervieweris*)

Amžius _____

Aptarnaujama vieta (*didmiestis, rajono centras, mažas miestelis, kaimas*) _____

Išsilavinimas (*aukštasis magistras, aukštasis bakalauras, vidurinis, pagrindinis, žemesnis*) _____

Pareigos _____

XX. TEISINĖ BAZĖ

23. Kokiais įstatymais ir kitais teisės aktais vadovaujatės savo darbe, teikdami pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims (vaikams)?
24. Kas/ ar pasikeitė jūsų darbe, 2011m. priėmus Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą? O vėliau, atsiradus įvairioms pataisoms? Kas palengvino darbą, kas apsunkino? Kaip paveikė jūsų darbą Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pakeitimai?
25. Ar teisinė bazė pakankama, kad ši pagalba būtų teikiama kokybiškai? Gal ko trūksta? Kokių reikėtų pataisymų, papildymų?
26. Ar vaiko teisių kontekste naudojama Nusikaltimo aukų direktyva? (2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai)

XXI. KONTAKTAI SU NUKENTĖJUSIUOJU NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE

12. Papasakokite, prašau, apie jūsų institucijos kontaktų su nukentėjusiuoju (vaiku ir/ar vienu iš tėvų) nuo smurto artimoje aplinkoje eigą. Iš kur gaunate informaciją apie smurto artimoje aplinkoje atvejus? Kokie jūsų institucijos vaidmuo, atsakomybė, veiksmai?
- Kokių veiksmų ir per kiek laiko imatės pirmiausia? Kada ir kas vyksta į šeimą? Koks mobiliųjų komandų vaidmuo, kada jos įsijungia į procesą? Kada paskiriamas atvejo vadybininkas? Kas pildo Nepilnamečio nukentėjusiojo specialią apsaugos poreikių vertinimo pažymą? Kokiais atvejais ir per kiek laiko priimamas sprendimas (laikina) paimti vaiką iš šeimos?
- Dėl kokių smurto rūšių paprastai gaunate pranešimus iš policijos? Iš kur kitur ir apie kokį smurtą prieš vaiką šeimoje gaunate pranešimus ir kaip reaguojate? Ar gaunate tokių pranešimų iš Specializuotos pagalbos centrų?
13. Jeigu smurtas šeimoje vyksta tik tarp tėvų (ar kitų suaugusiųjų), kaip elgiatės? Jeigu vaikas buvo liudininku? O jeigu tvirtinama, kad vaikas nieko nematė ir negirdėjo, nes miegojo, žaidė lauke ir pan.? Kaip elgiatės, kai kitos institucijos pritaiko kardomasias priemones vienam iš tėvų (įtariamam smurtu prieš kitą iš tėvų)? Ar proceso metu sudarote sąlygas vaikams matytis su įtariamuoju smurtu? Ar laikoma, kad tai neprieštarauja vaiko interesams?
14. Jeigu tėvai išsiskiria dėl smurto šeimoje, ar laikote, kad vaikui saugu bendrauti su smurtavusiu šeimos nariu? Kokiais atvejais laikoma, kad toks bendravimas prieštarauja vaiko interesams? Ar visus atvejus traktuojate vienodai? Jei ne, tai nuo ko priklauso jūsų išvados?
15. Kaip jūs subjektyviai vertinate, ar jūsų institucija maksimaliai gerai teikia pagalbą nukentėjusiems nuo smurto asmenims (vaikams)? Ko trūksta, kad būtų galima pasiekti maksimalią pagalbos kokybę, prieinamumą ir efektyvumą?

XXII. TARPINSTITUCINIS BENDRADARBIAVIMAS

Su kokiomis institucijomis jums tenka bendradarbiauti teikiant pagalbą asmenims, nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje?

Aš vardinsiu galimas institucijas, o jūs apibūdinkite, prašau, bendradarbiavimą su jomis. Pasakykite, ar jos tinkamai teikia pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims. Kaip, jūsų nuomone, būtų galima patobulinti jų darbą? Ar reikėtų tam keisti teisinę bazę?

Institucijos:

- Policija
- Prokuratūra
- Teismai
- Probacijos tarnyba
- Medicinos įstaigos
- Savivaldybių paramos centrai/seniūnijos

- SPC (specializuotos pagalbos centrai)
- Kitos NVO

Kaip jūs galėtumėte įvertinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą teikiant pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims? Kaip dažnai dalyvaujate tarpinstituciniuose susitikimuose? Kurių institucijų atstovus kviečiate į atvejo vadybininko sudarytą specialistų komandą? Su kuriomis institucijomis jums lengviausia dirbti, su kuriomis turite sunkumų? Kokių? Kaip galima būtų patobulinti tą bendradarbiavimą?

XXIII. SPECIALIZUOTOS PAGALBOS CENTRAI

Norėtume plačiau pakalbėti apie SPC vaidmenį teikiant pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims. Ar, jūsų nuomone, SPC tinklo įkūrimas pasiteisino? Ar jūs kviečiate SPC atstovus į atvejo vadybininko sudarytą specialistų komandą? Ar SPC atlieka visas reikalingas pagalbos smurto aukoms funkcijas? Ką, jūsų nuomone, reiktų keisti, kad pagalba būtų kokybiškesnė, prieinamesnė ar efektyvesnė?

XXIV. PAGALBOS SISTEMOS ĮVERTINIMAS

Pabandykite įvertinti pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims sistemos visumą. Kaip manote, ar nuo smurto nukentėjusiems asmenims (įskaitant vaikus) suteikiama **pagalba** yra nuosekli sistemos požiūriu? Kuo remdamiesi taip teigiate? Gal turite pasiūlymų, kaip būtų galima organizuoti geriau? Kaip galėtumėte įvertinti smurto artimoje aplinkoje **prevencijos** sistemą? Ar visos institucijos tinkamai atlieka prevencinę veiklą? Kaip jūsų institucija prisideda prie prevencijos sklaidos?

Gal žinote kitų šalių pavyzdžių, kur pagalbos sistema veikia geriau? Papasakokite.

2 E PRIEDAS

Interviu su ekspertais gairės –Savivaldybė

Laba diena. Esu, Moterų informacijos centro tyrėja. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu atliekame tyrimą apie pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims kokybę, prieinamumą bei efektyvumą. Kreipiamės į jus kaip pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenimsekspertą(-ę). Socialinės apsaugos ir darbo ministerija stengiasi nuolat gerinti pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje sistemą, todėl svarbu žinoti, ar ta pagalba teikiama tinkamai ir kaip reikėtų ją tobulinti. Savivaldybės vaidina reikšmingą vaidmenį, teikiant pagalbą nukentėjusiems, ypač jeigu tarp nukentėjusių yra vaikų. Taigi šiuo atveju mums svarbi jūsų nuomonė. Tyrimas yra anonimiškas, jo rezultatai bus panaudoti tik apibendrinta forma.

XXV. DEMOGRAFIJA. Paprašysime pateikti tik bendrą informaciją.

Lytis _____ (pildo _____ interviueris)

Amžius _____

Aptarnaujama vieta (didmiestis, rajono centras, mažas miestelis, kaimas) _____

Išsilavinimas (aukštasis magistras, aukštasis bakalauras, vidurinis, pagrindinis, žemesnis) _____

Pareigos _____

XXVI. TEISINĖ BAZĖ

27. Kokiais įstatymais ir kitais teisės aktais vadovaujatės savo darbe, teikdami pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims (įskaitant vaikus)?
28. (Jei dirbo apsaugos nuo smurto srityje iki 2011). Kas/ ar pasikeitė jūsų darbe, 2011m. priėmus Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą? (Toliau – visiems). O vėliau, atsiradus įvairioms šio įstatymo pataisoms? Kas palengvino darbą, kas apsunkino? Kaip paveikė jūsų darbą Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pakeitimai?
29. Ar naudojama Nusikaltimo aukų direktyva? (2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai). Ką ji keičia jūsų darbe?
30. Ar teisinė bazė pakankama, kad ši pagalba būtų teikiama kokybiškai? Gal ko trūksta? Kokių reikėtų pataisymų, papildymų?

XXVII. KONTAKTAI SU NUKENTĖJUSIUOJU NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE

16. Kokie jūsų institucijos vaidmuo, atsakomybė, veiksmai, teikiant pagalbą nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims?
17. Papasakokite, prašau, apie jūsų institucijos kontaktų su nukentėjusiuoju(-aja) nuo smurto artimoje aplinkoje eigą. Iš kur gaunate informaciją apie smurto artimoje aplinkoje atvejus? Kokių veiksmų ir per kiek laiko imatės pirmiausia? Kokie tolesni jūsų veiksmai? Ar susisiekiate su kokiomis nors tarnybomis? Kaip sudaroma atvejo specialistų komanda? Kas kiek laiko ji posėdžiauja? Kurių institucijų atstovus kviečiate į atvejo specialistų komandą? Ar įtraukiate SPC atstovą?
18. Papasakokite, prašau, apie jūsų institucijos kontaktų su nukentėjusiuoju (vaiku ir/ar vienu iš tėvų) nuo smurto artimoje aplinkoje eigą. Iš kur gaunate informaciją apie smurto artimoje aplinkoje atvejus? Kokie jūsų institucijos vaidmuo, atsakomybė, veiksmai?
19. Kokių veiksmų ir per kiek laiko imatės pirmiausia? Kada ir kas vyksta į šeimą? Kada paskiriamas atvejo vadybininkas? Kas sprendžia? Kas pildo Nepilnamečio nukentėjusiojo specialių apsaugos poreikių vertinimo pažymą? Kaip toliau dirbate? Ar vykstate į įvykio vietą (nukentėjusiojo(-osios) namus), ar nukentėjusieji pas jus ateina, ar konsultuojate telefonu? Ar atliekate palydėjimo funkciją? Kur, kokiu atveju, kaip? Ar rūpinatės, jei reikia, nukentėjusių laikinu apgyvendinimu?
Jeigu smurtas šeimoje vyksta tik tarp tėvų (ar kitų suaugusiųjų), kaip elgiatės? Jeigu vaikas buvo liudininku? O jeigu tvirtinama, kad vaikas nieko nematė ir negirdėjo, nes miegojo, žaidė lauke ir pan.? Kaip elgiatės, kai kitos institucijos pritaiko kardomasias priemones vienam iš tėvų (įtariamam smurtu prieš kitą iš tėvų)? Ar proceso metu sudarote sąlygas vaikams matytis su įtariamuoju smurtu? Ar laikoma, kad tai neprieštarauja vaiko interesams?
20. Jeigu tėvai išsiskiria dėl smurto šeimoje, ar laikote, kad vaikui saugu bendrauti su smurtavusiu šeimos nariu? Kokiais atvejais laikoma, kad toks bendravimas prieštarauja vaiko interesams? Ar visus atvejus traktuojate vienodai? Jei ne, tai nuo ko priklauso jūsų išvados?
21. Kokiais atvejais ir per kiek laiko priimamas sprendimas (laikinei) paimti vaiką iš šeimos?
22. Kaip jūs subjektyviai vertinate, ar jūsų institucija maksimaliai gerai teikia pagalbą nukentėjusiems nuo smurto asmenims (vaikams)? Ko trūksta, kad būtų galima pasiekti maksimalią pagalbos kokybę, prieinamumą ir efektyvumą?

XXVIII. SAVIVALDYBĖS PAGALBOS SISTEMOS VERTINIMAS

1. Norėtume plačiau pakalbėti apie savivaldybės vaidmenį teikiant pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims. Papasakokite, prašau, ką žinote, apie pagalbą jūsų rajone nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje, jei šeimoje nėra vaikų.
2. Kaip savivaldybė vykdo prevencinę veiklą? Kaip informuojama visuomenė apie teikiamą pagalbą artimoje aplinkoje smurtą patyrusiam asmeniui, kokių laikomasi

asmens teisių? Ar akcentuojama tai, jog smurtą patyrusio asmens apsauga yra tiek institucijų, tiek paties asmens reikalas? Kaip?

XXIX. TARPINSTITUCINIS BENDRADARBIAVIMAS

Su kokiomis institucijomis jums tenka bendradarbiauti teikiant pagalbą asmenims, nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje? Aš vardinsiu galimas institucijas, o jūs apibūdinkite, prašau, bendradarbiavimą su jomis. Pasakykite, ar jos tinkamai teikia pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims. Kaip, jūsų nuomone, būtų galima patobulinti jų darbą? Ar reikėtų tam keisti teisinę bazę?

Institucijos:

- Policija
- Prokuratūra
- Teismai
- Probacijos tarnyba
- Medicinos įstaigos
- SPC
- Vaiko teisių apsaugos tarnybos
- Kitos NVO

Kaip jūs galėtumėte įvertinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą teikiant pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims? Kaip dažnai dalyvaujate tarpinstituciniuose susitikimuose? Su kuriomis institucijomis jums lengviausia dirbti, su kuriomis turite sunkumų? Kokių? Kaip galima būtų patobulinti tą bendradarbiavimą?

XXX. SPECIALIZUOTOS PAGALBOS CENTRAI

Norėtume plačiau pakalbėti apie SPC vaidmenį teikiant pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims. Ar, jūsų nuomone, SPC tinklo įkūrimas pasiteisino? Ar jūs kviečiate SPC atstovus į atvejo specialistų komandą? Ar SPC atlieka visas reikalingas pagalboms smurto aukoms funkcijas? Ar nesidubliuoja jūsų teikiama pagalba su SPC teikiama? Ką, jūsų nuomone, reikėtų keisti, kad pagalba būtų kokybiškesnė, prieinamesnė ar efektyvesnė?

XXXI. PAGALBOS SISTEMOS ĮVERTINIMAS

Pabandykite įvertinti pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims sistemos visumą. Kaip manote, ar nuo smurto nukentėjusiems asmenims (įskaitant vaikus) suteikiama **pagalba** yra nuosekli sistemos požiūriu? Kuo remdamiesi taip teigiate? Gal turite pasiūlymų, kaip būtų galima organizuoti geriau? Kaip galėtumėte įvertinti smurto artimoje aplinkoje **prevencijos** sistemą? Ar visos institucijos tinkamai atlieka prevencinę veiklą? Kaip jūsų institucija prisideda prie prevencijos sklaidos?

Gal žinote kitų šalių pavyzdžių, kur pagalbos sistema veikia geriau? Papasakokite.

2 F PRIEDAS

Interviu su ekspertais gairės –SPC

Labą dieną. Esu, Moterų informacijos centro tyrėja. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu atliekame tyrimą apie pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims kokybę, prieinamumą bei efektyvumą. Kreipiamės į jus kaip pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenimsekspertą(-ę). Socialinės apsaugos ir darbo ministerija stengiasi nuolat gerinti pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje sistemą, todėl svarbu žinoti, ar ta pagalba teikiama tinkamai ir kaip reikėtų ją tobulinti. Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme SPC įvardijami pagrindine ilgalaikę kompleksinę pagalbą teikiančia institucija. Taigi šiuo atveju mums svarbi jūsų nuomonė. Tyrimas yra anonimiškas, jo rezultatai bus panaudoti tik apibendrinta forma.

XXXII. DEMOGRAFIJA. Paprašysime pateikti tik bendrą informaciją.

Lytis _____ (pildo _____ interviueris)

Amžius _____

Aptarnaujama vieta (didmiestis, rajono centras, mažas miestelis, kaimas) _____

Išsilavinimas (aukštasis magistras, aukštasis bakalauras, vidurinis, pagrindinis, žemesnis) _____

Pareigos _____

XXXIII. TEISINĖ BAZĖ

31. Kokiais įstatymais ir kitais teisės aktais vadovaujate savo darbe, teikdami pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims (įskaitant vaikus)?
32. (Jei dirbo apsaugos nuo smurto srityje iki 2011). Kas/ ar pasikeitė jūsų darbe, 2011m. priėmus Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą? (Toliau – visiems). O vėliau, atsiradus įvairioms šio įstatymo pataisoms? Kas palengvino darbą, kas apsunkino? Kaip paveikė jūsų darbą Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pakeitimai?
33. Ar naudojama Nusikaltimo aukų direktyva? (2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai). Ką ji keičia jūsų darbe?
34. Ar teisinė bazė pakankama, kad ši pagalba būtų teikiama kokybiškai? Gal ko trūksta? Kokių reikėtų pataisymų, papildymų?

XXXIV. KONTAKTAI SU NUKENTĖJUSIUOJU NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE

23. Kokie jūsų institucijos vaidmuo, atsakomybė, veiksmai, teikiant pagalbą nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims?
24. Papasakokite, prašau, apie jūsų institucijos kontaktų su nukentėjusiuoju(-aja) nuo smurto artimoje aplinkoje eigą. Iš kur gaunate informaciją apie smurto artimoje aplinkoje atvejus? Kokių veiksmų ir per kiek laiko imatės pirmiausia? Kokie tolesni jūsų veiksmai? Ar susisiekiate su kokiomis nors tarnybomis? Kas nusprendžia, kokie specialistai nukentėjusiam(-ai) teiks pagalbą? Kokias būdais teikiate šią pagalbą? Ar konsultuojate telefonu? Ar vykstate į įvykio vietą (nukentėjusiojo(-osios) namus), ar nukentėjusieji pas jus ateina, ar konsultuojate telefonu? Ar atliekate palydėjimo funkciją? Kur, kokių atveju, kaip? Ar rūpinatės, jei reikia, nukentėjusio(-os) laikinu apgyvendinimu?
- Kiek laiko tęsiate pagalbą nukentėjusiems? Ar skambinate po kiek laiko pasiteirauti, kaip nukentėjusiems sekasi, ar viskas tvarkoje, ar nereikia daugiau pagalbos? Kas ir pagal kokius kriterijus nusprendžia, kad konsultacijų byla baigta? Ar yra koks nors vertinimas, kad „visiškai panaikintas ar sumažintas smurtu artimoje aplinkoje šiam asmeniui sukeltas neigiamas poveikis sveikatai (įskaitant psichikos sveikatą) ir socialiniam gyvenimui“ ? *Toks ilgalaikių pagalbos paslaugų tikslas nurodytas Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo 3 str.*
25. Dėl kokių smurto rūšių paprastai gaunate pranešimus iš policijos? Ar gaunate iš policijos pranešimų apie kitokį nei fizinis smurtas? Iš kur kitur ir apie kokį smurtą gaunate pranešimų? Ar į jūsų centrą savarankiškai kreipiasi asmenys, patyrę psichologinį, ekonominį ir seksualinį smurtą? Kokia jūsų darbo specifika, jei susiduriate su kitokiu nei fizinis smurtas? Ar dar kokios nors institucijos teikia pagalbą kitokio smurto atvejais ir koks jūsų ryšys su tomis institucijomis?
26. Kaip jūs subjektyviai vertinate, ar jūsų SPC maksimaliai gerai teikia pagalbą nukentėjusiems nuo smurto asmenims? Ko trūksta, kad būtų galima pasiekti maksimalią pagalbos kokybę, prieinamumą ir efektyvumą?

XXXV. SPC SISTEMOS VERTINIMAS

3. Norėtume plačiau pakalbėti apie SPC vaidmenį teikiant pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims. Ar, jūsų nuomone, SPC tinklo įkūrimas pasiteisino? Ar SPC atlieka visas reikalingas pagalbos smurto aukoms funkcijas?
4. Kaip dažnai įsivertinate teikiamos pagalbos efektyvumą ir pagalbos kokybę? Kas inicijuoja vertinimą? Kas, jūsų nuomone, galėtų būti atlikta kitaip, kad pagalba būtų kokybiškesnė, prieinamesnė ar efektyvesnė?
5. Jūsų nuomone, kokių profesinių kompetencijų reikia SPC darbuotojams, susiduriantiems su smurto artimoje aplinkoje aukomis? Ar yra organizuojami mokymai, kvalifikacijos kėlimo kursai, seminarai, konsultacijos, skirti dirbantiems smurto artimoje aplinkoje pagalbos srityje? Kokie ir kas dažniausiai organizuoja? Ar tikrinama ir vertinama SPC dirbančių konsultantų kompetencija?

6. Kaip SPC vykdo prevencinę veiklą? Kaip informuojama visuomenė apie teikiamą pagalbą artimoje aplinkoje smurtą patyrusiam asmeniui, kokių laikomasi asmens teisių? Ar akcentuojama tai, jog smurtą patyrusio asmens apsauga yra tiek institucijų, tiek paties asmens reikalas? Kaip? Ar tinkamu būdu ir laiku teikiama informacija apie SPC darbą šioje sistemoje?

XXXVI. TARPINSTITUCINIS BENDRADARBIAVIMAS

Su kokiomis institucijomis jums tenka bendradarbiauti teikiant pagalbą asmenims, nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje? Aš vardinsiu galimas institucijas, o jūs apibūdinkite, prašau, bendradarbiavimą su jomis. Pasakykite, ar jos tinkamai teikia pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims. Kaip, jūsų nuomone, būtų galima patobulinti jų darbą? Ar reikėtų tam keisti teisinę bazę?

Institucijos:

- Policija
- Prokuratūra
- Teismai
- Probacijos tarnyba
- Medicinos įstaigos
- Savivaldybių paramos centrai/seniūnijos
- Vaiko teisių apsaugos tarnybos
- Kitos NVO

Kaip jūs galėtumėte įvertinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą teikiant pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims? Kaip dažnai dalyvaujate tarpinstituciniuose susitikimuose? Ar jus kviečia į atvejo vadybininko sudarytą specialistų komandą? Su kuriomis institucijomis jums lengviausia dirbti, su kuriomis turite sunkumų? Kokių? Kaip galima būtų patobulinti tą bendradarbiavimą?

XXXVII. PAGALBOS SISTEMOS ĮVERTINIMAS

Pabandykite įvertinti pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims sistemos visumą. Kaip manote, ar nuo smurto nukentėjusiems asmenims (įskaitant vaikus) suteikiama **pagalba** yra nuosekli sistemos požiūriu? Kuo remdamiesi taip teigiate? Gal turite pasiūlymų, kaip būtų galima organizuoti geriau? Kaip galėtumėte įvertinti smurto artimoje aplinkoje **prevencijos** sistemą? Ar visos institucijos tinkamai atlieka prevencinę veiklą? Kaip jūsų institucija prisideda prie prevencijos sklaidos?

Gal žinote kitų šalių pavyzdžių, kur pagalbos sistema veikia geriau? Papasakokite.

2 G PRIEDAS

Interviu su ekspertais gairės - MEDICINA

Labą dieną. Esu, Moterų informacijos centro tyrėja. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu atliekame tyrimą apie pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims kokybę, prieinamumą bei efektyvumą. Kreipiamės į jus kaip pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims ekspertą(-ę). Socialinės apsaugos ir darbo ministerija stengiasi nuolat gerinti pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje sistemą, todėl labai reikia žinoti, ar ta pagalba teikiama tinkamai ir kuria kryptimi reiktų ją tobulinti. Todėl šiuo atveju mums reikia Jūsų pagalbos. Tyrimas yra anonimiškas, jo rezultatai bus panaudoti tik apibendrinta forma.

XXXVIII. DEMOGRAFIJA. Paprašysime pateikti tik bendrą informaciją.

Lytis(*pildo*

intervieweris)

Amžius

Aptarnaujama vieta (*didmiestis, rajono centras, mažas miestelis, kaimas*)

Išsilavinimas (*aukštasis magistras, aukštasis bakalauras, vidurinis, pagrindinis, žemesnis*) _____

Pareigos

XXXIX. TEISINĖ BAZĖ

35. Kokiais įstatymais ir kitais teisės aktais jūs, o taip pat medicinos darbuotojai, vadovaujate savo darbe, teikdami pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims? Ar yra kokie nors teisės aktai (pvz., Ministro įsakymai ir pan.) kuriais turėtų vadovautis sveikatos apsaugos darbuotojai, susidūrę su smurto artimoje aplinkoje atvejais?
36. Kiek, jūsų nuomone LR Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas susijęs su sveikatos apsaugos sistema? Kaip reiktų interpretuoti 2 str. 3 dalį „Ilgalaikės pagalbos paslaugos“, kurių tikslas apibrėžiamas kaip „panaikinti ar sumažinti smurtu artimoje aplinkoje šiam asmeniui sukeltą neigiamą poveikį sveikatai (įskaitant psichikos sveikatą) ir...“? Kas ir kaip gali nustatyti apie neigiamo poveikio sveikatai panaikinimą ar sumažinimą? Koks čia sveikatos apsaugos sistemos vaidmuo?
37. Kas keitėsi jūsų darbe, kintant įstatymams, atsirandant įvairioms pataisoms? Kas palengvino darbą, kas apsunkino?

38. Ar teisinė bazė pakankama, kad ši pagalba būtų teikiama kokybiškai? Gal ko trūksta? Kokių reiktų pataisymų, papildymų?

XL. KONTAKTAI SU NUKENTĖJUSIUOJU NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE

27. Papasakokite, prašau, apie sveikatos sistemos institucijos kontaktų su nukentėjusiuoju nuo smurto artimoje aplinkoje eigą? Ar kuo nors skiriasi pagalbos teikimo procedūros, formalumai, kai į įvykio vietą iškviečiama greitoji pagalba? Kaip elgiasi sveikatos apsaugos darbuotojai, pastebėję, kad jų pacientai, ypač vaikai, patiria (yra patyrę) smurtą artimoje aplinkoje?
28. Kokias žinias apie smurtą artimoje aplinkoje, nuo jo nukentėjusius pacientus gauna besimokydami būsimi medicinos darbuotojai? Ar vyksta tobulinimosi programos, kursai šia tema? Ar ligoninėse, poliklinikose ir panašiose įstaigose dirba specialiai parengti socialiniai darbuotojai, psichologai?
29. Kaip jūs subjektyviai vertinate, ar sveikatos apsaugos sistema maksimaliai gerai teikia pagalbą nukentėjusiems nuo smurto asmenims? Ko trūksta, kad galėtumėte pasiekti maksimalią pagalbos kokybę, prieinamumą ir efektyvumą?

XLI. TARPINSTITUCINIS BENDRADARBIAVIMAS

Su kokiomis institucijomis sveiktos apsaugos sistemos institucijoms tenka bendradarbiauti teikiant pagalbą nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje?

Aš vardinsiu galimas institucijas, o jūs apibūdinkite, prašau, bendradarbiavimą su jomis. Pasakykite, ar jos tinkamai atlieka savo vaidmenį pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims. Kaip, jūsų nuomone, būtų galima patobulinti jų darbą? Ar reiktų tam keisti teisinę bazę? Institucijos:

- Policija
- Prokuratūra
- Teismai
- Vaiko teisių apsauga
- Savivaldybių paramos centrai/seniūnijos
- SPC (specializuotos pagalbos centrai)
- Kitos NVO

Kaip jūs galėtumėte įvertinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, teikiant pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims? Su kuriomis institucijomis jums lengviausia dirbti, su kuriomis turite sunkumų? Kokių? Kaip galima būtų patobulinti tą bendradarbiavimą?

XLII. SPECIALIZUOTOS PAGALBOS CENTRAI

Norėtume plačiau pakalbėti apie SPC vaidmenį, teikiant pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims. Ar, jūsų nuomone, SPC tinklo įkūrimas pasiteisino? Ar SPC užima svarbią vietą pagalbos nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims? Ar SPC atlieka visas reikalingas pagalbos smurto aukoms funkcijas? Kas, jūsų nuomone, galėtų būti atlikta kitaip, kad ta pagalba būtų kokybiškesnė, prieinamesnė ar efektyvesnė?

XLIII. PAGALBOS SISTEMOS ĮVERTINIMAS

Pabandykite įvertinti pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims sistemos visumą. Ar, jūsų nuomone, einama teisinga kryptimi? Galbūt viskas turėtų būti organizuota kitaip? Gal žinote kitų šalių pavyzdžių, kur pagalbos sistema veikia geriau? Papasakokite.

XLIV. PREVENCIJA

Nors mūsų tyrimo objektas - pagalba, kaip galėtumėte įvertinti smurto artimoje aplinkoje prevencijos sistemą? Ką sveikatos apsaugos sistema daro smurto artimoje aplinkoje prevencijai? O ką galite pasakyti baudžiamąjį persekiojimą? Kokią įtaką šios abi sistemos daro pagalbos tiekimo kokybei, prieinamumui bei efektyvumui?

2 H PRIEDAS

Interviu su ekspertais gairės – NEĮGALIŲJŲ ORGANIZACIJA

Laba diena. Esu, Moterų informacijos centro tyrėja. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu atliekame tyrimą apie pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims kokybę, prieinamumą bei efektyvumą. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija stengiasi nuolat gerinti pagalbos nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje sistemą, todėl labai reikia žinoti, ar ta pagalba teikiama tinkamai ir kuria kryptimi reiktų ją tobulinti. Gana dažnai smurtą artimoje aplinkoje patiria neįgalieji, todėl norėčiau šiandien su jumis pakalbėti apie specifiką, teikiant jiems pagalbą. Todėl šiuo atveju mums reikia Jūsų pagalbos. Tyrimas yra anonimiškas, jo rezultatai bus panaudoti tik apibendrinta forma.

XLV. DEMOGRAFIJA. Paprašysime pateikti tik bendrą informaciją.

Lytis _____ (pildo _____ interviueris)

Amžius _____

Aptarnaujama vieta (didmiestis, rajono centras, mažas miestelis, kaimas) _____

Išsilavinimas (aukštasis magistras, aukštasis bakalauras, vidurinis, pagrindinis, žemesnis) _____

Pareigos _____

XLVI. KONTAKTAI SU NUKENTĖJUSIUOJU NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE

30. Ar jūsų institucija teikia kokią nors pagalbą nukentėjusiems nuo smurto artimoje neįgaliesiems?
31. Papasakokite apie savo organizaciją, jos struktūrą narius, tikslus. Ar jos skyriai/padaliniai/kitos organizacinės grupės apima visą Lietuvą?
32. Iš Jūsų pranešimo žinau, kad turite statistinės informacijos apie smurtą artimoje aplinkoje prieš neįgaliuosius. Ar šis smurtas labiau paplitęs nei likusioje visuomenės dalyje? Ar tai didelė problema? Kaip jūsų organizacija galvoja prisidėti prie jos sprendimo?

XLVII. TEISINĖ BAZĖ

39. Ar yra kokių nors įstatymų, kuriuose būtų paminėtas smurtas prieš neįgaliuosius, atsispindėtų jo specifika?
40. Kaip jums atrodo, ar teisinė bazė turėtų būti kaip nors pakeista, kad pagalbą nuo smurto nukentėjusiems neįgaliesiems būtų kokybiškesnė, prieinamesnė, efektyvesnė? Kokių reiktų pataisymų, papildymų?

XLVIII. TARPINSTITUCINIS BENDRADARBIAVIMAS

Su kokiomis institucijomis jums tenka bendradarbiauti dėl smurto artimoje aplinkoje prieš neįgaliuosius?

XLIX. SPECIALIZUOTOS PAGALBOS CENTRAI

Ar jūs palaikote ryšius su Specializuotos pagalbos centrais? Ar žinote, kad tokius ryšius palaiko jūsų narės organizacijos? Ką žinote apie SPC pagalbą nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems neįgaliesiems?

L. PAGALBOS SISTEMOS ĮVERTINIMAS

Pabandykite įvertinti pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems neįgaliesiems asmenims sistemos visumą.

Pabandykite nupasakoti, ką būtų galima padaryti, kad pagalbos sistema geriau atlieptų smurtą artimoje aplinkoje patyrusių neįgaliųjų lūkesčius?

O gal žinote kitų šalių pavyzdžių, kur pagalbos sistema neįgaliesiems veikia geriau? Papasakokite.

3 PRIEDAS. Laiškas SPC dėl atrankos

Gerbiama SPC vadove,

Projekto „Smurtas artimoje aplinkoje: prevencija, apsauga, pagalba, bendradarbiavimas“ rėmuose atliekamo mokslinio tyrimo viena iš dalių – pusiau struktūruotas tiesioginis interviu su patyrusiais smurtą artimoje aplinkoje asmenimis apie jiems teikiamos pagalbos kokybę, prieinamumą bei efektyvumą. Pagal tyrimo metodologiją informantai tyrimui bus atrinkti derinant sisteminės tikimybinės ir tikslinės atrankos metodus. Imtį padės suformuoti SPC darbuotojai. SPC tinklo valdybos susirinkime (2019-03-04) buvo gautas sutikimas bendradarbiauti su tyrimo grupe.

Pirmame etape, panaudojant tyrėjų grupei SPC pateiktus aukų, kurioms buvo suteikta pagalba 2018 m. – 2019 m. pirmą ketvirtį, užkoduotus sąrašus, sisteminiu tikybinio būdu (atsitiktinai pasirinkus pirmą atrankos vienetą ir taikant tam tikrą žingsnį) iš sąrašo bus atrinkti informantai. Pagal numatytą imties sudėtį bent 12 iš 20 informantų turėtų būti ne iš Vilniaus, bent 2 neįgalūs ir bent 2 informantai, kurių procesas baigėsi teisme. Antrame etape, taikant tikslinės atrankos metodą, padedant SPC darbuotojams (ar/ir Neįgaliųjų organizacijoms) bus atrinkti trūkstami asmenys. Atlikus atranką, prašysime SPC darbuotojų susisiekti su atrinktais informantais ir susitarti dėl tyrėjų susitikimo su jais.

Labai prašytume iki birželio 27 d. pateikti tyrėjų grupei užkoduotus sąrašus smurto aukų, kurioms jūsų SPC buvo suteikta pagalba 2018 m. – 2019 m. pirmą ketvirtį.

Iš anksto dėkodama,

Doc. Dr. Giedrė Purvaneckienė,

Tyrėjų grupės koordinatore

giedre.purvaneckiene@gmail.com

tel.: +370 614 37701

4 PRIEDAS. Nukentėjusiųjų atrankos protokolas

Vilnius

2019-07-05

Nukentėjusiųjų atrankos protokolas

Iki 2019 liepos 5 d. klientų registracijos sąrašus atsiuntė 13 SPC (iš 17). Bendras klientų skaičius – 14318. Atrinkame 18 nukentėjusiųjų, todėl žingsnis 795. SPC išdėlioti pagal registracijos sąrašų atsiuntimo laiką. Lentelėje pateikti atrinktų nukentėjusiųjų registracijos numeriai.

Eilės Nr.	SPC	Atrinktų nukentėjusių registracijos numeriai
1.	Telšių krizių centras	2018 - 795
2.	Šiaulių Moterų veiklos inovacijų centras	2018 – 603 , 2019 - 60
3.	Kauno moterų teisių asociacija	2018 - 491
4.	Kretingos moterų informacijos ir moterų centras	2018 - 314
5.	Šilalės Koordinacinis centras „Gilė“	-
6.	Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras	2018 - 218
7.	Kauno apskrities moterų krizių centras	2018 – 3-05, 10-46
8.	Vilniaus Moterų informacijos centras	2018 – 258, 1053, 1848
9.	Tauragės moters užimtumo ir informacijos centras	2018 - 168
10.	Anykščių moterų užimtumo ir informacijos centras	-
11.	Lietuvos agentūros „SOS vaikai“ Panevėžio skyrius	2018 – 1801-41, 1801-836, 1801-1631
12.	Marijampolės apskrities moters veiklos centras	2018 - 390
13.	Alytaus miesto moterų krizių centras	2018 - 205

Pastaba: Kauno m. Moters pagalba moteriai sąrašus atsiuntė pavėluotai, todėl į šį atrankos etapą nebuvo įtraukta. Sąrašų neatsiuntė 3 SPC: Raseinių raj., Vilniaus m. ir Visagino m.

5 PRIEDAS. Informacija informantams

Informacija apie tyrimą atrinktiems interviu atlikimui

Prašome jus sutikti dalyvauti tyrime, kurį Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu atlieka mokslininkų grupė. Jos tiria pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims kokybę. Ministerija stengiasi nuolat gerinti teikiamos pagalbos kokybę, todėl labai svarbu žinoti, ar ta pagalba teikiama tinkamai ir kuria kryptimi ją reikia gerinti. Todėl šiuo atveju mums reikia Jūsų pagalbos. Jūsų patyrimas padės atskleisti teikiamos pagalbos trūkumus ir ateityje juos ištaisyti. Tyrimas yra anonimiškas, jo rezultatai bus panaudoti tik apibendrinta forma. Pagrindiniai interviu klausimai bus apie pagalbą teikiančių institucijų darbą, o apie patirtą smurtą galėsite papasakoti tik tiek, kiek norėsite. Jeigu jūs nenorėsite atsakyti į kuriuos nors klausimus, galėsite neatsakyti. Jeigu Jūs sutinkate duoti interviu, mes perduosime mokslininkų grupei jūsų vardą ir telefono numerį, ir jos su jumis susieks susitarti dėl interviu.

6 PRIEDAS. Apklaustų nukentėjusių sąrašas

Kodas	Lytis	Vieta	Amžius	Išsilavinimas	Darbinė padėtis	Pajamos	Šeimyninė padėtis	Vaikų skaičius
N1	M	Kaimas	50-55	AM Bakalauras	Dirbanti	500	Išsiskyrusi	2 Suauge
N2	V	Miestelis	55-60	Vidurinis	Neįgalumo pensininkas	315	Vedęs	3 Suauge
N3	M	Didmiestis	40-45	AM Magistras	Dirbanti	800	Išsiskyrusi	3 16, 7, 5 m.
N4	M	Miestelis	35-40	AM Bakalauras	Vaikų priežiūros atostogos	150	Ištekėjus	3 7, 3, 3 m
N5	M	Didmiestis	30-35	Nebaigtas aukštasis	Vaikų priežiūros atostogos	253	Išsiskyrusi	1 1m.
N6	M	Didmiestis	30-35	Nebaigtas aukštasis	Dirbanti	700	Išsiskyrusi	2 12, 4 m.
N7	V	Didmiestis	60-65	Profesinis	Pensininkas	Virš 200	Vedęs	3 Suauge
N8	M	Didmiestis	30-35	AM neuniversitetinis	Dirbanti	1000	Besiskirianti	3 8, 6, 6 m.
N9	M	Didmiestis	35-40	Aukštasis (magistras)	Dirba	Virš 600	Besiskirianti	3 15,9,6 m.
N10	M	Didmiestis	35-40	Vidurinis	Dirba	Virš 300	Išsiskyrusi	2 19, 10 m.
N11	M	Rajono centras	30-35	Profesinis	Vaikų priežiūros atostogos	200	Su smurtautoju išsiskyrusi, Ištekėjusi už kito	2 5, 1 m.
N12	M	Rajono centras	50-55	Vidurinis	Dirbanti	400	Netekėjusi	Žuvo

N13	M g.	Kaimas	25-26	Vidurinis	Neįgalumo pensininkė	265	Netekėjusi	
N14	M	Didmiestis	35-40	AM Bakalauras	Dirbanti	700	Išsiskyrusi	2 7, 4 m.
N15	M	Rajono centras	45-50	Vidurinis	Dirbanti	500	Išsiskyrusi	2 25, 14 m.
N16	M	Rajono centras.	25-30	AM Magistras	Dirbanti	600	Našlė	1 3m.
N17	M	Rajono centras.	25-30	Aukštesnysis	Bedarbė, po vaiko priežiūros atostogų	-	Ištekėjusi	2 3, 5 m.
N18	M	Rajono centras.	50- 55	AN	Dirbanti	1600	Išsiskyrusi	1 Suaugęs
N19	M	Miestelis	50-55	Vidurinis	Bedarbė	300	Išsiskyrusi	5 Jauniausiam 10 m.
N20	M	Rajono centras	35-40	AM neuniversitetinis	Dirbanti	500	Besiskirianti	2 12, 5 m.
N21	M	Didmiestis	25-30	Profesinis	Vaikų priežiūros atostogos	500	Gyvenanti kohabitacijoje	3 7,5, 3 m.

7 PRIEDAS. Apklaustų ekspertų sąrašas

Kodas	Pareigos	Vietovė
E1	Policijos pareigūnė	Didmiestis
E2	Prokuratorė	Didmiestis
E3	SPC specialistė	Rajono centras
E4	SPC specialistė	Rajono centras
E5	SPC specialistė	Rajono centras
E6	Savivaldybės specialistė	Didmiestis
E7	Vaiko teisių apsaugos specialistė	Didmiestis
E8	Policijos pareigūnė	Rajono centras
E9	Vaiko teisių apsaugos specialistė	Rajono centras
E10	Medikė	Didmiestis
E11	Neįgaliųjų organizacijos atstovė	Didmiestis
E12	Atvejo vadybininkė	Rajono centras
E13	Teisėja	Didmiestis

8 PRIEDAS. Grupinės diskusijos gairės

Glaustai prisistatyti: kiek metų Jūs dirbate su nukentėjusiais nuo smurto artimoje aplinkoje?
Koks tai darbas?

Su kokiais sunkumais susiduriate? Kokias pagalbos nukentėjusiems problemas įvardintumėte?

Kokios pagalbos, pastiprinimo reikėtų šiame darbe, kad Jūs ir kiti Jūsų kolegos galėtumėte efektyviau atlikti savo darbą su nukentėjusiais? Iš kokių institucijų?

Kokias dar problemas įvardintumėte, kurias reikėtų spręsti, kad nukentėjusiems būtų suteikta maksimaliai kokybiška pagalba?

(Ar yra kokių nors specifinių problemų, kai dirbama su atvejais, kuriuose paliečiami vaikų interesai? Neįgalieji?)

Pateikiame sąrašą institucijų, kurios teikia pagalbą nukentėjusiems asmenims. Jeigu mes pamėgintume įsivaizduoti idealų modelį, ką turėtų daryti kiekvienas šių pagalbos proceso dalyvių ir koks turėtų būti ryšys su kitais proceso dalyviais?

O kur bendradarbiavimą šiuo metu yra sunkiausia užtikrinti? Ar yra konkurencija/įtampų tarp kurių nors institucijų?

Policija - patruliai

Policija - tyrėjai

Prokuroras

Ikiteisminio tyrimo teisėjas

Teisėjas

Probacija

Specializuotos pagalbos centrai

Vaiko teisės

SPC atvejo vadybininkai

Socialinis darbuotojas seniūnijoje

Pabaigoje: Minutėlę pagalvokite, galbūt neturėjote galimybės pasidalinti kokia nors mintimis, išvalgomis diskusijos metu, nes pokalbis pakrypo kita linkme. Mums būtų svarbu jas išgirsti.

9 PRIEDAS. Grupinių diskusijų dalyvių sąrašas

Kodas	Pareigos	Vietovė	Darbo su smurtu artimoj aplinkoje patirtis
Ef1	Prokurorė	Didmiestis	1 m.
Ef2	Socialinė darbuotoja	Didmiestis	4m.
Ef3	Atvejo vadybininkė	Didmiestis	1 m. (4 m kaip soc. darbuotoja)
Ef4	Vaiko teisių apsaugos specialistė	Didmiestis	8 m.
Ef5	SPC konsultantė	Didmiestis	11 mėn.
Ef6	Probacijos tarnybos specialistas	Didmiestis	15 m.
Ef7	Prokurorė	Rajono centras	12
Ef8	Vaiko teisių apsaugos specialistė	Rajono centras	2 mėn.
Ef9	Vaiko teisių apsaugos specialistė	Rajono centras	13 m.
Ef10	Tyrėjas	Rajono centras	8 m.
Ef11	Policijos patrulis	Rajono centras	3 m.
Ef12	Atvejo vadybininkė	Rajono centras	1 m.(2 m. kaip soc darbuotoja)
Ef13	Socialinė darbuotoja	Rajono centras	4 m.
Ef14	SPC atstovė	Rajono centras	15 m.
Ef15	Probacijos tarnybos specialistė	Rajono centras	4 m.